

— *SPIS JUBILEJNÍ* —

REVOLUCE

JEJÍ PŮVOD, VÝVIN A CÍL

—
HISTORICKO-KRITICKÁ STUDIE

SEPSAL

VILÉM SLADCMEL

KNĚZ CÍRKEVNÍ

Se schválením nejdůst. bisk. Ordinariatu v Králové Hradci dto. 30. října 1895 č. 8208.

Cena 2 kor. 40 hal.

— *V PRAZE* —

CYRILLO-METHODĚJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA, — NÁKLADEM VLASTNÍM.

1898

V. Sladomel :

Svobodné zednářství

a jeho poměr

1. k náboženství vůbec a katolickému zvláště,

2. k monarchickým státům

a 3. ku školství ve smyslu katolickém.

58 stran.

vel. 8°.

Cena 40 kr.

Objednávky přijímá a vyřizuje

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci

v Praze,

budova městské spořitelny.

Největší nakladatelství

spisů katolických,

 modlitebních knih

jest

Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství

V. Kotrba,

Praha, Pštrossova ulice čís. 200-II.

V těchto dnech byl doplněn katolický závod ten

oddělením litografickým.

I bude na přístě zhotovovati i pečlivě provedené obrázky svatých v pěkném barvotisku.

REVOLUCE

JEJÍ PŮVOD, VÝVIN A CÍL.

HISTORICKO-KRITICKÁ STUDIE.

SEPSAL

VILÉM SLADOMEL,

KNĚZ CÍRKEVNÍ.

V PRAZE 1898.

CYRILLO-METHODÉJSKÁ KNIHTISKÁRNA V. KOTRBA.

NÁKLADEM VLASTNÍM.

K JUBILEU

ŠEDESÁTÉ ROČNICE POSVĚCENÍ NA KNĚZE

JEHO SVATOSTI LVA XIII.

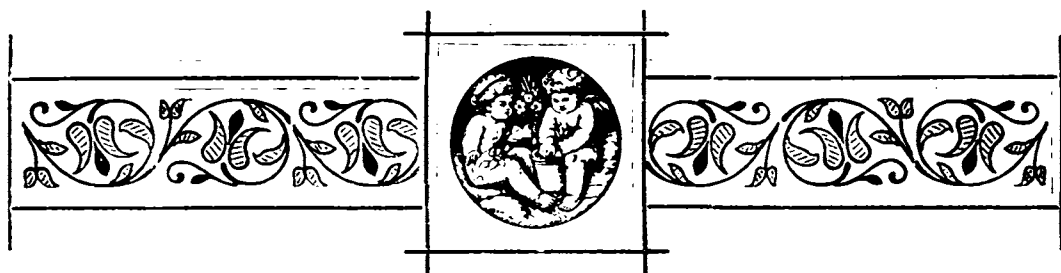
A

PADESÁTILETÉHO PANOVÁNÍ

JEHO CÍSAŘSKÉHO, KRÁLOVSKÉHO A APOŠTOLSKÉHO VELIČENSTVA

FRANTIŠKA JOSEFA I.

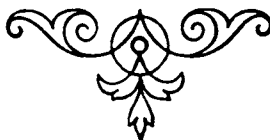
Veškerá práva vyhrazena.

OBSAH.

—•—

	Strana
Úvod	5
Část první: Vznik a vývoj revolučních idejí.	
Díl první: Vznik revolučních idejí od doby antické až k renaissanci	9
Díl druhý: Postup revolučních idejí od renaissance až k výbuchu veliké revoluce francouzské (1453—1789)	24
Část druhá: Reformace a protestantismus:	
Oddíl první: a) Reformace v Anglii	43
b) Protestantismus	52
Oddíl druhý: Význam: a) Voltairianismu a b) illuminatismu na výbuch veliké francouzské revoluce	68
Část třetí: Veliká francouzská revoluce	96
Oddíl první: Francouzská revoluce ve příčině náboženské	100
Oddíl druhý: Francouzská revoluce ve příčině politické	124
Oddíl třetí: Francouzská revoluce ve příčině společenské	139
Oddíl čtvrtý: Rozšíření idejí revoluce francouzské po vší zemi a následky toho	153
Část čtvrtá: Stává-li nějakých příznaků budoucí revoluce v lidstvu?	162
Doslov	175

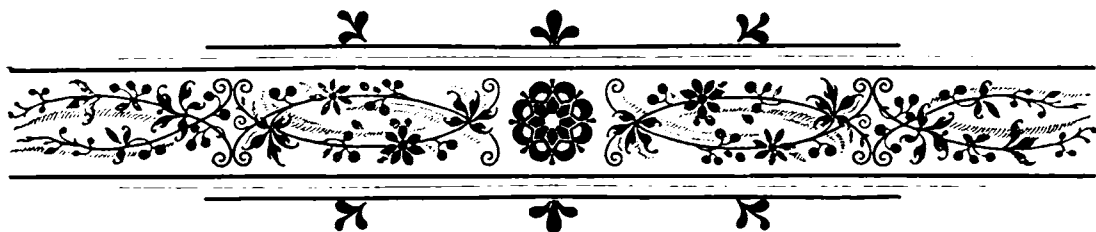
Mimo jiné velmi četné prameny, jež jsou pod čarou uveřejněny, užil spisovatel na četných místech překladu Gaumeova spisu o revoluci, ano i částečného roztržení látky samé v I. a II. části, což tuto nepokrytě a svědomitě uvéstí vidí se mu býti povinno.

Spisovatel.

Vydvávající na světlo tuto knihu na základě mnohých autentických pramenů, připomínáme už napřed, že nepojednává jen o veliké francouzské revoluci — o té u nás napsali důkladné články Dr. Vilém Gabler do »Časop. Českého Musea« a Dr. Jan Kryštůfek do »Osvěty« — nýbrž o revoluci vůbec, o jejím původě, směru, rozšíření a konečném cíli, a prosíme, by ji povolaná kritika naše dle vnitřní ceny její objektivně posoudila. Že nebude nikoho, kdo by časové důležitosti její upíral, doufáme, při tom ovšem jsouce přesvědčeni, že jisté vrstvy československé společnosti budou se cítiti jí jaksí nemile dotknutými! — než ty nechť uváží, že pravda vždycky příjemnou nebývá, nanejvýš ovšem tam, kde není vítána. Napsali jsme knihu na poučení lidu a na obhájení odvěkých práv božských i lidských, za to majíce, že tím činíme povinnosti zadost vůči Bohu, vlasti, císaři i lidu a končíme s Kolárem: »Mně aristarchů kyselý mračno-pozor srdce postrachem neomráčí, ale ani nedospělců chvalné potleskování duše radostí neopojí.«

VE SLATINÁCH, 25. srpna 1898.

Vilém C. Sladomel.

ÚVOD.

—•—

Doba naše plna jest příznaků zvláštní nemoci. Nemoc ta není sice nemocí novou, ale stupeň choroby té, na niž naše lidstvo vážně postonává, jest neobyčejný. Ve všech možných stavech i okolnostech lze spatřiti následky oné choroby, tak jeví se na př. v náboženství jako indifferentismus a nevěra i liberalismus, ve společenském životě národů jako sociální demokracie a touha po kommunismu, v politické příčině jako centralisace atd.

Nemoc tato, jaksi tuberkulosa národů, zhoršila se neobyčejnou měrou r. 1789. ve Francii, r. 1848. po vší Evropě, dnes pak příznaky její nikterak nezmizely, nýbrž naopak stávají se vždy patrnějšími, hrozíce výbuchem.

Nemoc tato, hrozná a příšernější moru, jmenuje se historickým pojmenováním »revoluce«.

Jakožto příčina přemnohého zla, jež historie vykazuje, jmenovala se revoluce »vzpourou«, jakožto následek slula »převratem«. Nevěřícího dlužno odkázati na dějiny, ovšem na ty dějiny, jimž apoštolé bídných ideí zúmýslně neporušili rázu pravdy.

Či snad nevznikl onen veletok, jež jmenujeme revolucí, na celé délce svého toku staletími dějin z oněch přítoků, jichž jména jsou: naturalismus v náboženství, neobyčejný úpadek mravního citu, tupení autority, nechť se tato jmenuje jakkolivě, centralisace v politice, příšerná činnost tajných spolkův a zcela určitě utvářené panství smyslnosti? Či snad neznamená revoluce stále pokračující emancipace z poručenství katolicismu, příkrého se zřeknutí božského řádu a podřízení autority božské u všech věcech pod svrchovanost lidskou? ¹⁾

Strůjci a apoštolové těchto revolučních ideí, jimž ošálený a mělce vzdělaný svět z vděčnosti za »tento dar světla« staví v Pantheoně sochy, jsou o revoluci zcela jiného smýšlení. Tak na př. Viktor Hugo, svobodný myslitel a zednář, jakož i nadšený velebitel revoluce, napsal ve svém románě »Les Misérables« (Bídničci), že »vzbouření« (revoluce) skládá se z ničeho a ze všeho; z elektriky znenáhla vyvinuté, z plamene náhle rozžatého, ze síly

¹⁾ Viz C. H. Brückmannův a Leop. Müllergroszův překlad Gaumeova spisu o »revoluci«, I. Th., S. 6., Einleitung.

zbloudilé, z dechu kol hlavy zavanuvšího. Týž dech (prý) dotýká se hlavy, jež mluví a myslí; duší, jež trpí; vášní, jež planou a neštěstí, jež k nebi volá — a to vše unáší s sebou. Kam? Na zdař bůh (prý), skrze zákony, stát, zámožnost a nestydatost ostatních. Živlové vzpoury (prý) jsou: popuzené přesvědčení, rozhořčené nadšení, rozčilená nevole, potlačovaný válečný pud, nadšená zmužilost mládeže, slechetná zaslepenost, zvědavost, náchylnost ku změnám, touha po neočekávaném, neurčitá nenávist, hněv, zklamání, ješitnost, která myslí, že osud svému slovu nedostál, nepohodlí, blouznění, ctižádost a — konečně rašelina t. j. špína, jež lehce se zapálí.

Ku vzpouře (prý) náleží nejvznešenější a nejničemnější; vzpoura prý jest smršť ve vzduchu společenském, která z náhla se tvoří v jistých poměrech teploty a ve svém víření se zvedá, vše za sebou táhne, trhá, ničí, hubí, z kořene vyvrací a vše za sebou unáší: povahy vznešené i chatrné, ducha pilného i slabého, peň i stéblo, oltáře i boudy kramářů.

Až potud Viktor Hugo.

Nechceme tu dovozovati, užil-li Viktor Hugo právem romanopisce těchto zvukných, polojasně jen označených frází, nebo soudil-li tak opravdu dle názorů, jež se mu klamnými úsudky vlastní zkušenosti jeho byly vryly do duše . . .

Víme, že tato naše kniha nedostane se do rukou oněch mužů zvukných jmen, kteří v revoluci vidí novou éru blahodatného života národů; víme, že polemizovati s těmi, kteří mají o revoluci nezdolně utkvělé pojmy v duši, je zcela nesnadno; — nicméně však přece odhodlali jsme se podati do rukou věrných synů československého jazyka tuto knihu, jež by je učinila pozorny na příznaky, původ, rozšíření, směr, zásady a konečný účel — revoluce.

Slovo »revoluce«, jež před půlstoletím ozývalo se současně v Paříži, v Londýně, v Berlíně, v Madridě, ve Vídni, v Neapoli, v Bruselu a jinde, slovo »revoluce«, které dnes mohutným zjevem straší pokolení lidské, poukazujíc na děsné výjevy oně před stoletím odehrané truchlohry v zemích sv. Ludvíka, slovo »revoluce«, jejížto význam spatřiti lze ve všech moderních vzpourách i proti Bohu i proti mocnáři; proti právu i proti dosavadnímu křesťanskému společenskému řádu — toto slovo jest původu prastarého, majíc kolébku svoji ve svobodné, ovšem porušené vůli člověka a ve zvrhlém jeho mozku. Červená nit revoluce táhne se dějinami lidstva až k nejzazším hranicím, kde první člověk vzepřel se proti Bohu.

Ptáme-li se revoluce, jakou že maskou zakrývá nejen tvář, alebrž celou svoji bytost, odpoví nám, že »není ani karbonarismem, ani pouličním vzbouřením, ani barikádou, ani jakobínskou čapkou, ani Maratem, ani Robespierrem, ani Babeufem, ani Mazzinim ani Košutem; řekne nám, že jmenované věci jsou sice jejím dílem, vyznačení mužové jejími syny, nicméně však, že nikterak nejsou jejím vlastním »já«; poví nám dále, že věci i lidé se mění časem, ona však že jest vždy stejným, trvalým historickým stavem.

Určitěji mluvíc, poví nám revoluce, že jest »nenávistnicí všeliké církevní i státní autority, jež nepochází od lidí, a v níž není člověk králem a zároveň bohem; že jest prohlášením práv lidských proti právům božským; že jest filosofií vzpoury, politikou vzpoury, náboženstvím vzpoury — že jest ozbrojenou negací (Nihilum armatum).

Dále nám poví, že jest základem církevního i státního stavu na vůli lidské a ne božské spočívajícího, krátce pověděno: že jest anarchií, jelikož sesadila Boha, na jehož místo posadila člověka. Na konec poví nám, že jmenuje se revolucí čili převratem, jelikož pozvedá vzhůru, co dle odvěkých zákonů má býti dole, dolů pak strhujíc, co má býti nahoře.¹⁾

Tento výměr historicky odůvodniti jest úkolem této knihy.

Veškery prameny, jichž jsme ku stavbě této knihy užili, a které nejsou vybrány snad jen z našeho katolického stanoviska, nýbrž spíše ze zbrojnice apoštolů revolučních idejí, souhlasí v tom, že revoluce má do sebe tyto rozeznatelné známky:

1. »Revoluce usilovala vždy a dosud ovšem usiluje o to, by zničila dosavadní církevní i státní řád, útočíc na obé vždy a všude tím, že je tupí, svádí, jim na cti utrhá a jim násilí činí, nazývajíce je otroctvím, pověrou a původci snižování lidské důstojnosti. Revoluce chce zničiti všecko, by vše přetvořila.

2. Revoluce touží po svrchovanosti člověka jakožto krále, senátu nebo lidu, obmýšlejíc zavést buď despotismus jedince, nebo despotismus oligarchie nebo monarchie, v níž by byl panovník otrokem parlamentu, tento otrokem veřejného mínění a toto otrokem několika lidí.

3. Revoluce touží po svobodě, t. j. po volném průchodě u všech věcech, to si ovšem vyhrazujíc, by se později nic bez jejího dovolení nedělo, čili: revoluce touží po neobmezeném právu rozdělití a zprostití majetek, po neobmezené svobodě soutěže v práci, po neobmezené svobodě řeči, náboženského vyznání a manželského rozvodu.

4. Revoluce touží po rovnosti, t. j. po odstranění všech nabytých práv, veškeré společenské hierarchie, všech stávajících úřadů, všech vrchností ve prospěch úplné rovnováhy.

5. Revoluce čelí k odtržení církve od státu, by tak zničila společenský vliv a význam její, by ji beztréstně mohla vydíratí, by tímto způsobem moc duchovní (nebo moc od Boha pocházející) v moci světské utonula, a revoluce by tím došla vyplnění svého zamílovaného plánu: církev budiž ve státě tak, jak jest kněz v sakristii.

6. Revoluce usiluje o státní uznání a ochranu všech náboženských vyznání, by tím blud i pravda postaveny byly na jeden a týž stupeň, by se v očích národů staly předmětem stejnoměrné náboženské lhostejnosti, by se ve společenské nenávisti a pohrdání jako v nějakém tavidle rozpustily, by tak na místo Bohem zjeveného náboženství dosaženo bylo náboženství přírodního tak, jak si je člověk byl přizpůsobil.

7. Revoluce působí k tomu, by zničila přirozená a historická ustanovení, jak se tato během století byla utvořila a vyvinula dle národních ústních podání, obmýšlejíc nahraditi je ustanoveními novými, jediným škrtnutím péra na svět přivedenými, obmýšlejíc dále všechna dřívější práva zrušit a na rumech jejich postavití pohodlný stan oněm několika, v nichž se tyto všechny revoluční ideje byly vtělily.²⁾

¹⁾ l. c., 15. a 16.

²⁾ l. c., 16. a 17.

Je to obrovské nařknutí, jež tuto činíme revoluci, a nezbyvá, nemáme-li býti považováni za pouhé osočovatele a žalobníky, než abychom dokázali tvrzení svá autentickými historickými doklady.

Nebudeme ani polemisovati ani filosofovati, nýbrž podáme své doklady, toho na čtoucích tuto knihu vyžadujíce, by si učinili úsudek o úloze naší a jejím rozluštění — sami!

Slavný francouzský učenec *J. Gaume* pravil ve svém šestidílném spise o revoluci (Historická badání o původu a rozšíření zla v Evropě od renaissance až do r. 1856.) — v předmluvě, — že někteří hledají původ revolucí vůbec v *renaissanci*, jiní v *rationalismu*, jiní opět v *caesarismu* čili v *pohanské politice*, někteří ve *Voltaireanismu* čili filosofii 18. věku, jiní zase, že odvozují původ všech revolučních bouří 19. století z *veliké francouzské revoluce*, jiní ze *svobody tisku* a jiní posléze z *protestantismu*.

Slovutný *G. M. Pachtler* odvozuje ve svém znamenitém díle »*Der Götze der Humanität*« původ revoluce vůbec z *humanity*, *Dr. Wilh. Binder* v knize »*Geschichte des philosophischen und revolutionären (18.) Jahrhunderts*« přičítá původ její *reformaci*.

Stopujeme-li tyto náhledy pilně, musíme doznati, že všechny vedou k jednomu a témuž cíli, ukazujíce, že původ revoluce dlužno hledati tam, kde člověk v titánské pýše svrhl Boha s trůnu, by se naň posadil — sám.

Na otázku, z jakého asi semene zrodila se revoluce, odpovídá tato kniha celým svým obsahem, jež takto jsme roztřídili:

Původem a zdrojem revolučních idejí i výbuchů dlužno považovati:

- I. pohanský caesarismus;
- II. obnovení téhož pomocí renaissance;
- III. reformaci v Anglii;
- IV. protestantismus a
- V. Voltairianismus a illuminatismus.

Činitelové tito zplodili velikou revoluci francouzskou, z jejíž vnitřních postupův a forem zrodily se všechny ostatní potomní revoluce evropské. Na konec pak ohledáme příznaky revoluce tlumené čili skryté, která pomocí svých hlasatelův usiluje podvrátiti všecko monarchické zřízení na celé zemi k onomu účelu, by se stala všeobecná světová republika jedinou formou vládní na zemi.

Při tom vidí se nám připomenouti, že vzezření revoluce v různých obdobích co do tvářnosti ovšem mohlo i musilo býti různě, co do podstaty však musilo býti rázu jednoho, jak *hrabě de Maistre*, prohlédaje k věci, vhodně pravil, řka, že »všecka století, zkoumáme-li je pilně, měla do sebe mnoho vad, neřestí a vášní, nicméně však že rozdíl těchto nepravostí v různých stoletích spočívá v jakosti, přirozenosti a vnitřní síle jejich!«

Toto předeslavše, ptejme se dějin!

Část první.

Vznik a vývoj revolučních idejí.

Díl první.

Vznik revolučních idejí od doby antické až k renaissanci.

V dějinách lidstva znamenati lze dvojí ráz a směr: dobra a zla, a to ve všech oborech lidské činnosti. Vše, co člověk kdy byl učinil, bylo buď dobré anebo zlé. »Nemůže strom špatný dobré ovoce nésti, ani strom dobrý zlého ovoce vydávati.« Už prvního člověka hřích měl do sebe ráz jakési revoluce nebo vzpoury proti Bohu. Ať pak člověk působením svobodné vůle mohl a může se rozhodnouti buď pro dobro nebo pro zlo, znamenati jest v dějinách lidstva jakési rozdělení čili dualismus, jímž — dle svědectví dějin — do skutků lidstva vloudily se dva směry ve všech možných odvětvích činnosti. Tak na př. vidíme ve filosofii směr dobrý i zlý, tolikéž u vědách a politice. Ovšem, teprve v oněch dobách, kdy křesťanství svými ideami vnikalo nebeskou silou do žil a celého tělesa veleříše římské, stal se tento dualismus zcela patrným, povstala filosofie křesťanská, jakožto soupeřka filosofie pohanské, povstaly vědy křesťanské proti pohanským a politika křesťanská proti politice pohanské. V dobách Kristových nastal zápas mezi směrem křesťanským a směrem pohanským. Proti trojímu úřadu Ježíše Krista, totiž: pastýřskému, učitelskému a velekněžskému, stál římský Caesar jakožto »božský, všemohoucí, absolutní i panovník i velekněz« (divus, caesar, imperator, augustus, summus pontifex). Oproti nové soustavě křesťanské stál jakožto soupeř starý *caesarismus*. A tento *caesarismus* se svojí nezávislostí a svojí absolutní mocí byl kolébkou revolucí moderních. Stopujme jen dějiny římských caesarů, jakožto představitelů tehdejší nesmírné moci světové a — přesvědčíme se o tom.

Než, byl-li římský caesar panovníkem z milosti Boží (Dei gratia)? Jak ještě častěji průběhem této knihy uvidíme, vyšla původně veškerá moc římských caesarů postupem doby z lidu. Dávno před římským císařstvím, když ještě lid žil ve stavu přirozeném, lid společenskou (prý) smlouvou zvolil si náčelníka na vlastní obranu, na něhož přenesl svrchovanost své moci. Od této (prý) doby nebyl lid už absolutní mocí, aniž vykonával náboženské výkony, — nýbrž vše to vnesl na jedince, totiž na svoji nejvyšší hlavu. Když pak prvotní královský a potomní republikánský Řím stal se sídlem světového

římského císařství, přešla plnost caesarismu na císaře. Od *Augusta* do *Gratiana* měli caesarové římské tyto hodnosti a názvy: božský, caesar, velekněz, konsul, prokonsul, tribun. Tato obrovská moc caesarismu v jedné jediné osobě s plností absolutismu a nezávislosti u věcech náboženství i ve příčině politické založena byla na tak zv. »*lex regia*«, čili na zákonu o králi.¹⁾ Římský caesar byl souhrnem vší nejvyšší moci: bylť bohem a nejvyšším pánem lidstva. Mocí zákona královského nabyl všech oněch práv, o něž se dříve dělil lid a senát, nad to jakožto nejvyšší jedinec osoboval si názvu »*boh*«. ²⁾ Aby laskavý čtenář mohl si učiniti pojem o této strašlivé moci, věziž, že caesar (ve příčině politické) měl právo nejvyššího řízení na zemi i na moři, že byl nejvyšším vojevůdcem, že rozhodoval o míru i válce; (ve příčině správné) byl doživotním konsulem, prokonsulem, doživotním senátorem a náčelníkem senátu, jež po libosti svolával i rozpouštěl a doživotním tribunem lidu; (v občanské příčině) byl censorem a praetorem. Všecky jeho výnosy, dekrety, dobrozdání i reskripty měly závaznost a platnost zákona. Co do náboženství byl knězem, augurem, nejvyšším knězem a — hlavou všech náboženství světa.³⁾ Tímto vším výměrem in absolutissima forma vypočtena byla moc římských caesarů. Proti těmto vlnám absolutismu podniklo z rozkazu Ježíše Krista dvanácte galilejských mužů boj. Myšlénka ta byla by až směšně odvážlivou, kdyby nebyla bývala pocházela z vyšší moci než z lidské.

Co mohlo očekávati lidstvo vůbec a římský lid zvláště od těchto absolutní moci pověřených »*bohů*«? Čím obšťastnili *Nero*, *Kaligula*, *Domitian*, *Diokletian* a j. svět? Jak užívali této nesmírné moci? — O tom učí dějiny. Jednali zajisté dle pověstné zásady zákona královského: »*Quidquid placuit principi, legis habet vigorem.*« ⁴⁾

Naproti tomu hájila Církev katolická své zřízení a svoji politiku ne dle zákona královského, nýbrž dle zákona a vůle J. Krista. Svatý papež *Gelasius I.* (492—496) napsal o právu církevním v listě svém na císaře *Anastasia I.* (491—518), že jest dvě věci, jimiž svět jest řízen, totiž svatá autorita papežská a moc císařská; že autorita biskupů jest tím závažnější císařské, jelikož i spásy králů se týká;

¹⁾ O tom pojednali *Gravina* a *Terrasson* »*Geschichte der römischen Jurisprudenz*«, S. 241.

²⁾ »*Ad divinas nostras aures fama quaedam pervenit.*« (Decr. Diocl. apud Bolland. Acta S. Georgii, 23. April . . .) — *Abbé Rohrbacher* († 1856) napsal ve svých všeobecných církevních dějinách, že »římské caesarové byli zároveň *bohy*, svrchovanými velekněžími a císaři. *Plinius* odsoudil křesťany v Bithynii na smrt, jelikož se zdráhali obětovati obrazu *Trajanovu*. *Kaligula* vyhlásil svoji sestru *Drusillu*, s níž žil v krvesmilném poměru, za *bohyni*. Nevěstky císařů *Antonia* a *Marka Aurelia* byly prohlášeny za ochranné *bohyně* mladých mužův a žen . . . a j. v.

³⁾ »*Potestatem civilem omnem principes tuto se minime sperabant retenturos nisi etiam religione muniissent, susceptoque pontificatu maximo et auguratum et quindecimviratum sacrorum . . . et exemplo Augusto . . . de sacris, ceremoniis et ritibus omnique deorum cultu edicta proponebant . . . et in iure sacro interpretatione pandebant.*« (*Gravina* »*De ortu et progressu iuris civilis*«, c. VII, p. 8.)

⁴⁾ . . . »*Postquam Augustus rerum potitus fuit, populus Lege Regia ei et in eum omnem suam potestatem transtulit, atque exinde quidquid placuit principi, legis habuit vigorem.*« (*Lorryho* »*Instit. expos.*« t. I., p. 9.)

že však dlužno jest, by panovníci u věcech duchovních vrchnosti duchovní podřízení byli a čest svoji veleknězi vzdávali; ve všem, co se týče světského řádu, že mají biskupové poslouchati státních zákonův, oproti tomu zase panovníci, že mají poslouchati u věcech víry biskupů, jakožto rozdavačů mnohonásobné milosti Boží.«¹⁾

Jaký to rozdíl mezi těmito určitými a ráznými slovy křesťanského velekněze a mezi úlisnými a otrocky poníženými slovy starořímských flaminů, když mluvili k caesarům! Po neobyčejně tuhém zápasu a po třístaletém pronásledování Církve Boží (až do r. 311.) viděli se římscí caesarové přinuceny, aby zřekli se svého »božství« i »nejvyššího pontifikátu«. Už na nicejském sněmě (r. 325.) pravil císař *Konstantin* ku shromážděným biskupům, že, »Bůh, pověřiv je úřadem velekněží, propůjčil jim také moci, aby v duchovních věcech byli soudci i králů, pročť že se ustanovením církevním podrobuje.«²⁾ Veškerý dějiny Církve katolické³⁾ jsou plny důkazů, že papežství působilo naznačeným směrem, hájíc zákona Božího, nehledíc na osoby protivníků, nýbrž pilno jsouc povinností. Ovšem, že přibíje vln nepřátelských (— tu se strany nespokojených panovníků pro úbytek své absolutní moci, již se musili zřici ve prospěch moci duchovní, onde zase se strany sektářův, usilujících zlomiti vnitřní sílu Církve —) na Církev se valily, nicméně však tato zůstala vítězem.

Ono mohutné »non possumus«, t. j. nemůžeme připustiti, by u věcech duchovních rozhodoval meč státní moci, nýbrž pouze a jedině vůle a zákon Boží, ozývalo se od prvních dob Církve. Křesťanství strhlo právem Božím s koruny caesarů římských násilně urvanou perlu »božství« a »nejvyššího pontifikátu«. *Sv. Bernard*, opat clairvauský, objasnil v listě svém k římskému císaři Konrádovi (1024—1039) politiku křesťanskou, řka, že »jen Bůh jest vlastně svrchovaným pánem, lid že nemá žádné moci rozhodovati, leč směrem a jménem jeho; Ježíš Kristus že jest nejvyšším králem i veleknězem, soustřeďuje v osobě Svě úřad královský i kněžský, což obé po Jeho smrti dle odkazu Jeho připadlo Církvi; kněžství že jest jedno jako Bůh, království pak že jest tolik, kolik jest národů; že království křesťanská vesměs mají spojena býti poutem víry a jednotou katolické Církve, jakož i edíným kněžstvím; že práva křesťanských králů záležejí v tom, by stát, jsa pravou rukou Církve, staral se o blaho lidu ve příčině hmotné, kdežto Církvi že náleží míti péči o jeho duchovní blaho, čímž státu připadá úkol, aby byl spojencem a pomocníkem k jednomu úkolu.«⁴⁾

Podobně učili nejznamenitější bohoslovci církevní. *Svatý Tomáš Akv.* — po způsobu svém klassicky — připodobnil říši k lodi, na níž nejvyšším správcem jest kapitán. Králové křesťanských národů že tvoří loďstvo, jemuž velí v duchovní příčině admirál čili papež jménem Ježíše Krista.⁵⁾ Aby pak žádná loď na úskalí zkázy ne-

¹⁾ Epistola VII. s. *Gelasii* S. P. ad Anast. imp.

²⁾ *Eusebii* »*Vita Constant.*« lib. III. c. 27.

³⁾ Dr. *Wil. Binder* napsal ve svém díle »*Geschichte des philosoph. und revolutionären Jahrhunderts*«, Schaffhausen, 1841, Vorrede, že jen katolické církvi dlužno přisouditi význam slova »c í r k v e«. Viz o tom dále spis Dra. *Sylvia* »*Evangel. und Kirche*«, Regensb. 1843.

⁴⁾ Epistol., 244. Ad Conrad., reg. Rom., oper. t. I. p. 514.

⁵⁾ Viz o tom jeho »*De reg. princip.*«, lib. II. c. XIV.; lib. I. c. ~~XIV~~

vrazila, mají kapitáni hlasu a výstražného znamení admirálova polouchati.

Takovýmto vnitřním pochodem odňalo papežství caesarům římským onoho práva, jehož si osobovali na nejvyšší pontifikát. Výtečnému vedení papežského úřadu děkují západní národové i celý křesťanský svět záchranu v dobách nejhorších. Bylo třeba mohutné ruky, by veliká část lidstva nebyla zaplavena pohanstvím. I sami protestanté toho s obdivem katolické Církvi vzpomínají. Tak na př. vyjádřili se, že »království ve středověku, jsouce řízena duchem papežství, nepozbyla snad tím na svém blahu a svobodě, nýbrž naopak, že za *Innocentia* a *Řehoře* viděti bylo sílu jejich v míře nejvyšší. Za poslušnost papežskému stolci osvědčovanou papežové prý dali národům řád, vědy, jednotu, organizaci a pokrok. Papežství prý jednou rukou bojovalo proti pŕlměsíci, druhou pak zničilo poslední zbytky pohanství na severu. Papežství prý bylo despotickým jako slunce, jež přivádí a nutí zemi do oběhu.«¹⁾ *J. z Müllerů* pravil, že by Řím bez papežů byl neobstál a že to byli římská papežové, *Alexander* a *Innocentius*, kteří postavili mohutnou hráz proti onomu směru a proudu, jenž ohrožoval celou zemi, čímž oteckou rukou zachránili svobodu států.²⁾ Podobně i mnozí jiní.

Či snad mužové tito soudili strannicky? Vizmež!

Mohutný význam papežství, kdy jménem Božího práva mluvili proti panovníkům, kteří se dopouštěli bezpráví na národech, urážejíce i božského i lidského práva, poznáme na každé stránce dějin církevních. Kdo utišil na př. hněv *Filipa*, krále francouzského, a *Jana*, krále anglického?³⁾ Kdo utišil válku mezi *Filipem* francouzským a *Edvardem* anglickým r. 1298.? Proč se neobrátili tito rozvadění panovníci na císaře německého, jenž si osobil práv starého caesarismu? Kdo usmířil r. 1365. krále francouzského a aragonského? Zdaliž to nebyl *Řehoř IV.*, jenž urovnal při mezi *Ludvíkem Nábožným* a jeho syny? Zdaliž podobně nerozřešil sporu *Mikuláš I.* s austráským králem *Lotharem*? Či snad nejsou známy dějiny *Viktora III.* a *Urbana II.*? Či snad měl *Řehoř VII.* a jeho nástupci ponechati *Jindřichu IV.*, císaři německému, práva, mísiť se do věcí církevních?⁴⁾ Či snad nedobře učinil *Innocentius IV.*, opíraje se na *lyonském koncilu* (1245) o právo svého úřadu, když pozvedl soudcovského hlasu proti německému císaři *Fridrichovi*, jehož mrzkosti rovnaly se oněm Neronovým?⁵⁾ A k čemu působil Lev XIII. před válkou se severoamerické Unie se Španělskem?

Či snad jsme příliš ostře naznačili činnost církevnímu duchu odpornou u *Fridricha*? Slyšme, co o něm napsali historikové francouzští: »Po vzorě svých předchůdců netajil se *Fridrich* plánem, že chtěl znova obnoviti říši caesarů v ten rozum a rozsah, by vlivu papež-

¹⁾ *Quarterly Review*, roč. 1842 . . .

²⁾ Viz jeho »*Reisen der Päpste*«, 1782.

³⁾ »*Quarterly Review*«, l. c.

⁴⁾ Viz *Kryštofkův »Církevní dějepis«*, střed., II. díl, str. 46 . . .

⁵⁾ Téhož, l. c. str. 194. — Viz o tom »*Bull. rom.*«, tom. II., kde v bulle proti onomu císaři papež užil slov: . . . (Auctoritate J. Christi) »memoratum principem, qui se imperio et regno, omniq. honore et dignitate reddidit tam indignum . . . omni honore et dignitate privamus, omnes . . . a iuramento fidelitatis absolventes . . . Illi autem, ad quos in eodem imperio Imperatoris spectat electio, eligant libere Successorem.«

ského nebylo dbáno. A věru, kdyby tento obávaný papežský vliv nezakročil, byla by Evropa — jak pravdě podobno — propadla jhu německých císařův, neboť *Fridrich*, jenž snil o jediné povšechné monarchii, hleděl se zbýti nadvlády papežské. Jeho kancléř prohlásil všecky panovníky světa za krále provincialní, *Fridricha* však za živoucí zákon. (Dle Michauda a markýze de Villeneuve-Trans.)¹⁾

Papežská moc — pravil jistý protestantský ministr²⁾ — spoutala despotismus, aby nemohl vybuchnouti v ukrutenství; ano ani v oněch temných (rozuměj středověkých) dobách neshledáme se prý s takovým despotismem, jakým byl na př. onen Diokletianův. Tiberius byl prý nemožným, Řím by ho prý byl nestrpěl. Jen tehdy rodí se prý ukrutní despotové, nabudou-li panovníci přesvědčení, že nad nimi není žádné vyšší moci; to-li prý se stane, nastane opojení ducha pýchou nad neobmezenou mocí, což jistě zplodí nejukrutnější zločiny.

Ten, kdo tato slova propověděl, nebyl katolík.

A *Louis Blanc*, jenž přece také nebyl katolíkem, nýbrž svobodným zednářem (na zednářském kongressu v Strassburku r. 1847 — tedy jeden rok před výbuchem revoluce 1848 — nehrál snad jen roli nejmenší —), zahřměl na své rodáky, že jsou na hrubém omylu, domnívají-li se, že povznesením králů nad pravomoc papežskou zbaví trůny bouří. Dohled nad státní mocí musí prý býti; zrušena-li moc dozoru církevního, musí nastati dozor jiný. Ve Francii prý lid právě poznal, že nezávislost panovníků značí otroctví národů, proto prý národ povolal a žádal spravedlnosti; anof pak žádných soudců nad královskou mocí nebylo, postavil se národ sám na soudní stolicí a místo exkommunikační bully užil výroku smrti.³⁾

Zdaliž to nejsou znamenitá slova z úst muže, jenž nikdy Církvi nepřál? Buď bude rozum a právo dozorcem anebo násilí; buď svrchovanost papežského úřadu nebo svrchovanost lidu; buď vyloučení z Církve nebo popraviště, buď kánony Vatikánu nebo děla barrikád!

¹⁾ O caesarismu *Jindřicha VIII.* pojednáme na jiném místě. — Bolanden: »Barbarossa«.

²⁾ Viz *Ch. Coquerel-ův* spis o dějinách křesťanství (p. 75.)

³⁾ Ve spise svém o dějinách revoluce tom. I., p. 252. — V »*Revolution*« (německém to překladě *Gaume-ova* spisu), VI. B., S. 40.—41. čteme, že — kdyby církev nebyla ve svém působení a své pravomoci neprávem obmezována, — nikdy bychom se nedožili takových bouří a převratů, jež plné milióny lidských životů ztrávily. Lze-li — prý po dobu 600 let (do renaissance) napočítati 5—6 panovníků, kteří byli katani svého lidu a hanbou pokolení lidského, — tu — prý — od dob renaissance lze vyčísti steré případy pobořených trůnů, vypuzených, odpravených i zákeřnicky zavražděných králů. Kdyby nebylo církvi překáženo v její pravomoci, nikdy prý by senemohly dějiny vykázati náboženskými válkami, jež v 16. a 17. století zúfily ve Francii, Anglii, Německu a Švýcarsku, nikdy bychom prý se nedožili rozdělení Polsky, církevních statků pobráni, Saturnálií z r. 1793., bohoslužby rozumu; dynastie že prý by se nebyly staly mičem libovůle rozbouřených vln a že prý nikdy socialismus, v jehož spárech dnes Evropa úpi, by nebyl se rozmohl, — jelikož prý by je církev v samém kořenu byla potlačila. — A co máme říci o tajných spolcích? Nikdy by se na škodu nynějších vládních ústrojí nerozmohly, kdyby dotyčné státy jich — ovšem nevědomky na vlastní záhubu — proti církvi neužívaly! Citovati na doklady této pravdy tisíce knih bylo by naprosto zbytečno.

Tato působnost církevní pravomoci, jež udržeti se snažila na uzdě touhu po bývalé absolutní moci císařského Říma, ovšem se nelíbila. Jmenovitě v 11. století pojali němečtí císařové *Findrich, Otta, Lothar a Fridrich* myšlenku, by ku svým, od apoštolské stolice přifknutým názvům »caesar« a »augustus« mohli přidat i moc, míti vrchní dozor nad Církví. Proto vzešel boj mezi papežstvím a císařstvím. Kdežto v boji tom opírala se Církev o svůj význam a historické právo evangelické, přidružili se ke zpupným caesarům dvorní právníci, kteří jali se hlásati, že císařům přísluší právo caesarismu, t. j. ono právo, jemuž dle »lex regia« těšili se císařové římsí a v jehož obor spadalo i právo u věcech náboženských. Postupem doby, kdy povstaly university, vykládáno na nich staré právo římské oproti právům apoštolské stolice, jak svědčí o tom *university italské* v Bologni a Padově.

Přihlížeje k této věci, pravil *F. ze Schlegliu*, že to byl právě tak málo požehnaný dar, jímž překvapil *Fridrich II.* Evropu zavedením spisův Aristotelových, jako onen, když *Fridrich Ghibelin* na roncalských polích slavnostně potvrdil staré římské právo a zákoník se všemi pro něho z něho plynoucími absolutními právy a nezávislými regáliemi.

Starého římského zákoníku, pravil *Schlegel* dále¹⁾ užíváno bylo sice dosud měrou zmenšenou už u císařů východofranckých, ale německý právník *Irnerius* v Bologni je mohutně obnovil a, jelikož se ideje starořímského práva velmi zamlouvaly ghibellinským císařům, došly záhy velikého rozšíření i v praxi.

Tímto způsobem vznikla ve společenském životě Evropy nemoc, jejíž prapříčinu dlužno hledati v římském caesarismu. Nemoc ta jmenovala se státní a civilní právo dle pohanského a ne dle křesťanského zákona. Následkem toho bylo, že — kdežto Karel Veliký panovnickou korunu pod tiáru postavil — hleděl *Otto I.* a ostatní postaviti ji před tiáru, čímž vzešel zárodek v Německu k náboženské neodvislosti, v Italii k národní svobodě a ve Francii k filosofickému způsobu myšlení.²⁾

»Císařové němečtí, na něž papežové po vymření mužských potomků *Karla Velikého* přenesli důstojenství císařské, postupem doby zneuznávali křesťanských ideí svého důstojenství, nýbrž přijali v této příčině ideu pohanských caesarů Nerona, Kaliguly a j. Názvu »bohův« a úřadu »velekněžského« si sice dosud nepřičítali, ač po významu pontifikátu toužili a, jelikož jim v tom papežové bránili, vzešel boj mezi tiárou (práva) a císařskou korunou (bezpráví). Císařové sesazovali papeže právoplatně zvolené a dosazovali na místo jejich stvůry sobě oddané. Už ve 12. století vidíme starý pohanský caesarismus v obnovené síle.«³⁾ »Císařové němečtí byli živým zákonem, jenž velel králům, a vůle císařská byla měřítkem a pravítkem práva.«⁴⁾

¹⁾ »*Philosophie der Geschichte*,« Bd. II. 14. Vorlesung.

²⁾ »*Geschichte der lateinischen Beredsamkeit von M. N.*, S. 7—9.

³⁾ »*Universalgeschichte der Kirche*,« Bd. XVIII., S. 6.

⁴⁾ »Caesar lex viva stat regibus imperativa, legeque sub viva sunt omnia iura dativa; lex castigat, solvit et ipsa ligat. Conditor est legis, neque debet lege teneri, sed sibi complacuit sub lege libenter haberi; quidquid is placuit, iuris ad instar erit.« (*Gotfr., »Viterb chron.*« p. 17; Apud Baro n. ann. IV. n. 25.) —

Dle toho vzoru utvářela se idea pohanského císařství za *Jindřicha V.*¹⁾ Právníci na universitě v Bologni odvozovali z této idey pro Jindřichovy nástupce tyto důsledky: Německý císař jest jediným pánem světa, jediným vlastníkem; ani králové, ani soukromníci nemohou nazývati nic svým, leč by jim toho císař přifkl; králové: španělský, anglický a francouzský jsou pouhými provincialními panovníky (*reges provinciales*), jež sesaditi může císař dle své libosti.

Tu r. 1135. nalezen byl v italském městečku Amalfi výtisk *Justinianových pandektů*. Nikdo tehdaž netušil důležitosti onoho nálezu. *Irnerius* svým vlivem lehce toho na císaři vymohl, že zavedeno římské právo do praxe. Římské právo čili »*lucerna iuris*«, jak je *Irnerius* pojmenoval, nabylo úžasnou rychlostí domovského práva na universitách, jmenovitě stalo se tak na universitách římské a florencké, kamž se utíkali mladíci nejen z Německa, nýbrž i z Francie, Anglie i Španělska.²⁾

Ovoce těchto studií dostavilo se záhy. Anať byla římskému císařství přičítána nedělitelnost, a jelikož podrobení králové byli považováni za vasaly Říma (a hodnost císařská přešla později na císaře německé) — tu vyskytli se Církvi nepřátelští právníci, kteří dovozovali, že *Konstantin* neprávem dal část římského území apoštolskému stolci pode jménem »*patrimonium scti Petri*«.

Tak hlásal na př. *Balde z Perugia*, nejslavnější žák *Bartolo-ův*, jež právníci renaissanční nazvali »*Apollo Pythius*«,³⁾ podobně vyjádřil se, jak ihned uvidíme, *Dante*, *Savaron*,⁴⁾ *Jan Pařížský* (*Joannes de Parisiis*), jenž dovozoval, že *Konstantin* neprávem dal část území císařství římského apoštolskému stolci, jelikož »*augustus*« (rozmnožitel říše) má rozšiřovat a nikoli zmenšovati říši, a za druhé že císař, jsa pouhým správcem říše dle znění »*legis regiae*«, nemá práva ztenčovati dle své libovůle říši.⁵⁾

Tento čin *Konstantinův* dle znění pohanského zákona královského ne pak dle křesťanského názoru posuzovaný byl zavrhován všemi, Církvi nepřátelskými muži od doby renaissanční až k revolucionářům, kteří r. 1870. zničili světské panství *Pia IX.*

Tak tedy právníci středověcí, od 11. století počínajíc, viděli jen jediný zdroj práva totiž »*legem regiam*« a na něm a dle něho zbudované pohanské právo římské. *Lex regia* byl otcem caesarismu,

Bude snad dosud v paměti všechněch, že roku 1894. i císař *Vilém II.* řekl: »*Suprema lex regis voluntas.*«

¹⁾ Viz toho historický pochod v *Kryštůfkově »církevních dějinách«* středověk, II. díl, str. 94—108. a 125—208.

²⁾ *Terrasson*, I. c., parte IV., §. IV., p. 385. — V 12., 13. a 14. století vyučovali tomuto novému právu italští právníci: *Gofia*, *Bulgare*, *Roger*, *Otto*, *Hugolinus*, *Azon*, *Occursa*, *Cinus z Pistoje*, *Bartolo*, *Balde* a j. Z francouzských učenců v tomto oboru v Itálii vyučených dlužno jmenovati *Petra de Bella-Pertica*, *Duranda Speculatora* a *Placentina*, jenž v Montpellieru působil jako profesor.

³⁾ Týž napsal »*In proemio Digestor*« ... »*Illa donatio procedit de facto, sed non de iure, quia non valuit in praejudicium successoris*... Nec potest minuire iura imperii et partem a se abdicare... quia imperium est indivisibile ens...«

⁴⁾ »*De la souveraineté du Roy et que Sa Majeste se peut se ssumettre à qui gue ce soit*« atd., 1620.

⁵⁾ »*De iuris dictionibus sive de potestate regia et populi*«, c. XXII.

a tento měřítkem práva, jež před i v *době renaissanční* ba i namnoze v dobách přítomných stalo se jediným zdrojem císařské moci v theorii i praxi. Abychom další postup šíření se tohoto směru ohledali, pokud se týče naší úlohy, vidí se nám ohledati blíže a) státní, b) politické a c) civilní právo v Evropě před renaissancí. Ad a) a b). — Když tedy *caesarismus* s plným svým absolutismem stal se vyznáním víry dvorních právníků ve státech evropských,¹⁾ když tento pohanský caesarismus pýše německých císařů zvláště a panovníkův ostatních plánům výborně se hodil, když ideje tohoto caesarismu na univerzitách jmenovitě italských staly se mlékem, jímž se živili mladíci-právníci, je po vší Evropě hlásající — což divu, že křesťanským právním názorům nadešla doba bojův i vnitřních i vnějších?

Jedním z nejrozhodnějších přívržencův a velebitelů starého císařství římského a jeho moci byl slavný tvůrce nesmrtelné básně *»Divina comoedia«*, *Dante Alighieri*, jenž všude, kde mluvil anebo básnil jako křesťan, jevil se jako veleduch, naopak, kde splétal pojmy a myšlenky křesťanské s mythologickými, propadal v nechutenství a směšnost.²⁾ Anoť pak nám běží o jeho právní názory ve příčině státního a politického práva, třeba jest jej po této stránce uvážiti. Dante jakožto právník napsal spis *»De monarchia«*, v němž díval se na svět tehdejší okem filosofa i politika. Jakožto filosof domníval se, že jediný Bůh, řídě jediným hnutím svět, chtěl lidstvo, obraz to svůj, také jediným pouze panovníkem ovládat a říditi. Jakožto politik považoval mír za největší dobro národů; většina panovníků by prý byla na újmu tomuto míru, z čehož prý nutně vychází, že jest třeba jen jediného představeného na zachování řádu mezi národy.³⁾

V této theorii, jež připouští jedinou jen říši, jedinou společnost na zemi, obsaženy jsou úplně ideje starého caesarismu. Setrvávaje u této myšlenky a procházeje ji všemi směry, dospěl k názoru, že touto jedinou říší jest říše římská. Jsouc založena *Romulem* či spíše přírodou, byla rozšířena *Augustem*, zvětšena *Konstantinem*, zosobněna *Fridrichem*, trvá dosud se všemi svými prý právy. V očích Danteových byl ráz římského lidu, jeho vítězství, směřující prý ku blahu lidstva, jediný účel jeho výbojů — nepopíratelným právním nárokem na výhradní světovládu.

Římský národ — pravil *Dante* — jest (prý) od přírody určen k tomu, aby vládl. Dle *Aristotela* nerodí se (prý) jenom lidé, nýbrž i národové jedni k tomu, by vládli, druzí, by poslouchali. Římský národ (prý) tím, že si podmanil svět, má právo vlásti, sám Bůh (prý) tak určil.⁴⁾

Ale středověk, v němž ideje křesťanské dospěly k vrcholu, žádal ovšem jiných důvodů, než těchto Danteových, a tento, aby se neoctl ve příliš příkrém postavení k Církvi, hleděl tyto své názory

¹⁾ Dle *»Revolution«* VI. Theil, S. 50 – 69.

²⁾ Stůjtez zde na doklad toho jeho slova: *»O sommo Giove, che fosti crocifisso per noi«* (Ó veliký Joviši, jenž jsi pro nás byl ukřižován!), *Div. com.*, c. XII.

³⁾ *»Omnis concordia dependet ab unitate, quae est in voluntatibus... Sed hoc esse non potest, nisi sit voluntas una, domina et regulatrix aliarum in unum. Nec una ista potest esse, nisi sit princeps unus omnium, cuius voluntas domina et regulatrix aliarum omnium esse possit.«* (*»De monarchia«*, c. 1.)

⁴⁾ *»Romanus populus ad imperandum ordinatus fuit a natura. Ergo romanus populus subjiciendo sibi orbem de iure ad imperium venit.«* — *De mon.* c. 1.

odůvodniti theologicky. Právil tudíž, že — kdyby byl Ježíš Kristus netrpěl pod legitimním soudcem, nebyl by prý ani potrestán a lidstvu nedostalo by se tím vykoupení. Soudce Kristův musil (prý) míti moc soudcovskou nad celým pokolením lidským, jelikož v osobě Ježíše Krista, jenž byl naším rukojmím, celé lidstvo bylo potrestáno. Císař *Tiberius* (prý) neměl by žádného práva nad lidským pokolením, kdyby římská říše nebyla legitimní. Proto (prý) i *Herodes* i *Kaifáš* odkázali J. Krista na *Piláta*, jenž byl vladařem čili místodržitelem císařovým, by jej soudil. Křesťané (prý) by už měli přestati na římskou říši útočiti, vědouce, že i Ježíš Kristus této světské moci i na počátku i na konci života svého byl poslušen.¹⁾ Národ římský byl (prý) pilen všeobecného blaha, a jak dějiny ukazují, činil (prý) tak ne z lakoty, nýbrž z povinnosti, že šetřil blaha lidstva a dbal svobody, národům tak drahé.

Je s podivením, že Dante, tento jinak veliký i theolog i filosof i historik, zúmyslně porušil pravost dějin, neboť neznalosti dějin mu zajisté vytýkati nelze. — Kdo dokáže, že pohanský Řím šetřil kdy práv národů, že dbal blaha všeobecného a že šetřil svobody?

Římští caesarové, pravil Dante dále, byli (prý) pomazanými Páně, a jsou (prý) jimi dosud, a králové zemští marně (prý) proti nim brojili.²⁾

Tak tedy *Tiberius*, *Kaligula*, *Heliogabal*, císař *Jindřich*, *Fridrich Barbarossa* a jak se všichni ti nepřátelé Církve Boží jmenovali, byli vyvolenci a pomazanými Páně! — Dante viděl v rozsahu, moci, úspěších, vítězstvích, velikosti a lesku ruku Boží, jež tomuto velikému kolossu žehnala a jej vedla. Což divu, že krajan Dante-ův po 600 letech obnovil tyto myšlenky, vida ve přání opětne znovuzrození se římské veleříše . . .!³⁾

Dante pravil dále, že jest povinností všech, by hleděli zachovati říši římskou, onen prý nejkrásnější výtvar přírody ku všeobecnému blahu.⁴⁾ Ještě jedna veliká nesnáz zbývala Dante-ovi, totiž: vyměřiti hranice mezi pontifikátem a vládou světskou. V této příčině vidíme jej, an rázem ustal v nadšení svém pro lesk slávy a moci římské. Buď z bázně před církevními tresty, nebo z ostychu při rozluštění této úlohy své, vedl si dosti umírněně. Dobře věda, že středověk daleko už pokročil svým křesťanským vlivem a že by se tudíž se špatnou potázel, by snad se osmělil po vzoru starého římského caesarismu císařství vykázati poručnického postavení nad Církví,

¹⁾ *De mon.* c. 1.

²⁾ »In hoc uno concordantes (principes gentium), ut adversantur Domino suo et uncto suo romano principi.« l. c.

³⁾ Byl to *Gioberti Vincenzo*, nar. v Turíně 5. dubna 1801., zemřel v Paříži 26. října 1852. Byl professor theologie v Turíně a dvorním kaplanem *Karla Alberta* až do r. 1833. Pro své revoluční ideje, jež ve přednáškách zhusta na jevo dával, byl vypovězen a odešel do Paříže a do Bruselu, kde ztrávil 11 let v bídě. V díle svém, jež mu v Itálii zjednálo velikou popularitu, totiž: »*Del primato morale et civile degli Italiani*« (vydáno v Bruselu 1843.) dokazoval, že se musí vrátiti doba, kdy se Itálii dostane opět oné moci diktatorské, jaké se těšil starý Řím. Ačkoli byl považován za vůdce mírně liberální strany, souhlasil úplně s radikálním *Mazzinim*. Napsal ještě před smrtí svou dílo »*Del rinascimento civile d'Italia*« (1851.), v němž se jeví duch Danteův.

⁴⁾ »*Revolution*,« VI. theil, S. 55.

rozluštil dilemma ono v ten rozum, že i kněžství i císařská moc bezprostředně od Boha vycházejí. Moc panovnická prý nepochází od Krista ani od Církve proto, že byla už před nimi. Hledíc k cíli, jsou prý obě moci neodvisly. Církev k nadpozemskému, císařství k pozemskému blahu vede lidstvo. Rájem pozemským jest obecný pokoj, jehož pouze císař uštedřiti může lidstvu. Je-li prý tomu tak, a tomu prý tak jest, tu římský císař jest — hledíc ku dvojímu blahu člověčenstva, duchovnímu i světskému — vyvolencem Božím tímž právem a za těchž podmínek jako římský papež.¹⁾ Ovšem stojí ve sv. Písmě, že všeliká moc od Boha pochází; než zdaliž i ona, když absolutní nezávislý panovník stane se katanem lidu a vrahem zákona Božího, prohlašuje vůli svou za jediný zdroj zákona? Svatý apoštol neřekl, že by snad každý panovník od Boha pocházel, nýbrž pravil, že není moci, jež by od Boha nevycházela.²⁾

Jelikož Dante prohlásil absolutního panovníka za bezprostředního a přímého zástupce Božího, za caesara, tu to byl římský císař, mimo jehož říši není ani míru, ani blaha, ani spasení, z čehož plyne, že moc císařská jest úplně nezávislou na moci papežské, čili, že výkony těla nepodléhají duši, dále že jest císař panovníkem universálním, čili, že panovníci ostatní mu jsou poddáni a posléze, že papeži nesluší míti světské panství.³⁾

Jak patrno, byl Dante rozhodným hlasatelem státní i politické moci dle idejí pohanského caesarismu. Tyto jeho nauky, jsouce přestovány pozdějšími právníky, rozdmýchovaly rozbroje mezi papežstvím a císařstvím. Tak na př. *Filip Krásný*, král francouzský, odvážil se na sklonku 13. století jménem královských práv svých sáhnouti na jmění církevní (potřebuje peněz k válce proti *Edvardu I.*, králi anglickému), ba osobil si i moci, voliti a jmenovati biskupy.⁴⁾ Papež *Bonifác VIII.* upíral mu tohoto práva bullou *«Clericis laicos»*, háje postavení svého i práva vlastnictví z důvodů, že, — ohroženo-li dnes jmění církevní, zítra přijde na řadu jmění knížat i šlechty i občanů. Filip, nedbaje toho, opíral se o právníky své, jmenovitě o známého *Jana Pařížského*, jenž bullu papežskou vyvrátil.⁵⁾ Utýraný a opuštěný papež musil se dočkati toho, že káravý hlas jeho ve Francii nebyl slyšen. I duchovenstvo,⁶⁾ i šlechta,⁷⁾ i občané porušili svoji poslušnost vůči apoštolskému stolci a přidrželi se krále r. 1302.

¹⁾ »Sic ergo patet, quod auctoritas temporalis monarchiae, sine ullo medio, de fonte universalis auctoritatis (Dei) descendit.« — *De monarchia*, c. 1.

²⁾ Klassicky ku věci napsal sv. *Chrysostom*: »Non est potestas nisi a Deo, quid dicis? Ergo omnis princeps a Deo constitutus est? Istud non dico non enim de quovis principe mihi sermo est, sed de re ipsa, i. e. de ipsa potestate. Quod enim principatus sunt, quodque non simpliciter et temere cuncta ferantur, divinae sapientiae opus esse dico. Propterea non dicit: Non est enim princeps nisi a Deo, sed de ipsa re disserit (apostolus) dicens: Non est potestas nisi a Deo.« — Homilia XIII. In epist. ad Rom.

³⁾ »Nec Ecclesia recipere per modum possessionis, nec ille (Constantinus) conferre per modum alienationis poterat.« (*De mon.* c. 1.) — *Apud Savaron* »*De la souveraineté du roi*,« p. 11. — Viz: »*Revolution*,« VI. Theil, S. 57.

⁴⁾ »*Vita et res gestae pontif. rom. ab Augusto Oldoino*,« Romae in fol., p. 1677. — *Kryštofský dějiny*, střed., II., 222.—246.

⁵⁾ Viz jeho traktát »de potestate regia et papali« (apud *Goldast*. Mon. II. 108 ...) . . . »Rex instituitur a papa de fide non de regimine.«

⁶⁾ Viz *Hergenröthovo* pokračování *Hefelovy* »*Universalgeschichte*,« S. 287.

⁷⁾ Dle *Pithou-ova* spisu *Libertés de l'Eglise gallicane*,« t. II., p. 129. — »Ne les universitez, ne li peuples dudict royaume, ne requerons ne ne voulons

Ale papež hájil práva svého povolání klidně a důstojně a ani železnou rukavicí *Sciarry Kolonny* zasazené mu políčky nemohly na něm vynutiti, by zradil své povinnosti.

Prohlédaje k této věci, pravil *Louis Blanc*¹⁾ o občanech francouzských oné doby, že pošetilci ti nevěděli, že neodvislost králů značí porobu národův, a protestant *Sismondi*²⁾ o té věci dále pojednává, pravil, že se tehdy spojil klerus francouzský s lidem, hájit práv *církve gallikánské*. Toužíce po porobě, přinesli prý panovníku svému v obět i své svědomí, opovrhše nabízenou pomocí nejvyšší hlavy křesťanské proti tyranovi. Jménem oné *gallikánské svobody* upíráno prý bylo papeži práva, by se dovídal o libovolných dávkách, jež král stavům svým ukládal, o uvěznění biskupa pamierského a o zabrání církevních statků v Remeši, Chalonsu, Laonu a Poitiersu. Papež prý nemá práva souditi svědomí krále, ani jej stíhati církevními tresty, kdyby nedodržel svých přísahou potvrzených slibů . . .

Lid francouzský, rozeštvaný naukami královských právníků, žádal, aby král zničil památku Boniface VIII.³⁾ Zničil-li? — Ano, zničil — ale nikoli čest památky papežovy, nýbrž památku svoji, když, kráčeje po stopách falešných nauk, místo »Hossanna«, jež volal *Filipu Krásnému*, po 500 letech volal *Ludvíkovi XVI.* »Ukřižuj!«

U Filipa byl caesarismus měřítkem státní i politické moci, u revolučních mužů z r. 1789. absolutismus moci občanské, u obou pak naprostá nezávislost na autoritě vyšší, duchovní. Od násilnictví k dýce není daleko. Právo moderní dýky, jež zabíjí Caesara, má též původ, jako právo, jimž Filip Krásný zneuznával duševní převahu papežství nad mocí panovnickou. *Caesarismus*, jenž zavrhl společenský dozor papežství nad mocí panovnickou, otevřel bránu éry revoluční. A tato věc, toto historické faktum nese ovoce.⁴⁾

Papežství bylo strážcem svobody národů, papežství bdělo nad jejich právem.

avoir ne correction ne amende sur les choses devant dictes par lui (le pape) ne par son autorité, ne par son pouvoir, ne par autre, fors que par le dict notre sire le roy.«

¹⁾ V díle o dějinách revoluce.

²⁾ *Geschichte der italienischen Republiken*, Bd. IV., Kap. 24., S. 141 . . .

³⁾ »Vous, noble Roy sur tous les autres princes. héritage défenseur de la foy, destruissez de l'injustice, povez et devez et estes tenus requerre et procureur, que le dict Boniface soit tenus et punis en la manière que l'on la pourra el devra et doit faire après sa mort. Si que vostre souveraine franchise soit gardée et déclarée.« (*Pithon* l. c.)

⁴⁾ V červnu 1856 vydal *Mazzini* k socialistům svolání, jež bylo otištěno v jeho časopise piemontském »*Italia e Popolo*«. Promluvív o nedostatku ochrany práva a o utiskování evropských národův a vlád, čině je zodpovědnými před Bohem i lidmi za všechny oběti dýky, pravil dále: »Povstane-li muž z lidu, jenž zavraždí ve dne na veřejné ulici Jidáše nějakého, neosmělim se vrci naň kámen, protože zastupoval spravedlnost společenskou proti tyranu . . . Dýka, již *Harmodius* *) ověnil růžemi, byla svatou zbraní; svatou byla dýka *Brutova*; svatým bodec (stileto) onoho *Siciliána*, jenž dal znamení k *siciliánským vesperám*; svatým byl kyj *Wiléma Tella*. Pozvedne-li se někde, kde spravedlnost vymfela a kde tyran plní zemi hrůzou, popíraje Boha a potlačuje národ, jenž se domáhá svobody, — pozvedne-li se někde muž, vši nenávisti a nízké vášně prostý, na obranu odvěčných práv své vlasti proti tyranu . . . a jej dýkou zničí, tu poznávám v tomto činu mezi jednotlivcem a pánem nad miliony prst Boží . . .«

*) Viz o tom *Eckertův* spis: »*Die geheimen oder Mysterien-Gesellschaften*«, S. 225. a *Riegrův Naučný slovník*, III. díl, str. 649.

Dle *zlaté bully* (1350) stali se císařové po *Albrechtovi* mečem Církve Boží ji chránícím; přijímali koruny z rukou papežů; volba jejich podobala se volbě papežů; jmění církevní i privátní bylo hájeno; rouhači proti Bohu a kacíři považováni byli za lidi nejhorší a řádu společenskému nepřátelské.

Ještě před dobou renaissanční, než starý caesarismus v plné obnovené moci znova byl k životu povolán, uznávání byli papežové, jakožto strážci míru, za rozsudí u věcech politických.

Ludvík XI., byv donucen *Piém II.* zrušiti pragmatickou sankci, psal 27. listopadu 1461 papeži, že se bude řídit apoštolskou jeho vůlí.¹⁾

Žindřich VII., pokořiv spory domu Yorského s Plantagenetským, vyžádal si na papeži *Innocentiovi VIII.* slavného potvrzení svých práv.²⁾

Když *Křištof Kolumbus* objevil nový svět a v jeho držbu se jménem krále *Ferdinanda* a *Isabely* uvázal, tu obrátili se panovníci tito na papeže s prosbou, by jim nabytá práva potvrdil.³⁾

Když r. 1494. vzešel spor mezi Španěly a Portugalci o dobyté země v Alžíru, Tunisu, Fezu a Marokku, byl to opět týž papež, jenž — jakožto rozhodčí u věcech sporných — naznačil hranici oběma vítězným stranám (Španělům a Portugalcům).⁴⁾

Takovéto moci těšilo se vším právem papežství ve středověku právě před érou renaissance.

ad c. — *Občanské právo* ve středověku bylo založeno na zásadách křesťanských. Po rozpadnutí se říše římské nastoupili opět národové jiní, kteří ve příčině občanského zřízení a práva přijali za zákon své národní zvyky a náboženské zásady svých otců. Křesťanství prosáklo a proniklo vše; náboženstvím křesťanským dýchaly vědy, a kanonickým právem proniknuto bylo občanské právo národů. Nikdo nebyl nucen občanský život svůj spravovati jinak, než dle svého národního práva a zvyku.

Tak na př. Gallové, kteří měli přímý styk s Římany,⁵⁾ podrželi z římského práva jen to, co nebylo na újmu jich národním zvykům. Byla to *kniha Theodosiova*,⁶⁾ již podrželi. Když po té Frankové usadili se v zemi Galské,⁷⁾ užívali práva salického, Frankové při Rýnu drželi se práva a zákona ripuanského, Bavoři bavorského, Lombardi lombardského, Gotové gotského. Ovšem nelze upřít, že byly v těchto různých formách práva i stopy řím-

¹⁾ »Utere deinceps in regno nostro potestate tua, ut voles.«

²⁾ Viz o tom *Kryštofův* spis »*Dějiny církevní*«, středověk, díl II., str. 590.

³⁾ tamže, I. c., str. 399—400. — Mapa, na niž naznačil papež *Alexander VI.* demarkační čáru mezi panstvím španělským a portugalským, uložena jest v museu Propagandy. Bullou »*Inter cetera*« ze dne 4. května 1493 žádal papež, aby v nových těch zemích byli tuzemci vyučováni více křesťanské. — *Raynald.* ad ann. 1493, n. 24—25.

⁴⁾ Apud *Raynald.* Ann. 1494. et 1496.

⁵⁾ *Caesar* »*de bello Gall.*«

⁶⁾ »*Revolution*«, VI., S. 71. — Knížata francká vydali pro své poddané zvláštní zákonníky. Král západ. Gothův, *Alarich II.*, vydal *Alarici Breviarium*, v němž jeví se směr Theodosianského práva a pozdějších nařízení císařských. Za krále *Gontebauda* vydána byla v Burgundu kniha právní pode jménem *Papian*, jež však byla spíše učeným pojednáním než zákonníkem.

⁷⁾ »*Revolution*«, VI., S. 71.

ského práva najmě *Justinianova*, nicméně však v praxi ho nebylo užíváno a v theorii nemělo žádné závaznosti.¹⁾ Západní Gothové ve Španělsku zřekli se úplně práva římského a Frankové vymýtili z něho vše, co odporovalo křesťanství. Jak učenci dokazují, panovalo v Evropě ve středověku občanské právo — jakožto »celek« — na podkladě čistě národním a křesťanském. Každý jednotlivec byl souzen dle práva svého národa.²⁾ Gall patřil pod právo galské, Burgund pod burgundské. Všecky spory byly rozhodovány od výboru občanů, k jichž obci žalovaný i žalobce patřili. Hlavnímu soudci čili předsedovi stálo po ruce dvanácte jiných soudců pomocných — jakási porota lidu. Tak tomu bylo v Germánsku, a Anglie si zachovala stopy podobného zřízení až dosaváde. Láska ku svobodě a zděděným právním zvykům u všech národů byla posvátnou povinností, a zvyků národních bylo tak houževnatě zachovááno, že na př. ve Francii za dob *Findřicha Tlustého* měla téměř každá svobodná obec své zvláštní zřízení, mohouc si voliti svůj magistrát, zřizovati své vojsko, jmenovati důstojníky, zřizovati dotace, právo nástupnictví a p.³⁾

Ve Španělsku utkvěly v národě právní zvyky takou měrou, že šetřiti posvátnosti jich bylo hlavní podmínkou, jež byla ukládána panovníkům, jak vysvítá z oslovení krále o dni jeho korunovace velkosoudcem aragonským.⁴⁾

Advokátův a prokurátorův jakožto zbytečného stavu ve středověku nebylo. *Kancléř de l' Hospital* vylíčil nám krásné stránky oné »barbarské a tmářské« doby, jak věk náš uvykl jmenovati středověk, pravě, že »nebylo téměř žádných sporův a půtek, jelikož lidé tehdaž žili svorně a veřejně.« *Karel Veliký* vyslal do všech provincií své říše rozsápné a správné muže, by rozsuzovali vzniklé snad spory mezi stranami. Muži ti sluli »missi dominici«. Půtky a nesrovnalosti mezi knížaty a šlechtou urovnával panovník sám, pozvav sporné strany k sobě ke dvoru. Veliký milovník spravedlnosti, *Ludvík Svatý*, po mši svaté často odebral se do lesa Vincenesského, kde, usadiv se s některými členy svého parlamentu, tázával se, přeje-li si kdo nějakou stížnost vésti. Karel Veliký pověřil soudcovskou mocí své velmože, by rozsuzovali pře — ovšem dle práva křesťanského a nikoli dle libovůle — ve svých územích. Tak tomu bylo ve středověku,⁵⁾ dokudž *pandekty* římského práva v *Amalfi* nalezené a na universitách vykládané neotrávily veřejného života národův evropských. Jakmile však domácí právo vzalo na se nátěr cizácký, pohanský, starořímský, jakmile vykonávání soudní moci dalo se od

¹⁾ *Revolution*, IV., S. 71. Nota 2.

²⁾ Tak na př. *Savigny* ve svých dějinách římského práva ve středověku, *Refuge* v pojednání svém o stavu zákonodárství v 16. století, *Terrasson* ve svých dějinách římského práva.

³⁾ *Refuge*, I. c., p. 355. »*Revolution*«, I. c. 72.—73. — I v našem *rukopise* čteme doklady, jak houževnatě lpěl lid na oteckém právu: »Nechvalno nám v Němcích hledat pravdy, u nás pravda po zákonu...«

⁴⁾ Original onoho oslovení zněl: »Nos, que valemus tanto como vos, y que podemos mas que vos, vos hazemos nuestro rey y señor con tal que guardeis nuestros fueros: se no, no.« (My, kteří můžeme tolik co vy, ba, kteří můžeme víc nežli vy, činíme vás svým králem a pánem, ač budete-li naše svobody hájiti; pakliže ne, neuznáme vás (za krále).

⁵⁾ t. j. v dobách, kdy posloucháno bylo hlasu nad právem bdících papežů.

osob placených a prodejných, tu ovšem ideje práva křesťanského začaly vadnouti.¹⁾

Dle zprávy kancléře de l' Hospital postaven byl v Paříži královský palác (1300) za účelem tím, by každý ku svrchovanému rozhodnutí a výnosu samého krále při svou mohl přednésti.²⁾ Než justiční oné budovy prý nebylo třeba, jelikož při velmi skrovném počtu sporů na nádvoří jejím zelenala se tráva jako na louce.³⁾ Tehdáž prý nebylo v obyčeji vésti při písemně, nýbrž ústně... což později se změnilo. Následek toho byl, že vzešly písemné processy a vědecká praxe soudní, čímž bylo nutno rozmnožiti počet právníkův a zavésti stav právních přátel čili advokátů.

Učený *Budaeus* se vyjádřil, že za oné doby téměř třetina obyvatelstva francouzského honosila se postavením, jež z kořisti a na útraty jiných tylo. Zdali tedy bylo štěstím pro lid i pro celý národ, že právníci jdouce po zisku, protahovali a rozdmýchovali strany ku sporům? Či snad byla tmářstvím křesťanská soudní praxe za *sv. Ludvíka* a *Karla Velikého* proti soudnímu řízení za *Filipa Krásného*?

Proti těmto novotám pozdvihl r. 1219. papež *Honorius* varovný hlas, obrátiv se bullou »*Super specula*«⁴⁾ k národu francouzskému, pravě, že ani Církev nezavrhne římského práva, pokud toto má na sobě ráz spravedlnosti. Jelikož se prý však ve Francii i v jiných zemích mnoho lidí zabývá soudnictvím ne dle kanonického, nýbrž dle pohanského práva, tu poručil, by se v Paříži i v jiných městech vyučovalo křesťanskému právu, a hrozil každému církevními tresty, kdož by toho nedbal. Tato pastýřská péče o zachování křesťanského práva byla však zamítnuta. Proto opakoval *Innocenc IV.* roku 1254. bullou »*Dolentes*«⁵⁾ slova předchůdce svého ale v ten rozum, že, obrátiv se ke všem národům, zapřisahal je, by sice mohli vyučovat i učit se *právu římskému*, nicméně však aby v praxi dbali práva křesťanského.⁶⁾

Roger Baco, jeden z nejučenějších mužů svého věku, kráčeje ve šlepečích *sv. Bernarda* a *sv. Tomáše Akvinského*, pozoroval s hrůzou rostoucí vliv práva caesarismu. Obrátiv se na papeže *Klimenta IV.*, vybízel jej, by obnovil studium práva kanonického a tím zachoval otřesenou autoritu církevní.⁶⁾

Bohužel — volání *Rogera Bacona* zaniklo...

Abbé Rohrbacher, přihlížejce k věci, pravil, že ona okolnost, že totiž *Fridrich Barbarossa* a *Filip Krásný* sešli na cestu starého po-

¹⁾ »*Revolution*«, VI., S. 79...

²⁾ »*Von der Verbesserung der Justiz*«, S. 251.

³⁾ »Il ne fault donc pas s'esmerveiller de ce que nous lisons du petit nombre de procez et de ce que nous trouvons par escript qu'en ce temps — là l'herbe verdissoit en la court du palais (Royal) de Paris, comme ez prés des champs« S. 253.—254.

⁴⁾ ... Firmiter interdicimus, ne Parisiis vel in civitatibus... quisquam docere vel audire ius civile praesumat.« (*Corpus iuris canon.* c. XXVIII., lib. VI. De privil. Decr. Greg. XII.

⁵⁾ *Budaeus* »*Histor. Univers.*« Paris, T. III., p. 265.—266.

⁶⁾ »Utinam excludantur cavillationes et fraudes juristorum et terminentur causae sine strepitu litis, sicut solebat esse ante quadraginta annos... Si etiam ius canonicum purgaretur a superfluitate iuris civilis et regularetur per theologiam, tunc ecclesiae regimen fierit gloriose et secundum propriam dignitatem.« *Opus tertium*, c. XXIV.

hanského caesarismu, přičisti dlužno na vrub oněch právníků, kteří, idouce u výkladu římského práva, dovozovali jím, že nejsou postaveni pod autoritu papežskou, nýbrž že oni sami jsou živým zákonem (caesar lex viva) jiným. Tím (prý) se stalo, že křesťanstvím opovrhováno. Týž Rohrbacher podotkl v této příčině, že právě toto zhrdání křesťanskými ideami bylo příčinou, že se u právníků za Fridricha Barbarossy a Filipa Krásného jevila jakási duchovní skleslost (un certain Bas-Empir des intelligences), jelikož si po vzoru starých hlasatelů caesarismu hleděli příliš materie . . .¹⁾

Než tyto, ač dosti četné výjimky nikterak nejsou s to, by mohly přiodíti středověký společenský život jiným rouchem, než rouchem křesťanství. Všichni národové až na nepatrné výjimky časové byli spojeni v jednu velikou křesťanskou rodinu svátostí křtu a jednotou víry, jak tomu bylo ještě v předvečer r. 1453. Svátost manželství, tento veliký základ štěstí i rodinného i pevnoty celých říší, považována byla za záruku míru, Církev pak, ač utlačována byla tu a tam některým násilníkem, jevila se ve své pravé nadpřirozené síle a působnosti . . .

Než — tážeme-li se, kterak a čím se to stalo, že už jedno století později zavanul Evropou duch nový, že vyjasněnou oblohu rázem zahalil mrak, jenž mocnými blesky a rachotem zaplašil mír, blaho a vnitřní i vnější klid národů, odpovědí nám dějiny, že mrakem tím, naplněným elektřinou revolučních snah a myšlének, byla *renaissance* čili na základě studia starých řeckých i římských klasikův obnovená stará pohanská doba — caesarismu.

Vizmež tedy význam a ovoce renaissance!

¹⁾ »*Universalgeschichte der Kirche*«, B. XIX, S. 394.

Díl druhý.

Postup revolučních idejí od renaissance až k výbuchu veliké revoluce francouzské (1453—1789).

Následkem pádu Konstantinopole prchlo mnoho učených Řeků do zemí západní Evropy, jimž na vrub dlužno přičísti znovuzrození věd a umění starých řeckých i římských klassiků. Netrvalo dlouho, a nový tento ráz věd a umění vydal ovoce.¹⁾ Evropa chopila se zimniční touhou tohoto daru, domnívajíc se, že jí ho je nevyhnutelně třeba k duševnímu pokroku a zavrhlši všechny vymoženosti křesťanské civilisace, jala se opět choditi jako dítě do školy pohanské. Nejprvnějšími téměř žáky doby renaissanční byli *Pomponaz*, Ital, narozený devět let po dobytí Konstantinopole a *Macchiavelli*, narozený sedm let později než Pomponaz.²⁾ »Mužové tito« — vyjádřil se *Matter*³⁾ — »přetvořili všechny vědy a zřízení, na nichž spočíval mravní a společenský řád světa. Pomponaz totiž obnovil starou filosofii Řekův a Římanů, dosadiv ji na místo dosavadní t. zv. scholastické, a Macchiavelli obral si předmětem svých studií antickou politickou vědu místo dosavadní politiky křesťanské.

K úkolu našemu, že totiž renaissance se svými ideami byla předchůdkyní revoluce, postačíž uvážiti — pokud možno stručně — význam Macchiavelliho.

Mikuláš Macchiavelli (též Macchiavel) byl z rodiny šlechtické, jsa vedle *Politiana* a *Marcela Ficina*⁴⁾ jedním z nejprvnějších žákův z Konstantinopole uprchlých Řeků. Věnoval se studiu dějin a antické politiky. Studium toto přivedlo jej k myšlénce a později i ku přesvědčení, že vláda vlasti jeho (Florencie) jest despotickou a tudíž nesnesitelnou. Proto sůčastnil se spiknutí Soderimova proti Medicejským, byl však jat, po té na svobodu propuštěn, ba dostalo se mu i té milosti, by ve Florencii psal dějiny rodu Medicejských. Ale klamná a nepravá sláva antických kralovrahů nedala mu spáti. Proto po druhé sůčastnil se spiknutí na život kardinála Julia z Medici, potomního papeže Klimenta VII. Ušed i tentokráte smrti, zemřel v bídě r. 1527. Zemřel tak, jak žil, právě v posledním okamžiku, »že by se« — uvažuje-li všecko — »ocíl raději s Aristotelem, Platonem a Alexandrem Velikým a

¹⁾ Že klassická studia zcela nebyla v Evropě zanedbávána, o tom viz »*Církevní dějiny*« Dra. Fr. Kryštofka (středověk, část II. str. 752.)

²⁾ totiž 3. dne května 1469.

³⁾ Viz jeho: »*Geschichte der moralischen und politischen Lehrsysteme der drei letzten Jahrhunderte*« (S. 29—31.)

⁴⁾ Politian oddal se studiu antické literatury a M. Ficin antické filosofii.

jinými světloňosi starého věku, v pekle, nežli se světci, z nichž přemnozí (prý) byli hodni pohrdání — v nebi.«¹⁾

Ze spisů Macchiavelliho mimo některé menší (*»Elizia«, »Mandragola«, »Belphegor«*) dlužno uvést hlavní jeho díla: *»Discorsi sopra la prima Derade di Livio«* (1550) a *»Il principe«*, v nichž ukázal se býti rozhodným nepřitelem křesťanství vůbec a křesťanské politiky zvlášť.

O spise *»Il Principe«* vyjádřil se *Matter* (l. c. 73), že »značí novou éru všeobecného převratu a to snad nikoli pouhý průlom mezi náboženstvím a politikou, nýbrž éru základního převratu starých jejich poměrův, a že soustava, již užil ve spise tom, stala se současně vypuzením spiritualismu pomocí racionalismu a podřízením náboženství pod politiku.«

Macchiavelli sloučil a utvářil soustavně principy caesarismu, jež tu a tam po Evropě byly rozšířeny, pocházejíce z dob prvotního antického caesarismu.

Že tyto nauky Macchiavelliho nezůstaly bez účinku na formu vládní, dovodil už několik let po smrti jeho jistý protestantský spisovatel, řka, že »před dobou *Findřicha II.* a ještě nějaký čas za něho ve Francii byla vláda francouzská, později však že se stala vlivem spisů Macchiavelliho italskou a florentinskou.«²⁾

Ačkoli mnozí střízlivě soudící mužové zavrhovali nauky Macchiavelliho, nicméně přece našly tyto tolik obliby a následovníků, že Macchiavelli dvě stě let po své smrti byl známějším než za živa.³⁾ Mezi všemi ctiteli spisů Macchiavelliho, jež vynálezem *knihťiskařství* nesčíslněkráté tiskem byly vydány, bylo nejvíce mužů revolučních, kteří jej nazývali »svým mistrem.«⁴⁾ *Camille Desmoulins*⁵⁾ dovoľával se ho vedle Bruta jakožto posledního důvodu pravdy, řka, že ve všem všudy, odvolává se na příklady z dějin a na autoritu *Trasybulovu, Brutovu a Macchiavelliho*, vyslovil své náhledy o nejlepším způsobu, jak by se měla revoluce začít.

Program Macchiavelliho, pokud se týče úkolu našeho, jest ve stručném výtahu tento:

a) Evropa neměla — prý — od dob křesťanství žádné politiky ani ctnosti ani mravnosti a to, co tu a tam z nich snad přece měla, bylo rázu barbarského. Pouze starověk — prý — může vykázati se politikou a mravností. Dějiny starých republik — prý — jsou plny

¹⁾ *Spizel. »Scrutin. atheism«, p. 132. — Encykloped. pod slovem »Macch.«* Pozn.: Tuto stat sepsali jsme dle německého překladu *Gaumeova* díla, VI. díl, str. 94—135., přičinivše pouze některé sem slušící poznámky.

²⁾ *Gentilletův* spis: *»Discours sur les moyens de bien gouverner... contre Macch.«* p. 8., Paris, 1576.

³⁾ Tak n. p. *Henri Estienne* pravil, že sice miluje Florencii, jež v něm budí a živí upomínky na jeho mládí, nicméně však že by ji ještě více miloval, kdyby nikdy nebyla spatřila Macchiavelliho. Tolikéž želel Francie z důvodu, že jedovatý obsah knih Macchiavelliho otevřel francouzskému duchu školu nemravnosti. (*»Principum monitrix Musa«* z r. 1590., pag. 253.) — Sám *Bedřich II., král pruský*, vyjádřil se, že po důkladném pročtení spisu *»Il Principe«* seznal, že Machiavelli v něm ukázal se býti ve mravní příčině tím, čím byl *Spinoza* (ve svém spise *»Tractatus theologico-politicus«*) ve příčině víry. Podobně *Gentillet* a mnozí jiní.

⁴⁾ Viz *Brückmannův a Müllergroszův* překlad *»Die Revolution«* z franc. díla *Ž. Gaumea*, S. 101., VI. Theil.

⁵⁾ tamže.

nejstkvělejších příkladův a nejvznešenějších ctností a přece — nafi-
kal — neběře si žádná vláda příkladu z Řekův a Římanů.

Civilisace křesťanské Evropy byla mu tedy ničím!

b) Toto zhrdání antickou politikou, ctnostmi a mravností přičítal Macchiavelli na vrub výchovy, jaká panovala v Evropě.¹⁾ Duchu jeho zdálo se pokojné křesťanství bázlivostí, nemужností, nestatečností, zbabělostí, ráz pak křesťanské výchovy zaváněl mu chabou myslí, což napravit dlužno — prý — výchovou národů na základě antických Řekův a Římanů.²⁾

c) Macchiavelli, považuje Evropu za barbarskou, rozhodl se pro zavedení politiky Řekův a Římanů, by vybavil Evropu z tohoto stavu. Evropa tak, jakou byla pod vládou papežů, *Karla Vel., sv. Ludvíka, a sv. Ferdinanda*, nikterak se mu nezamlouvala. Studie politických děl antické starobylosti naplnila ducha jeho odporem a nenávistí proti křesťanské civilisaci a přivedla jej k mínění, že — má-li prý — nastati na světě pokrok — musí přijati Evropa politiku starých dob za svou.

Byla to ovšem myšlenka odvážná, a velice smělý plán přidít Evropu v politické příčině rouchem antickým, než, chtěl-li by namítati někdo, že se plán ten neuskutečnil, musil by vytrhnouti z dějin lidstva listy, předcházející a doprovázející velikou revoluci francouzskou.

d) Macchiavelli prohlásil, že jest nutno, by Evropa následovala renaissanci ve všech možných odvětvích věd a umění. Řím mu byl vzorem společenské dokonalosti, Řím však byl republikou; proto Macchiavelli dal přednost republikánskému zřízení před monarchickým. »Patřte na Řím« — pravil — »vizte, kterak byli voleni tribunové lidu! Ustavičný boj mezi patricii a plebeji Říma nezničil, naopak mnoho přispěl k jeho síle a výši slávy.³⁾ — Svoboda jest v rukou lidu jistější než v rukou jednotlivce třebaš velikého. Množství (lid) jest moudřejším a méně podrobeno změnám než kníže; chyb lidu lze napravit spíše, než chyb knížete; lid ve svém prospěchu jest tak moudrým, že hlas jeho jest hlasem Božím.⁴⁾

Takový program měl Macchiavelli.

Jakých však asi prostředků chtěl užiti k vyplnění jeho? Prvním prostředkem mu bylo násilí. »Řím« — pravil — »rozšířil se zříceninami Alby (»Crescit interea Roma Albae ruinis«). Zbořiti nepřátelská pokořená města a zavleci přemožené obyvatelstvo do území vítězné republiky, bylo prvním prostředkem, jehož Římané užili k rozšíření (*augere* — *Augustus*) svého území. Prostředek ten výtečně se osvědčil, neboť Řím čítal za svého šestého krále (*Servia Tullia* r. 578—534) osmdesát tisíc bojovníků, kdežto *Sparta* a *Athény*, dvě právě tak dobře zřízené republiky, nikdy nemohly ozbrojiti více, než po dvaceti tisících ozbrojenců.«⁵⁾

¹⁾ »Il che mi persuado che nasca, non tanto dalla debolezza nella quale la presente educazione ha condotto il mondo.« — (*Discorsi* . . . p. 1.)

²⁾ *Discorsi*, lib. II. (předmluva.)

³⁾ *Discorsi*, cap. IV.

⁴⁾ *Discorsi*, cap. V.

⁵⁾ *Discorsi*, liber II., cap. III.

Tedy násilí pod heslem »vae victis« mělo u Macchiavelliho větší vážnost a větší, daleko větší úctu než křesťanství, jež hlásá mír, pokoj, milosrdenství . . . ?

Druhým prostředkem byla mu lešť po vzoru Římanů. Macchiavelli chválil Římany za to, že obestili národy Latia, stavíce se na oko jakožto spojenci (»socii«) kdežto v pravdě považovali je za otroky. Macchiavelli chválil *Cýra*, že oklamal strýce svého *Cyaxara*, krále medského. — Chce-li prý nějaký kníže vykonati veliké věci, musí uměti poroučeti a — klamati. Šejdířství, klam a lešť tím méně jsou hodny hany, čím více — jak to uměli Římané — jsou nepozorovatelný.¹⁾

Třetím prostředkem byla mu vražda krále, ba i celých národů.²⁾ Macchiavelli, věnovav zvučnou chválu *Brutovi*, jenž obětoval syny své smrti za to, že se spikli proti svobodě, jsa sám osobně přítomen jejich odpravení — pravil dále, že každý, kdo četl dějiny starých republik, dospěl k onomu poznání, že při přechodu z republikánského zřízení do vlády monarchické čili panovnické (tyranské) nebo naopak musí utkvěti v paměti toto: zničiti nepřátele a odpůrce nového stavu věcí. Kdo prý se zmocní svrchované vlády, ponechá však Bruta na živě, nebo: kdo založí svobodný stát a neobětuje mu synů Brutových — musí býti připraven na brzký pád.³⁾

Než, nejen jednotlivce zahubiti vidělo se Macchiavellimu býti nutno, nýbrž i zahladiti celý národ přemožený, by snad později nevzešel z něho mstitel. »Znič ty, kteří se ti zdají býti podezřelými, jakož i ty neváhej zahubiti, o nichž, že tvými jsou nepřátely, se domníváš!«⁴⁾

Ovšem, shledáváme už v prvních dobách evropských monarchií, když křesťanství dosud nepodařilo se vytisknout úplně zbytky pohanských násilností, vraždu panovníků, ptáme-li se však, kdeže kdo v oněch dobách nalezne theorii kralovraždy, politiku této vraždy? Dnes tato zvrhlá theorie i politika kralovraždy jest a trvá, majíc své přívržence a velebitelé. Bude-li se kdo kdy ptáti, z jakého pramene vrahové na př. dítek krále *Edvarda* nebo vrazi *krále Ludvíka XVI.* (a jiných panovníků) čerpali popud k tomuto bídnému činu, poukáže jim znalec dějin na Macchiavelliho, na Bruta a na Římany . . .

Chtěli-li prý Římané — pravil Macchiavelli⁵⁾ — zůstatí pány Kapuy, Karthaginy a Numantie, musili je zničiti. Známe jest v té příčině prý výrok *Katonův*: »Ego autem censeo, Carthaginem esse delendam!« Kdo prý přemůže nějaký stát, jenž uvykl míti svobodu, a nezničí-li ho vítěz úplně, přesvědčí se prý brzy, že sám jím bude přemožen.

¹⁾ »Non conchiudo altro per tale attione, se non che ad un principe che voglia fare gran cose, è necessario imperare ingannare. . . La fraude è tanto meno vituperabile, quanto è più coperta, come fù questa de' Romani.« *Discorsi* c. XIII.

²⁾ Viz jeho I. c., lib. III., cap. III., jež má nápis: »Comme egli è necesario, a voler mantenere una libertà acquistata di nuovo, amazzare i figliuoli di Bruto« (česky: »Proč nutno zabiti syny Brutovy, má-li nabytá svoboda býti zachována?«).

³⁾ tamže: »Chi piglia una tyrannide e non amazza Bruto, e chi fa uno stato libero e non amazza figliuoli di Bruto, si mantiene poco tempo.«

⁴⁾ *Il Principe*, cap. VIII.

⁵⁾ *Il Principe*, cap. V.

Anoť však náboženství křesťanské naprosto se přičí všemohoucností a výbuchům hrubé nespravedlnosti a nelidskosti, tu ovšem Macchiavelli ve svých podvrtných ideách nikterak se jím nechtěl řídit, nýbrž naopak o to usiloval, by význam jeho zcela setřel vychvalováním náboženství pohanské klassické doby římské, pravě, že náboženství to jest výtečným vládním prostředkem (tedy nikoliv normou a zákonem, nýbrž pouhým prostředkem). Náboženství starých Římanů — pravil dále¹⁾ — bylo založeno na *věštbách bohův* a na *kněžství Augurův* a *Haruspiků*. Z tohoto náboženství prý vznikly oběti, chrámy a vzývání bohů. Lid prý snadno uvěřil, že bohové mohou předvídati budoucí i šťastné i neblahé věci, jakož i že mají moc, dle své vůle věci ty učiniti buď šťastnými nebo neblahými. Věštby bohů tedy prý plnily svět strachem a oddaností. Náčelníci republiky římské přáli prý této víře, a jest to prý také povinností politiků, vše podporovati, co slouží ku prospěchu náboženství, byť i prý bylo jisto, že to jest lež. Politik prý musí nutně takovému náboženství zjednati víry a držeti lid ve strachu a oddanosti; čím více prý se politik o to zasadí, tím jest prý obratnějším. Římané (vzor to Macchiavelliho) prý si tak vedli a dočinili se proto úžasných plodů dobré své politiky.²⁾

Zdaliž však — dlužno se ptáti dějin — zůstaly tyto Macchiavelliho názory bez účinků? Zdaliž nečiněny útoky na *katolickou Církev*, jež překážela Macchiavellimu v jeho záměrech? Dějiny nám dokazují, že jeho program, jehož dědici stali se katolické Církvi nepřátelští *protestanté, filosofové 18. věku, demagogové z roku 1793., Mazzinisté, svobodní zednáři* a jich spojenci, nezůstal pouze na papíře, nýbrž že vydal ovoce: *reformaci* a útoky na Církev a stát.

Macchiavelli vydal proti Církvi tuto žalobu: »Vinou katolické Církve stalo se, že se Itálie rozpadla v trosky, jelikož prý Itálie vinou Církve pozbyla víry (ovšem římsko-pohanské!)³⁾ A dále pravil, že »kněžím a Církvi římské na vrub připsati dlužno, že jsme se stali nevěrci a ničemníky.« (*Discorsi*, lib. I., c. XII.)

Což tedy divu, že *Luther* v Německu volal, že katolická Církev jest onou nevěstkou, o níž mluví sv. Jan ve své Apokalypsi? Což divu, že *Ulrych Huttenský* vinil křesťanský Řím jakožto sídlo nepravostí, kde prý se vše klaní pouze zlatu, purpuru a ženám; což divu tedy, že *Voltaire* pronesl nad Církví ortel: »Ecrasez l' infâme«? Což divu, že *br. Urbano Rattazzi* v orgánu svém »*Diritto*« volal, že »revoluce (jeho soudruhů) směřuje k tomu, by katolickou Církev zničila, a že toho musí dosáti?«⁴⁾ Což divu, že se programu našich zednářů na místě prvého, jak se vyjádřil senator *Linati* (1864)⁵⁾ dostalo vyplnění, řka: »Dokázali jsme katolické Evropě, pokud to v naší moci bylo, že my, jsouce pány Říma, považovali jsme papeže pouze za biskupa turinského nebo dokonce za generálního vikáře bolognského nebo milánského.« Či snad program Macchiavelliho nesplnil

¹⁾ »Debbons tutte le cose che nascono in favore di quella (la religione) come che le giudicassino falso, favorire e accrescerle . . . (*Il Princ.* c. XII et XIV.

²⁾ tamže; a *Discorsi*, lib. I., cap. XIV.

³⁾ *Discorsi*, lib. I., cap. XII.: »Come l'Italia, per esserne mancata (di religione) mediante la Chiesa romana, è rovinata?«

⁴⁾ Viz: »*Civiltà cattol.*« quad. 605., dto 4. září 1875, p. 608.

⁵⁾ »*Atti ufficiali*,« n. 319. 167, 1134.

se, když r. 1870 byl vzat Řím a *Svatopetrské území* přivtěleno k říši italské? ¹⁾)

Další vypočítávání historických dokladů v této příčině zabralo by zde příliš mnoho místa a odvedlo by nás od určité vytčené úlohy.

»Kdo vydá knihu tiskem,« pravil *Bedřich II.*, »mluví k celému počtu.« ²⁾) Zdaliž tento výrok se netýká tím více Macchiavelliho, čím vznešenějších kruhů, by četly jeho »*Del principe*«, se dovolával? Ve svých rozmluvách v tomto nejpopověstnějším díle mluvil k celé Evropě vůbec, tvoře sám všeobecné mínění; poučoval panovníky o umění, panovati dle jeho zásad. Kníže — pravil — musí si vzítí příklad z některého hrdiny starého věku a musí neustále mítí způsob jeho života před očima. Jako si *Alexander Veliký* vzal příklad z *Achillea*, *Caesar* z *Alexandra*, *Scipio* z *Cyra*, ³⁾) tak má činit i kníže nynější. Tento zápal pro antickou historii u Macchiavelliho odpudil i sám zchytralý filosof-král *Bedřich II.*, řka, že autor (M.) ve všem všudy odvolával se na Římany, ti pak že ve svých nejšťastnějších dobách republiky byli nejchytřejšími lupiči, jaké kdy viděl svět.« — A *Dureau de la Malle* pravil, že »sedm set let ustavičných bojů — mimo dvě nebo tři delší přestávky — učinilo z Římanů národ ukrutníků.« ⁴⁾)

Takovýchto tedy pák užil Macchiavelli, by přetvořil náboženským i politickým směrem Evropu!

Než pojďme dále!

Macchiavelliho stoupenci. ⁵⁾)

Postupem doby rozšířily se nauky Macchiavelliho úžasnou rychlostí po vší Evropě. Ve Škotsku hlásal je *Buchanan*, v Anglii *Hobbes*, ve Francii *Bodin*, v Německu *Wolff*, *Puffendorf*, *Grotius*, *Febronius* a m. j., v Itálii *Gravina*, až je posléze *Rousseau* ve francouzském překladě rozšířil po všech téměř zemích evropských.

¹⁾) Duch Macchiavelliho však už může spáti v této příčině pokojně. Jeho nářek, že »Církev katolická překážela tomu, by Itálie byla ovládána jediným panovníkem« dnes nemá se už rozléhati (»*Discorsi*«, lib. I. c. XII.) Itálie jest zcelistvena; *Mazzini*, *Orsini*, *Garribaldi* *Viktor Emanuel* a v pozadí za nimi stojící intrikář *Napoleon III.* s jinými ještě členy tajné sekty *karbonariánismu* vyplnili program a přání mrtvého revolucionáře Macchiavelliho. Budoucnost ovšem brzká ukáže, byla-li Itálie šťastnější za *Pia IX.* než za vlády zednářské, ukáže, je-li moderní *zednářský vzdoropapež Lemmi* hoden bydliti ve sv. Římě tímže právem úřadu jako *Lev XIII.*, ukáže, zdaliž lid Římský vztáhne ruce spíše po apoštolském požehnání papežů než po darech à la »*banca romana*«; ukáže, zdaliž většími dobrodinci lidu jsou katoličtí kněží à la *Bosko* než *Lemmi*, *Crispi*, *Giolitti* a p. v.

²⁾) »*Examen von Macchiavel's Principe*«, S. 1.

³⁾) »*Del Principe*«, cap. XIV.

⁴⁾) »*Uebersetzung des Tacitus*«, Disc. prélim. S. 135. . . — Jakého rázu byli Římané — jakožto vzor Macchiavelliho, ukazuje ne nepatrný rys v jich slovníku; kdežto totiž měli slovo »*mors*« (smrt) na vyjádření přirozené smrti, označovali smrt násilnou čili vraždu velmi četnými významy: *occidere*, *necare*, *mactare*, *trucidare*, *abtruncare*, *interimere*, *interficere*, *perimere*, *morte punire* a mnohé jiné!

⁵⁾) Sepsáno na základě knihy *Gaumeovy* a opatřeno poznámkami dějin novějších.

Bude s prospěchem, poohlédneme-li se stručně po tomto apoštolátu ideí Macchiavelliho po Evropě.

Buchanan George.

Buchanan narodil se ve Škotsku r. 1506. Jsa ještě velmi mlád, nicméně už obeznámen s dějinami a básnictvím řeckým a římským, odešel do Paříže vzdělat se v krásném umění, jež přičiněním renaissance mohutně bujelo. Ačkoli v onom ovzduší křesťanských věd četné útoky daly se proti Církvi katolické, ačkoli veliký vliv *Ovidia* a *Horáce* mocně na Buchanana účinkoval, a ačkoli víra jeho (jakožto katolíka) mocného tu doznala otřesu najmě vlivem učení *Lutherova*, jež právě tehdáž na universitě pařížské mnohé duchy zaměstnávala — přece vrátil se domů jako katolík, byť i vlažný. Ve Škotsku dostalo se mu býti vychovatelem syna *krále Jakuba*.

Pro svůj spis (vlastně slátaninu) *»Franciscanus«*, jímž opovrživě útočil proti rádu Františkánů, byl uvězněn, ale oknem unikl z vězení. Nepolepšen jsa touto pokutou odešel do Anglie a Francie, učil v Paříži a v Bordeauxu, zašel do Portugal, kde mu přízní *Goveaovou* dostalo se učitelské stolice na universitě v Koimbře.¹⁾ Než i tam byl uvězněn pro své nauky, nicméně však na slib, že se polepší, propuštěn. Navrátiv se po pěti letech domů, stal se vychovatelem *Jakuba VI*. Později přestoupil ku protestantismu a zemřel jako svobodný myslitel.

Veliké jeho politické dílo, jež nazval *»De iure regni apud Scotos«* (vydáno r. 1579) sepsáno jest v otázkách (jež klade *Metellanus*) a v odpovědích (jež dává Buchanan sám).

Jako všickni odchovanci školy renaissanční i Buchanan představoval si lidské pokolení ve stavu přírodním. Lidé prý bydlili v chatrčích a lesích tak dlouho, až pocítili potřebu života společenského. Proto zvolili si hlavu čili panovníka, s nímž vešli ve smlouvu. Obec vyhradila prý si právo, bdíti nad plněním této smlouvy a měla právo panovníka zvoleného po libosti sesaditi. Panovník, jenž se prý nechtěl výroku obce podvoliti, byl prý tyranem.

Tomu Metellanus neodporoval.

Touto rozmluvou ovšem přišli až ku myšlénce *»kralovraždy«*. Buchanan, jemuž se Církve protivila, že tento problém rozluštiti přičítala v obor působení Božímu, zhrdal jí po vzoru všech, pohanskými ideami prosáklých právníků. Význam hmotných věcí dohnal jej k myšlénce, že právo svrchovanosti nepřisluší Církvi, nýbrž lidu *»mocí mravouky revoluce a mocí theologie dýky«*.

Jako všickni velebitelé republikánského zřízení, v němž dostalo se lidu t. j. množství *»býti královskými rádci a vykladači zákonů«*, přál si dle výslovného výroku, by tomu i za jeho žití bylo tak. *»Úhrnnost (množství) lidu soudí prý líp o věcech, než každý jednotlivec sám o sobě. Každý jednotlivec má prý do sebe aspoň částčku jistých ctností, jež splynou-li u všech zajedno, tvoří zřejmou ctnost.«*²⁾

¹⁾ Tento Govea (Gouvea, lat. Goveanus) Ant. (1505—1566) byl profesorem věd právnických v Tolose, Valencii a Grenoblu.

²⁾ *»De iure regni apud Scotos,«* pag. 22.

Jak patrně, tato soustava lidové moci značí moderní soustavu většiny, jež přechozí není ničím jiným, než soustavou síly číselné.

Množství čili lid jest tedy mocí, již připadá právo souditi krále. Na otázku Metellanovu, co by pomohlo, kdyby se král nepodvolil výroku lidu, odpověděl Buchanan po vzoru Brutově: »*dýka!*«

Tyrani jsou prý — jak už *Cicero* se vyslovil¹⁾ — jako vlci; kdo prý je zabije, zaslouží se o lidstvo, stane se všeobecným dobrodincem. Bylo prý by třeba tuto »havěť« na loď naložit a pohroužiti do hlubiny mořské, by rozklad těl jejich nenakazil lidstva. Ano i peněžité odměny má se dostati takovému »dobrodinci«²⁾

Zdaliž snad tato nauka Buchananova zůstala bez ozvěny, beze schválení? Zdaliž pak se na ni zapomenulo?

Slyšme opět jedině oprávněného svědka — dějiny!

¹⁾ »... Eosque (tyrannos) in luporum aliove noxiorum animalium genere potius quam hominum habendos putem... qui occidit, non sibi modo, sed publice universis prodest. Quod si mihi legem ferre liceret, juberem id genus hominum in alto, procul a conspectu terrae demergi, ne contagium etiam mortuorum hominibus officeret; interfectores autem pecunia decerni non ab universo tantum populo, sed a singulis, quemadmodum vulgo fieri solet iis, qui lupos aut ursos occiderunt, aut catulos eorum deprehenderunt.«

²⁾ Kdo jest seznámen s dějinami tajných spolků (*karbonarianismu, svobodného zednářství, nihilismu* a j.), musí vyznati, že tajné spolky pěstují tyto zásady na vlas. Že se *Mazzinistům* a mužům à la *Orsini* této smutné skutečnosti upříti nedá, jest všeobecně známo; méně znám bude následující případ: *Vilém I.*, císař německý, i syn jeho potomní císař *Bedřich*, byli protektory zednářství německého. Jsouce členy zednářství, přísahali slavnostně při svém do řádu přijetí, že budou šetřiti zákonů zednářských. Jednou z povinností každého zednáře jest, aby šetřil svých »bratří«, nechť jsou tito národa a vyznání jakéhokoliv. Anoť pak u vojště francouzském r. 1870., proti němuž oba svrchu řečené Hohenzollerové bojovali, bylo mnoho zednářů, tudíž »bratří«, provinili se — po rozumu zednářů francouzských — oba Hohenzollerové proti základnímu článku ústavy zednářské. Proto dvanáct lóží podřízených Velikému Orientu v Paříži vydalo 21. října 1870 spis, jímž se oba zmínění zednáři předvolávají ku zodpovídání do lóže »rue Jean-Jacques Rousseau 25.« Jestliže by se nedostavili, budou považováni za křivopřísežníky (*parjure et forfait*). Den dostavení určen na 29. října r. 1870. Zároveň vypsána byla cena jednoho milionu fr. na hlavu každého, nedostavili-li by se do tří měsícův. — (*Nobiling*) »*Freim. Ztg.*«, 1871, S. 29. — *Dra. Scheeben-a* »*Per. Bl.*« 1873, S. 777. — *Br.: O. Marbach* (»*Katechismusreden*«, 2. Aufl., S. 25...) udává za trest neposlušnosti u zednářů »smrť«. — Není-liž to soustava kralovraždy, politika kralovraždy?

Poznámka II. Snad není známo, jakým způsobem štván bývá lid proti panovníkům. Tuto podáváme příklad: »Když sláva Šalomounova zaznívala světem, přišla i královna Balkis ze Sábý, podívat se, nelže-li pověst o této veliké slávě jeho. Shlédši obrovské stavby a vzácné práce, jimiž pln byl palác i chrám Jerusalemský, divila se velice a projevila touhu, poznati tvůrce toho všeho, jímž byl muž Hiram z Tyru. Poznavši jej přála si také seznati, kterak ovládá statisíce svých dělníků. Nerad sice, ale přece dovolil jí to Šalomoun. Hiram postavil se na nejvyšší bod chrámu, a učiniv rukou ve vzduchu znamení T, přivolal k sobě celou mosaiku (t. j. různé barvy pletové) dělníků. Šalomoun s hloučkem »dvořanův a kněží« přihlížel onomu divadlu. Obrovské vlny lidstva valily se v před, hrozíce rozdrtití vše. Pln jsa tajemné hrůzy, díval se Šalomoun král brzy na hlouček svých průvodců. brzo na obrovské blížící se moře lidu. Žádá Hiram, by proudy ty zastavil. Hiram jediným znamením zadržel tyto nesmírné zástupy, pod jichž kročeji trnula půda. — S úzkostí poznal panovník, že jest slab oproti dosud nepoznané síle lidu. — Tušíme, že k těmto slovům netřeba žádného výkladu! — Kdo chce rozdmýchat revoluci, pojistí si lid a tento pak od »vděčných« vůdců sklídí krev, bídu a dlouhotrvající porobu!

Vzpomenutý už *Gaume* připomenul, že »*Gazette des Alpes*« v červnu r. 1856 přinesla zprávu, že pan *Manin* odvážil se pohaněti »theorii dýky«. Proto lid ten naň zazlil se takto: »Pan *Manin* nám snad namítne, že neodsuzoval všech Italů, nýbrž jen skrovný počet těch, jež považuje za prodajné přívržence rakousko-klerikální strany. Než tomu není tak. My naopak soudíme, že mezi těmi, kteří v Italii užili dýky, jsou mužové, kteří upřímně milují svobodu a jejichž život jest beze skvrny a mravy čisty. Mužové ti mysleli, že, nemajíce zbraní stělných, pozvednouti se nemohou a že, mají-li jich dosíci od rakouských stráží, nikterak nepostačí prositi tak, jak prosíváme dívku o květinu; mysleli, že to není žádná úkladná vražda, trestají-li dýkou zločiny, jež odňaly zákonům svaté spravedlnosti význam a sílu; mysleli posléze, že, nelze-li člověka jinak než vraždou potrestati, stane se občan vykonavatelem veřejné spravedlnosti, čímž tento skutek »vraždy« stane se skutkem heroismu. Zdaž právem či bezprávím — mysleli aspoň tak jako *Montesquieu*; zmýlili-li se, davše se k tomu strhnouti falešnou láskou ku vlasti, jež nicméně se podobala oné lásce, již měl *Brutus*, *Chereas*, *Aristogiton* a *Timo-leon* — tu mysleli, že to, co u velikých národů světových platilo za hrdinství, ani u nich zločinem býti nemůže.«

Podobně zněly zprávy i jiných listů,¹⁾ důkaz to, že theorie dýky stala se ideou utkvělou, na níž jisté (ovšem tajné) spolky v revoluční horečce postonávaly.

A jestliže ani to nepostačí, dlužno slyšeti potvrzení našich udání z úst kralovrahů samých. *Gallenga*, druh a důvěrník a člen turinského parlamentu, s klidnou myslí vyprávěl návrh svůj, kterak by bylo nejjistěji možno zavraždit *krále Karla Alberta*; vše nelíceně vyznal, oč se s *Mazzinim* dorozumíval, jakož i okolnosti, jak by bylo lze dostati se k onomu »tyranu«; klidně líčil ozdobnou dýku, již ruku svoji ozbrojil, ba i velebil onen »vřelý« cit »zavraždit tyra-na«, jenž mu v srdci se zrodil. V listě svém ze dne 1. listopadu r. 1856., jež všechny tehdejší noviny a listy byly uveřejnily, přiznal se po té k vině své, věda, že politická činnost jeho už jest ukončena, odhalil smutnou příčinu onoho svého mladistvého poblouzení a, stoje na popravním lešení, promluvil k celé Evropě tato svoje poslední slova: »**Jak zhoubna jest ona výchova, jež k tomu směřuje, by naše srdce opět rozplamenila k římským ctnostem, žádajíc po té, by ohnivě duše mladých mužů chápaly a postřehly rozdíl mezi teorií a praxí! Nechť si z toho vychovatelé mládeže vezmou příklad a změni o tom své mínění!**«

Nechť nikdo se nedomnívá, že tuto vyčetli jsme všechny doklady. Tisíce, pravíme: tisíce jiných obsaženo jest v knihách apo-

¹⁾ Na př.: Vercellský list »*Versillo*«; »*Nation belge*«, číslo ze dne 15. září 1852, »*Journal des Debats*« a j.

Poznámka: Pumpy i stělné zbraně nadělají mnoho povyku, dýka jest jim mnohem vhodnější. — Ostatně vraždy politické od výbuchu veliké francouzské revoluce vykazují úžasné číslo, jež tím vzrostlo poměrem, čím více zobecněly ideje »theorie kralovraždy«, »theorie dýky« — zkrátka: ideje politiky antické. Šíř o tom pojednali *G. M. Pachtler* ve spise svém »*Der stille Krieg gegen Thron und Altar*«, Amberg, 1876. S. 239—246. — Dr. *E. E. Eckert* ve svém znamenitém, ale bohužel málo známém díle: »*Magazin*« Schaffhausen, 1856., Hurter'sche Buchhandlung, a m. j.

štolů zhoubných ideí,¹⁾ jak se o tom jmenovitě ve stati o veliké francouzské revoluci, jakož i o její následcích přesvědčíme.

Bodin.²⁾

U starých Řekův a Římanů dlužno rozeznávati v politice dvojí ráz: despotismus množství (oligarchie, ephoři, archonti) a — despotismus jedince (caesar). Renaissance ujala se obou směrů, hlásajíc je svými apoštoly, z nichž první mohli slouti republikány, druzí pak dvořany. Macchiavelli přidržel se druhého, Buchanan prvního směru; Bodin zůstal jako obojživelník uprostřed, jak se mu to totiž průběhem jeho života hodilo.

Bodin (Jean) narodil se r. 1530. v Angersu. Jsa odchován na prsou renaissance, oblíbil si, jako všickni žáci této školy, starověk. Středověkem zhrdal a jsa svobodným myslitelem, zhrdal i církví katolickou. Byl professorem věd právnických v Toulouse, kde napsal řeč »o výchově mládeže v ideách republiky«, kterýžto spis, byv psán lidu a senátu města Toulouse, předčítal později ve školách městských. Spis ten obsahuje v sobě zárodek k jeho pozdějšímu známému dílu »*Les six livres de la republique*«.

Přišel do Paříže, účastnil se politického hnutí ve službách vévody Alençonského. Později stal se zástupcem třetího stavu (tiers état) na stavovském sněmě v Blois, kde se ukázal býti stranníkem protestantismu, což mu zjednálo četných nepřátel. Zemřel r. 1596. v Lasnu morem, byv jmenován tamním královským prokuratorem.

Dříve než pojednáme stručně o jeho nejznámějším spise »*Les six livres . . .*«, dlužno vzpomenouti jeho »rozmluv o náboženství« (»*De abditis rerum arcanis colloquium heptaplomeron, libris sex digestum*«), v nichž po rozumu svém nechává zápasiti různá vyznání: křesťanství, kalvinismus, luteranismus, židovstvo, mohamedanismus, naturalismus. Zvítěziti popřál naturalismu a židovstvu.³⁾

¹⁾ Poznámka I.: Mužové jako *Gregoire* (»*Moniteur*« du 28. Nov. 1792. pod článkem »*Rapport sur la Savoie*«), *Orsini* (»*Journal de Florence*«, »*Deutsch. Reichs-Ztg.*«, dto 26. Jan. 1874), *Mazzini* a *Garibaldi* (»*Stimmen aus Maria-Laach*«, II. Lv., S. 35. . .), *Pianori* (»*Patrie de Bruges*, 15. Nov. 1870.), *Sefclage*, *Raymund Fuentes*, *Lebenyi*, *Agésilas Milano*, *J. Liverani*, *Greco*, *Trabucco*, *Imperatore*, *Scaglioni*, *Tibaldi*, *Bartollotti*, *Grilli*, *Defelici*, *Oskar Becker*, *Gomez*, *Rudio*, *Caserio* a nesčetná řada jiných nesvědčí-li nám o tom, že dobře porozuměli theorii a politice dýky (t. j. vůbec vražedného nástroje)?

Poznámka II. Že ovšem strach před smrtí přinutil Napoleona III. k uskutečnění »zcelistvení Italie«, jest známo. *Napoleon III.* byl členem karbonátské »venty« (= lóže) v Ceseně. Karbonáři usilovali mít Itálii svobodnou t. j. pod jediným panovníkem. An však Napoleon hleděl si jen Francie a zanedbával povinností karbonátských, byl probuzen z »netečnosti« této pumou Orsiniho o půl deváté hod. večer 14. ledna 1858. A »pomohlo« to! Dějiny nám ukazují, že Napoleon mnoho přispěl ku zcelistvení Italie, vykonav tím poslední vůli *Orsiniho*, již užaslý svět četl v »*Moniteur*« (1858.).

²⁾ »Dle *Gaumea* a pramenův jím užitých.

³⁾ Tomu ani jinak býti nemohlo. Byltě Bodin odchovancem pohanských autorů, kteří byli naturalisty; se Židy pak obcuje, pozbyl víry své, a to tím spíše, že obíral se kaballou a tajnými vědami, čímž se stal pověřčivým, že i věřil v kouzla a čáry, jež hájil spisem »*La demonomanie des sorciers*«. Ostatně tomuto osudu propadla celá řada renaissančních odchovanců.

Nejpřednějším spisem jeho jest už vzpomenutý spis »o republice«. Rozvržen jest na šest dílů. Stručný obsah jest tento: Bodin diví se společenskému zřízení starého věku; velebí absolutní nezávislost moci, popíráje tím společenského nadvládí Církve katolické; náboženství považoval jakožto vládní prostředek, nikoli jakožto konečný cíl společnosti. Pravit, že »Polybius, vychovatel a podvůdce Scipiona Afrikana, platil prý za největšího politika své doby, ačkoliv byl atheistou; nicméně však že — prý — odporoučel náboženství jakožto základ republiky, výkon zákonů, poslušnosti k vrchnosti, jakožto popud bázně před knížaty a jakožto příčinu vespolné snášelivosti a spravedlnosti.«¹⁾

Jsa porušen moudrostí starých národů, jmenovitě Římanů, chtěl ve společenské příčině založiti rodinu na římském základě a to buď na rozvodu (neb aspoň zapuzením manželky bez zákonitého důvodu) a na otecké všemocnosti. Dosud domnívali se mnozí, že rozvod v Evropě zaveden byl protestantismem. Tolik však jest jisto, že už v 16. století jistý katolík, jehož spisy veřejně ve školách byly přednášeny, dožadoval se domovského práva pro rozvod aneb aspoň pro vypuzení manželky; dále jest jisto, že revoluce francouzská, obmýšlejíc zavésti rozvod manželů, nikterak se neodvolávala na autoritu *Lutherovu* nebo *Kalvínovu*, nýbrž po vzorě Bodinově na autoritu Řekův a Římanů. Pravit zajisté Bodin, že nic není tak trapného, jako nutiti dvě nespokojené strany ku společnému životu, žádají-li být' od sebe odloučeny. Běží prý tu o čest manželů. Staří Římané neměli žádného důvodu rozvodu, leč vůli jednoho z obou. Tak na př. *Paulus Aemilius* zapudil svoji manželku, s níž zplodil několik krásných dítek. Když pak se ho přátelé zapuzené tázali, dle kterého právního podkladu tak učinil, ukázal jim svůj stěviv, řka, on sám že nejlépe ví, kde jej tlačí.

Dále pravit Bodin, že nucení, by dvě osoby, o rozvod žádající, však zamítnuty jsouce, dále spolu žily, přináší mnohé zlo, na příklad vraždu, otrávení a p., což vše prý mužům římským do té doby bylo neznámo, dokud zvyk, ženu zapuditi, nenastal. *Spurius Carvilius* asi 500 let po založení Říma otrávením zahynul. Když po té manželku jeho jali a na smrt odsoudili, tu tato prozradila prý jinou, tato třetí atd., až počet takových vinnic došel čísla 70, které vesměs utraceny byly.²⁾

Jaký to ušlechtilý vzor ti Římané!

Co se týče otcovské moci, chtěl Bodin, by i jeho doba brala si příklad z Římanů, by totiž otec měl neobmezenou moc nad životem i smrtí svých dítek. »Je nutno« — pravit, — »přiřknouti otcům této moci, již jim i božský i přírodní zákon přisuzuje, zákon to, jenž jest nejstarším, jenž byl společným i Peršanům i národům hornatých krajin asijských, právě tak jako Římanům, Židům i Keltům, zákon to, jenž v plné platnosti trval dotud i v Západní Indii, dokud ho Španělé nezrušili. Nedostane-li se prý otcům této zákonité moci, nikdy prý nebude lze doufati, že by mohly oživnouti dobré mravy, čest, ctnost, jakož i starodávný lesk znovuzřízených republik.«³⁾

¹⁾ *De repub.* p. 3.

²⁾ Lib. I., cap. XVIII.

³⁾ Lib. I., cap. VIII.

Až k těmto hranicím pohanství dospěl duchem renaissance muž, jenž nebyl pohanem, nýbrž křesťanem. A muž tento — Bodin — nebyl člověkem prostým, nýbrž byl advokátem pařížského parlamentu, učencem, ano i miláčkem králů, jehož spisy — mimo Macchiavelliho — těšily se nejčtenějším vydáním!

Nic neprospívalo, že spisy jeho (podobně jako knihy Macchiavelliho) byly páleny a zakazovány,¹⁾ právě naopak: čím jimi zaseté nebylo ani zničeno ani pošlapáno, nýbrž vzrostlo úžasné pomoci a vlivem renaissančních politikův a právníků, vrstevníků to Bodinových.

Právě tehdyž zřizovány byly v Evropě ve všech zemích stolice pohanské politiky a římského práva²⁾ a působením knihtiskařství šířeny nauky ty tak úžasné, že na př. v období 82 let (1579.—1661.) pandekty vydány byly v 96 vydáních in folio s poznámkami!

Vil. Buddaeus, obránce renaissance, a *Cujas*, otec historické školy římského práva, jakož i mnozí jiní právníci, kteří zaplavili university evropské, ovšem nevědomky — přičinili se o to, by ideje tyto, o nichž jsme pojednávali, klíčily dále. Tak se stalo, že s pokolení na pokolení, t. j. od *Dumoulina*, *Pithoua*, *Rapina de Thoyaras*, *Taloua*, *Montesquieu*a, *Dagnessau*a, rostouce lavinou, přirazily až k oné době, jež byla uzrála dát ovoce r. 1793!

Hobbes.³⁾

Hobbes Thomas narodil se v Malmesbury r. 1588. a dle tehdejšího zvyku oddal se s takovou zálibou studiím renaissančním, že, jsa ve 14 letech, přeložil Euripidovu *Medeu* v původním metru. Z Aristotelových spisů přisvojil si řeckých jeho idejí o původu zákonů společenských. Ve Francii, kam se byl odebral, přeložil *Thukydidu*. — Jako všickni odchovanci školy renaissanční i Hobbes shledal prvotiny lidstva ve stavu přirozeném býti špatnými, v jakémsi boji všech proti všem, odvolávaje se při tom na autoritu (!) starých velikých mužův antických. »Králové pocházejí z pokolení tygrů,« pravil Kato, »a národové pocházejí z rodu vlků.«⁴⁾

Hobbes s tímto výrokiem se shodoval. Z toho vidno, že nesnil jako *Ovidius* a *Vergilius* o »zlatém věku« lidstva, nýbrž že s *Horaciem* a *Ciceronem* soudil opačně.⁵⁾

¹⁾ První praesident pařížského parlamentu, *de Thon*, tvrdil r. 1554., že ordonance a zvyky jsou obecním právem království a že římské právo jest pouze na papíře, ale ordonance Bloiská už r. 1577. zakazovala na universitě pařížské učiti právu římskému. Čl. 69. zněl: »Zakazujeme učitelům na universitě pařížské o tomto civilním právu přednáseti.« (Viz o tom: *Terasson*, »*Geschichte der Jurisprudenz*...«, S. 443.)

²⁾ Tak na př. v Německu přednášel v tom směru 1524. *Sichard* jakožto professor v Tubinkách; 1550. *Ulrich Zasius* ve Freiburgu; 1558. *Ferrari* v Marburgu; 1550. *Mudaeus* v Löwenu; 1557. *Viglius* v Ingolstadtu. Po nich následovali: *Wolf*, *Grotius*, *Matthaeus*, *Herm. Coringius*, *Puffendorf* a j. V Italii v témž směru působili v Padui a Bologně: *Fulgose*, *Pontanus*, *Accolti*, *Fichard*, *Barthelemy* a *Socin*, *Alciat*, *Pancirole*, *Farinaccio* a posléze *Gravina*.

³⁾ »*Revolution*«, VI. Theil, S. 157—170.

⁴⁾ »*Reges omnes de genere bestiarum rapacium . . . ; homo homini lupus.*«

⁵⁾ »*Nam fuit quondam tempus, quum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, et sibi victu ferino vitam propagabant; nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant . . . (De inv. 1.)*

První lidé — pravil Hobbes, — těkajíce po lesích a pustinách, báli se jeden druhého. V tomto strachu jsouce postaveni, vešli ve smlouvu s jediným mužem, jemuz se poddali a jenž měl povinnost nad nimi bdít a je ochraňovati. Tím, že lidé — jak apoštolé naturalismu a později i renaissance¹⁾ hlásali — ve své bídě a úzkosti ne na bohy, alebrž na člověka se obrátili, jeho ochraně se svěřivše, — stalo se, že veškera moc odvozována byla při této společenské smlouvě od člověka, od něho že počínala, vycházela, že jí člověk druhému propůjčil, že však se jí nikterak nevzdává (ejhle zárodek revoluce!). Z toho plyne dále, že společnost anebo moc, kterou ona představuje, nemá žádných práv nad životem a smrtí, jelikož se jich zřekla ve prospěch jedince, ať se už tento jmenuje knížetem, anebo senátem.

Za těchto okolností ovšem, kdy význam tvůrce byl zcela opomenut, kdy člověka nepovznášel žádný nadpřirozený cíl, nemohlo býti na zemi žádné jiné ctnosti, leč jen přirozená touha po požívavosti a rozkoších. »Blaho (přírodní blahobyť) národa« — pravil Hobbes — »jest jeho nejvyšším zákonem. Slovem »blaho« však nelze rozuměti snad pouhá zachování při životě, nýbrž nejvyšší míru šťastného života. Králové, kteří lidu nedopřejí tohoto blaha, urážejí přirozený zákon.«²⁾ Proto volal lid římský: »panem et circenses«, a ten mu byl dobrým přítelem, kdo mu žádaného popřál větší měrou.³⁾

Kdo by v těchto slovech nevystihl zárodku revoluce?

Než stopujme theorii Hobbesovy nauky dále!

Anoť blaho a mír k požívání blaha jsou účelem obrozené lidské společnosti, tu jest povinností knížete účel ten vším úsilím chrániti.

A cože asi z toho plyne? Nic menšího — dle Hobbesa — než to, že jest mu přičtena neobmezená moc nad řádem i světským i duchovním — tedy moc a právo caesarismu antického.

Hobbes pravil dále, že tím, že se společnost zřekla svých práv ve prospěch státu, jednotlivec nemá žádného *absolutního práva* na nějaké vlastnictví. Bylo prý by zhoubným zákonem přisuzovati občanům práva na něco, co by chtěli jmenovati svým. Takového práva prý — mocí společenské smlouvy — nestává. Kdo prý má nad sebou nějakého pána, nemá žádného vlastnictví.⁴⁾

Pro důkaz šel Hobbes ku starému antickému právu.⁵⁾ »Stát anebo město« — pravil — »jest dle společenské smlouvy pánem všeho. Před smlouvou nebylo žádného vlastnictví, anoť vše bylo společno. Odkud by si vzal tohoto práva než od státu? A odkud by ho vzal stát, ne-li odtud, že mu bylo postoupeno? I ty's mu tedy

¹⁾ Horác, Cicero, Hobbes, Rousseau, Voltaire a j. (*Baimes: »Essai sur les mœurs«* I., p. 253.)

²⁾ »*De cive*«, cap. XIII. pag. 91.

³⁾ Odtud si vysvětlíme ony časté změny na trůně římského císařství; kdo více podal, stal se císařem, a aby mohli lidu dáti, čeho tento žádal, obohacovali se císařové římsí majetkem boháčů římských.

⁴⁾ »*De cive*«, lib. XII.

⁵⁾ Jak vypadalo asi ono staré právo v této příčině. Vizme na př. *Caligulu*. Když zavedl v Gallii své voje až k Vel. Okeánu hledat mušlí, rozkázal svým stvůrákům v Římě, by mu vystrojili dosud nevidaný triumf z peněz jednotlivců z důvodu, že mají (úředníci jeho »jménem jeho«) právo na jmění všech lidí (»quando in omnium hominum bona ius haberent; *Sueton. in Calig.*).

onoho práva postoupil, jako všickni jiní. Tvé vlastnictví tudíž závisí na libovůli státu a trvá tak dlouho, pokud se mu líbí.«¹⁾

V těchto slovech zračí se Hobbes jakožto hlasatel caesarismu pohanského in forma absolutissima ve příčině moci světské.

Caesarismus však, jak jsme viděli, dotýkal se i věcí duchovních jakožto nezadajného svého práva (caesar, divus, augustus, Pontifex maximus). Jakouže asi moc přisoudil Hobbes společenskou smlouvou knížeti? Ve příčině duchovní moci se vyjádřil, že nikdo nemůže sloužiti dvěma pánům; ten prý, o němž věříme, že ho musíme poslouchati z bázně před věčným trestem, jest také naším pánem jako ten, jehož posloucháme z bázně před smrtí časnou. Anoť, pak nelze dvěma pánům sloužiti — než pouze jednomu, tu prý má pouze náčelník společnosti, ať se již jmenuje kníže nebo senát, právo rozhodovati o mínění a naukách míru odporných a zameziti jich rozšiřování.²⁾

Není-liž to tedy podoba Nerona a císařů starého Říma, jež se na nás v zrcadle těchto slov Hobbesových dívá?

Či snad se zdají tato Hobbesova slova býti méně jasnými? Slyšme tedy jeho určitější výrok, jímž přímo přiznal vrchnosti světské práva nad vrchností duchovní!

•Soudit o naukách, přiči-li se občanské poslušnosti čili nic — a přiči-li se, je zameziti, přísluší výhradně moci státní, jíž jest dbáti nad veřejným řádem a mírem.«³⁾

Než nejen nad náboženskými naukami má bdíti stát, nýbrž i nad bohoslužbou, neboť — dle Hobbesa — »dlužno státu poslouchati ve všem, co předepíše jakožto způsob a formu ctění bohů, t. j. jakožto část bohoslužby.«⁴⁾

Ve příčině mravní přísluší knížeti předpisovati zákony o tom, co jest zločin, jako tomu bylo za starodávna. Kdo by se prý opřel knížeti v této věci, porušil prý by smlouvu společenskou. Kde prý duchovní moc spočívala v jiných rukou než světská, vznikly vždy třenice a boje. Proto prý knížeti přísluší moc vykládati Písmo sv., t. j. ukliditi spory a rozmlísky v náboženských věcech.«⁵⁾

Takový byl Hobbes. Zemřel 1679.

¹⁾ »Civitas autem civium omnium domina est ex constitutione . . . Et tu ergo tuum ius civitati quoque concedisti. Dominium ergo et proprietas tua tanta est, et tamdiu durat, quantum et quamdiu ipsa vult.« (Lib. XII., nota VII., p. 86. — Lib. VIII., art. V. — Lib. XII., p. 86.)

²⁾ »De cive«, cap. VI., n. 11., p. 43.

³⁾ Spectare hoc ad potestatem quam in aliena civitate ecclesiae Romanae principi multi attribuunt . . . Necessario, opinionum examen ad civitatem, i. e. ad eum, penes quem est summum civitatis imperium, referri oportere . . .« *De cive*, cap. VI., n. 11., p. 43.

⁴⁾ »Ex quo intelligi potest civitati obediendum esse quicquid iusserit pro signo honorandi Deum, i. e. pro cultu usurpari.« — *De cive*, cap. XV., n. 16., pag. 120.

⁵⁾ Restat ergo in omni Ecclesia romana, h. e. in omni civitate christiana, Scripturae sacrae interpretatio, h. e. ius controversias omnes determinandi pendeat et derivetur ab auctoritate illius hominis vel coetus, penes quem est summum imperium civitatis.« — *De cive*, c. XV., p. 121. et cap. XVII., p. 159—161.

Gravina.¹⁾

Jan Gravina narodil se ve vsi Ruggiano v Kalabrii r. 1664. V Neapoli osvojil si důkladnou znalost antických spisovatelův a věd. Vyšel z kolleje, chtěl se státi Římanem a proměnil křestní své jméno Joannes v Janus a jelikož odvozoval původ rodiště svého Ruggiana ze starého Consentia, nazval se po římsku cives Consentinus (občan Konsentinský).²⁾

Jsa naskrze prosáklý antickým duchem, obdivoval se (dle tvrzení jeho životopisce) po příkladu *Pomponia Laeta* pověře Římanů, chvále na nich to, že shromažďovali senát v chrámech bohů, by přítomnost božstva jim vnukla radu. Nenávist proti křesťanství podědiv po svém krajanu Pomponiovi, odvážil se dávat přednost pohanství před křesťanstvím.³⁾

Jsa pln ohnivého nadšení pro antickou literaturu a politiku, odešel Gravina v 25 letech do Říma, kde strávil život svůj v městě »caesarů«, nikoli však v městě »papežů«. R. 1696. založil arkádskou akademii (čili republiku), již řídil výbor »dvanácti« (duodecimviri). Úkolem ústavu toho bylo 1. pěstovati nevinnou lásku ku slávě a 2. obnoviti pastýřský (bukolický) život prvních lidí a to v původním způsobu bez náčelníka, pouhou smlouvou. Při otevření ústavu tohoto Gravina mluvil o jeho významu, o kráse přírodního života, jenž nepřipouští žádného rozdílu rodu nebo důstojenství, nýbrž pouhou republikánskou rovnost; velebil zákony přírodní a jich prostotu.⁴⁾

Snad se to bude zdáti jaksi směšnou, dětskou hračkou, ale »hračka« tato, toto velebení přírodního života bylo co do podkladu a formy vzorem oné »slavnosti přírody«, jež se vtělila r. 1793. ve veliké francouzské revoluci, o čemž na místě jiném pojednáme, podotýkajíce tuto pouze, že »slavností« tou klesl lid francouzský na nejnižší stupeň lidské své důstojnosti.

V této arkádské republice užíváno bylo výhradně jmen latinských a, aby forma úplně odpovídala formám antického Říma, zřídil Gravina zákony pro tuto svoji republiku (XII tabulae).⁵⁾

Ve spise »De restauratione studiorum« pravil, že, »kdyby prý mládež pilně učila se znáti staré řecké i římské klassiky, nechodila by prý do divadel anebo na jiná zhoubná místa a že by se, anyť knihy ty šlehají sličným rouchem nepravosti, naučila v ošklibosti míti zlo.«

Tím zavrhl křesťanskou mravouku, odporoučeje mládeži místo ní četbu Ovidia, Catulla, Tibulla, Horáce a Vergilia.⁶⁾

¹⁾ Dle »*Revolution*«, VI. Theil, S. 171—189.

²⁾ V tom následoval pověstného krajana svého Petra z Kalabrie, jenž si dal římské jméno Julius Pomponius Laetus Consentinus.«

³⁾ Opět kráčeje v tom ve šlepečích rodáka svého Pomponia, o němž jeho životopisec (*Vit.*, p. XIX.) pravil, že postavil Romulovi chrám a že nechybělo mnoho, by mu i obětí nevzdal; křesťanství (prý) doporučel barbarům a ne lidu vzdělanějšímu.«

⁴⁾ »*Pro legibus Arcadum*«, I, p. 129.

⁵⁾ tamže.

⁶⁾ ... Si occuparentur in poetis, sibi discerent a voluptatibus illis, ad quas imperitia plerumque ferimur et ignorantia periculorum abstinere.«

Tím, že Gravina vplétal do své theorie nauky *Danteovy* a *Hobbesovy*, odchýlil se poněkud od jiných právníků doby renaissanční.

Ve svém pojednání o *»původu a rozvoji římského práva«* vyjádřil se o původu lidské společnosti v 10 bodech krátce takto: 1. »nejprve byl stav přirozený; 2. po té původní zvířecký stav lidského pokolení; 3. po té nastal vývoj rozumu za příčinou všeobecného stavu boje všech proti všem; 4. po té společenská smlouva následovala, vyšedši z potřeby hájení se; 5. lidská společnost založena byla bez božského vlivu; 6. lid postoupil za příčinou bezpečnosti svoji svobodu jedinci; 7. lid přenesl svoji svrchovanost na jedince, s podmínkou, že mu ji odejme, neosvědčil-li by se; 8. lid římský, stav se pánem všech národů, přenesl dle znění královského zákona (*Lex regia*) souhrn své moci na císaře Augusta a jeho nástupce; 9. Augustus a jeho nástupci, stavše se dědici všech náboženských a společenských práv římského národa a spolu všech národů, jsouce tudíž císaři i nejvyššími kněžími (*caesar et pontifex maximus*), založili ku blahu světa nesmírnou říši římskou; 10. římská říše jest nedělitelnou, nezadajnou a nepozbytelnou, jelikož jest universalní monarchií.«¹⁾

Toto strašlivé nadšení a velebení hrozného despotismu, jež Gravina celé Evropě klassickou latinou hlásal, nemohlo u konečném významu svém ujiti bystrému duchu *sv. Bernarda*, jenž o tom psal *papeži Eugenovi*.²⁾

Než Gravina nespokojil se pouhým vychvalováním římského práva, nýbrž obnovil myšlenky *Danteovy*³⁾ ve svém díle *»De imperio Romano liber singularis«*, v kterémžto spise lidu přisuzoval moc svrchovanou *»souditi panovníka«*.

Zdaliž bylo daleko od těchto slov Gravinových k popravišti krále *Ludvíka XVI.*?

Gravinovi bylo římské právo vším: všechna lidská společnost měla požívatí ovoce jeho, nikdo prý je nemůže zničiti, nikdo prý nemůže založiti z jeho obvodu osobní království, nikdo prý nemůže vládních forem zjinačiti, zničení práva římského značilo by prý zničení lidské společnosti.⁴⁾

I Dante i Gravina snili o veliké moci caesarismu, mluvíce a píše o něm tvář v tvář římským papežům. Gravina nebyl tak hlasatelem revoluce, jako spíše jejím otcem. Ráz revoluce francouzské to dokazuje; nebylať ona francouzskou — nýbrž revolucí lidstva, takový byl aspoň její program, nemluvila o právech Francie, nýbrž o právech lidstva, její heslo: *»rovnost, svoboda, bratrství«* netýkaly se pouze Francie, nýbrž celého lidstva. Či snad může někdo francouzské revoluci upřítí tohoto rázu, ví-li, že tato svými úřadními manifesty hlásala a vybízela ostatní národy ku všeobecnému povstání? Či snad není všeobecně známo, že francouzská revoluce

¹⁾ *»De ortu et progressu iuris civilis«*, cap. CIV., p. 60.

²⁾ Psal mu totiž: *»Quotidie enim perstrebunt in tuo palatio leges, sed Justiniani, non Domini Rectius etiam? Istud tu videris. Nam lex Domini immaculata, convertens animas; eae autem non tam leges sunt quam lites et cavillationes.«* (*Epist.* lib. II.)

³⁾ Danteův spis: *»De monarchia«*.

⁴⁾ Cap. II., p. 4.

z r. 1789. hlásala ústy svých apoštolů na př. *Barrèrea, Camille-Desmoulina, Robespierrea*, jmenovitě pak *Anacharse Gloomte*, že »ničeho opravdu stávajícího není než lidstvo«¹⁾)

A čímž asi — stopujeme-li ovoce veliké revoluce francouzské, této dcery renaissance — jest *socialismus*, vnuk to renaissančních nauk a zásad? Socialismus jest oním zjevem, jenž zná pouze lidstvo, sbratření národův a solidaritu lidského pokolení. Či snad se někdo domnívá, že socialismus chce uhasiti pouze žízeň po obecném požívání? Nemyl se nikdo! Dějiny svědčí, že socialismus podědil po své babě renaissanci, a po své matce, veliké francouzské revoluci, onu povahu, z níž vypučel tlak touhy po absolutní svrchovanosti člověka. Byl-li socialismus ve středověku zjevem nemožným, jelikož moc církevní vybuchnouti mu nedala, úpí dnes Evropa proto v jeho spárech, poněvadž se zřekla křesťanství a přiklonila se — k pohanství! — Než pojďme dále!

Gravina ve svém neobyčejném nadšení pro vše, co se týkalo římského života a jeho obnovení, nespokojil se tím, aby nauku svoji hlásal jen v Italii, nýbrž všemožně toho byl pilen, aby »obšťastnila«²⁾ i nesmírné končiny severní Evropy. Proto psal²⁾ *Petru Velikému*, že se mu nedostává, by byl nejslavnějším panovníkem světa, pouze toho, by měl ve své radě Solony, Numy, Crassy, Bruty, Papiniany, Scaevoly, Justiniany a j., po té že byl by »lepší Trajána a šťastnější Augusta.« Gravina zemřel v Římě 1758.

Stručný přehled následků renaissančních v Evropě vůbec.

1. ve příčině politické;
2. ve příčině náboženské (věroučné a mravní); a
3. ve příčině společenské.

ad 1. — Před dobou renaissanční byl ráz Evropy ve příčině politické tento: V Evropě panovala hierarchie; panovníci vládli lidu dle zákona křesťanského, nejsouce nikterak vznešeným tím úřadem pověřeni dle zákona římského, nýbrž dle zákona a milosti Boží (Dei gratia). Panovníci vládli lidu jakožto nejvyšší světská, římský papež pak jakožto nejvyšší duchovní hlava, a jelikož tehdejší všickni panovníci byli křesťany, byli podřízeni ve svém svědomí Božímu zákonu, jsouce pomocníky římských papežův, obránci víry a strážci křesťanského práva. Tento vzájemně se i doplňující i podporující řád mezi oběma nejvyššími hlavami jest krásně vyjádřen starosaským zrcadlem z první polovice 13. století v ten rozum, že »Bůh dopustil na zemi dva meče na ochranu křesťanství; papeži (prý) propůjčen duchovní, císaři světský meč; papeži přináleží také (prý) v jistý čas vsednouti na

¹⁾ O všech těchto mužích promluvíme na příhodném místě této knihy.

²⁾ Viz jeho: »*Orat. ad Magn. Moschorum (Moskovitů) regem*,«
p. 85. »*Indeque te Trajano meliorem et feliciorem Augusto praedicavimus.*« — Gravina jmenoval Petra Velikého Alexandrem a Numou, porovnával jej s Atlantem, bratrem to Saturnovým a synem Urana a Rhey, s Osirisem, s Cererou Isidou, Bakchem, Martem, Jovišem, Junonou, Venuší, Minervou, Dianou, Vulkanem, Apollinem, nanejvýš však s Heraklem, dokládaje, že vykonal více než tito všichni — dohromady.

bílého koně a císaři přísluší, držeti mu třmen, by se (prý) sedlo neviklalo.*¹⁾ Tato poslední věta má ve krásné symbolické středověké řeči ten význam, že světské, jakožto (hmotně) silnější moci jest z úcty k Bohu a sv. náboženství podati pomocné rámě moci duchovní jakožto (hmotně) slabší. Po době však té, když renaissance pohan-skými ideami porušila myslí lidu, shledáváme v dějinách panovníků zvláštní zjev totiž: soustavu a theorii dýky t. j. kralovraždu, vzpouru, odpor a neposlušnost.²⁾

ad 2. — Ve příčině náboženské byla Evropa do vigilie onoho dne, kdy se zrodila renaissance (mimo některé země a oblasti severní Evropy) zcela katolickou; dnes však musíme říci, že polovina Evropy není katolickou, zbývající pak polovina že jest zpolo katolickou.³⁾ Ideami renaissančního nového, vlastně obnoveného pohanství jakož i následkem renaissančních nauk: totiž reformacemi náboženskými stalo se, že starověký caesarismus pohanický s plností (ovšem domnělého) práva: caesar, augustus, imperator et summus pontifex došel obnovení svého ve formě caesaro-papismu, jak to viděti lze u panovníků zemí protestantských (na př. v Německu, Švédsku, Dánsku), u pravoslavných (v Rusku) a v zemích anglikánské církve.

Před renaissancí byla *sebevražda*, jejíž příčina (mimo nepřítel-nost) spočívá v úplném vymizení mravního citu, neznáma v Evropě;⁴⁾ v dobách však našich, jak každodenně v listech denních z husta dočisti se lze, nejen že jest zjevem zcela obyčejným, nýbrž nalézá i omlouvatelův i velebitelů!

Mravnost ve smyslu křesťanském v Evropě před dobou renaissanční odpovídala více; jakmile však renaissance otevřela divadla, v nichž přikrašluje ličené zločiny barvou nevinnosti, když postavila sochy a obrazy, na něž pohled vynucuje zápal studu, když sepsala knihy obsahu naturalismu, jež rafinovaně útočí na mravnost, cudnost, čest panenskou a manželskou věrnost, — tu s pláčem uprchla a prchá křesťanská mravnost před obhájci těchto neřestí. A kdežto manželství platilo před dobou renaissance za svazek nerozlučitelný, dnes téměř v celé Evropě platí *zákon o rozvodu*.⁵⁾

ad 3. — Před dobou renaissanční byly v Evropě společenské poměry způsobem křesťanským urovnány; *cechovní zřízení* byla v plné platnosti; u fortén četných klášterů každodenně nasycováno bylo ne-sčíslné množství chudiny, majetek jednotlivců těšil se bezpečností⁶⁾

¹⁾ Originál zní: »Tvei svert lit got in ertrike to bescermene de kristenheit. Deme paves is gesat dat geistlike, deme keiser dat werltlike. Deme paves is ok gesat to ridene to bescendener tiet up eneme blanken perde unde de keiser sal ime den stegerip halden, dur dat de sadel nicht ne wende.«

²⁾ Větu tu doložíme historickými důkazy na příslušném místě.

³⁾ Viz »*Revolution*«, I. Theil, Einleitung, S. 2—3.

⁴⁾ Viz důkladně o tom pojednávající cenou korunovaný spis: »*Der Selbst-mord*« (histor.-dogmat. Abhandlung) von M. Inhofer, Augsburg, 1886.

⁵⁾ Čti na př. »*Die christliche Ehe . . .*« von Dr. E. Berrisch; »*Die Ehe in dogmat., moral. und socialer Beziehung*« von B. Rive; »*die christliche Ehe*« von Dr. J. N. P. Oischinger; »*Die gemischten Ehen*« von Dr. Th. Wiser . . . Dr. Vikt. Budaua »*Die dringende Nothwendigkeit der Einführung der obligatorischen Civilehe in Oesterreich*«, Wien, 1894.

⁶⁾ Hrabivost loupežných rytířův a p. nepadá zde na váhu, anoť se to nedálo soustavně a theoreticky, a poněvadž dopadení vinníci právem křesťanským za to potrestáni bývali.

a pod. Jakmile však theorie renaissancí obnoveného pohanství vnikly v lid, šlechtu a panovněsky, už rázem vypukl zhoubný *socialismus*, *kommunismus*, *pauperismus*, v dobách pak novějších hrozný zjev ve společenském životě totiž: *socialní demokracie*.¹⁾

Kdo nás usvědčí v této příčině z nepravdy, ovšem dovolává se dějin objektivních, nikoli však strannictvím porušených?

¹⁾ O všech těchto věcech pojednáme obšírněji na místech případných.

Část druhá.

Reformace a protestantismus.

Mohutný hlas Církve ve středověku, jenž vybízel i panovníky i národy, jakožto jednu velikou křesťanskou rodinu ku šetření zásad křesťanských, zdál se býti tvrdým jmenovitě tam, kde kladl hranice bezpráví a vášní. Proto se odtrhli od jednoty Církve mnozí mužové, kteří se nechtěli dáti vésti oteckým hlasem. Jednota Církve katolické byla zničena. Proti ní povstaly nové tři sekty: *Lutheránů*, *kalvinistů čili reformovaných* a *církev anglikánská* s četnými odřídami. Roztržení této církevní jednoty mělo do sebe následky i náboženské i politické revoluce.¹⁾

Majíce zřetel k úloze své, pojednáme v této části a) o reformaci v Anglii a b) o protestantismu, kteřížto činitelové velmi přispěli k tomu, že se z nich vyvinuly převrácené ideje, vedoucí v následcích svých k revoluci.

a) Reformace v Anglii.

Ačkoliv se všeobecně považuje Německo za kolébkou reformace a *Martin Luther* za její viditelného zakladatele, nicméně přece jest to Anglie, kde už *Jan Viklef*²⁾ dle úsudku katolicky smýšlejícího protestanta *Rotteck* »z bázně před církevní mocí v Anglii učinil svobodu veškeré církve závislou na moci světské,« čimž pronesl ono strašlivé heslo, jež všechny nespokojené, zlata a panství chtivé duchy pobouřil, by se stali nevěrnými církvi. Vůči neobyčejné tuhosti a houževnatosti života církevního vzešlo símě Viklefem v Anglii téměř na sklonku 14. století zaseté teprve po 190 letech. Byl to král *Jindřich VIII.*, jenž vzepřel se proti církvi a stav se hlavou neodvislé církve domácí (anglikánské), učinil Anglii i Irský ostrov rejdištěm hrozných revolucí. Stalo se to takto: Jindřich VIII. v 18. roce věku svého nastoupil po otci svém Jindřichu VII. na trůn anglický (22. srpna 1509). Pojav za manželku *Kateřinu*

¹⁾ Nelze zapírat, že mnohé nešvary ve středověku porušily kázně i mravního života duchovenstva, nicméně však ideje křesťanské nebyly porušeny, poněvadž — jsouce božskými — měniti se nemohou. Když po té církev poznala nutnost opravy, svolala *církevní sněm do Tridentu* (13. prosince 1545. až 12. prosince 1563.), by neřestem odpomohla.

²⁾ Srovnej o tom *Jägerův* spis: »*John Wickliffe und seine Bedeutung für die Reformation*,« Halle, 1858.

aragonskou, tetu císaře Karla V. a vdovu po svém bratru Arturovi,¹⁾ zplodil s ní 3 syny a 2 dcery, z nichž zůstala na živu pouze dcera Marie. Proti Lutherovi hájil písemně sedmero svátostí, začal od papeže Julia II. byl vyznamenán názvem »Obrance víry« (Defensor fidei). Brzo však seznal Jindřich, že manželka jeho jest starší, než aby ji mohl milovati, proto žil v poměru hříšném s milostnicemi. Když se však už nabažil Marie Boleynovy, neteře vévody Norfolkského, ohlédl se po její krásné sestře Anně, která však nechťela býti po vůli panovníkovi, nýbrž pouze manželu. Po sedmnáctiletém teprv manželství poznal Jindřich, jsa jat nezkrotitelnou vášní ku sličné Anně Boleynové, že by snad manželství jeho s Kateřinou bylo neplatno.²⁾ Po dlouhém přemlouvání krále, jež bylo marným, a po dlouhém vyjednávání s papežem Klimentem VII., jenž dobře věděl, jaké následky může míti v zápětí neústupnost a nepoddajnost Jindřichova, musil papež vynéstí výrok spravedlivý, že Kateřina jest jeho právoplatnou manželkou a dcera Marie jeho legitimní dcerou. Rozzuřen jsa tímto výrokem Říma a podněcován byv hlavním rádcem svým, Tomášem Cromwellem, odhodlal se Jindřich ku vzpouře proti Církvi. Zapudiv manželku a dceru a dav se tajně oddati s Annou Boleynovou (25. ledna 1533.), dal se prohlásiti parlamentem (1534.) za neodvislou hlavu annglikánské církve a za zdroj veškeré církevní moci.³⁾

¹⁾ dispensí papeže Julia II.

²⁾ Manželství Jindřicha VIII. s Kateřinou aragonskou však bylo platno i dle zákona Starého i dle zákona Nového i dle kanonického práva, jelikož Arthur, první manžel Kateřinin, žil s ní in matrimonio non consumato. Z dokladů sv. Písma stůjtež zde 5. Mojž. 25., 5.; Ruth 4. 5.; Mat. 22. 14.; Mar. 12. 19.; Luk. 20. 28.

³⁾ O povaze Jindřichově vyjádřil se zmíněný už Rotteck, řka, že »byl otrokem svých měnicích se vášní a choutek a že vynikl neblahým uměním býti tyranem v plném toho slova smyslu. Jsa z počátku přítelem papežovým, později od něho odpadl, prohlásiv se za hlavu anglikánské církve. V šesti člancích byla věrouka této církve — co do podstaty dle katolického učení prohlášena. Trestem smrti vyhrožováno tomu, kdo by králi i u věcech víry přísahy věrnosti a poslušnosti neučinil. Jmění církevní (jež páčilo se na obrovskou summu 38,400.000 liber šterlinků — dle naší měny na 400 mil. zl. — viz Kryštůfkovy Dějiny církevní, nový věk, str. 183. a 184.) připadlo koruně. Poměr Jindřicha VIII. k poddaným rovnal se úplně otroctví římských poddaných za dob nejukrutnějších caesarů římských, poměr pak parlamentu anglického ku králi byl téhož rázu jako malomocný senát k tyranům římským. Kdežto prý reformace v zemích jiných — pravil Rotteck dále — vyšla z lidu, jsouc dílem jeho buď přesvědčení nebo blouznění: nařídil v Anglii pouze král samojediný odtrhnouti se od Říma. Jeho moc předepsala články víry, jeho choutky platily za pravidlo svědomí. Jen ten byl shledán pravověrným, jen ten nepodléhal trestu velezrady, kdo se podrobil vůli králové bez odmluvy a bez prodlení. Všichni katolíci, Lutheráni i Kalvinisté, kteří neposlechli jeho rozkazů u věcech víry, propadli katu, jsouce namnoze na témže provazu společně vlečeni na popraviště.« — Bully, jimiž papež Pavel III. stihl Jindřicha (»Ejus, qui immobilis« a »Cum Redemptor«), ničeho nespomohly, jelikož ukrutný tyran zlomil všecken odpor. Za svého 38 let trvajícího panování utratil životy dvou královen (Anny Boleynovy a Kateřiny Howardovy), 2 kardinálů, 2 arcibiskupů, 18 biskupů, 13 opatů, 500 převorů a mnichů, 12 vojvod a hrabat, 164 šlechticů, 153 měšťanů a 110 žen. (Viz o tom Kryštůfkovy »Dějiny církevní«, 3. díl, nový věk, str. 186. — »Theopista«, Ergänzungsblatt zur Philothea, 4. Jahrg., Nro. 13., 1847. — Alzog, »Handbuch der Universal-Kirchengeschichte« II. Theil, S. 226. — J. Spillmann »Die englischen Martyrer unter Heinrich VIII. Ein Beitrag zur Kirchengeschichte des 16. Jahrhunderts. Ergänzungsheft 38. zu den Stimmen aus Maria Laach.)

Tim, že Jindřich VIII. z důvodu naprosto nespravedlivého odpadl od Církve, jež mu v jeho vášních činila překážky, vyvolal nesmírnou řadu utrpení ve svém národě. Utrpení ta rozšířila se později na Škotsko, najmě však na Irsko. Tato dlouhá doba utrpení jasně dokazuje, že původ revoluce občanské jest následkem společenského odtržení se od Boha. Po Jindřichovi VIII. († 28. ledna 1547.) nastoupil *Edvard VI.*, syn předešlého z *Johanny Seymorové*, za jehož krátké vlády zavedena byla »oprava církevních zákonů« (reformatio legum ecclesiasticarum), jimiž bylo namířeno krutě proti katolíkům ¹⁾ Dříve však, než tento hrozný zákon vešel ve platnost, zemřel Edvard VI. (6. července 1553). prohlásiv na radu vladaře *Warwicka* za svoji nástupkyni *Johannu Grayovu*. ²⁾ Ale dcera Jindřicha VIII., *Marie* (z pravé manželky Kateřiny Aragonské), zvěděvši o tom, přikvapila do Anglie a do Londýna a vůči neobyčejnému odporu stran katolické Církvi nepřátelských dosedla na trůn otce svého. Panování její od (1553.—1558.) značí obrození katolické Církve v Anglii. ³⁾ Po ní nastoupila *Alžběta*, dcera Jindřicha VIII. z Anny Boleynovy. Byla-li Marie vzornou katoličkou, vyznačovala se Alžběta fanatickou vášní proti všemu, co neslo na sobě ráz katolického jména, dovršivši hrozným činem kralovraždy na *Marii Stuartce*, panovnici škotské, řadu svých zločinů. ⁴⁾

Zdaliž tato církevní reformace v Anglii, již začal z důvodů bídných Jindřich VIII. a v níž četní z jeho nástupců tímže směrem pokračovali, nenesla na svém čele známek revoluce občanské a politické?

Při smrti Alžběty (1603.) zápasily v Anglicku o nadvládu katolicismus, dvorní anglikánská církev a presbyterianismus nebo puritanismus. Prvá strana byla věrna církevní hierarchii, druhá byla výhonkem libovůle královské; presbyteriáni pak, zavrhnše moc protestantských biskupů, toužili zavéstí pracírkev tím, že světili vedení její nejstarším mužům z obce, odkudž jejich jméno. Jmenovali se také independenti proto, že nechtěli nad sebou uznávati církev episkopální. Puritány pak sluli proto, že snili o čisté t. j. prosté a jednoduché nauce nejstaršího církevního zařízení. Jsouce lícoměrníky první třídy, jakož i mamiči a krvelačnými fanatiky, vystupují v dějinách Velké Britanie, označivše stopy skutků svých tím, že zničili svazek s Církví a že neslýchanou drzostí zrušili starý odvěký řád občanský. ⁵⁾

¹⁾ Viz *Kryštofských církevní dějepis*, nový věk, str. 188.

²⁾ Anot nebylo po Jindřichovi VIII. žádného mužského potomka, dcery pak jeho: Marie z Kateřiny Aragonské a Alžběta z Anny Boleynovy *arcibiskupem Cranmerem* prohlášeny byly za nemanželské, provedl Warwick postup v nástupnictví dle svého.

³⁾ Viz »*Maria die Katholische*« od *A. Zimmermanna* (Ergänzungsheft zu den Stimmen aus Maria-Laach, 1890. — pořadné číslo 48). — *Alzog*, II. Theil, S. 227—228.

⁴⁾ Po 19letém žalařování byla Marie Stuartka státa 18. února 1587. na zámku Fotheringhay. Domnělou »vinu« tohoto popravení viz u Kryštofka, I. c. 197.

⁵⁾ Viz *Binder*, »*Geschichte des philosophischen und revolutionären Jahrhunderts*«, I. Theil, S. 21. — *Spillmann*, »*Die englischen Martyrer unter Elisabeth bis 1583.*« Ergänzungshefte Numero 39. und 40. zu den Stimmen aus Maria-Laach.

Po Alžbětě nastoupil na anglický trůn syn odpravené Marie Stuartky, *Jakub VI.*, jenž spojil zemi anglickou a škotskou pod jedno žezlo jakožto Jakub I. Za panování tohoto učeného sic, ale slabého panovníka nabyli i ve Škotsku vrchu presbyteriáni, jsouce daleko četnější než přívrženci dvorní anglikánské církve, ač se tato těšila veliké přízni a výsadám za panování Alžběty. Čím absolutnější v theorii, čím slabší v praxi byl královský rod Stuartů, tím více šířili se presbyteriáni a nonconformisté, kteřížto poslední trefně tak byli pojmenováni proto, že nechtěli nikoho poslouchati ani se s nikým spojití. Nastoupení na trůn Jakuba I., jenž byl vychován v naukách presbyterianismu, velmi se zamlouvalo puritánům, kteří domnívali se, že jim Jakub bude přáti.

Než i katolíci i puritáni zmýlili se ve svém očekávání. Jakub I. oblažil přízni svojí pouze dvorní anglikánskou církev. Byla to veliká politická chyba, že Jakub I. právě v těch dobách, kdy smír mezi různými náboženskými stranami byl naprosto nemožným, hledal cestu k panovnické neobmezenosti pomocí náboženské snáselivosti, což tehdáž zajisté znamenalo podporovati jitrění a boje v samém lůně už velmi rozervaných zemí.¹⁾ Svolav náčelníky stran ke schůzi, jíž sám předsedal, vyslovil se posléze ve prospěch anglikánské dvorní církve, čímž popudil proti sobě strany ostatní. Puritáni, kteří měli v parlamentě většinu, odepřeli králi daní. Jakýsi *Robert Catesby*, jehož otec mnoho trpěl pro víru, smluviv se s některými soudruhy, pojal neblahý plán, vyhoditi prachem do povětří parlament s králem a přítomnými členy parlamentu. »*Prachové spiknutí*« se však nezdařilo. Proti katolíkům jakožto »původcům« tohoto spiknutí nastupováno odtud s neslýchanou ukrutností. Zavedena byla pro ně t zv. »přísaha věrnosti«. ²⁾ Kdo z katolíků se jí nepodrobil, byl trestán zabavením movitého majetku na vždy a vyobcováním.³⁾

Po smrti Jakuba I. dosedl na trůn anglický a škotský syn předešlého *Karel I.* (1625.). Popudiv už z počátku proti sobě parlament, že učinil vévodu z Buckinghamu, miláčka a ministra otcova, muže to velmi zpupného a v národě nenáviděného, svým rádcem a důvěrníkem, musil záhy uznati, že rozpoutané vlny různých a mezi sebou nepřátelských živlů v říši jsou na velikou překážku vnitřnímu pokoji a tím i míru říše.

Všecka náboženská vyznání (zdálo se) čekala od něho potvrzení vymožeností svých. Jmenovitě zklamáni byli presbyteriáni (puritáni či »čistí« také »svatí«), kteří hrozným fanatismem svým v Anglii i Škotsku ohrožovali v samém kořeni i monarchii i hierarchii. Jitrění této sekty proti Karlu I. dostoupilo vrcholu, když pojal za manželku katolickou *francouzskou princeznu Fındřišku*. Puritáni pronásledovali až na krev a na smrt vše, co mělo na sobě ráz aneb aspoň jméno katolické. »No p o p e r y !« (pryč s papežstvím!) bylo jich heslem ve slově i skutcích.⁴⁾

¹⁾ *Binder*, I. c., I. Band, S. 22—24.

²⁾ Viz *Kryštofkův církevní dějepis*, III. díl, novověk, str. 199 . . .

³⁾ Zabavení jmění oněch katolíků, kteří se přísaze této jakožto zcela ne-
správné a jich svědomí odporující nechtěli podrobiti, vynášelo králi ročně
36 tisíc lib. šterl. Tamže I. c., str. 200.

⁴⁾ Tamže, str. 201. — *Alzog*, II. Band, S. 230.

Další příčinu k nezkrotitelnému hněvu proti králi pojali puritáni, když Karel I. zavedl 1636 ve presbyterianském Škotsku církevní právo anglikánské biskupské (episkopální) soustavy a obmezil pobožnosti jednotlivců zavedením nové liturgie. Tehdáž volali »svatí«, že »duch Boží se poutá a služba Baalova zavádí.« Ihned utvořil se konvenant (1638) presbyteriánů »pro zachování náboženství, svobody a zákonů říše,« prohlásiv církev příslušnou za samostatnou. Karel I. byl přinucen učiniti smlouvu s povstalci v Dubaru a svolal 1640 anglický parlament, aby mu k utišení občanské nastávající války potřebných peněz povolil. Ale t. zv. »dlouhý parlament« (1640—1649), chovaje v sobě podvrtné živly, postavil se proti králi, jenž uprchl z Londýna do Yorku. ¹⁾ Hlavním démonem Karla I. byl *Oliver Cromwell*, jenž železnou rukou potlačiv věrné stoupence královy, odsoudil jej na smrt. Nelida *Bradshaw* zvěstoval králi tento rozsudek parlamentu 27. ledna 1649 ²⁾

Tak zemřel v revolučním reji nešťastný Karel I., jenž, ač by se charakteru jeho mnoho vytýkati mohlo, přece nikdy nezasloužil pro svoji ušlechtilou mysl, stálost, velkodušnost, jakož i hrdinskou mysl v dobách nešťastných oné veřejné nenávisti a ukrutné smrti, jimiž jej ztrestala rozkacenost lidu. Teprve po smrti Karla I. lid vystřízlivěl. »Každý« — pravil *Hume* »teprve po odpravení krále činil si trpké výčitky tím, že buď lhostejně přihlížel k odsouzení krále — mučeníka, nebo že se proti němu dopustil nevěrnosti. Na kazatelnách, kde dříve hřímali proti němu puritáni, nastalo jiné smýšlení.« — Vše vystřízlivělo. Prolití krve královy mravně porazilo národ. — Než, duch revoluce proti Bohu, Církvi i králi neutuchl. Děsné pásmo béd a hrůzy postupovalo dále. Smrtí Karla I. nastala v Anglii republika, jejíž president, Oliver Cromwell, stal se jaksi Brutem Karla I. Z nepatrného a neznámého muže ³⁾ stal se vévodou a všemohoucím

¹⁾ Jak patrně (od hrůzovlády Jindřicha VIII. do doby Karla I. uprchlo jedno století), v době poměrně krátké dočkal se anglický trůn nesmírných změn, jež týkaly se dvou pólů: tyрана-krále nebo tyрана-lidu; buď tekla krev lidu na rozkaz králův aneb padla hlava královská na přání lidu. Toto komitání mísek na váhách života lidstva má příčinu v menším či větším závaží bezpráví, omrzlosti, pýchy, hladu po mstě, . . . příčina ta pak v posledním článku věží u významu pojmu absolutnosti — u krále ovšem v t. zv. caesarismu — u lidu v t. zv. svrchovanosti . . . S těmito zjevy potkáme se ještě častěji; jsou to přišery bledé barvou smrti a rudé prolitou krví; potácejí se, když se byly vysílily ve svém zuření, jako stínové kletby, skučice žízni duchovní vyprahlosti . . . a jen církev Boží věrou je utiší. Víra Boží jest kyslíkem ve vzduchu společenském; jakmile zmizí, udusí se lidstvo dusíkem a uhlíkem nevěry a nezkrocené nepodajnosti.

²⁾ Dne 30. ledna 1649. byl Karel I. sřat. Po tři dny, v kteréžto době stavělo se popravné lešení, nikdo nespozoroval u nešťastného krále úzkosti. *Fuxon*, biskup londýnský, skýtal mu duchovní útěchu až do poslední chvíle. Když pak krokem rychlým a jistým, pln jsa veleby královské, k osudnému špalku přistoupil, odpustil národu i svým vinníkům. Jakmile kat srazil hlavu královy, uchopil ji jakýsi bídík a ukázav ji lidu, zvolal: »Ejhle, hlava zrádcova!« — K těmto slovům repraesentanta lůzy pravil Dr. *Binder* (l. c., S. 65): »Nikoli, barbače, to není hlava zrádcova, ale sřatá hlava ta jest hlava tvého pána, krále Velké Britanie!«

³⁾ Dle udání *Hume*-ova narodil se O. C. dne 25. dubna 1599. v Huntingtonu ve hrabství Glamorganském v Jižním Walesu. Rodina, z níž pocházel, slula *Williams*, až po té jeden z předků Cromwellových, zasnoubiv se s dcerou Tomáše Cromwella, přijal za příjmení místo Williams — Cromwell.

pánem obou ostrovů. Když odstranil Cromwell legitimního panovníka, jenž mu byl překážkou v jeho ctižádostivých plánech, ujistil se přízně vojska i parlamentu a začal vládnout, t. j. rozvinul obrovský řetěz, jehož každý článek byl nepravostí, násilím, zločinem proti pravdě i právu i Božímu i lidskému. Stopy, jimiž Cromwell označil činy své v dějinách Velké Británie, vybíhaly v tyto vlastnosti: lícoměrný, katan, řečník, voják, administrátor říše. By se ujistil onoho stavu bezpečnosti své osoby, jenž pozůstává v tom, že »o b á v a n ý s e b o j í,« že »uchvatitel třese se před soudcem Brutem,« — vybral si cestu »n e j v h o d n ě j š í,« t. j. nejkratší. Užíval dle dějin řeckých »liščí« kůže, kde »lví« mu nepostačila, otvíral jí průchod arazil jí cestu k dalším plánům klíčem »z l a t ý m«. Pluk vyzvědačů stál jej ročně 60.000 liber šterlinků. V 19 letech na získání přízně a k ukročení žízne po zlatě, již trpěly mnohé prodejné duše, bez nichž by se však Cromwell byl neobešel, promrhal 83 miliony l. š., kdežto za 19leté správy vládní účelům státním věnoval pouze 10 milionů l. š. Aby však zlatý proud mu nevyschl, pronásledoval ovšem živly, kterým se stýskalo po pravém řádu. Tresty, exekuce, jakož i prodej četných korunních statků získal 36 milionů l. š., jimiž obohatil své stvůry.¹⁾

Prolitá krev nesčetných obětí jeho plánův, utlačení katolického Irska²⁾ až k vysílení, povaha tygří upomíná živě na ukrutného Robespiera, při jehož odpravení lid zajásal . . .

Smrtí Cromwellovou však bouře, jež zmítaly anglicko-škotskou říší, nedoburácely Syn Cromwellův a nástupce v protektoratu, *Richard*, se poděkoval, a syn popraveného Karla I., *Karel II.*, žijící ve vyhnanství v Belgii, byl povolán za panovníka r. 1660.

Dědictvím přešla i na Karla II. zásada všech Stuartů, že biskupové (t. j. episkopální anglikánská dvorní církev) jsou nejlepším sloupem a podporou království. Nejsa zprvu fanatickým nepřitelem katolíků, jichž náboženství by bylo v zemích koruny jeho trpěno, marně žádal, byl brzo donucen zlobou odpůrců katolické Církve, by katolíky pronásledoval. Veliký požár v Londýně r. 1666. připisoval se na vrub katolíkům jako paličům, ačkoliv ani stínu důkazu nebylo lze o vině jejich podati,³⁾ než ničemný *Titus Oates*⁴⁾ dosvědčil při-

¹⁾ Viz *Binder*, I. c., I. Band, S. 119 a 120 . . . — By nám snad nikdo nemohl vytýkati, že citujeme úmyslně spisovatelů katolických jaksi »pro domo sua«, pravíme, že *Rotteck* i *Binder* byli — protestanty!

²⁾ Neoštidal-li se Cromwell odsouditi legitimního panovníka na smrt, tím spíše plýtvat krví oněch mužův a onoho národa, jenž dle svého dobrého vnitřního přesvědčení bídným plánům jeho odpíral. Národem tím byli Irové. Živě nám před oči vystupuje los Karthagincův i nešťastný osud Jerusalema při vzpomínce na utrpení Iřanů. Po dobytí města Droghedy dal povraždit i posádku zbylou i občanstvo v počtu 3000. Tolikéž v Cashelu dal zničití hanebným *Iretonem* 3000 lidí. A proč asi? Poněvadž — jako zlé svědomí ustavičným zubem hlodá toho, kdo je zločinem pobouřil, — tak také bezpráví páchaná na právech katolického náboženství budila v duši Cromwellově výčitky svědomí. Je pak vlastností lidí po krvi žiznicích, že ohlušují káravý hlas svědomí hrozným úpěním, pláčem a bolestnými výkřiky svých obětí. Psychologická pozorování v této příčině lháti nemohou. »Boj se toho, kdo se tebe bojí!« Cromwell se bál katolické církve, proto vyssál více než polovinu krve a životní síly Iřanů . . .

³⁾ Viz *Kryštofkův církevní dějepis*, nový věk, str. 203. — *Alzog*, I., S. 232.

⁴⁾ Komu by tu nenapadla na mysl ona hrozná lež a nařknutí, již původcem byl *Nero* a jeho důvěrník *Tigellinus*, že křesťané zapálili město Řím? Byl-li *Tigellin* stvůrou bídného *Nerona*, byl *Titus Oates* dle výroku nejslavnějšího.

sahou, že benediktini a jesuité založili oheň. Následek toho byl, že byli všickni katoličtí kněží (mimo dvorní kaplany Kateřiny Portugalské, manželky Karla II, jež zůstala katoličkou) v měsíci jednom musili opustiti zemi. By míra utrpení katolíkův ještě více se zvýšila, objevil se r. 1678. v Londýně připomenutý už Titus Oates a objevil lži hodnou Nerona strašlivé spiknutí katolíků proti životu královu a náboženství protestantskému. Nastalo krvavé pronásledování katolíků. Osmnácte obětí bylo katem odpraveno, čtyři zemřely v žaláři. Po Karlu II., jenž zemřel 6. února 1685 nastoupil na trůn bratr jeho *Jakub II.*, jenž v nastalé revoluci proti němu, že přál katolíkům, r. 1683. byl jat a pouze přispěním peerův od jisté smrti vysvobozen, načež uprchl do Francie. Po něm nastoupila na trůn dcera jeho *Marie*, jejíž manžel *Vilém Oranský* tolerančním patentem z r. 1689. udělil svobodu vyznání protestantům, nikoli však katolíkům. Osud katolíkův zůstal hrozným po celé 18. století, tak že lze o zázraku mluvit, že se katolická Církev dosud v říši britské vůbec udržela.¹⁾

Když po *Anně*, druhé sestře Jakuba II., která byla provdána za dánského prince Jiřího, přešel trůn anglický na rod *hannoverský*, pozbyli Štuartové (*Jakub III.*) trůnu otcovského nadobro. Byl to děsný osud, jenž pronásledoval Štuarty od odpravení Marie Štuartky až k útěku posledního praetendenta Jakuba III. Bičem, jenž šlehal tento panovnický rod, bylo nešťastné dědictví po *Tudorech* — totiž Jindřichem VIII. zpupné odtržení se od jednoty s Církví katolickou. Bez klidu potáceli se Štuartovci mezi vnitřní příchylností ku své staré, zděděné, katolické víře a zevně vnucenou reformací s její sektami a mezi sebou rozkolnými naukami. Štuartové poznali brzo, že náboženská rozervanost jest oním černým kamenem, jenž se stále posuňoval před jejich kročeje a jehož odvaliti nemohli. Štuartové byli přinuceni býti nespravedlivými,²⁾ musili snášeti násilí činěné jich víře, již v nitru svém byli oddáni. Kdykoli se snažili pomoci katolíkům, vždy proti sobě ozbrojili fanatismus protestantů. Každá taková snaha jejich znamenala potlačení katolické Církve (pronásledováním, vyhnanstvím, pobráním majetku a p.). Lícoměrnost a povolnost byly jim jakýmsi vnuceným zákonem, a Jakub II. se svojí rozhodnou povahou byl by musil žíti o celé století dříve, mělo-li se mu podariti, by zavedena byla rovnováha ve příčině náboženské mezi poddanými.

historika anglického *Macaulaye* tím „nejprohnanějším, nejbezbožnějším a nejnestydatějším tvorem, jenž kdy lidskou postavu byl hyzdil a zakladatelem školy falešných svědků.“ (Viz o něm *„Stimmen aus Maria Laach,“* 1882, S. 69—72). A takovýmto zlosynům uvěřil svět!

¹⁾ Viz o tom šíře pojednávající *Kryštofských dějepis církevní*, III., str. 206. — *P. Cosmae Schmalzi „Historia Religionis“*, tom. VI., p. 133—134. — *Alzog*, II. Band, S. 232—233.

Poznámka. Dlužno připomenouti, že tuto nepíšeme církevních dějin, nýbrž že, na církevní dějiny se odvolávajíce, kráčíme za vytčenou úlohou, že vzpoura proti Bohu a Jeho Církvi má v zápětí revoluci a to i v oboru filosofickém i politickém i občanském. Nic není jasnějšího nad tuto pravdu. Kdo svrhl se sebe vědomí, že jest nad ním bytost vyšší, jež jest jedině absolutní, ten ovšem sází vlastní své „já“ na násilím uprázdňený stolec Boží a, jsa pouhým, hříšným člověkem, nejen že prozrazuje vlastní slabost, nýbrž i sám padaje v tůň zkázy, strhá za sebou i jiné.

²⁾ Protestant *Binder*, I. c., S. 150—151.

Byla-li však tato rozervanost v Anglii v různé sekty nešťastným dědictvím, jež od Tudorovců přešlo na Štuarty; byla-li maska, již Tudorovci zastírali své náboženské přesvědčení, pouze vynucenou: tu oproti tomu se dopustili Štuartovci mnohdy ze slabosti a nesmělosti špatného nakládání s ubohými katolíky, jakého by se byli nikdy neodvážili mužové mající rozum a cit na pravém místě. Ano, na Štuartech lpí vina, těžká vina, že mnohdy obětovali své katolické poddané trýznění a posměchu jen proto, by parlament přehledl jich dřívějších politických chyb, jich marnotratnosti a nevlastenecké diplomacie. Ještě více! Štuartům stávalo se povlovně náboženství věcí vedlejší, za to pak politický absolutismus věcí hlavní. Proto se spojovali poněkud s nejrůznějšími stranami, by pomocí jejich dosáhli svých plánů. Tak na př. drželi se anglikánské dvorní církve, jež hlásala naprostou a bezvýmínečnou poslušnost poddaných, což ovšem libilo se panovníkům, — kdežto katolická Církev vzdalovala se povždy této ničím nepodmíněné poslušnosti a němé porobě, již si přála libovůle panovníkův proti zákonu Božímu.¹⁾ Ovšem katolická Církev nejprve napomíná a vybízí své vyznavače k věrnosti vůči svým panovníkům a ku šetření a podrobení se zákonům vrchnosti; nikdy však od svých členů nevyžaduje oddanosti bez míry a bez vědomí, jelikož tito uznávají nad sebou ještě vyšší bytosti, jelikož dále jsou přesvědčeni, že Boha sluší více poslouchati než lidi a, že tam, kde se bezmezá libovůle panovníkova rouhá Bohu, nepřestávajíc na oboru své moci Bohem vyměřené, nikdy nebývá dbáno zákona, ani vůle Boží. Katolická Církev — dále pravil Binder — vyžaduje od panovníkův i od poddaných stejné úcty²⁾ k zákonům náboženským, poutajíc stejnou měrou i přemrštěné choutky přepjatých demokratův i bezmezou libovůli autokratův. Dějiny středověku jsou toho stkvělým dokladem. Katolická Církev odstranila otroctví,³⁾ bránila opětnému jeho vzniku vznešenými naukami J. Krista, a zabraňujíc, by se doby pohanského terrorismu nevrátily. Katolická Církev má svědomí,⁴⁾ ba ona byla zosobněným svědomím středověku.⁵⁾ Od dob středověku, jsouce porušeny vlivem renaissančních nauk, snažily se jisté zvrhlé panovnické dvory násilně umlčeti hlasu tohoto svědomí; Církev byla jim nepříjemným a obtížným svědkem v jejich jednání, jelikož bděla nade právem i lidu i panovníků, přejíc rovnováze a nikoli násilnému vyšinutí se jedné z těchto obou vázkových misek, dobře jsouc přesvědčena o tom, že po té musila by nastati hrozná katastrofa revoluce v životě lidstva vůbec a dotyčných národů zvláště.

By se tedy některé panovnické dvory obtížného dozoru církevního zprostily, podporovaly vším úsilím t. zv. reformaci, poněvadž tato za ochranu pod štítem panovnické moci musila jim býti vděčnou. Jak jsme viděli, reformace tato měla za úkol, vypuditi církevní nauky z kruhů, jež si toho přály.

Když pak kořisti, jež protestantská reformace katolické Církvi odňavši (ve formách zabavení církevních statků), panovníkům přiřkla,

¹⁾ Protestant *Binder*, l. c. S. 151.

²⁾ Tamže, S. 152.

³⁾ Stopuj na př. v této příčině velikolepou činnost katolické Církve mezi všemi národy země. Viz na př. *Lavigerie-ho!*

⁴⁾ *Binder* protestant, l. c., S. 152.

⁵⁾ Tamže.

byly ztráveny, když panovníci — účinkem oné reformace — viděli se býti v držení duchovní neobmezenosti (což se ovšem ani protestantům nevyplatilo, jelikož t to — chybu svou poznavše — upírali panovníkům oné držby, ač marně,¹⁾ — tu bylo panovníkům věci dosti snadnou, by se odvrátili ode svých nudných dvorních kazatelův. Anať však každá ztráta vyžaduje náhrady, a nikdo bez nějakého náboženství býti nemůže,²⁾ — tu přijali někteří panovníci (na příklad v Anglii, Francii a Německu) náhradu za náboženství, jehož se byli sřekli, — filosofii. Tato filosofie jejich děkuje původ svůj reformaci, s níž vyrostla z jednoho a téhož kořene, s tím pouze rozdílem, že se zásadně vyvíjela, ku svému extrému vyrůstala.

Tato filosofie, jež nyní velikému rozšíření mezi národy se těší, hnězdila z počátku pouze na dvořích panovnických a u vyšších stavů, jelikož tito pomocí svého vzdělání už před 200 léty byli s to, ji pochopiti a život svůj dle ní zaříditi. Ovšem neznali velmoži oněch i pozdějších dob nebezpečí, jež jim se strany této filosofie, jež zatláčila starou nepohodlnou křesťanskou víru do pozadí, hrozilo; nicméně však filosofie ta rozmohla se onou měrou, že se stala leptavcem. jenž, stále kolem sebe hlodaje, ztravuje i duši i tělo zároveň. (Binder l. c. 152).

Tyto pravdy vidíme v Anglicku v dějinách, o nichž jsme se stručně byli zmínili, neboť brzo po církevní revoluci v Anglii, již roznítil Jindřich VIII. a jež šla ruku v ruce s revolucí politickou, nastala revoluce ve filosofii a literatuře. »Povstala třída spisovatelů — pravil *Schlosser* — »kteří veškeren svůj vztek obrátili proti panujícímu (katolickému) učení. Ovšem (prý) viděti jest vlastní útok později v Paříži (Voltaireismus) a v Berlíně (filosofové němečtí), nicméně však zbraní k tomuto útoku užitých dlužno hledati v Anglii.«³⁾

¹⁾ *Binder*, protestant, l. c., S. 152

²⁾ I atheista musí uznati prvního i posledního bodu svého »já«.

³⁾ K těmto spisovatelům náleží: *John Locke* (1632—1704), jenž upíral sice, že by knížata měla božskou moc, nicméně však po vzoru *Danteově*, *Buchanově* a všech renaissančních apoštolů — přičítal jim absolutní moci dle smlouvy lidu. *F. Baur*, *Strausz* a p. byli duchovními syny Lockeovými; *Anton Ashley Cooper*, hrabě *Shaftsbury* (1671—1713), jehož skepse o vši kladné víře pochybní zdála se i samému *Voltaireovi* »příkrým útokem na křesťanství«; Irčan *Toland*, jehož spisy překypovaly velebením smyslnosti a hrubou nevěrou; *Collins*, žák *Locke-ův*, jenž spisy svými, jichž obsah kolísal mezi fatalismem, kasuistikou a egoismem hmotného »já«. — *Diderot* proto přeložil spisy jeho do encyklopedie. *Math-Findal*, za *Jakuha II.* katolík a za *Viléma III.* protestant. právník po vzoru caesarismu, upíral Církvi práva nějakého majetku, vlivu i moci. *Wollaston* strhal osnovu o nynějším a budoucím životě, postavil rozum nad zjevení a knihou svojí o »obrazech přirozeného náboženství« ukázal, že jest odchovancem pohanských ideí naturalismu. *Mandeville*, byl zprznil jméno filosofie nefilosoficky tím, že se jí posmíval; jemu vášně lidské platily tolik jako hlad, jenž pomáhá dobrému zažívání. Deista *Morgan* chtěl kladné náboženství nahraditi suchopárnou mravoukou. *Chubb-ova* končí řada filosofických bohoslovců, kteří strhli katolickému náboženství roušku posvátnosti... Protestantští odpůrci těchto racionalistů vesměs dopustili se oné chyby, že pronásledovali z nich jen ty, kteří se »prohřešili« na některých částech jich pravověrnosti, kdežto bez trestu ponechali jen ty, kteří byli skutečnými zrádci vši víry i vši mravnosti. Proto povstali ihned mužové, kteří pomocí velikého vlivu svého vychrlovali jed falešné filosofie stejně zhoubně i proti církvi i proti státu. Z těch dlužno jmenovitě uvést *Harry-ho*, barona *St. Johna z Lidyrd-y*, *Viscounta Bolingbroke* (1672—1751), zvrhlíka nejen ve příčině mravní neobyčejného

Tím tedy zakončila historickou svoji cestu veliká revoluce v Anglii. Jediná nepředložená žádost Jindřicha VIII., jež ovšem byla velmi špatnou pohnutkou ku strašlivému dramatu v říši velkobritanské, jediná — pravíme — vášeň panovníka, jenž krácel po cestách pohanského caesarismu (*imperator et summus pontifex*), v následcích svých trvá — po staletí . . .

b) Protestantismus.

Pokud katolická Církev nebyla obmezována ve svých právních výkonech, t. j. v potlačování všelikých rozkolů v samém kořeni, v hájení své duchovní neodvislosti a p., netrvala žádná bouře v její lůně příliš dlouho; když však absolutismus některých evropských panovníkův osobil si mnohých práv, jež výhradně Církvi náležela, tu stalo se, že někteří členové Církve učící, znamenajíce větší hmotný prospěch, přidrželi-li by se ve sporných otázkách panovníkův a jich milců, zradili matku Církev a vstoupili pod prapor odbojníků. Panovníci, jimž jeho »papežské svrchovanosti« bylo příliš nepohodlné, jelikož vášně jejich dovedlo zkrotiti, přivítali takové »odštěpence od stromu církevního« na své dvory a skýтали jim ochotně ochrany v jejich revolučních snahách.

Jest — Bohu budiž žalováno! — smutnou historickou pravdou, že se do učící Církve Ježíše Krista vetřeli četní nehodní členové, kteří místo konání skutků křesťanské lásky, sebezáporu a hlásání čisté nauky Kristovy činili opak, jsouce tak zrádci svého povolání a kazíce věřící zhoubným svým příkladem.

Proti rozličným nešvarům v Církvi Boží (vinou některých Jidášů) vystupovali občas t. zv. reformátoři, jichž — hledíme-li ku způsobu, jakým své reformy hlásali, — dlužno rozeznávati dva druhy. Jedni, stojíce na půdě církevní, neohroženě hájili pravdu napomínáním v pravdě apoštolským (na př. sv. Bernard a zakladatelé různých církevních řádů); druhí, sestoupivše na pole Církvi nepřátelské, tupili Církev a její hierarchii vyhlašujíce ji za nevěstku babylonskou, papeže za antikrista a p., zasluhujíce tudíž názvu »deformátorův« a »tupitelův«.

Takovými byli na př. Arnold z Brescie, Savonarola, Viklef, nešťastný mistr Jan Hus, Martin Luther a j. v.

Hledíce k úkolu svému, musíme stručně ohledat a pojednati o snahách a ovoci »reformátorů«, kteří sešli na půdu Církvi nepřátelskou.

Arnold z Brescie ve 12. století brojil proti církevním statkům, popouzel stranu římských nespokojenců tím, že jim líčil starou slávu za císařů Konstantina a Justiniana. Tímto popouzením se stalo, že strana stoupenců Arnoldových psala králi Konrádovi, zvouc jej, by,

nýbrž i kolísavce u věcech státních; *Pope-a*, o němž se *Schlosser* ve svém díle »*Geschichte des 18. Jahrhunderts*« vyjádřil, že jeho Bůh a víra v Boha rovná se Voltaireovu deismu; *Swift-a*, *Addisona*, *Steele-a*.

Nám lze jenom poukázati na jména těchto filosofů, nikoli rozbíratí jich nauky, jelikož věc ta patří spisovateli filosofických dějin, nesměřujíc zvláště nýbrž vůbec k úloze naší v předmluvě vytčené.

přijda s vojenskou mocí do Říma, zbavil papeže světských statků.¹⁾ Než, revoluce ta byla ještě v čas udušena rázným zakročením papeže Eugena III., a Církev mohla opětně podjati se svého úkolu — křižáckých tažení proti Mohamedánům.²⁾

Jan Viklef (nar. v Anglicku 1324) útočil z počátku proti majetku církevnímu, po té brojil proti poplatkům z Anglie a odjinud papežské stolicí odváděným, lál papeži »antikristův« a »vyděračův«, odvážil se i na články víry, čímž šťval věřící proti Církvi, sešed úplně na konec na pole pantheismu.

Ve příčině bludu mistra Jana Husi, jenž zplodil osudné českému národu »bouře husitské«, vidí se nám zde poukázati na díla kriticky dovozená z pera Palackého, Helferta, Lenze, Kryštofka, Hlavinky (»Bludy a lži . . .« a j. v.) Jen to uvádíme, že sám Louis Blanc, o němž přece nikdo nebude tvrditi, že katolické Církvi »stranil«, doznal ve svém o »počátcích a původech revoluce francouzské«, pojednávajícím díle, že »mistr Jan Hus, tento prostý kněz, byl vzrůstajícím geniem revolucí novověkých (»le naissant genie des revolutions modernes«).

Toto krátce předeslavše, ohledáme ducha protestantismu, bychom poznali, zdali historickým právem se mu přičítá veliká vina »hlasatele a činitele revolucí.«

Renaissancí obnovený duch starého pohanství zplodil silného potomka a pěstitele proticírkevních i protimonarchických idejí — totiž lutheranismus, jenž později (pro protest na sněmě špýrském) nazván byl protestantismem. Zakladatelem jeho byl Martin Luther, nar. 10. listopadu 1483 v Eislebenu. Po různých příhodách svého mládí vstoupil proti vůli rodičů svých 17. července 1505 do erfurtského kláštera augustiánských poustevníků. Že i na něho renaissance měla veliký vliv, dokázala okolnost, že si vzal do kláštera staré klasiky: Vergilia a Plauta. Neustálený duch jeho těkal mezi věrou a mravností na jedné a mezi nevěrou a neřestným životem na druhé straně. Neuznáváje působení milosti Boží po rozumu katolické Církve a střetnuv se s Texlem ve příčině odpustků, způsobil, že se k němu přidal veliký počet posluchačů na universitě wittenberské. Vyzván byv papežskou stolicí, by se bludů svých odřekl, nejen že neuposlechl, nýbrž i, byv volán do Říma, odepřel všecku poslušnost — jakožto dosavadní kněz církevní — papežskému stolci. Zatím i utrakvisté čeští, Martin Poduška a Václav Rožďalovický, člen konsistoře pod obojí, nutkali Luthera, by vytrval na svém stanovisku proti papeži. Po dlouhých poradách vydal Lev X. 15. června 1520 bullu »Exsurge Domine«, již prohlásil 41 článků ze spisů Lutherových za bludný, pohoršlivý a učení církevnímu jakož i křesťanskému životu záhubný, a nakázal, aby Luther, neodvolal-li by ve dvou pořádkách sběhlých měsících, byl jat a do Říma přiveden.

Luther, dobře věda, že kurie římská každý blud v samém kořeni potírá, chtěl se odporem svým proti papeži státi populárním.

¹⁾ Kryštofkovy »Církevní dějiny«, střední věk, str. 121.

²⁾ Strašlivé útrapy křesťanů v Asii, najmě Arménů v dobách našich, jež pohnuly Evropu, by loďstvem svým zakročila proti Portě po více než 700 letech, jasně ukazují otcovskou péči a prozíravost Církve katolické oné doby. Jak by se asi utvářely poměry národů světa, kdyby Církvi v její ochranných snahách nebylo překáženo!

Za tím účelem vydal pobuřující spis »An den christlichen Adel deutscher Nation, von der christlichen Standes Verbesserung«, jehož ve 14 dnech rozprodáno bylo na 4000 výtisků.

Bulla papežská byla ve Wittenberce spálena, čímž Luther zlehčil vážnost papežskou před celým světem. Národ německý — ba celá Evropa — očekával s napjetím, jak se v této věci zachová nově zvolený německý císař Karel V. I Luther i papežská stolice uchýlili se k císaři; Luther psal mu list, papežská stolice poslala k němu posly, žádajíc, by vynesl nad odbojným mnichem říšský acht. Lutherův přítel, Hutten, pásl po legátech papežských, aby je zavraždil, čehož Luther, když se nestalo, velice litoval. Legáti, přišedše v Kolíně ku kurfiřtovi, žádali, by dal spis Lutherův spáliti a jeho samého do Říma odeslati. Kurfiřt se vymlouval, že se musí dříve o věci té poraditi. Rádce jeho, Erasmus Rotterodámský, mu však pravil, že zločin Lutherův v tom spočívá, že »papeži sáhl na tiaru a mnichům na břicho.«¹⁾ Proto odvětil kurfiřt legátům, že prý dlužno dříve ze sv. Písma dovoditi bludy Lutherovy, než dá spis jeho spáliti. Naproti tomu císař legátům slíbil, že bude papeže ve sporu s Lutherem podporovati, učiní-li mu papežská stolice ústupky ve věcech francouzských a španělských. To když mu bylo slíbeno, vzkázal kurfiřtovi, by Luthera do Wormsu na říšský sněm nevodil, jelikož tento už klatbě propadl.

Ale na sněmě říšském ve Wormsu zastali se někteří stavové (jsouce roztrpčeni některými zlořády v církevní správě) Luthera, jmenovitě kurfiřt saský Jiří tak rozhodně, že se Luther dostavil na sněm v bezpečném průvodě jednoho sta rytířů. Na císaře učinil Luther nedobrý dojem svojí drzostí.²⁾ Císař, vida neobyčejné zastání, s jakým se Luther u některých stavů potkal, na jedné, a nebezpečnost nauky Lutherovy na druhé straně, propustil 26. dubna 1521 Luthera ze sněmu s rozkazem, aby se varoval lidu cestou kázati, jej pobuřovati a proti císařské velebnosti mluviti. Luther však neuposlechl, nýbrž — spoléhaje na přízeň kurfiřtovu, bouřil lid dále. By pak nikdo nemohl Luthera zajati, dal jej kurfiřt tajně líčeným přepadením jati a na hrad Wartburg dopraviti, by tím pro první aspoň dobu uchránil jej následků říšského achtu.

Mezi tím zemřel Lev X. a nastoupil Hadrian VI. . . .

Zatím Luther psal na svém »Pathmu«, jak Wartburg nazýval, četné pobuřující články proti arcibiskupu mohučskému (»Wider den Abgott von Halle«), proti řeholním slibům (»Bedenken und Unterricht von den Klöstern und allen geistlichen Gelübdén«), o zlořádu mší (»Vom Missbrauch der Messen«) a proti zpovědi (»Von der Beicht«). Jedním z nejhorších článků nauky Lutherovy bylo popírání svobodné vůle u člověka.³⁾ O tom vyjádřil se Luther, že prý »jest vůle člověka kořenem; sedí-li na něm Bůh, činí prý ona vůle to, co chce Bůh; pakliže na něm sedí ďábel, činí prý ona vůle to, co chce ďábel. Bůh prý svojí nezměnitelnou vůlí činí ve člověku

¹⁾ Proto pravil legat Hieronymus Aleander (viz Jansen, II., 146), že Erasmus jest horší Luthera a vlastním zakladatelem nového bludu. — »Erasmus ovum peperit, Lutherus excludit.«

²⁾ Známa jsou slova císaře Karla V. o Lutherovi: »Tento člověk by ze mne kacíře neučinil.« (Pallavicini: »Hist. Conc. Trid.« I. c. 24.)

³⁾ »De libero arbitrio diatribe,« 1524.

dobré i zlé, čině prý člověka blaženým bez jeho zásluhy a zatracuje prý jej bez jeho viny.

Tato strašlivá nauka, o níž ovšem indifferentismus naší doby buď ničeho vědět nechce, buď z nevděčnosti nebo zúmýslně, tato strašlivá nauka musila ovšem, zakořenila-li by se mezi lidstvem, nésti zhoubné ovoce — revoluce. ¹⁾

Než pominouti jest nám dalšího rozboru nové nauky a pohlednouti se po ovoci její v dějinách.

Toto ovoce, na něž si kritickým veleduchem posvětil nesmrtelný Janssen (nejmž ve svém díle: *»Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters«*, Freiburg, 1883 . . . , 4 Bände), byla — revoluce. Projděmež jen zcela nestranně dějiny Evropy od oné doby!

Selský lid vyčerpál z knih Lutherových, že prý se stal »křtem« — knězem, biskupem, papežem — tedy »pánem«. Byl-li tedy »pánem«, tu ovšem zdálo se mu divno, proč by byl ode svých pánů týrán. Proto se lid, dosavade klidný, vzbouřil. Na podzim r. 1524. vypukly první revoluční bouře ve Švábích, ale byly brzy utlumeny. Téhož léta lid vzbouřil se proti opatu kemptenskému a spálil staroslavný klášter. Rychlostí úžasnou vzplály odbojem krajiny při horním Rýnu podél švýcarských hranic. Vzpoua sedláků rozšířila se v západním a středním Německu v krajinách při řece Neckaru a Mohanu. Ve Weinsbergu zavraždili vzbouřenci 70 rytířů způsobem ohavným. Ve Frankách dosáhla vzpoura vrcholu. A Luther? Když byl zosnoval vzpuru lidu proti pánům a viděl krvavé ovoce, rázem obrátil se proti lidu a štvál pány proti němu. Toho ovšem nebylo ani třeba. Vzbouřenci byli přemoženi, přes 150 tisíc (Janssen, II., 563.) zabito, 50 tisíc ze země uprchlo z bázně před trestem. Že vzbouření to lidu neprospělo, leží ovšem na bíledni. (Kryštůfek *»Církv. děj.«*, nový věk str. 61—63.)

Podvrátiv svojí naukou věrouku katolické Církve mezi četnými stoupenci svými, ²⁾ Luther ovšem upadl tam, kam — pozhyv podpory, t. j. víry pravé — upadnouti musil. Odloživ mnišské smýšlení i roucho, oženil se s jeptíškou Kateřinou z Bory 13. června 1525, omlouvaje krok ten slovy, že »Pán podivuhodným způsobem spojil jej manželstvím s Kateřinou z Bory.« Tento krok ovšem musil v Němcích i jinde mocně účinkovati na veřejný život. Mohl-li mnich míti manželku, chtěl míti laik vedle manželky i souložnice. Posvátnost manželství a jeho nezrušitelnost utrpěly mocnou ránu.

O mravní skleslosti tehdejší doby zaznamenal Rohrbacher Schulte (ve svém díle *»Universalgeschichte der Kath. Kirche«*. Münster 1873) množství dokladů. Tolikéž i Janssen, J. Görres, Stang, Jäckel a m. j. Že mládež, jmenovitě na vysokých školách, nezůstala neotřesená ve příčině víry i mravů, jest ovšem věcí zcela známou. Sám Luther, jenž byl — vedle renaissančního vlivu — příčinou této mravní zvrh-

¹⁾ Jak hluboko klesl Luther pod pohanské filosofy! Pohan Eurypides (In Jone v. 440) vybízel ku ctnosti: *»Ἀρετὰς δὴ ὄνομα. Καὶ γὰρ ὅς τις τῶν ἄλλων κακῶς περὶ ἑαυτοῦ, ἡμιοῦσιν οἱ θεοί.«* A Luther, jenž vystoupil »napravit život církevní,« hlásal, že ku spáse ctnostného života netřeba! . . .

²⁾ Nauce Lutherové zvlášt a protestantismu vůbec pomáhali Zvingli, Kalvín, Oecolampadius a m. j.

losti mezi mládeží, musil doznati, že »na vysokých školách bývá mládež sváděna a kažena. Že ve smilství, obžerství a jiné veřejné bezbožnosti upadá, jest ta nejmenší zkáza; ale že v křivém a pohan-ském umění a v bezbožném lidském učení cvičena bývá, jest oheň Molochův, kterého nikdo dosti oplakávati nemůže, a jímž vysoké školy nejnábožnější a nejbystřejší jinochy bídně kazí.«¹⁾

A tyto všecky rozmíšky, vzpoury, mravní zvrhlost a revoluční výjevy dály se právě oné doby, kdy Turci, zmocnivše se Rhodu a pevnosti bělehradské, ohrožovali starou katolickou monarchii Habs-burků, ba — celou západní Evropu!

Lutheránství (protestantismus) šířilo se mocně po německé říši. Hessko, Meklenbursko, Sasko a Anhaltsko otevířely nové »víře« dvěře dokořán. Do Pruska zavedl »čisté« evangelium velmistr řádu německého, Albrecht braniborský.

Císař Karel V. pro zápletky ve Francii, Anglii, Milánsku, Be-nátsku a Florencii byl přinucen popřáti lutheránství dosti klidu k roz-šíření se. Ideje papežství a caesarismus střetly se bojem, a toho použili Turci i lutheráni; první, by rozbořili říši habsburskou, tito, by zničili křesťanství, t. j. Církev.

Říšští sněmové ve Špýru a Augsburku nemohli učiniti přítrž vzmáhajícímu se zlu.

Odkazující čtenáře ve příčině důkladného seznání významu lutheranismu a jeho odrůd na Janssenovy, Binderovy (protestant),²⁾ Döllingrovy,³⁾ Görres-ovy⁴⁾ spisy a m. j., tuto stručně vypočteme zhoubné následky lutheranismu (protestantismu). Mimo už vzpomenutou válku »selskou« v krajinách německých byla děsná válka třicetiletá, šmalkadská, krvavá noc bartolomějská, vnitřní nepokoje v Polsku, Livonsku, Kuronsku, Švédsku, Dánsku, Norsku, krvavé nepokoje v Sedmihradsku a krajinách rakouských ovocem »nového, čistého« evangelia.

Jednou z nejmohutnějších pák, jichž užilo »nové« evangelium v boji oproti katolické Církvi, byl boj proti církevním statkům. Tato idea ovšem sahá už do dob prvotního křesťanství. Už sv. jáhen a mučéník Vavřinec měl vydati církevní majetek zlatochtivému císař-skému římskému prokurátorovi, a od oné doby táhla se tato červená nit dějinami katolické Církve až na naše doby, s tím toliko rozdílem, že z ní oné stal se mocný druh osídla . . . Protestantismus, zví-těziv nad Církví (ovšem jen pomocí násilí), rozdával církevní biskupské statky těm, kdož jej chránili, domnívaje se, že ožebračenou Církev tím snáze přemůže. Podobně dalo se v Anglicku od dob Jindřicha VIII., ve Francii už v samý předvečer francouzské revoluce, v Rakousku za dob Josefinismu, v Italii posléze r. 1870.,⁵⁾ ve Francii opět od

¹⁾ »Von dem Miszbrauch der Messen.«

²⁾ Viz jeho spisy: »Protestantismus in seiner Selbstaufösung« a »Ge-schichte des filosofischen und revolutionären Jahrhunderts«.

³⁾ Viz jeho »Reformation, ihre innere Entwicklung und ihre Wirkung (nach eigenen Aussagen der Protestanten).«

⁴⁾ »Luther's Werke.«

⁵⁾ Jen jednu noc prožil Viktor Emanuel v papežském paláci na Kvirinalu a brzo po té zemřel, potvrdiv tak obsah výtečné knihy Spelmanovy »Henricus Spelmanns de successu Sacrilegii« (přeložil Lud. hrabě Coudenhove »Der Gottes-raub«, Regensburg, 1878), v níž jest několik »tisíc« dokladů, že urvané statky církevní nikomu ještě neprospěly. Či snad neměl pravdy Fr. Hieronymus, když

r. 1895., kdy byl vydán zákon o velikých daních, uvalených na církevní kongregace, v Německu od t. zv. »kulturního« boje, v Rusku a jinde. A co děje se katolické Církvi v Uhrách se strany liberální? A kdo jsou onino liberálové?

Katolická Evropa stala se působením reformace v Anglii a protestantismu ve střední a severní Evropě roztrženou na dvě: na katolickou a nekatolickou. Tato revoluce trvá dále a ovoce, jež pod heslem »kulturních bojů« nese, jest zcela zjevno . . .

Pravíme ještě jednou: píšeme pouhou kostru; maso k tomuto tělesu a krev i ducha nechť podá čtoucím všeobecný, zcela objektivný dějepis, ne ony »Geschichtslügen«, o nichž výtečně pojednal Hlavinka ve spise »Bludy a lži v dějinách«, Brno, 1888.

Všude, kde se stádce věřících odtrhlo od svého pastýře, Ježíše Krista, a jeho ovčince, katolické Církve, byvši k tomu svedeno »deformatory«, t. j. svůdci a ne vůdci, tam všude lze hledat a najíti revoluci ve všech směrech . . .

Jest jisto: caesarismus (caesaropapismus), jenž nejvyšší hlavou církevní pohrdl a povrhl, vstavil si na hlavu svoji uchvácenou tiaru... (Caesar et summus pontifex.)

Německo, Anglie, Dánsko, Švédsko, Rusko . . . jsou svědky této pravdy.

Doby starého Říma namnoze se vrátily.

Praktické důsledky provádění caesaropapismu.

Před renaissancí bylo v Evropě i společenské i občanské právo i v základní své podstatě i v praxi rázu křesťanského; jakmile však dostal se pohanský caesarismus do krve i ducha národův evropských, nastala neobyčejná změna. Od té doby totiž panovníci přemnohých evropských států nastoupili na cestu antických svých předchůdců t. j. závodili mezi sebou, jak by k panovnické své moci i moc pontifikátu připojili.

Z této příčiny přerušili panovníci některých zemí spolek s Římem a vstavili si na hlavu tiaru t. j. stali se vedle panovníků (imperatores) i velekněžími (summi pontifices) Byli to jmenovitě panovníci angličtí, švédští, dánští, pruští a velká část německých knížat, kteří neuznávali u věcech duchovních svrchovanosti papežské, stavše se protestanty, a tím vedle panovníkův i nejvyššími kněžími. Druhá část panovníkův evropských na př. císařové němečtí, králové francouzští, španělští a portugalské, ačkoli zůstali katolíky, přece nicméně usilovali vymaniti

pravil: »De ecclesia qui aliquid furatur, Judae proditori comparatur?« Neměl pravdy Giraldus Cambrensis, když pravil: »Dabis impio militi, quod non vis dare sacerdoti?« Zdaliž sem vším právem nesluší výroky: »Discite, o reges, sacratae parcere turbae?« — »Nam saepe signa talia (= trest) dari solent, cum sacra foedum templa polluit scelus?« — »Because the tiends did ne'er enrich them« (= církvi urvaný desátek nikoho neobohatí)? — »Qui mange du Pape, en meurt?« — »Justo judicio Dei damnati de culmine regalis hujus vitae abjecti, et immatura et terribili morte praeventi . . . (Bonif.)?« — »Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθειρεῖ, φθειρεῖ τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἁγίος ἐστίν, οὗ τινας ἐστὶν ὑμεῖς.« (1. Kor. III., 17.)

se z autority papežské, osobujíce si velikou část duchovní moci u věcech církevních. I ti, ač měrou skromnější, stali se i panovníky i nejvyššími jaksi kněžími. (Gaume.)

Takto měly se věci od šestnáctého století a zůstaly jimi až podnes. Kdežto politika křesťanská kráčela za vznešeným cílem totiž za upevněním společenské nadvlády papežské, za sjednocením všech křesťanských národů pod autoritou společného jediného otce — papeže, kdežto křesťanská politika obmýšlela zachovati mír mezi křesťanskými národy, by byli hotovi na potření zboubné moci islamu a barbarství, kdežto křesťanská politika uznávala náboženství za poslední nejvyšší cíl společnosti ne pak za pouhý vládní prostředek, prohlásivši věčné blaho a spásu lidstva za poslední cíl všeho, ne pak hmotné pozemské požitky — tu moderní caesarismus pohodil stranou všechny tyto plány politiky křesťanské pomocí občanského a společenského práva starého věku. *Remusat* pravil,¹⁾ že připouští, že »moderní jmenovitě francouzská společnost prosáklá jest duchem starého věku, což (prý) se stalo působením klassické literatury,« a *Renan* potakal ku slovům těm, řka, že »moderní ideje (francouzské) jsou ohlasem idejí řeckých a římských.«²⁾

Tak na př. — nehledě k zákazům souverénů duchovních, kteří zakázali vyučovati římskému právu dle zásad pohanských (nejprve v Paříži), nehledě k zákazům, jichž *ordonance Bloisská* 1577 šetřila, — nakázal *Ludvík XIV.* v pověstném svém *dubnovém ediktu r. 1679.* by se římskému právu všude, jmenovitě pak na universitě v Paříži vyučovalo.³⁾

Kdežto *Budaeus*, *Fournel* a *de Thou* mohli tvrditi, že Francie jest ovládána právem kanonickým a zemským, musili vyznati, že od 16. století ustoupiti musilo i kanonické i zemské právo právu římskému. Ovšem, že tato výměna narazila na veliký odpor u křesťanského obyvatelstva, nicméně však přece, jak učený *Jarcke* se vyjádřil, postupné zavedení římského práva zrušilo všechny patriarchální vztahy a poměry mezi pánem a vasalem.

Abychom věci úplně porozuměli, dlužno nám pozorovati vliv a praktické působení caesaropapismu po jeho 1. vnitřní, 2. zevnitřní politice a 3. dle jeho politiky vůči papežskému stolci.

ad 1. — S nepatrným rozdílem téměř v celé Evropě byla vnitřní politika od doby renaissance více méně stejná. Jen v Anglii zřítí výminku a to, jak se o tom *John Russel* vyjádřil, proto, že »v Anglii ještě v čas zpozorovali nebezpečí, jež vycházelo ze studií pohanských autorův a že ještě v čas tam zdravý rozum položil meze onomu nebezpečí.«⁴⁾

¹⁾ »*Revue des Deux-Mondes*,« De Remusat, 1855.

²⁾ Tamže.

³⁾ »*Geschichte der römischen Jurisprudenz*,« S. 444.

⁴⁾ Ve spise o »anglické ústavě« r. 1821. — Dr. *Newman* ve spise o »kato-licismu svými nepřátely převráceném« napsal, že — není-li Anglie dnes ovládána nejvíce despoticky ze všech zemí, má (prý) děkovati šťastné nedůslednosti; má prý svobody ze středověku a absolutismus z doby pohanské renaissance. Pohanští právníci angličtí, kteří byli odchováni na prsou římského caesaropapismu, měli o panovnících pojmy, jež byly hodny římských tyranů. Tak na př. čteme ve spisu *Blackstone-ově* (»výklad k anglickým zákonům«), že král nemůže činiti zlé (the king can do no vring); že zákon propůjčil králi v politice největší dokonalosti, . . . král prý nejen nemůže zlé konati, nýbrž ani

Ve Francii caesarismus rozmohl se velice tím, že si králové francouzští brali manželky z domu Medici a z Italie. *Gentillet* (ve své řeči proti *Macchiavelli*ovi, pag. 8.) pravil, že — kdežto dříve ovládána byla Francie po francouzském způsobu t. j. dle zvykův a ustanovení předků, — později ovládána byla po florentském a italském způsobu t. j. dle zásad *Macchiavelli*ho, jež — jak jsme byli ukázali, jsou úplně shodnými se zásadami pohanského antického caesarismu.

Státníci francouzští, kardinálové *Richelieu* a *Mazarin*, jsouce podporováni právníckými vývody despotismu caesarů římských, onou měrou působili k tomu, že *Ludvík XIV.* mohl později pronést pověstný svůj výrok, že »on jest státem« (l'Etat c'est moi.)

Stalo se to takto: *Richelieu* poznal, že šlechta svými výsadami a velmožným postavením byla by na překážku zamyšlenému plánu: postaviti krále v záři naprostého absolutismu. Proto zmenšil počet šlechty válkami i na popravišti, na zbytky pak vložil dvojím způsobem jeho královské: předně spoutal šlechtu lednovou *ordonancí z r. 1629.* a za druhé porušil ji mravně tím, že ji povolal ke dvoru. Lednová *ordonance* zakázala šlechtě hromadné schůze, povolovala jí míti velmi skrovný počet zbraní na zámcích a hradech, a aby se takto zeslabená šlechta nemohla dožádati žádné pomoci z venčí t. j. mimo Francii, zakázán jí všeliký styk s vyslanci cizích dvorů jakož i opustiti Francii bez předcházejícího opovědění.¹⁾

By příkroست svých ustanovení tormálně zmírnil, *Richelieu* povolal pod záminkou vyznamenání šlechtu na dvůr královský, kde se jí mělo dostati nového způsobu života. Příležitost k tomu poskytovaly vědy, umění, literatura a přepych v pravdě vesměs pohanský, což vše přivedlo šlechtu ku mravnímu úpadku. Měšťané, obchodníci a zámožnější třídy opíčili se ve všem po šlechtě, čímž se stalo, že mnozí dříve zcela neznámí lidé, využitkovavše této žízne po přepychu, neobyčejně zbohatli na úkor šlechty a lidí dříve zámožných. (Gaume.)

Renaissance podporovala tuto nesmírnou žízeň po přepychu velmi mocně tím, že otevřela divadla, zřídila ballety a olympské hry, jež byl do Francie zavedl »otec věd«, *František I.* »Od oné doby« pravil *Sully*, »nebylo slyšet o ničem jiném než o intrikách lásky, tanci, balletech, prstenní kolbě a jiných věcech . . .«

Richelieu a *Mazarin* velmi platně podporovali tento nový směr. Stůj zde pouze malý příklad. R. 1595. v Paříži narozený básník *Desmartes* zalíbil se *Richelieu*ovi, jenž jej pohnul k tomu, by se věnoval dramatické poésii, ač k ní neměl žádné náklonnosti. Je to,

mysleti; nemá prý chyb ani slabostí . . . *Bacon* jmenoval krále »Deaster quidam« (= malý bůh). *Pope* pravil ku královně anglické, že »jest bohyní, k níž se modlí a již vzývá anglický ostrov.« Dosud ještě vypodobněna bývá anglická panovnice na mincích jakožto bohyně moře, držící v ruce pohanský trojzubec. (Viz *Gaume-a*, I. c., 6. díl o caesarismu.)

¹⁾ Viz o tom *Mably*-ho »úvahy o dějinách Francie«, díl VIII., p. 192. — *Bedřich Pruský* pravil, že s panovnicí z domu Medici dostal se i kardinál *Richelieu* ku vládnímu veslu a že politikou svojí čelil k tomu, by zeslabením magnátův upevnil způsobem absolutním vládu královskou. To prý se mu podařilo nade vše očekávání. Předstíraje, že moc šlechty jest nebezpečnou mocí královské, pokofil ji a zlomil tak, že po ní téměř ani stopy nežůstalo. Podobně prý vedl si i nástupce *Richelieu*-ův *Mazarin*, jenž — přemoh' veliký odpor proti své politice — zavedl absolutní formu vládní ve Francii po vzoru antického absolutismu. (»Examen du prince«, cap. IV.)

jak pravil *Gaume*, zvláštním zjevem, že první ministr »nejkřesťanštějšího« krále zajímal se o poésii divadelní; než tato zvláštnost vysvětlí se u Richelieua snadno, pomníme-li s *Abb de Boisrobertem*, že Richelieu byl odchovancem renaissance a že mu *Tacitus* byl státním brevířem.¹⁾ »Účel světí prostředek« bylo heslem renaissance a zvláště politiků renaissančních. »Baviti šlechtu při dvoře, by zapoměla dřívějšího svého poměru ku králi« bylo heslem Richelieuovým. Richelieu seslabenou a ku dvoru panovnickému povolanou šlechtu bavil. Byla to zásada Macchiavelliova, a Richelieu ji přijal za vlastní. Proto se ucházel o služby Desmartovy.²⁾

Desmarteš dal se přimluvou a nabídkami Richelieuovými přemluvit. Velikou část života svého věnoval skládání řeckých a latinských tragoedií, čímž se stal duch starého antického věku populárním. Desmarteš vydal po sobě tragoedie: *Scipio*, *Roxane*, *Evropa* a *Miramus*, kteréžto poslední dílo bylo uvedeno na jeviště nákladem 900.000 fr.

Jak patrně, Richelieu nešetřil státních peněz na dosažení svých úmyslův a cílů.

Mazarin šel ještě dále. Jeho úmyslem bylo lichotiti se dvoru, zahubiti ducha provincialního. »Okolo roku 1648. — pravil *Abbé de Saint-Pierre* — počalo se u dvora hráti v karty. Sám kardinal Mazarin byl jedním z hráčů těch a hrál vysoko. Naučil hráti krále, vladačku a každého, kdo přišel ke dvoru. Hrály se hazardní hry po celé noci. Vášnivě pohrávány i vyhrávány byly nesmírné summy. Nejsmutnějším úkazem však bylo to, že i v provinciích tato nešvara a zlo hluboce se rozšířily. — Před tím bavila se společnost vzdělávající rozmluvou, byly čteny spisy staré i nové, čímž duch i paměť se osvěžovaly. Ale po té, když hry v karty a divadla byly zavedeny, zanechali mužové her tělocvičných, stávali se slabšími, nezdravějšími, hrubšími a lenošnějšími. Ženy pak, jdouce za příkladem mužů, po celé noci oddávaly se hrám, jež se pro ně naprosto nehodily, čímž mravní nákaza velice se rozšířila.«³⁾

Paříž vynalezla módu, a Francie ji šetřila, a ostatní národové ji přijali — ovšem měrou nestejnou — za vlastní.

¹⁾ Nikdo — mimo katolickou církev — tehdy ovšem netušil, že tato renaissanční komedie zvrhne se v krátké době v děsné drama, jež si vyžádá za pomstu hlavu Ludvíka XVI. Přilnutí ku starému pohanství má u národů křesťanskou civilizaci odchovaných vždy jen jediný náledek: revoluci náboženskou a z ní pocházející revoluci společenskou, jejíž jediným dítětem jest vždy a všude — revoluce politická.

²⁾ *Pélisson* vypravuje ve svých dějinách francouzské akademie (viz jméno a článek »Desmarteš«), že Richelieu každého krásného ducha, jehož chtěl plánu svému získati, obsypával všemožným vyznamenáním a zdvořilostmi. Vida, že Desmarteš nemá záliby pro poésii dramatickou, prosil jej, by aspoň jeden kus napsati se pokusil v prose, že se o to postará, by někdo jiný prosu tu zpracoval v poésii. Desmarteš napsal čtyři kusy, z nichž »*Aspasie*« líbila se nesmírně. Když pak vévoda z Parmy byl přítomen slavnostnímu představení této hry, a byl tak unesen, že básníka obsypal pochvalami, zapřisahal kardinal Desmarteš, by z lásky k němu obíral se spisováním her dramatických. — Dobře znal veliký tento renaissanční státník povahu lidské společnosti, jež, jsouc podobná u vášni své římské lůze, b la spokojena, dostalo-li se jí vedle tělesného zaopatření i zábavy: »panem et circenses!« A co tyto dvě věci hlodaly na šlechtěných duších tehdejších mužů francouzských, jež porušil kardinal svými politickými plány, vzrůstal absolutismus Ludvíka XIV. onou měrou, po jaké toužil vnitřní její tvůrce . . .

³⁾ »*Polit. Annal.*«, I., S. 61.—63. (Augsburg, 1757.

By tedy odtrhl ducha šlechty od státních věcí, přilákal ji Richelieu ku dvoru, kdež ji v náhradu obklopil slavnostmi přerozmanitého rázu, hledě i duševní i tělesné síly její podkopati. Duch módy, již vymýšlel, byl mu v této příčině velmi nápomocen. »Na počátku 17. století — dí Abbè de Saint-Pierre — vynalezeny byly kočáry, jichž nebylo v Paříži více než jedno sto. Sloužily původně k tomu, by vysoké dámy jich užívaly, později však užíváno jich i od mužů, čímž tělesná síla jejich povlovně slábla . . . Mužové stávali se zženštilými «¹⁾ Aby však vláda zůstala pouze v rukou neomezené moci kardinálů — státníků (Richelieu a Mazarina), vidělo se býti vhodným, porušiti povahu mladého krále i duševně i tělesně. »Ludvík XIV. — děl zmíněný autor dále — jehož výchovu kardinál řídil, byl ve 20 letech, když myslil pouze na hry, ballety, maskarní plesy, lov, na hry v karty a kostky, zvláště pak na milostné pletky. Zamiloval se šíleně do starší neteře kardinálovy a netoužil po ničem tak, než aby ji mohl pojmouti za manželku.« Abbè de Saint-Pierre, pobýv 50 let u dvora i v Paříži, mohl vše dobře znáti a tudíž jsou udání jeho zcela hodna víry.

Vedle přepychu ekvipáží, slavností a her nastal záhy i přepych v oděvu a pokrmech, čemuž, aby přítrž učinil, už Ludvík XIII. viděl se přinucena vydati zákony o přepychu. Než to vše nespomáhalo. K tomu přistoupil i ve stavitelství a v umění výtvarném druh obrozené staré antiky, čehož hlavními původci byli oba zmínění kardinálové. Duch 17. století nestavěl už žádných domů, jako tomu bylo za vlády »barbarských« králů *Karla Velikého* a *Ludvíka Svatého*. Přepych vyhledal si jiný předmět: postavil Versailles, dostavil Louvre a ozdobil nádherné zámky: Anet, Compiègne, Fontainebleau, Saint Germain. Kdo prošel nádherné síně oněch staveb, pozná, že duch pohanské přírodní nahoty vtělil se i ve dláto i ve štětec umělcův. Místo vznešených soch a obrazů ze života křesťanského budovány a malovány byly předměty z pohanského bájesloví a z dějin římských a řeckých. Módy té zimničně chopila se šlechta i majetné třídy a ozdobiti podobnými okrasami svá šlechtická i měšťanská sídla, bylo jim jaksi zákonem. Vrcholem vši této mravní porušenosti bylo, že mládeži dostalo se výchovy po vzoru řeckém a římském t. j. republikánské.²⁾

Ovocem těchto křesťanství zcela odporujících prvků byl ovšem výbuch veliké francouzské revoluce, k čemuž pomáhaly ještě jiné okolnosti, o nichž ihned blíže pojednáme.

Tím se ovšem mohlo státi, že absolutismus krále, jenž nenalezl žádného rozhodného vnějšího ani vnitřního odpůrce, mohl se vyšinouti na stupeň netušené výše. Jako druhdy pohanští právníci mluvili k panovníkům svým, k Augustům, tolikéž i právníci renaissanční mluvili k Ludvíkovi: »Král králův a vladař vladařův ustanovil tě jakožto »viditelného boha«, by tě všichni tvoji poddaní měli v úctě, tobě sloužice a tebe poslouchající. Bůh ti dal nejvyšší moc a autoritu, osvobodiv tě vši poslušnosti jiné kromě k němu . . . Pouze Bůh tě vyslal se vši možnou mocí ku spravování a řízení tvé říše.«³⁾

¹⁾ »*Polit. Annal.*« I., 59.

²⁾ *Gaume*, VI.

³⁾ *Savarionův spis »Ueber die Souveränität des Königs,«* p. 1, Augsb. 1620.

Bossuet napsal ve své »svaté politice,« kterýžto spis byl určen pro mladého jeho královského žáka, jehož byl vychovatelem, tyto věty:

1. »Kníže nesmí nikomu klást účet z toho, co poručí.«
2. »Rozhodl-li kníže něco, neplatí žádné jiné rozhodnutí.«
3. »Autorita krále jest nedotknutelnou. Je-li někde ve státě autorita, jež by zadržovala pochod veřejné moci a překážela-li jí by v její provádění, tu nikdo není jist. Prostředek, seslíti knížete, spočívá v utvrzení jeho autority.¹⁾ Vše v něm je spojeno.«

4. »Viděli jsme, že kníže, má-li veřejný pokoj učiniti trvalým a má-li stát upevniti, musil přijati onu a takovou moc, jež by ode vší jiné moci na zemi byla úplně nezávislou.«²⁾

Podobné nauky zaznívaly ze všech právních akademií a universit. Což divu tedy, řekl-li Ludvík XIV. svému vnuku: »Mně se zdá, že bych pozbyl své slávy, měl-li by parlament míti beze mne autoritu,« a na témž místě dále: »Vůli svoji činím nezávislou.«³⁾ Může-li se tedy kdo diviti, že týž panovník do parlamentu kdysi vešel s bičíkem v ruce? Že týž král poručil pod trestem »práce na galejích,« by nikdo se neodvážil na 10 mil kolem Paříže něco stavěti, by tím hmota k vystavění Louvru laciněji se mohla koupiti? Že týž panovník, opovrhnuv danými zákony o posloupnosti, chtěl dětem svým, zrozeným z *paní de Montesplan*, uděliti práva posloupnosti? Což divu dále, že i ve příčině vlastnictví právníci renaissanční z doby Ludvíkovy určitě a jasně hlásali, že král jest universálním pánem všech zemiček (hrabství) v jeho říši, a patří-li formálně někomu jinému, tu že se tak stalo pouze tím, že předchůdcové jeho mu toho strpěli (»*Du franc. allen*,« cap. VII.) Což divu posléze, prohlásil-li týž panovník, že všecko v jeho říši, nechť jest to cokolivěk a jakékoli povahy, i privátní i církevní majetek, patří jemu, jakožto absolutnímu panovníku a že ho může dokonale a svobodně užiti? (»*Memoiren und Instructionen*« atd., II., 93. a 131.) — Že pak i jiní panovníci té doby podobně smýšleli, vidno ze zrušení klášterův a p.

Zdaliž tedy, přihlížeje k tomuto ovoci absolutismu ve Francii, neměl pravdy *Audisio*, tázaje se, je-li mezi tímto novým prohlášením korunních statkův a všeobecného majetku veliký rozdíl?⁴⁾

Nespravedlnost se mstí sama nad sebou. Revoluce z r. 1798., když pustošila statky kléru, šlechty i korunní, odvolávala se také na právo, jež dříve přiklo moc Ludvíkovi XIV. na tyže statky, řkouc, že majetek mění pána.

ad 2. — Co se týče zjevné politiky renaissančního ducha, viděti lze, že se každý král ve své říši hleděl seslíti na úkor říši sousedních zcela dle římského pravzoru. Tato renaissanční politika kvetla sice všude, nicméně však nikde takou měrou jako ve Francii. Tak na př., by obor svého absolutismu co nejvýše povznesl, neoštlal se král František I. na pokoření křesťanských knížat učiniti spolek

¹⁾ Tak tedy duchovní autorita byla by zcela zbytečnou?

²⁾ »*Politique sacrée*,« lib. IV., art. 1. a 2.

³⁾ »*Mémoires und Instructionen für den Dauphin*,« II., 336; I. 174; II., 429; I., 18. Augsb. 1816.

⁴⁾ »Ita eminens dominium intelligebat rex, quod si plenam universorum proprietatem non complectebatur, parum aberat: Servilis igitur Orientalium Graecorum et quandotenus veterum Romanorum iurisprudentia in recentioribus imperiis obtinuerat.« — *De iure*, n. VII.

s Turky. Tak na další příklad vyjednával *Jindřich IV.* po svém nastoupení na trůn (místo aby, jak katolíci očekávali, dokončil úlohu Karla Velikého a Ludvíka Svatého, totiž: dobytí vítězství konečného nad islamem ve prospěch křesťanské civilisace) na jedné straně s Maury ve Španělsku, by tamní katolickou říši podvrátili, na druhé pak straně s protestanty v Německu, by mu postoupili za nabízené církevní statky krajiny na levém břehu Rýna, kdežto právě té doby Turci zaplavili Rakousko a Švédové hrozili záhubou říši polské.

S úžasem viděla Evropa za *Ludvíka XIII.*, kardinála Richelieu-a, církevního knížete, kterak ve prospěch absolutismu krále svého nadržoval protestantům v La Rochelle, ucházejí se současně o spojení s protestantským králem švédským, *Gustavem Adolfem*, by s barbarskými hordami svými vrazil do Rakouska . . .

Než toto vše bylo pouhým prvním vystoupením caesarismu. Ludvík XIII., Richelieu, Ludvík XIV. a Mazarin prováděli onu politiku, jakou konali vůči Německu, spojivše se s protestanty tamními proti katolíkům, roznítivše *válku třicetiletou* i proti Anglicku, kde rozdmýchovali revoluci, jež si vyžádala hlavy *Karla I.*, zapudivše rod jeho do vyhnanství — to vše konáno jen proto, by absolutismus králů francouzských co možná nejvíce byl upevněn.¹⁾

Právem tázal se *Montalembert*, který že křesťan mohl by slavnému jinak Ludvíkovi XIV. odpustiti, že měl náklonnost k Turkům, kteří přece oblehli Vídeň, jež byla klíčem do zemí západních; kdo že (prý) by mu mohl odpustiti, že choval nenávisť k *Sobieskému*, jenž na věky mohl potřiti půlměsíc a jenž tohoto Karla Martela 17. století²⁾ na vítězné jeho dráze politickými intrikami byl zadržel? *Duverny*, ministr Ludvíka XIV., pravil tehdy k ministrům *Sobieského*, že nezná nad sebou nikoho, leč svého pána, Jupitera a jeho moc, svého pak pána ještě před Jupiterem, o čemž se *Montalembert* vyjádřil, že pohanštěji mluvíti nedovedl by nikdo.

A vysoce učený *Gaume*, z něhož čerpáme, připojil sem otázku, který že prý křesťan mohl by mocností katolickým odpustiti to, že mírem westfalským roku 1648. zasadily katolické Evropě hrubou ránu, jaké se jí kdy bylo dostalo, že dále dosadily přirozené právo na místo práva křesťanského, že zavedly dále zásadu laickosti všeobecné sekularisace v evropskou politiku, čímž dáno i heresi i pravdě jedno a totéž právo?³⁾

Ludvík XIV. však nespokojil se tím, že v politice kráčel za *Macchiavellim* sám, nýbrž učil této politice i syna svého, ba zapomněl se tak daleko, že po zavraždění *Karla I.* současně vyjednával s vrahy královými a s jeho nástupcem. V jednání tom stavě se za příklad principi, pravil k němu, že ušetřil zbytků obrany *Cromwellovy* jen proto, by pomocí jich v Londýně nové bouře provedl.⁴⁾

Tato politika nepanovala však snad jen ve Francii, nýbrž i všude jinde. Tak na př. *Karel V.* pravil ku svému synu, by vynaložil všecku dovednost na to, by Francouzové byli přinuceni složití zbraň rozdmýšením bouří uvnitř francouzské říše. »Nalezneš-li

¹⁾ Viz *Lemontey-ův* spis: »*Monarchie Ludwig's XIV.*«, *Beweisschriften*, S. 210, a »*Kirchengeschichte*«, XXV., S. 356.

²⁾ Listy *Sobieského*, p. 23.

³⁾ »*Kirchengeschichte*«, XXV., S. 543.

⁴⁾ »*Instructionen für den Dauphin*«, I., 66—68.

pak příležitosti, vykořistiti takových bouří ve svůj prospěch, hled, bys jich všemožně užil!»

Kdo bouří rozsévá, bouří bude i kliditi.

ad 3. — Ovšem, když byla potlačena každá vnitřní i zevnitřní moc absolutismu, tu mohli říci králové o sobě, že se stali vládci (*imperatores*); měli-li opravdu býti nezávislými na vší autoritě, tu musili se státi svrchovanými pány i u věcech duchovních. Zdalíž se snažili státi se i »*pontifices maximi*»?

Ptejme se dějin;

Ve svém díle »*Geschichte der Doktrinen*« (S. 10. a 109) pravil *Matter*, že už v prvních letech, kdy zavládl v Evropě duch renaissance, viděti bylo lze ve mravní příčině jakýsi úpadek. Marně prý vybízeli papežové *Pius II.* a *Mikuláš V.* národy k válce proti Turkům, jichž vpády do zemí dunajských, do Italie a na ostrovy byly katolické Církvi s velikou záhubou; žádný z panovníků se ani nepohnul. Místo ducha sv. *Bernarda* zavládl duch nový, jenž v apoštolích svých, *Macchiavellim* a *Pomponazovi*, zavedl atheismus mravní a atheismus politický, což jest tolik, jako roztržení společenského svazku. Marně volali *Pavel III.* a *Pius V.* na evropské krále, by zachovali víru v Anglii, by povstali proti *Jindřichu VIII.* a přetrž učinili mukám Irčanů, jež jim působila Alžběta; marně protestovali proti krvavému rozdělení Polsky, jež si byla tolik zásluh získala o věc katolické civilisace v Evropě.

Právníci a dvořané provedli zejména ve Francii, že papež nesměl mluvit k lidu slovy přímými ve svých bullách a listech, leč by po předcházejícím zkoumání byly shledány pro panovníka a jeho politiku »neškodnými.« Vydána byla totiž hanlivá formule, jejíž obsah zněl takto: „Když jsme byli vyšetřili, že ve zmíněné bulle není obsaženo nic, co by čelilo proti svobodám gallikánské církve a proti právům naší koruny, dovolujeme, by zmíněná bulla po našem království mohla býti rozhlášena.“

R. 1650. vydán byl spis na krále o moci a autoritě, jež Jeho Veličenstvo má nad světským územím církevního státu. Autor zcela otvřeně se vyjádřil, že Církev jest ve státě, jsouc státu podrobena a že *statky církevní* náležejí knížeti, že mohou a musí býti prodány, by potřebám státu mohlo býti vyhověno.¹⁾ Tím se stalo, že za Ludvíka XIV. byly statky církevní dávány za odměnu platných vojenských služeb. Ludvík XIV. šel tak daleko, že až do r. 1687. světským šlechticům vykazoval výslužné na biskupských a klášterních statcích a bylo by se mu bývalo podařilo spojití veliká církevní obročí s místy komthurů vojenského řádu sv. Ludvíka, kdyby nebyl papež co nejrozhodněji zakročil.²⁾

S církví udržovali panovníci doby renaissanční jen potud styky, pokud za dobré uznali, by rozkol nenastal. Král francouzský měl dva stále vysoké mistodržitele: kancléře francouzského, jenž byl censorem knih (Bossuetových také?) a parlament, jenž prohlašoval pořádek právo krále nad statky církevními, jenž dále zakazoval dávatí desátky ze země sv. stolici, jenž brevře zkoumal, z něho modlitby

¹⁾ Slovem »*církevní území*« zde dlužno rozuměti statky církevních klášterních a biskupských obročí. Pozn. spis.

²⁾ »*Mémoires des Klerus*,« I., 26, Augsburg.

různé vyloučil, jenž církevní roucha a šat předpisoval, jenž úřadům klášterním novice z jiných zemí přijímati zakazoval, jenž Jansenistům nadržoval atd.¹⁾)

Chtěl-li by kdo pročisti všecka potupná a nespravedlivá ustanovení v říši francouzské proti Církvi katolické, musil by přečisti obrovské folianty *Pithouovy*, *Dumoulinovy* a jiných renaissančních právníků.

Dlužno pomníti, že i v zemích ostatních v Evropě působením protestantismu, jesefinismu a pod. dalo se stejně. Urážky Boha pomíjeny mlčením, ale urážka panovnickovy osoby trestána hrozně. Všude bylo pouze viděti gloriolu panovnickovu, velebnost Boží v zákonech uhasla, rázem byla zničena a zapírána; křesťanskému zákonodárství odzvoněno umíráčkem, aby — za krátkou dobu — odzvoněno bylo i Ludvíkovi XVI. . . .

Klérus francouzský, na něhož vlivem ducha renaissančního působil absolutismus královský měrou imperativu, zvrhl se za Ludvíka XIV. tak, že nejen nestál při právech svatého stolce, nýbrž přímo proti němu. Většina francouzských kněží zapřela svůj původ z katolické Církve a po vzoru antických římských kněží viděla v osobě panovnickové »boha«. Ovocem tohoto ponižujícího a povinnost zrazujícího jednání byla deklarace z roku 1682., jež nebyla ničím jiným než církevním posvěcením pohanského caesarismu, jak pravil Gaume (VI., p. 215.).

Když Ludvík XIV. s apoštolskou Stolicí přišel do sporu o právo regalíí, svolána v Paříži schůze, na níž většina duchovních účastníkův uznala, že dlužno více poslouchati vůle královny než vůle Boží. Úkolem schůze biskupů francouzských bylo postavení zmíněné už deklarace ve příčině papežské moci ve Francii. Biskup Choiseul, jenž měl deklaraci sestaviti, už už chtěl se vysloviti pro rozkol a odtržení se od Říma po vzoru anglikánském a protestantském, když ještě v čas převzal sepsání její Jak. Benignus Bossuet, biskup meauxský. Bossuet složil čtyři články o církevní moci papežově, jež sjezd dne 19. března roku 1682. přijal.

Články ty galikánské církve zní:

- I. „Ani papežové ani církve neobdrželi od Ježíše Krista ani přímo ani nepřímo nějaké moci nad panovníky. Proto nemohou králové, kteří jsou pouze Bohu zodpovědni, od papežův ani přímo ani nepřímo býti na trůn dosazováni, aniž lze poddané zprostiti povinnosti poslušnosti vůči panovníkům ani přísahy věrnosti.“
- II. „Všeobecný církevní sněm stojí nad papežem.“
- III. „Užívání moci papežské dlužno upravit a obmeziti kanony; pravidla, zvyky a předpisy, jež domohly se ve Francii domovského práva, mají býti zachovány a těšiti se platnosti.“
- IV. „Výrok papeže u věcech víry není nezvratný, nepřistoupí-li k němu souhlas církve.“²⁾)

¹⁾ Viz o tom výnosy parlamentární z r. 1682., 1683., 1514., 1538., 1543., 1557., 1595., 1614., 1496., 1531, 1542, 1547., 1548., 1559., 1536., 1590., 1603., 1611., 1668. a m. j. (Gaume l. c.)

²⁾ *Kryštofsek*, »*Dějiny církevní*«, novověk, 514—517. — »*Mémoires*« und »*Kirchengeschichte*« XXVI., S. 242.

Deklarace tato, jsouc zjevem v dějinách církevních naprosto zvláštním, ve své podstatě byla zradou na Církvi, zradou na králích, zradou na národě a zradou na společnosti spáchanou.

Nadarmo hřímal Innocenc XI. proti zrádným biskupům francouzským, nadarmo hrozil exkommunikací. Mimo biskupy z Alethu a Pamiersu všichni ostatní praeláti stáli při králi . . .

Tyto gallikánské zákony čili deklarace z r. 1682. trvaly až do doby *Napoleona I.*, jenž je vůči bulle *Pia VI.* »Auctorem fidei« znova potvrdil.

Gallikanismus nejen že se neobmezil na Francii, nýbrž rozšířil se i po Neapolsku a Španělsku . . .¹⁾

Sami laikové viděli v tomto činu francouzského kléru 1. despotismus proti poddaným, 2. otročení ve prospěch světské moci a 3. nepodrobení se svaté Stolici (tak na př. *hrabě de Maistre, Louis Blanc a Robespierre*).

Deklarace z r. 1682. měla tyto tři pro výbuch francouzské veliké revoluce povážlivé následky:

1. — Dozor intelligence (čili dozor papežské moci nad vládou panovníků) musil ustoupiti násilí. Jsou možny pouze tři způsoby nadvlády: nadvláda papežská, královská a nadvláda lidu. Jest-li zavržena nadvláda papežská, jež po tolik století chránila svět před tyranstvím, nezbyvá než uznati buď nadvládu panovníkův à la *Tiberia, Nerona, Kaliguly, Heliogabala* a p. ve starém, anebo *Jindřicha VIII., Alžběty, Ivana Hrozného* u věku moderním, anebo nadvládu lidu, jež se jmenuje konvent, hrůzovláda, socialismus a pod., místo rozhodnutí Vatikánu bude — jakožto poslední soudní a rozhodčí stolice — uznána theologie absolutismu nebo povstání; místo exkommunikací církevních buď děla králů nebo barrikády lidu a dýka mstitele!

Sám *Louis Blanc* musil doznati, hledě k deklaraci z r. 1682, že »neodvislost králů značí otroctví národů.«²⁾

2. Druhý následek popírání společenského nadvládí papežského Stolce byla nezhojitelná nedůvěra králů mezi sebou a mezi králi a jich národy. Zmizela mravní jistota slabších oproti silným a těchto proti mstě a násilí slabších. Jak odstraniti toto zlo? Nechtěli-li se tito interessenti vrátiti k rozhodčímu výroku apoštolské Stolice, musili ovšem vyrovnati věc tu násilím: králové absolutismem a poddaní vzpourou. Jiné cesty nestává. Lid proto, byv zviklán u víře a odcizen poslušnosti ku sv. Stolci a nemoha snést hrozného jařma absolutismu královského, sám usedl na soudnou stolicí a hlasem revoluce soudil původce bídy své . . .

3. Třetím následkem caesarismu byla nedůvěra a roztržky v náboženském a společenském řádu, jež vedly od 16. stol. a hlavně od panování Ludvíka XIV. ku strašlivé revoluci. Fénélon označil tento stav slovy: »Gallikánské svobody byly: V praxi byl král ve Francii spíše hlavou církve než papež; papež byl služebníkem králem. Král byl soudcem nad Církví a lai-

¹⁾ *Kryštofek*, I. c., 517—518.

²⁾ Ve svých »*Dějínách francouzského národa*« (p. 252).

kové vládli (v duchovních věcech) nad biskupy.«¹⁾ Od onoho okamžiku, kdy Ludvík XIV., pohrdnuv tak starou, tak náboženskou ústavou francouzské říše ve prospěch vlastního absolutismu a caesarismu, promluvil osudná slova, že »on jest státem«, tehdáž zajisté — ovšem nevěda — vyřkl ortel smrti nade starou a křesťanskou monarchií, již po děsných převratech revoluce a potomní republika uložily do hrobu

Od oněch dob už bylo jisto, že revoluce nastane; ono sopeční dunění hrozných převratů začalo se ozývati blíž a blíž — katastrofa se blížila. O politické revoluci nemohlo už býti řeči; musila přikvačiti — *revoluce společenská*.

K tomu přispěla — jak vedle ukážeme — filosofie této doby, jež úplně převrátila veřejné mínění, jež, místo aby pozvedla hlasu svého proti politickému pohanství Ludvíka XIV., mluvila ve prospěch demokratického a pohanského absolutismu *Robespierrova* a ve prospěch pohanského a sensualistického ateismu *Hébertova* a *Chau-mette-ova*. Místo aby filosofie sáhla po křesťanských tradicích z dob sv. Ludvíka, vrhla se na prsa antického Řecka a Říma i Sparty; místo Boha přijala mythologii; místo Ježíše Krista posadila na oltář nevěstky jakožto bohyně rozumu!

Jako za časův Augustových mohl říci krví králů zbrocený a popelem trůnů pokrytý člověk: »Já jsem stát, náboženství, já jsem božským caesarem, panovníkem a veleknězem«, tolikéž mohl i Ludvík XIV. říci: »Sum divus Caesar, imperator et Summus pontifex« — a po něm opakovala týž výrok — revoluce lidu.

Pohanství římské zašlo; pohanský caesarismus Ludvíka XIV. musil zajíti také — a zašel — smrtí Ludvíka XVI. na dobro.

Ještě několikrát pozvedla se mrtvola monarchické Francie: za *Napoleona I.*, za *Karla X.*, za *Ludvíka Filipa* a za *Napoleona Bonaparta III.* — ale — poněvadž místo léku evangelia Božího sáhla po zdrojích absolutního caesarismu — klesla nadobro . . .

Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laborant . . .

¹⁾ Ve své »*Obraně dějin*« (XXII., p. 586).

Oddíl druhý.

Význam a) Voltairianismu a b) illuminatismu na výbuch veliké francouzské revoluce.

a) — *Napoleon I.*, pohlížeje svým politickým bystrozrakem do budoucnosti, pravil 24. dne ledna 1814. v Saint-Cloudu tato památná slova. »*Filosofie osmnáctého věku* vydá ovoce. Zadržel jsem společenskou roztržku, než tato nastane znova. Francie a polovina Itálie propadly jí, společenská roztržka vnikla do Belgie a Hollandska, ohrožujíc už i ostatní Evropu, a přece nikoho nebylo, kdo by ji zadržel v její nebezpečném šíření; naopak! Hýčkáno a mazleno se s ní, prcháno před ní! Jen ve strachu před ní spočívá moc její; — to jsem poznal na první pohled. I uchopil jsem nestvůru za chřtán, povalil jsem ji a nohama podupal, nemaje před ní žádného strachu. Než — bohužel! já jsem jí nezničil, — společenská roztržka žije dosud, dřímajíc. Časem byl bych ji přece zničil, tak že by svět měl před ní pokoj . . . Padnu-li, dočkáte se obrození anarchismu . . . Znáte-liž jméno, pod kterým svádí národy? Jméno to jest republika! I já jsem byl rozhodným republikánem — ale jen potud, pokud jsem se nepřesvědčil, že republika není ničím jiným, než otevřeným polem pro všechny ctižádostivce, polem to, na němž bídným vášním dodává se rázu — vlastenectví.«

Kdo by mohl Napoleonovým těmto prorocky vyznívajícím slovům upřítí naprosté pravdy? Proroctví jeho vyplnilo se na vlas. Falešná filosofie 18. století, majíc za podklad a obsah zlobu, nevěru a blud, podkopala silnou politickou půdu pod nohama národův — a jakmile nejvnitřnější morek státu vysechl, musila nutně nastati revoluce zevnější se všemi svými hroznými následky.

Jsou mnozí, kteří považují filosofy 18. století ve Francii za hlavní příčinu výbuchu revoluce. Připouštíme, leč s tím dodatkem, že filosofie ta zrodila se z pohanských idejí, jež zdomácněly působením renaissance a její apoštolů v celé Evropě. Že pak filosofie ta nejvíce ve Francii se vzmohla a nejdříve tam katastrofu způsobila, dlužno přičísti na vrub různých okolností, jež výhradně Francie se dotýkaly.¹⁾ K úloze své majíce zření, nebudeme nikterak psát ani

¹⁾ Dr. *Kryštofek* l. c. (nový věk, str. 678) tyto příčiny označil: a) kalvínství s revolučními ideami; b) královský absolutismus (jenž ve Francii nejvýše dospěl); c) následky zrušení ediktu nantesského r. 1688.; d) mravní zpuštělost dvora královského za Ludvíka XV.; e) bezbožné spisy; f) nesmírná bída lidu a g) obrovský státní dluh. O posledních těchto dvou příčinách dočísti se lze obšírně ve Wachsmuthově díle »Geschichte Frankreichs im Revolutionsalter«, Hamburg, 1840., v Burke-ově pojednání »Betrachtungen über die französische Revolution«, Braunschweig, 1832, 2 B. — v Hohofově spisu »Die Revolution«, Freiburg, 1887 a m. j.

dějiny filosofie 18. stol. ve Francii ani soustavy jednotlivých filosofův-encyklopedistů, nýbrž podáme ze spisů jejich přesné zásady, z nichž lze naprosto určitě přesvědčiti se o tom, že škola Voltaireova ¹⁾ přispěla neobyčejnou měrou k výbuchu veliké francouzské revoluce.

1. Voltaire. ²⁾

Voltaire podal nám příklad, jaký vliv měla studia v kolegiích jeho doby na smýšlení a na srdce mládeže. Řekl-li sv. Augustin, že už ve mladém věku svým studiem Vergiliových spisů pozbyl nevinnosti, ³⁾ a řekl-li Napoleon, že pozbyl víry tím, že v duchu dlel mezi Řeky a Římany a myriadami jich bohů, ⁴⁾ — tu mohl říci nešťastnější Voltaire, že studiem klassickými pozbyl obého — i nevinnosti i víry. Přišel ve 12. roce do kolleje Ludvíka Velikého, již řídili Jesuité, pobyl tam sedm roků. Roku 1713 stal se pážetem *markýze de Châteauneuf*, vyslance v Haagu. Oborem jeho studií byl klassický starověk. *P. Lejay* prorokoval mu, že se stane *praporečníkem nevěry*. ⁵⁾ Jakmile opustil kollej, počal žítí v intrikách lásky, ač byl teprve v 19 letech. ⁶⁾ Živ jsa v nesmířitelném záští ku víře křesťanské vůbec a katolické zvláště, hlásaje ideje zcela po vzoru antických revolucionářův a byv hlasatelem naproستé nemravnosti, zemřel u vysokém věku 82 let r. 1777.

Spisy Voltaireovy lze roztřídití na protináboženské a protispolečenské. Hledě k prvním, pravil velebitel jeho *Condorcet*, že Voltaire namířil všechny rány proti náboženství, ba že i vlády vybízeli, by zničily náboženství Boží. »Ecrassez l'infâme!« »Mrzí mne slyšeti, že dvanácte mužů dostačilo zavéstí a rozšířiti křesťanství, mám chuť jim dokázati, že já jediný dostačím, bych je zničil.« ⁷⁾

Místo náboženství křesťanského Voltaire chtěl zavéstí náboženství přírodní staré antické doby. »Národy americké a africké jsou svobodny, naši pak evropští národové jsou divoši (barbaři), t. j. křesťané, jež víže pouto náboženské víry, nemajíce o svobodě ani potuchy.« ⁸⁾ »Staroindické náboženství jakož i ono, jež shledáváme ve spisech čínských, jsou ona náboženství, jichž vyznavači nejsou barbary.« ⁹⁾ Po té, aby ukázal, jakého jest náboženského smýšlení, vy-

¹⁾ Pravíme: »škola Voltaire-ova,« jelikož Voltaire, tento »patriarcha fernayský« byl i nejprřednějším i nejprvnějším hlasatelem revolučních idejí. *Treilhard* pravil (»*Moniteur*«, 9. května 1791), že »Voltaire začal revoluci už r. 1764.«; *Goffin* se vyjádřil (»*Moniteur*«, 30. května 1791.), že Voltaire zaslouží cti pohřbení býti v Pantheonu, poněvadž »odhalil závoj tyranských zřízení« a »založil svobodu myšlení«.

²⁾ Voltaire (jehož vlastní příjmení bylo *Arouet*) udává den svého narození na 20. den února 1694. (ve svém »*Commentaire historique*«; v listě svém na *Bedřicha II.* udal den narození svého na 25. den listopadu). Jsou i mince, jež udávají narození Voltaireovo na 20. den listopadu 1694. — Nemohouce nikterak překročiti rozbor knihy této, poukazujeme na život a činnost Voltaireovu z pera *W. Kreiten-ova* (2 díly), Freiburg v Breisgavě 1878.

³⁾ »*Confessiones*«.

⁴⁾ »*Mémorial de St. Helena*«.

⁵⁾ v. *Servières* »*Mémoires pour servir à l'Histoire de M. de Voltaire par de Servières* (de Chaudon), 1785., p. 4., 56.

⁶⁾ Tamže.

⁷⁾ »*Vie de Voltaire*«, 1790., p. 245.

⁸⁾ Viz jeho spis o filosofii dějin (»*Philosoph. d. l. histoi.*«) str. 16 pojednávající

⁹⁾ Tamže p. 78 a 79.

znal, že »Řekové a Římané, dva to nejvíce oduševnělí národové na zemi, byli v náboženství našimi učiteli.«¹⁾ S ironií sobě vlastní, přihlížející k náboženství křesťanskému, pravil: »Ovšem, ovšem, křesťanství otevřelo nebe a zničilo císařství (římské), jelikož všechny sekty v jeho lůně povstavší potíraly staré náboženství (pohanské), ovšem falešné, ovšem směšné; proto falešné a směšné, že po staletí Řím vedlo od vítězství ku vítězství.«²⁾

»Ve 13. století přešli národové od divoké nevědomosti k nevědomosti scholastické, jež horší byla než ta nejpotupnější nevědomost.«³⁾

Tak tedy byl divochem *sv. Bernard*, divochem *svatý Ludvík*, divochem *sv. Tomáš*; tak tedy byly dílem divochů kathedrála chartresská, Sainte Chapelle a pod. Tak tedy vznešené hymny »Verbum supernum prodiens« a »Lauda Sion« byly výplody ducha divošského!

»Scholastická filosofie zničila (prý) rozum a povrhla čistými studiemi měrou větší než Hunové a Vandalové!«⁴⁾

Než daleko by vedlo, měla-li by zde uvedena býti všechna místa z jeho spisů, z nichž vysvítá všechna jeho nesmířitelná zášť proti křesťanství. Pouze všeobecně budiž podotknuto, že Voltaire útočil na Církev svými prosaickými, na monarchii pak svými počtíckými spisy, t. j. svými tragoediami po vzoru staré Hellady a starého Říma.

Anoť pak úlohou naší jest ukázati, že škola Voltaireova⁵⁾ byla mohutnou příčinou výbuchu veliké francouzské revoluce, tu dlužno obmeziti se na vylíčení směru, jakým se tato filosofie brala.

Počneme nejprve ovšem s patriarchou tohoto směru, s Voltairem. Voltaire napsal mnoho tragoedií, z nichž nejznámější jsou tyto: *Brutus* (Starší) z r. 1730, *Brutus* (Mladší) čili *smrt Caesarova* (1730), *Mahomed* (1742), *Merope*, *Olympia*, *Catilina* čili *zachránění Říma*. Projdemež ovšem co nejstručněji myšlenky jeho revoluční v těchto dílech jeho obsažené!

Hledě ku tragoedii Voltaire-ově »*Brutus Starší*«, vyjádřil se *Condorcet*, že »neslyšel svět na divadle pyšného slova „svoboda““. Nikdy (prý) nebylo práv utiskovaného národa hájeno mohutněji, výmluvněji a rozhodněji, než v tomto díle;« k čemuž *Pelissot* podotkl, že »lid nebyl ještě dosti zralým, by pochopil, kam Voltaire mířil, dlužno (prý) dříve, by lid byl svoboden, po té že by mu dobře už porozuměl.«⁶⁾

V tragoedii té hemží se slovo »tyran«, jak se totiž Voltaire-ovi, by veřejnost proti králi podnítil, vhodným býti vidělo.⁷⁾

¹⁾ »*Essai sur les mœurs*«, I., pag. 230.

²⁾ Tamže.

³⁾ Tamže, p. 260.

⁴⁾ Tamže, p. 428.

⁵⁾ Školou Voltaire-ovou čili Voltairianismem zoveme vedle Voltaire-a samého tyto filosofy: *Rousseau-a*, *Mably-ho*, *Montesquieu-a*, *Condorceta*, *d'Alemberta*, *Helvetia*, *v. Holbacha*, *Diderota*, *Pirca*, *Robineta*, *Boulangera*, *Lalanda*, *Touissanta*, *de la Mettrie*, *Maupertuis-e*, *Büffona*, *de Mailleta*, *Locke-a*, *Cumberlanda*, *Bolingbrocke-a*, *Contillac-a*, *d'Argens-e*, *Brissota*, *Raynal-a* a celou řadu jiných. Promluvíme pouze o prvních sedmi, jelikož spisy ostatních hemží se myšlenkami více méně jejich.

⁶⁾ Šedesáte let později byl lid už zral myšlénce revoluční.

⁷⁾ Na př. »*destructeurs des tyrans*«, »*des rois la fierté despotique*« a m. p.

V Brutovi Mladším vložil Voltaire svému hrdinovi v ústa tato slova: »I já, Římané, miloval jsem Caesara, a tážete-li se, proč jsem vycedil krev jeho, tu vám pravím, že jen proto, že Řím více než jeho jsem miloval.«¹⁾

»Vy chcete knížete a přece jste Římané!
Mně zbabělce ukažte Římana, jenž žádá krále si!
Ty, Brute, spíš a Řím přec svázán okovy!
— — — — —
Ty Brutem nejsi, já jím jsem a býti chci!
— — — — —
Jak krásno jest umřítí tak a vidětí,
jak mstitel mísí krev svou s krví tyranů!
Byl Caesar rek! — — — — —
Ba tyran byl, jenž udaten být nemohl...²⁾

V Brutovi Starším Voltaire velebil fanatismus svobody, ve Brutovi mladším nenávisť proti panovníkům, jichž zavraždění ždál. Kusy ty provozovány od mladíků v kollejiích. By se však nezdálo, že Voltaire má namířeno výhradně na panovníky, útočil v tragoedii Mohamed na křesťanství (čili fanatismus) jakožto na jednu z největších a nejnebezpečnějších nemocí lidského ducha.

Tragoedie Merope, jež platí za jednu z nejlepších prací Voltaireových, obsahuje zásady, jimiž podkopati usiloval základy náboženství i monarchie. Jakožto předehtu uvedl nenávisť proti šlechtě, pochlebují pýše plebejců. Zavrhuje dědičné právo královské; omlouvá, ba velebí sebevraždu — a, když byl takto zviklal veškeren společenský řád, přímo vyzývá ku vzpouře.

První král byl šťastným bojovníkem;
Předků není třeba tomu, své kdo zemi slouží,
— — — — —
Ten, kdo všeho pozbyl, nemaje naděje,
potupou že život — myslí — a smrt povinností.³⁾
— — — — —

¹⁾ V předmluvě ku Brutovi. Jaký rozdíl mezi spisy Voltaireovými a tragoedii nesmrtelného Shakespeare-a!

²⁾ »Vous voulez un monarque et vous êtes Romains!
Quel est ce vil Romain qui veut avoir un roi?
... Tu dors, Brutus, et Rome est dans les fers.
— — — — —
Non, tu n'es pas Brutus! Je le suis, je veux l'être.
— — — — —
Qu'il est beau de périr dans des dessins si grands!
De voir couler son sang dans le sang des tyrans!
— — — — —
César fut un héros! — — — — —
Puisqu'il était tyran, il n'eut point de vertus.«

³⁾ »Le premier qui fut roi fut un soldat heureux.
Qui sert bien son pays n'a pas besoin d'aïeux.«
— — — — —
»Quand on a tout perdu, quand on n'a plus d'espoir,
La vie est un opprobre et la mort un devoir.«

V tragoedii »*Olympia*« vylíčil některé zvyky starých mysterií pohanských, při nichž účinkovali kněží a kněžky v úředním obřadním rouše.¹⁾ Tato tragoedie, jež líčila »nejvznešenější« a »nejvelikolepější« stránku starého věku (totiž slavnostní sebevraždu), přijata byla od učenců se zápallem a nadšením.²⁾

R. 1752. sepsal Voltaire tragoedii »*Katilina*«, čili »zachránění Říma«, v kterémžto díle chtěl seznámiti mládež s *Ciceronem*. Opravdu pak mládež ssála do sebe ducha tragoedie — dle vlastního přiznání Voltaire-ova — tou měrou, že znala téměř každý krok a každé slovo velikého římského řečníka, z francouzských pak dějin neznala ani toho, kdo před půl stoletím byl chefem soudním³⁾ v Paříži.

Voltaire-ovi byli Řekové a Římané s republikánskou svojí ústavou, se svým přírodním náboženstvím, se svojí literaturou a uměním — vším; celý svět ostatní jako: sláva monarchické Francie, křesťanství se svojí blahodárnou civilisací a nebeskou mravností nebylo mu ničím jiným leč barbarstvím.

Láska k vlasti byla mu ničím. Po bitvě u Rossbachu, v níž byla Francie poražena, psal pokořiteli své vlasti, Bedřichovi (Velikému), pochlebný list, v němž mu holdoval. Umíraje, odpověděl faráři od Sv. Sulpicia, na otázku, věří-li v božství Ježíše Krista, že věří, že »lidem má býti popráno umřítí v pokoji.«

Poslední doby života svého věnoval sepsání tragoedie »*Irena*«, šťastným se cítě, že mu v 80. roce popráno bylo bavití Paříž oním způsobem, jakým Sofokles bavil Athény!⁴⁾

»Triumf můj (pravil) byl vždy založen na bludu.«

R o u s s e a u.

Jean Jacques *Rousseau* (syn hodináře ze Ženevy) narodil se 28. června 1721. Pozbyv matky při svém narození, byl vychován otcem. Už v 8. roce věku jeho byl mu Plutarch nejmilejší četbou. »Obíraje se ustavičně Římem a Athénami a stýká se takoruka s jich velikány, považoval jsem se za Řeka nebo za Římana.«⁵⁾

Jako Voltaire, byl i Rousseau žákem renaissance, této domnělé veliké učitelky a matky osvěty, svobody myšlení a moderní civilisace.

»Evropa (pravil) propadla barbarství prvních století. Národové tohoto dílu světa žili ještě před několika stoletími (= středověk) ve stavu, jenž byl horší než nejhrubší nevědomost. Bylo tedy dlužno, by nějaká revoluce (čili převrat) přiučila lid rozumu . . . Pád trůnu Konstantinova byl příčinou, že trosky (věd a umění) starého

¹⁾ Jak jinak vylíčil znamenitý učenec a advokát *E. E. Eckert* význam mysterií pohanských u výtečných dvou spisůch »*Die geheimen oder Mysterien Gesellschaften*« (Schaffhausen 1860) a »*Die Mysterien der Heidenkirche*«!

²⁾ *Servières* »*Denkwürdigkeiten*«, 218.

³⁾ V úvodu téže tragoedie, pag. 3.

⁴⁾ Viz *La Harpe-ovu* chvalořeč na Voltairea a *Luchetovo* dílo »Životopis Voltaire-ův« II., 238.

Poznámka. Kým »opravdu« Voltaire byl, ukázal znamenitý učenec *W. Kreiten S. J.* ve svém spise »*Voltaire*« (Ergänzungsheft zu den »*Stimmen aus Maria-Laach*«, Nro 7.), cituje z jeho vlastních listův i z nejspolehlivějších pramenů. Jaký rozdíl mezi střízlivou pravdou tohoto spisu a bombastickou chválou, jakou zahrnovali a dosud zahrnují stoupenci Voltaireovi svého vůdce!

⁵⁾ »*Confessions*«, I., 2.

Řecka dostaly se do Italie. Těmito troskami obohatila se i Francie, neboť do Francie přišly takto vědy staré Hellady. K umění »psátí« přidružilo se i umění »mysliti«; tento pochod pak, ač je zcela přirozený, zdál se býti podivným a zvláštním.«¹⁾

Nejznamenitějším spisem Rousseau-ovým jest »*Du contract social*« čili spis o »společenské smlouvě«. Rousseau měl za to (jako *Ovidius*, *Vergilius*, *Horatius*, *Cicero* a jiní pohanští spisovatelé), že společnost lidská povstala z přirozeného stavu; Bůh tu prý neměl co činiti. Společnosti lidské byly mu výsledkem synallagmatické smlouvy. »Společenská smlouva« — pravil Rousseau — »spočívá v tom, že každý jednotlivec, jenž k ní přistoupil, svěřil a jaksi podložil svoji osobnost i všecku svoji moc pod nejvyšší správu všeobecné vůle, čímž každý člen se stává nerozlučitelnou částí celku.« Z tohoto výměru v dobách našich vzešla strašlivá soustava komunismu a to *Lykurgova spartanského komunismu*. — Rousseau pravil dále, že každý člen lidské společnosti, k níž přistoupil, v okamžiku, kdy k ní přistoupil, zřekl se sebe samého a všech svých sil i jmění ve prospěch společnosti. »Jest tedy stát« — hledíc k jeho údům — »pánem všech statků, všech jednotlivců mocí společenské smlouvy.«²⁾

Voltaire, jsa obdivovatelem klásického starověku, hlásal apotheosu lidstva ve příčině náboženské, Rousseau ve příčině společenské. Rousseau přikl společnosti neomylnost a absolutně nedělitelnou a nezměnitelnou nadvládu či svrchovanost. »Těleso státní jest bytostí mravní, jež má rozum a tento rozum jest zdrojem zákonů; tento rozum platí pro všechny členy státu jakožto pravidlo, jímž se určuje, co jest pravé a co nepravé.«³⁾ — Všeobecná vůle lidské společnosti jest vždy správnou, majíc péči o veřejné blaho. K tomu, by výrok všeobecné vůle dospěl k náležité platnosti, jest svrchovaně třeba, by ve státu nebylo vedle státu žádné zvláštní společnosti (rozuměj: náboženství — zde ovšem katolického), a aby každý občan volně a svobodně mohl své přesvědčení vyřknouti. Takové pak zřízení, jediné toho druhu, zřízení vznešené, bylo prý ono Lykurgovo.«⁴⁾

»Tato svrchovanost jest nezadajna, nedělitelná... Proto nesmíme se (prý) ptáti, komu přísluší právo zákonodárství, anyž zákony jsou činy všeobecné vůle (volonté générale); aniž dále smíme se tázati, stojí-li kníže nad národem, vždyť i on jest přece členem státu; konečně nesmíme se (prý) ptáti, je-li zákon nespravedlivým a nesprávným, jelikož nic není nespravedливо proti sobě samému.«

Jsa demokratem zrna nejčistšího, chválil demokratickou vládu (republiku), řka, že kdyby některý národ (místo z lidí) z bohů pozůstával, jistě (prý) by měl vládu demokratickou. Příklad oné blahé vlády viděti (prý) na Spartě; národové moderní (t. j. monarchicky ovládaní) nemají sice žádných otroků, nicméně však za to jsou otroky sami tím, že vlastní svobodou vykoupili svobodu jejich.« — Tato křesťanská civilisace, jsouc plodem božské lásky ku bližnímu, jež

¹⁾ »*Lettres*«.

²⁾ »*Du contract social*«, I., 8.

³⁾ V pojednání o státním hospodářství.

⁴⁾ Tamže, I. c. II., 3,

vrcholí v tom, že každému dána i přána svoboda, platila v očích Rousseau-ových za zbabělost ne však za lidskost.¹⁾

Ohledáme-li blíže nauky Rousseau-ovy (v jeho díle *»Du contract social ou principes du droit publique«*), musíme se zhroziti děsné jich osnovy. »Každá společnost, jež nespočívá na smlouvě společenské t. j. na vůli všech (volonté de tous), jest tyranismem. Chtěl-li bych ohledati moc a na ní závislé právo, řekl bych, že národ přinucený musí poslouchati, poslouchá-li, dobře činí; může-li však jho to se sebe setřásti a učiní-li tak, lépe činí.«²⁾

Zdaliž může býti kratčeji vyjádřeného provolání k revoluci? Zdaliž tyto nauky Rousseau-ovy nenesly ovoce už po několika letech?

Však pojďme dále!

Základní majetek — dle Rousseau-a, jemuž v této příčině Plutarch byl učitelem a vůdcem nejmilejším — měl býti státu, o němž Rousseau snil, společným majetkem (jako ve Spartě). S majetkem statků mělo býti (jako ve Spartě) spojeno právo vlastnictví osob. Jako společnost jest (prý) i rodina činem božským a nezávislým. Rodinu upravil (prý) stát; rodiče jsou (prý) ploditeli (pro- duiseurs), dítky pak výplody ve prospěch státu, jemuž (prý) beztoho už od svého narození patří a jenž jest jediným oprávněncem, by jim vštípil svůj ráz.³⁾

Podobně tomu mělo být i s výchovou, jež patří státu. Stát měl býti nejvyšším a zároveň jediným učitelem dle vzoru demokratické rovnosti. Jednotlivci měli se milovati vespolečně jako bratři, chtějíce vždy to, čeho vyžadovala celá společnost.⁴⁾

Ó té utopie!

A přece tyto všechny věci, o nichž mluvíme, nebyly snad jen pouhým snem, nýbrž došly uskutečnění, ovšem mimo obmyslenou onu lásku bratrskou.

Nauky tyto, jež Rousseau po vzoru starých Řeků a Římanů hlásal, přešly dědictvím na hlasatele revoluce, kteří je vštěpili do svých zákonů.

Má-li stát právo (pravil slovatný *Gaume*, l. c. V., p. 96.) na majetek i osobnost, tož mu ovšem — dle zásad antické starobylosti — náleží i právo na věci náboženství se týkající, jež (dle Rousseaua) ve starověku měly a mohly býti nástrojem v rukou vlády. U Řeků stal se senát a areopag, u Římanů stali se císařové svrchovanou hlavou náboženských věcí, jsouce jaksi »carstvem minulosti«. Jsouce pány ve příčině společenské, stali se jimi i ve příčině náboženské. Na nich záviselo prohlášení a uspořádání obřadů, slavností, kněží, ba i jmenování bohů. Bohoslužba byla řízena právě tak, jako by byla částí státní služby. Od doby *Macchiavelli-ho* a *Hobbes-a* nikdo před výbuchem revoluce francouzské (nikdo! pravíme) netoužil po obnově tohoto stavu věcí jako Rousseau. Pravil totiž:⁵⁾ »Za těchto okolností založil J. Kristus na zemi duchovní

¹⁾ V pojednání o státním hospodářství, lib. III., cap. 5., 15.

²⁾ »*Du contract social*,« cap. 1.

³⁾ Tak hlásal *Lykurg* i *Aristoteles*: »Ad eum, qui rempublicam gerit, pertinet ordinare disciplinas.« (*»Ethica.«*)

⁴⁾ V pojednání o státním hospodářství, pag. 31.

⁵⁾ Tamže (lib. IV., cap. 8.).

řší, jež (tím, že odtrhla se theologická soustava od soustavy politické) měla za následek, že stát přestal býti jediným, jelikož vzešlo mnoho vnitřních rozkolů, jež bez ustání znepokojovaly národy křesťanské (pronásledování křesťanů v prvních 3 stoletích). Anyt pak nové ideje J. Krista o duchovním království u pohanů nemohly naléztí přístupu, pronásledováno křesťany jakožto státní provinilce. Křesťané pak (prý) pod škraboškou licoměrné poddanosti čekali na vhodný okamžik, by autoritu poraženého pohanství potáhli na sebe.«

Z toho odvozoval Rousseau, že pohanství mělo přednost před křesťanstvím. Křesťanství prý porušilo jednotu ve státě. Tím, že křesťanství stalo se velikou mocí, vznikaly mezi císaři a papežským stolcem stálé třenice, jež prý činily veškeru dobrou politiku v křesťanských státech nemožnou, jelikož prý nikdo nikdy jasně nevěděl, komu má zavázán a povinen býti poslušenstvím, zdali úřadníku nebo knězi. Všude prý, kde kněžstvo tvoří těleso, stalo se poručníkem a zákonodárcem v zemi.¹⁾

Náboženství prý, jež ukládá svým vyznavačům dvoje zákonodárství, dvě hlavy, dvojí vlast, ukládá jim takto kontraktické povinnosti, jež činí z vyznavačů jeho polopobožníků a poloobčany. Sem patří náboženství Dalay Lamy, japonské a římské křesťanství, nikoliv ovšem křesťanství králův anglických a křesťanství carů ruských (schisma). Náboženství křesťanské prý jest tak zjevně špatné, že bylo by ztrátou času, chtít to široce dokazovati. Vše prý, co roztrhlo společenskou jednotu, jest ničemno.²⁾

Což divu tedy, že tyto jiskry, rozkřesané v mysli ženevského filosofa o křemen starých antických ideí řeckých i římských filosofů, padše v lehce zápalný troud lůzy, způsobily oheň vše ničící, oheň revoluce?

O »křesťanské republice« nemůže prý býti ani řeči, jelikož jedno z obou těchto slov poráží druhé. Křesťanství prý hlásá pouze otroctví a závislost; nejčistší křesťané jsou prý určeni za otroky. Kříž Kristův zapudil prý římské orly, čímž zmizela všechna římská statečnost.³⁾

Národ tedy jest dle Rousseaua mocí svrchovanou. Nastává otázka, jak má svoji svrchovanost prováděti? Sebou (prý) samým. Zákony jsou pouze autentickými činy všeobecné vůle, z toho plyne, že i souverén jen tehdaž může konati, působiti a jednati, je-li národ (t. j. souverén) přítomen či shromážděn. Shromáždití však národ jest snem, naprostou utopií, jež snili pouze filosofové na prsou renaissanční doby odchovaní.

Jedinou ctností Rousseauovi byla statečnost občanská po vzoru antických hrdin. Ničím mu nebyl sebezápor mučeníků, misionářů, milosrdných sester, ničím láska křesťanská . . .

Jak zjevno, viděti lze u Rousseaua dvě věci: neznalost vnitřní ceny křesťanství, jež vrcholí v katolicismu, a nesmířitelnou zášť proti této božské víře. Jako Voltaire i Rousseau byl dušplnou pohanských idejí a prázdnu pravd křesťanských.

¹⁾ V pojednání svém o státním hospodářství (lib. IV., cap. 8.).

²⁾ Tamže, l. c.

³⁾ V pojednání o státním hospodářství, lib. IV., cap. 26.

Že to i s jeho mravním životem velmi smutně vypadalo, bylo všeobecně známo. Zplodiv se svojí souložnicí 5 dětí, dal je vychovati v domě nalezenců. A aby ukázal, že duch starého pohanství úplně prosákl duši jeho, zemřel, otrávil se 2. července 1778. v Ermenonville na statku markýze de *Girardina*.

Montesquieu.

Baron Karel Secondant de la Brède et *Montesquieu* narodil se roku 1689. na zámku de la Brède. Vychován jsa jako všichni vrstevníci ve školách renaissančního ducha, pojal ovšem zášť proti křesťanství, jež obsahem svým t. j. věroukou i mravoukou zcela se přičí duchu antického pohanství. R. 1721. vydal své *»perské listy«*, jež nejsou ničím jiným než více méně ukrývaným útokem na křesťanství. Usbek, hlavní rek tohoto románu, jest svobodným myslitelem ve dvojí příčině: v mravouce i věrouce. Jakožto odchovanec starého pohanství Montesquieu holdoval pýše a smyslnosti, jak svědčí spis jeho *»Gnidský chrám.«*

Hlavní spis jeho, založený na historických spisech Tacita a Plutarcha, jest *»l'esprit de la loi«* (o duchu zákonů), v němž pohanské své myšlenky zřetelně a určitě vyjádřil, uživ při tom řeči květnaté, pro vyšší kruhy se hodící. Byl tím předchůdcem Rousseauovým, jenž podobné zásady a myšlenky vštěpoval lidu.¹⁾ Ve spise tom *Montesquieu* dokazoval (jako veliká řada renaissančních duchů), že člověk bez přispění Božího utvořil lidskou společnost asi tak, jako vystavěl dům. Člověk prý sám vše všudy svojí neobmezenou autoritou byl učinil a utvořil, čeho mu v jeho potřebách, prospěchu a rozkoších bylo třeba.

Tím, že spolupůsobení Boží při zakládání společnosti byl vyvětil, dokázal Montesquieu, že kráčel po silně vyšlapané cestě za svými předchůdci od prvních antických spisovatelů, jakož i za renaissančními apoštoly.

Montesquieu, jenž po vzoru starých autorů viděl první lidi těkati po lesích jako zvěř, uznal potřebu společenské smlouvy z tohoto důvodu: lidé — prý — těkající po lesích a vespolek se potírajíce, dospěli k myšlence, že to bude v prospěchu jejich, založiti společnost, jež by měla úkolem zabezpečiti mír a pokoj mezi nimi. Tak vznikl stát. — Forma republikánská byla mu nejvíce po chuti; bylať založena na přírodním stavu lidí. Jelikož pak lidé časem původní této rovnosti, již jim společenská smlouva skýtala, pozbyli, ustanovila společnost zákony, by rovnost všech byla zachráněna a zachována.²⁾ K tomu se prý nejlépe hodila forma republikánská.

Ctnost prý jest velikou pákou republik, čest a bázeň jsou prý hlavními pružinami despotických a monarchických vlád.³⁾

¹⁾ Odtud vzešlo známé ve Francii pořekadlo: *»Co Montesquieu pánům předložil, Rousseau dal lidu.«*

²⁾ Tato theorie přírodního stavu a společenské smlouvy, jež jest následkem jeho, neznamenejme ani v Genesi, ani u Otcův ani v křesťanském ústním podání. Theorie ta jest falešnou i v historické i v křesťanské i ve filosofické příčině, jsouc za to pravou po stránce mythologické. A tato stránka Montesquieu-ovi dostačila!

³⁾ *L'esprit de la loi*, lib. II., cap. 2.

Montesquieu hájil rozhodně *kommunismus republiky*. Právil totiž, že v republice, kde majetek byl stejnoměrně rozdělen, nemohlo být ani řeči o přepychu, což jest velikou předností tohoto zřízení. Přepychu nebylo ani mezi prvními Římany ani Lacedaemonskými. Stejnoměrné rozdělení majetku bylo by prý s prospěchem i v moderních republikách, což ovšem nesmělo by se státi náhle.¹⁾

Volání to ovšem nezůstalo bez následků. Lepší kruhy francouzské společnosti, jimž kniha Montesquieu-ova dostala se do rukou, pojaly nenávisť k ústavě monarchické, jež prý přepychem v různém směru porušila mravnost. Konečný závěrek knihy Montesquieuovy vyvěrá v ten rozum, že království musí býti zrušeno ve prospěch zřízení republikánského.

Proto velebil vzpouru jakožto prostředek k dosažení toho, by monarchie byla zničena a zavedena republika. Krétanům, aby stále drželi přední úředníky státní v odvislosti na zákonech, bylo (prý) třeba velmi jednoduchého prostředku — totiž: vzpoury. Láska k vlasti (prý) napraví všecko.²⁾ Montesquieu nepsal a nevolal nadarmo, neboť už několik roků po jeho smrti pravila revoluce ústy svých velebitelů, že »vzpoua jest prostředkem, jež dal Tvůrce člověku právě k tomu účelu, jako dal zvířatům drápy a zuby — totiž na obranu proti nepřítelům. Vzpoua prý jest nejkrásnějším a nezadajným právem utlačovaných národů.³⁾ Montesquieu, by přesvědčil lid o ovoci vzpoury, uvedl příklad z dějin římských, kde lid vypudil své krále a kde po té republika ozbrojila rámě všech občanů. Montesquieu schvaloval také ukrutný a nelidský zákon »vysaditi děti nezdravé a chorobné«, by tak docíleno bylo silného plemene lidského, z něhož by mohli se zroditi silní a zdraví republikáni.

«Une assez bonne police!»

Dále padl zrak Montesquieu-ův na *katolické řády*. Jakožto odchovanci idejí antických byly mu tyto řády trnem v oku. A proč? Poněvadž v zařízeních antických národů ničeho podobného nebylo. Po jeho úsudku byly kláštery sídlem lenosti. »*Jindřich VIII.*« — pravil — »chtěje zreformovati anglickou církev, vypudil mnichy ze země, zrušil nemocnice, kde postaráno bylo o churavce a ejhle! — od té (prý) doby zavládl v Anglicku duch průmyslu a obchodu!«

Ó toho důvodu!

Montesquieu viděl prospěch pouze ze hmoty, z duchovního života prospěchu pro lidstvo neznamenal.

Což tedy divu, že v dobách revoluce vznikly útoky na klášterní jmění? Což divu, že toto nepřímé i přímé útočení na klášterní život a na řeholníky (na tento »lenošný a nenáviděný pronárod«) rozšířil se po všech zemích evropských?⁴⁾ Montesquieu dokazoval, že každé náboženství jest podmíněno prý podnebím; kdežto (prý)

¹⁾ »L'esprit de la loi,« lib. VI., cap. 2.

²⁾ Tamže, I. c., lib. VIII., cap. 2.

³⁾ Viz spis *Mercier-ův*: »*J. J. Rousseau jakožto původce revoluce,*« I., p. 39. (»*J. J. Rousseau principal auteur de la Revolution.*«)

⁴⁾ Komu by nenapadl hanebný spis zednáře *Borna* o mniších, kteří prý jen »prostor vyplňují? Komu by nenapadla slova *Viktora Huga*, že kláštery jsou »zřídlem hniloby«? a p.

na př. protestantismu daří se dobře jen v krajinách severních, katolicismus (prý) bují na jihu.

Na konci života svého však vida, že každá duše, jež pozná křesťanské pravdy, ale dle nich nežije, jest pusta a prázdná, smířil se s Církví . . .

Zdaliž pak i koukol, jež rozséval svými spisy, zanikl s ním?

M a b l y.

Že ani posvěcení na kněze neušetřilo odchovanců renaissančních bludů starého pohanství, jemůž přiučili se v kolejích oné doby, máme mnoho příkladů. *Gabriel Bonnot de Mably*, narozený r. 1709 v Grenoblu, podává nám toho znamenitý příklad.

Jako mladík byv dán do koleje v Lyoně, ssál plnými doušky ducha anglického pohanství, jenž ho nikdy neopustil. Na vybídnutí ujce svého, *kardinála Tencina*, odhodlal se nastoupiti na dráhu kněžskou. I vstoupil do semináře sv. Ducha, kde se mu dostalo subdiakonátu.

Ideje z koleje lyonské však příliš hluboce utkvěly mu v duchu, tak že místo brevíte studoval *Plutarcha*, *Thukydidu*, *Platona*, *Cicérona* a j. klassiky, jež znal téměř na pamět. Křesťanství se svojí vznešeností musilo v srdci jeho ustoupiti nadšení pro republikánské zřízení Řecka a Říma.¹⁾

Brizard napsal o něm,²⁾ že charakter Mablyho stal se tvrdým, že jej přísnost lacedaemonských ctností naplnila nadšením, že si přiosvojil ducha minulých století tou měrou, že v něm viděla užaslá Paříž — Platona.

Pln jsa nadšení, pozýval Mably svět, by se snažil připodobniti nejosvícenějšímu národu starého věku, řka: »Řecko mělo sotva jednu republiku, jež by nebyla slavná. Nechci mluvit o Athénách, Korintě, Arkadii, Boeotii, ale ptám se, která že republika podala lidské společnosti a její rozumu vznešenějšího a ušlechtilějšího divadla než *Sparta*? Který že národ měl do sebe všechny ctnosti jako *Lacedaemoniané*? Kdybychom prý my měli jen zrnko oněch ctností v srdci, tu by duše naše daleko povznesla se nad hranice, jež věk náš porušily. Kdo že — ptám se — mohl by se pak odvážiti postaviti se vnitřní cenou na př. *Lykurgovi*, *Themistoklovi*, *Cimonovi*, *Epaminondovi*?³⁾

Mably byl duší republikánského zřízení. »Přál bych si — pravil — byste byli svědky onoho mocného vlivu, jež měly řeči *Phokionovy* na srdce Aristidovo . . . Snad nalezneš jako druhdy Lykurg třicet občanů, kteří byli by schopni tebe podporovati . . . Pokud zákon vládne, musí každý občan poslouchat; pakliže však zákon zrušen byl, stává se každý občan vrchností, jsa ozbrojen vši onou mocí, již mu spravedlnost propůjčuje. Blaho republiky musí býti

¹⁾ »*Mercure nationale*« XII, p. 56 přinesl poznámku, že Mablymu mezi všemi, jimž revoluce děkovala svůj původ, náleží místo hned vedle Rousseau-a. »Ovoce to nadšení a zápalu pro věc republik starého Řecka i Říma.

²⁾ »*Eloge historique de l'abbé de Mably par Levesque*«, 1789.

³⁾ V listě svém na Abbé-a de R . . . , p. 339.

prvním jeho zákonem . . . Thrasybul získal si slávu nesmrtelnou tím, že nás osvobodil ode jha třiceti tyranů.«¹⁾

Veškero nadšení věnoval zřízení starověkých republik Šlechta byla mu kastou nenáviděnou, jež ve svých snahách a významu nikterak se nehodí do státu republikánského zřízení. Lid všech časův a ve všech zemích ji má v nenávisti.²⁾

Macchiavelli — pravil Mably — dokázal ve svých *Discorsi sopra la prima decade di T. Livio*, že ve státě, kde šlechta jest, nemůže svoboda trvati dlouho, jsouc nestvůrou, jež požívá povlovně svobodu³⁾

Mably, tento subdiakon od sv. Sulpicia, nevzpomenul ani jednou jména Ježíše Krista ve všech 33 svazcích spisů svých. Tento muž, jenž snad ani jednou nepřečetl evangelia Ježíše Krista, stal se urputným nepřitelem křesťanství. Jemu byl Kristem *Cato, Cicero, Plutarch* a j.

Zemřel v Paříži dne 23. dubna 1785, nedočkav se ovoce nauky své, jež několik let později bylo uzrálo

Condorcet.

Jean Antoine Caritat, markýz de *Condorcet*, narodil se 17. září 1743 v Pikardii. Pozbyv otce v útlém mládí (4 let), byl obětován matkou svojí Nejsvětější Panně. Když měl nastoupiti studia klassických jazyků, dal jej ujec jeho — biskup z Licieux-u — do kolleje v Remeši.

Životopisec Condorcetův, *Arago*, napsal o něm,⁴⁾ že v náboženské příčině stal se skeptikem nejvyššího stupně, ve příčině pak politické že se úplně odcizil veškeré ideji dědičné praerogativy.

Vizme, je-li tomu tak!

a) Condorcet byl v náboženské příčině vyznavačem náboženství přírodního, t. j. antického pohanství. Náboženství křesťanské bylo mu směšným vynálezem lidí. Křesťan prý krocením svých vášní pozbývá času, jehož by mohl užitečně vyúžitkovati na prospěch lidstva.«⁵⁾ Náboženství vůbec bylo mu věcí zcela indiferentní. Tak na př. v návrhu svém, jak by měly akademie býti zřízeny, měl za to, že netřeba tu hleděti k náboženskému rozdílu kandidátů, pravě, že »podobné akademie (učených společností) dobře by mohly obstáti, byť mezi členy jich nalézal se atheista Aristoteles, brahmín Pythagoras, vyznavač koranu Alhasen, katolík Cartesius, jansenista Pascal, ultramontán Cassini, kalvinista Huyghens, přívrženec anglikánské církve Bacon, vyznavač arianismu Newton, i deista Leibnitz.«⁶⁾

¹⁾ »*Les Entretiens de Phocion*« (nota), p. 84 a 86.

²⁾ »*Observations sur les Romains*,« p. 13.

³⁾ Tamže, l. c., p. 13.

Poznámka: Mably napsal: »*Droits du citoyen*«, »*Principes de morale*«, »*Observations sur les Romains*«, a j., v nichž ve všech ukázal se býti rozhodným nepřitelem křesťanství, království a společenského řádu.

⁴⁾ »*Biographie de Condorcet*«, p. VIII.

⁵⁾ »*Lettre à Turgot*« (13. prosince 1773.); »*Biographie de Condorcet*«, pag. 221.

⁶⁾ »*Biographie*«, p. 33.

»Kramáři (obchodující) nekvašenými chleby (kněží katoličtí) nařikají si, že obchod jejich denně více vázne.«¹⁾

V listě svém na Voltaire-a napsal, pln jsa nenávisti proti katolickému řeholnímu kněžstvu, že »mniši jsou nejopovrženější kastou mezi katolickým kněžstvem.«²⁾

Náboženství katolické dlužno prý zničiti: »Kolos ten jest sice už napolo zničen; dlužno však zničiti jej docela a na jeho místo dosaditi něco jiného.«

Náboženství křesťanské bylo mu nesnášlivým, katolická mravouka (ve svém sebezáporu) nesnesitelně tvrdou a tudíž svrchovaným zlem, jež »ve prospěch lidstva« trpěno býti nemůže.³⁾

b) Ve příčině politické Condorcet, jsa věrným odchovancem ideji renaissančních, pohrdal řádem tehdejšího zřízení, totiž morarchií, a snil o slávě antických republik. V listě svém na *Turgota* (dne 22. září 1774) napsal, že »pomazání *Ludvíka XVI.* za krále považuje za věc zcela směšnou a neužitečnou. *Císař Trajan* (prý) také nebyl pomazán.«⁴⁾

Když vybuchla veliká francouzská revoluce, tu dospělo nadšení jeho pro zřízení republikánské fanatické výše. Zdálo se mu, že revoluce povznese člověka k apotheose. V národním shromáždění vybuchl v tato slova: »... Občané! Vy jste rozšířili veliké dobrodiní po všech zemích a pro celou budoucnost tím, že jste se usnesli na určitém pádu všeho tyranství (pád království) a bludů (náboženství katolického).« Týden později (19. června 1790) — hledě ku společenskému převratu — pravil: »Dnes sešlo se ústavní shromáždění, by zničením šlechty zavedlo společenskou rovnost.« Po té navrhl tyto dvě položky:

a) »všecky genealogické listiny v archivech veřejných buďtež spáleny;

b) direktoria každého departementu přihlížejte k tomu, by se tak stalo!«

Položky ty byly bez debatty schváleny.⁵⁾

Pod těmito ranami Condorcetovými⁶⁾ a jeho soudruhů z kolejí padla šlechta, padlo království, padla hlava *Ludvíka XVI.*; náboženství katolické bylo proskribováno a republika dosazena.

Než ten, kdo bouří rozsévá, bouří bude kliditi. Vlny mocných revolučních převratů zachvátily i Condorceta. Byv jat, byl uvězněn v Bourg-la-Reine, kde zemřel sebevraždou jako Sokrates — totiž požitím jedu.

D' A l e m b e r t.

Jean le Rond d' Alembert (syn Destouchesa Conona, provinčního komissaře dělostřelectva a paní z Tencinu) byl nalezen dne 16. listopadu 1717 jakožto nalezenec na stupních chrámu Sain Jean le Rond.

¹⁾ »*Biographie*«, l. c., p. V.

²⁾ Tamže, l. c., p. 31.

³⁾ »*Correspondence*«, p. 242 a 255.

⁴⁾ »*Correspondence*«, p. 252.

⁵⁾ »*Moniteur*«.

⁶⁾ *Gaume*, V. p. 164—165. ¶

Po vzoru všech vrstevníků byl v 10. roce věku svého vychován dle rázu tehdejší doby. Naučiv se záhy klassickým vědomostem, byl dán do *kolleje Mazarinovy*, kde duch jeho naplnil se nadšením pro antickou poésii. ¹⁾ Učitelé jeho byli vesměs přivrženci jansenismu. Ale d'Alembert nepřiklonil srdce svého ani k náboženství katolickému ani ku bludu Janseniovu. Jemu zdálo se býti nejvhodnějším ono náboženství, jemuž se učil od *Voltaire-a* a *Helvetia*, totiž náboženství naturalismu, náboženství požívání rozkoší tělesných. Stal se advokátem, lékařem; nejvíce vynikl v mathematice, aniž by ovšem, byť i na okamžik s myslí pustil zamilovaného Tacita.

Jakožto filosof rázu renaissančního vyjádřil se, že náboženství děkuje upevnění svých zásad vědám a filosofii.

○ Bohu v křesťanském smyslu nevěděl, — vlastně věděti nechtěl nic. Zahořev láskou ku *slečně de Lespinasse*, podobal se pohanskému Tibullovu, když touhu svoji smyslnou po milence své líčil. Když pak tato zemřela, napsal d'Alembert 22. července 1776. elegii, již nadepsal a věnoval *»Mánům slečny Lespinassovy«*. V elegii zaměnil slovo *»Bůh«* za *»přírodu«* a *»osud«*, řka: *»Ó, ty, jež mne slyšeti již nemůžeš, . . . kdyby's měla v tomto smrti příbytku (zcela dle Tacita) pro mne ještě cit nějaký, jistě by's plakala nad mým neštěstím a mými slzami Už brzo i já sestoupím za tebou, volaje s Brutem umírajícím: »Ó, ctnosti, ty prázdné a jalové jméno, k čemu jsi mně sloužila po šedesáte let? . . . Ó, přírodó! Osude! Podrobuji se neblahému výroku, jímž jste vyřkly můj los; s Horácem vidím, kterak dopuštění osudu vráží železné hřeby do mé nešťastné hlavy.«²⁾*

Z každé řádky spisů jeho: *»Correspondence«*, *»Discours préliminaire de l'Encyklopedie«* a *»Eléments de philosophie«* vane nepřátelský duch proti křesťanství, tak že právem vyjádřil se *Lacretelle*, že *d'Alembert* a *Voltaire* jako mocné zpřežení podjali se smutného útoku na křesťanství. ³⁾

V jeho *»Discours préliminaire de l'Encyklopedie«* spatřiti lze určitě vyjádřený jeho program v náboženské příčině tento: *materiálistmus a pohanský naturalismus.*⁴⁾

Všickni tehdejší filosofové pozdravili tento spis s nadšením, pravíce, že jest jedním z oněch plodů, jakých v každém století sotva 2—3 povstane.⁵⁾

Nikde nelze spatřiti Boha ve spisech jeho; člověk jest si vším: řeč, dějiny, ústava, vše jest vynálezem lidským.

Ve příčině společenské hověl jakési ideí rovnosti i ve příčině majetku, vypočítav, že jest třeba, by každý občan, jenž má více než 300 livres, dal pětinu svého jmění ostatním na vyrovnanou.⁶⁾

Ve příčině mravů velebil onu mravnost, jež má původ svůj v samolásce. Mravně špatným bylo mu to, co překází fysickému blahu ostatních.⁷⁾

¹⁾ *»Mémoires de d'Alembert écrits par lui-même,«* I., 28.

²⁾ *»Oeuvres de d'Alembert,«* I., p. 36 a 37. — Zcela podobný výrok vidíme u Dra *Davidu Strausze*; viz jeho *»Der alte und der neue Glaube«* a j.

³⁾ *»Biographie«* (článek: d'Alembert).

⁴⁾ *Gaume*, V., p. 169.

⁵⁾ *»Oeuvres,«* I., p. 11.

⁶⁾ *»Discours préliminaire,«* I., p. 92.

⁷⁾ Tamže, I. c., p. 79, 80 a 81.

Nikde nic oduševnělého, nadpozemského, vznešeného, božského, všude jen příroda, náhoda, slepý osud, látka, požívání . . . Což divu tedy, že, umíraje, nepomyslel na Boha, jehož neznal, nýbrž že věnoval poslední okamžiky opravě překladu -- Tacita? Probůh! Jaké že ovoce vydati musilo símě jím zaseté . . .?

Helvetius.

Claudius Hadrian Helvetius narodil se v Paříži 1715 a už v nejútlejším věku dán na výchovu do jesuitské kolleje. P. Porée byl jeho vůdcem v klassickém studiu, k němuž jevil Helvetius velikou zálibu. Filosofie *Locke-ova*, vzbudila v jeho duši revoluci myšlének, ideje tohoto anglického filosofa učinily z Helvetia jeho nejhorlivějšího žáka.

Jsa nadšen pro filosofii naturalismu a sensualismu, zhrdal křesťanstvím.

R. 1758. napsal knihu *»l'esprit«*, již tehdejší filosofové pozdravili jakožto knihu *»dobrou«*.¹⁾

Vizme z jejího obsahu, byla-li opravdu dobrou!

Všecky schopnosti člověka (pravil Helvetius) obmezeny jsou prý fysickou čitností. Člověk různí se od zvířat pouze zevní organizací. Prospěch člověka založen jest na lásce k rozkoším, na bázní a strachu; prospěch člověka jest jedinou pružinou lidských myšlení a činů, jsa základem vši mravnosti. Pojem práva a bezprávi kolísá dle zvyků. Všickni lidé mají vnímavost pro jedny a tyže náruživosti, jež výchova více méně vyvinuje neb obmezuje.²⁾

Středověká (*scholastická*) filosofie byla mu nanejvýše protivnou, jelikož obsahem její byl Bůh, Jeho vlastnosti a činnost. Víra křesťanská, učíc o nebi jakožto vlastní vlasti člověka, zachladila (prý) lásku ku slávě, k obecnému dobru a k vlasti pozemské. Heroové stávali se (prý) zjevy řídčími. Kněz (prý) zahubil památku Minasovu, Kodrovu, Lykurgovu, Aristidovu, Timoleonovu — krátce (prý) pověda: památku všech obhájců, dobrodinců, vlastenců. — Proto nazval kněze *»nerozumnými zvířaty!«*³⁾ Náboženství křesťanské bylo mu duchem *»lži a panovačnosti«*.⁴⁾

Proto nesmí (prý) míti kněžstvo žádnou moc a vliv na občany. Bázeň před knězem (prý) znedůstojňuje ducha i duši, činíc onoho hloupým, tuto pak kazíc. Duch náboženství (prý) se nikdy nesnášel s duchem zákonodárným a kněz (prý) byl vždy nepřitelem světské vrchnosti.

V papeži viděl *»pavouka«*, jenž (prý) v úkrytu svém plete předitivo, opřádaje jím celou zemi; poroučí (prý) jakési společnosti (kněžím), jež jest v rukou jeho holí, o niž se podpírá, a ramenem, jímž bije.⁵⁾

Což tedy divu, jsme-li přinuceni viděti v těchto názorech Helvetiových program činnosti, jež patrně se jeví útoky svými na církvev

¹⁾ Viz listy *Condorcetovy* na *Turgota*, poznámka *Arago-va*.

²⁾ *Gaume*, V., p. 189.

³⁾ *»De l'homme«* I., cap. IX., p. 35—37.

⁴⁾ Tamže, I. c., cap. XIV., p. 53; a sect. VII., cap. II., p. 123—125.

⁵⁾ Tamže, I. c., sect. VII., cap. V., p. 136, 137.

v Itálii, ve Francii, Brasilii, Švýcarsku, Německu a j. ? Pověstným jest v této příčině jeho »*Credo*« a »*Desatero*«. ¹⁾

Lidstvo přinuceno (prý) bylo voliti sobě mezi *papismem* (katolickým náboženstvím) a *pohanstvím*, jelikož žádného lepšího náboženství není. Papismus však musí býti v očích každého myslícího člověka pouhou modloslužbou. ²⁾ Papismus (prý) vyžaduje velikého nákladu. Dvě stě tisíců kněží ročně stojí dvě stě milionů, žijí z fondů, jež (prý) mniši chudému lidu odňali. ³⁾ Papismus jest nesnášlivým. Jeho články víry (prý) byly a jsou příčinou roztržek a zločinů. ⁴⁾ Papismus dále (prý) není lidským ani jemným ani utěšeným. Potlačuje prý náklonnosti lidí, zplozuje dervise, bonzy a brahmíny ne však reky, osvícené muže a občany. Drtí (prý) duši pod tíží strachu, čímž vychovává pouze otroky. Papismus posléze není (prý) ani politickým ani pokojným náboženstvím, plodě pokoru, jež podporuje zbabělost a lenost, kdežto právě Řekové a Římané, zhrdajíce pokorou, stali se pány celého světa. ⁵⁾ »Proto tedy pohanství — pravil dále Helvetius — »jsouc všech svrchu uvedených obžalob prosto, jest mezi všemi náboženskými vyznáními nejméně škodlivě štěstí lidskému.« ⁶⁾

Ruku v ruce s nenávistí vůči katolickému náboženství spojoval ovšem nezbytně Helvetius i nenávist proti — tyranům (panovníkům z Boží milosti). Jsa pln nadšení vylíčil *Katona* (Censorina), jenž jediný ze všech Římanů nešel se podívat na *Eumena*, krále s Římány spolčeného, jenž přijel do Říma. Na otázku, proč tak učinil, odvětil Kato, že v každém králi vidí lidožrouta, před nímž každý ctnostný občan musí prchat.

Jak patrně, lze spatřiti u všech odchovanců školy renaissanční společně tyto věci: nesmířitelnou zášť proti křesťanství a proti legitimním panovníkům.

Holbach.

Paul Thiry, baron Holbach, narodil se 1723 ve Falcsku a byl po vzoru tehdejších přiveden do Paříže a dán na výchovu do kolleje.

Pojav nesmírnou lásku k antické literatuře, nevážil si všeho ostatního jakožto pustého barbarství.

Jsa bohat, vystrojil každou neděli svým ctitelům nádherné hody, tak že jej za to známý *Galiani* nazval »nejvyšším domácím hofmistrem filosofie.«

Tyto hody ovšem ani zdaleka nepodobaly se oněm agapám čili hodům lásky prvotních křesťanů, nýbrž na vlas podobny byly oněm hostinám (co do účelu), jaké strojil Sokrates v Athenách, Ficinus ve Florencii, Callimachus v Římě, Bedřich II. v Postupími a Voltaire ve Ferney-i. Také ovšem nezpívány při nich žalmy, jako to činili první křesťané, nýbrž mluveno o náboženství a věcech nejvyšších s potupou, jež byla hodna rázu oné doby.

¹⁾ »*De l'homme*«, sect. I., cap. XIII., p. 39 a 40.

²⁾ Tamže, I. c., sect. I., cap. XV., p. 60.

³⁾ Tamže, I. c., p. 61.

⁴⁾ Tamže.

⁵⁾ Tamže.

⁶⁾ Tamže, p. 57 a 59.

Holbach napsal knihu *»Systeme de la nature«*, jejíž obsah ovšem nebyl zcela novým, nýbrž pouze soustavně zpracovaným opakováním příslušných spisův antických filosofů. Kniha Holbachova značí nejodvážlivější měrou apotheosu lidského rozumu a lidského těla. Viděti lze v ní jaksi souhrn všeho toho, co přiřkli naturalističtí filosofové člověku, usilující jej — ovšem beze všeho práva — ubožniti. V knize té vidíme všecko, co už před 150 léty přimělo papeže Lva X. na lateránském koncilu, by to zavrhl, řka, že filosofie tehdejší (doby renaissanční) otrávena jest až ku samému kořeni pohanstvím.

Obsah této knihy Holbachovy jest směs atheismu, materialismu, fatalismu a všech oněch hrozných bludů, jež renaissance obrodila pěstováním starého paganismu. Dle knihy té jest (prý) člověk dílem přírody, žije v ní; jsa podroben její zákonům, nemůže se z nich vymknouti, ba ani myšlenkou se jich zprostiti. Pro bytost, již příroda vytvořila a již příroda obmezila, není ničeho jiného než vesmír. Všecky (prý) ostatní bytosti, o nichž se mluví, že jsou různé od přírody, nebo že jsou nade přírodou čili nadpřirozené (n. p. Bůh), jsou pouhými (prý) chimaerami.¹⁾

Než probůh! cože zbude, odstraní-li lidský duch vše nadpřirozené? Nic jiného než fatalismus a materialismus.

A opravdu také Helvetius k těmto logickým důsledkům dospěl a musil k nim dospěti. Člověk (prý) jest bytostí čistě fysickou a jakožto takový má (prý) bez reptání podrobiti se závěrkům povšechné síly. Člověk (prý) děkuje všecku svoji jsoucnost pouze nezbytnému hnutí látky, jež plodí, množí a přikrášluje sebe samu bez přispění zevní nějaké moci. Stvoření jest (prý) smyšlenkou. Ten člověk jest prý dokonalý, jenž následuje zákonů přírodních.²⁾

Než, měl-li Holbach tyto názory o přírodě a člověku sám ze sebe, z vlastního nazírání na přírodu a člověka?

Nikdy, nýbrž čerpal je z onoho světa, od oněch starých učitelů svých, k nimž už záhy chodil do školy, totiž z četby pohan-
ských autorů. Či snad jsme na omylu? Či snad neznal básníka Manlia, jenž pravil:

»Omnia mutantur mortali lege creata,
Nec se cognoscunt terrae vertentibus annis,
Exutes variam faciem per saecula gentes,
Et manet incolumis mundus suaque omnia servat,
Quae non longa dies auget, minuitque senectus,
Nec motus puncto currit, cursusque fatigat:
Idem semper erit quoniam semper fuit idem? ³⁾

Či snad neznal Ovidiových slov:

»Omnia mutantur, nil niterit; errat et illinc
Huc venit hinc illuc — —? ⁴⁾

¹⁾ »Système de la nature«, I., oddíl I., kap. 1., str. 1.

²⁾ Tamže, I. c., str. 2., 5., 24. a 25.

³⁾ Vše, co povstalo pod zákonem přírodním, se mění; země nepoznává se průběhem let; pokolení během století mění se. Svět však stojí bez pozměny, zachovává se, co jest mu vlastním; délka času se nemění, stáří ničeho z toho neodejme. Svět běží, aniž by se z dráhy své o bod vyšinul, neunavuje se v běhu; stále bude týmž, jelikož týmž byl stále. (»Astron.« lit. I.)

⁴⁾ »Vše se mění, nic nezachází; bloudí pouze semotamo a přichází odtud sem a naopak.« (»Metam.« V., 165.)

O tyto a podobné autority opíraje se, Holbach pronesl svoje smýšlení o přírodě a člověku.

»Tvrditi, že přírodu řídí nějaká bytost duchovní, bylo by tvrditi, že jest řízena bytostí, opatřenou orgány, jelikož bez těchto nestává (prý) ani pojmův, ani idejí, ani národův, ani myšlének, ani vůle, ani plánův, ani jednání.«¹⁾

Jak patrně, nečerpal Holbach ani jednoho místa z Luthera, Kalvína, Zvingliho, důkaz to, že filosofie 18. století byla dcerou renaissance, t. j. pohanských obrozených idejí, ne pak dcerou reformace.

Duše lidská (prý) není ani něčím nehmotným, ani nesmrtelným.²⁾ A proč že odvážil se toto tvrditi?

Proto, poněvadž filosofové epikurejští, pythagorejští a Stoikové, zkrátka: »nejsvětější« a »největší« mužové Řecka a Říma mu v tom byli učiteli: na př. Ovidius, Pythagoras, Timaeus z Lokridy, Zeno, Cicero, Seneca (filosof) a Seneca (básník), Epiktet a Markus Aurelius.

»Smrt tedy nebyla mu ničím, než rozkladem živlův a prvků, z nichž zvíře jest složeno.«³⁾

»Znič, přírodo, žezlo tyranství v krvavých rukou; člověk musí se posléze přece odvážiti, by se osvobodil«⁴⁾

Dne 21. ledna 1789 zemřel, jak pravil, by jako všechna zvířata opět rozpadl se v nic

b) — Illuminatismus. Současně s Voltairem podjal se jiný muž obrovského boje proti křesťanství a monarchické soustavě. Byl to professor práva, Adam Weishaupt, narozený roku 1748. Cíl obou byl týž, ale cesty k dosažení jeho byly různé. Voltaire útočil zjevně spisy svými, Weishaupt v děsném, tajemném zákoutí. Idey Voltaireovy zašly namnoze, Weishauptovy žijí dosud; Voltaire byl zjevným, Weishaupt tajným odpůrcem Boha, víry a řádu. Voltaire pracoval parou ve Francii, Weishaupt kul pekelné plány v Německu. Jelikož tuto nelze psáti podrobně porovnání obou geniů zla, mimo to pak už o Voltaireovi řeč právě byla, dlužno co nejstručněji na nezdolných pramenech postaviti význam Weishaupta.⁵⁾

¹⁾ »Système de la nature«, I., oddíl I., kap. 4. a 5., str. 54.—66.

²⁾ Tamže, I. c., pag. 280.

³⁾ Reflexions morales de Marc-Aurèle Antonin« lib. IV., §. 14. et lib. VIII., §. 58. — »D' Holbach, Système de la nature«, I., oddíl I., kap. 4. a 5., str. 287.

⁴⁾ »Système de la nature«, II., 414.

⁵⁾ Hlavní z pramenů těch jsou: »Einige Originalschriften des Illuminatenordens, welche bei dem gewesenen Regierungsrath Zwack durch vorgenommene Hausvisitation zu Landshut den 11. u. 12. October 1786 vorgefunden worden. Auf allerhöchsten Befehl Sr. churfürstl. Durchlaucht zum Druck befördert.« München, bei Joseph Leutner, 1787.

»Die drei merkwürdigen Aussagen, die innere Einrichtung des Illuminatenordens, in Bayern betreffend,« 1786.

»Nachtrag zu weiteren Originalschriften, welche die Illuminatensekte überhaupt, sonderbar aber den Stifter derselben, Adam Weishaupt, gewesenen Professor zu Ingolstadt betreffend und bei der auf den Baron Bassus'schen Schloss zu Sandersdorf, einem bekannten Illuminaten-neste, vorgenommenen Visitation entdeckt, sofort auf churfürstlichen höchsten Befehl gedruckt und zum geheimen Archiv genommen sind, um solche Jedermann zur Einsicht vorlegen zu lassen.« Zwo Abtheilungen. München 1787, bei Joseph Leutner.

Poukazujeme tuto na znamenitý spis »Der Kulturkampf vor hundert Jahren als Spiegel für die Gegenwart«, Bonn, bei S. Hauptmann, 1880.

Na zničení Církve Boží na zemi a na zrušení panovnické moci zcela dle idejí antických zarazil Weishaupt tajný spolek illuminátů (osvícenců), jemuž dal tento hierarchický ráz a řád:

I. třída t. zv. »minervalů« čítala:

- a) stupeň novice,
- b) » minervala,
- c) » minervala osvícence (Illuminatus minor).

II. tř. vzata byla z organizace symbolického zednářství:

- a) učeník,
- b) tovaryš,
- c) mistr.

Tyto obě třídy byly pouze přípravními třídami (Vorbereitungsklassen) v t. zv. předdvoří řádové budovy.

III. třída obsahovala tyto tři stupně mysterií:

A) Mysterie malé, jichž zasvěcenci slouli:

- a) Illuminatus maior (škotský novic),
- b) Illuminatus dirigens (škotský rytíř).

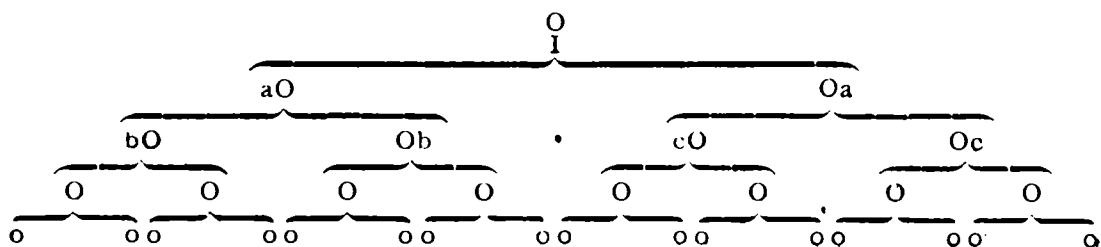
B) Mysterie střední, jichž zasvěcenci nazváni byli:

- a) malý stupeň kněžství (stupeň epopta), a
- b) malý stupeň vládce (stupeň regenta).

C) Mysterie nejvyšší byly z počátku jen v základních rysech označeny, později pak ve dvou těchto stupních obsaženy:

- a) vysoký stupeň kněžství (Magus a filosof) a
- b) vysoký stupeň vládce (Rex, člověk-král).

Zakladatel »církve illuminátů« měl tedy své novice, jáhny, kněze, velekněze. Kým byl sám? Generálem řádu dle vzoru řádu jesuitského. Kým byl Weishaupt? Professorem práv na universiě v Ingolstadtě. Bylo mu 28 let, kdy pojal myšlenku podvrátiti církev i monarchická zřízení. Vida, jak mocně svojí sjednoceností a organizací provedli Jesuité mnoho dobrého, zřídil tajně svrchu uvedenou hierarchii osvícenců dle ducha naprosté poslušnosti autority. Autoritou osvícenců byl Weishaupt sám. On byl jejich vůdcem, neomezeným ředitelem, jejich srdcem i duší. Když už měl plán svůj ďábelskou chytrostí vypracovaný a do nejmenších záhybů prostudovaný, začal jej uskutečňovati. Vyhledal si v labyrintu lidí několik takových, jež uznal za vhodné pomocníky. Strašlivou přísahou zavázav je k mlčení, zasvětil je postupně do svého plánu. Vyhledal hanoverského barona Kniggea, tento jiné dva, z nichž každý opět jiné dva řádu získal. Tím povstal tak zv. komunikační řetěz, jehož obraz sám Weishaupt takto znázornil:

To znamená: Každý zasvěcenec do plánu Weishauptova získal jiné dva, na něž bylo lze úplně spolehnouti se; každý z těchto dvou získaných osvícenců získal opět jiné dva a t. d. Weishaupt sám byl střediskem všeho jednání, dohlíží na své dva vyvolence, tito opět na své dva atd. Tím se utvořil mocný řetěz, jehož všechny články držely přísnou jednotu.

Zde nelze psátí široce o významu jednotlivých tříd a stupňů osvícenců, proto činíme tak pouze co nejstručněji.¹⁾

Jestliže už ve starých pohanských mysteriích Aegyptanů, Peršanů, Řeků atd. byli kandidáti zkoušeni co do povahy a duševního stavu, čili: byli-li už u pohanských mysterií novicové nuceni prodléti léta »v předdvoří«, než jim bylo dovoleno vstoupiti do samého »chrámu«, čili zřetelněji ještě: jestliže už v pohanských starých mysteriích bylo přihlíženo k tomu, by se do nich »neschopní«, »nespolehliví« a »vůbec nevhodní« členové nedostali,²⁾ tu ovšem i Weishaupt sám nemohl jednati méně opatrně. Proto zavedl svrchu připomenutý hierarchický řád, jehož úkolem bylo povlovně a ponenáhlu zasvěcovat údy do strašlivého plánu illuminatismu. Od novice až k posledním dvěma nejvyšším stupňům (Magus a Rex) dalo se zasvěcování v děsné ty plány postupně. Novic, ukázal-li schopnosti, byl zasvěcen v tajnosti minervalu, po té v tajnosti dalších stupňův — až posléze otevřela se mu brána úplného zasvěcení dokořán. Z toho ovšem neplyne, že by opatrný Weishaupt každému členu úplně popřál nahlédnouti v souhrn plánů svých. Jen »nejosvícenějším« mužům bylo zjevno tajemství strašlivé sekty illuminátů, jež vrcholilo v těchto dvou bodech:

I. Zničiti trůny tyranů či despotův;

II. Oprostiti lidstvo pověry (= náboženství) a povznést rozum za rozhodčího a soudce vší pravdy.

Této úlohy dle Weishauptových úmyslů bylo lze dosíci podvrácením víry a loyality. Jelikož však prostý člověk sotva by dal přemluvit se k těmto bídným plánům, tu Weishaupt radil svým stoupencům, by vybírali za členy illuminatismu »učence, boháče a mocné muže«. Nobiles potentes, divites, doctos quaerit él! »Potřebujeme přívržence podnikavé. Musí to býti mužové neoblomní, prostí, poslušní, učenliví a družní.«

A proč to? Bylo ovšem třeba peněz, naprosté poslušnosti, odvahlivosti, bezohlednosti. Bylo třeba studujících, jimž by se podvrátit ideje — ovšem pod strašlivou přísahou mlčelivosti — vstřípiti mohly. Bylo třeba k dosažení záměrů Weishauptových mnohých věcí na př. šifrovaného písma, zatajení jmen pravých a nahrazení jich jmény jinými, válečnými, klassickými,³⁾ bylo třeba opatrného nadšení na jedné i klidné rozvahy na druhé straně...

¹⁾ V této příčině poukážeme na výtečný spis Eckertův »Magazin«, 2. Heft, 1875., Barruelovy »Memoires«, Cartierovy spisy (viz překlad »Světlo a tmy« Tom. Šobera, Brno, 1888.

²⁾ Pythagoras na př. setrval v Agyptě plných 40 let, aniž by se mu dostalo zasvěcení do nejvyšších mysterií.

³⁾ Tak na př. přijal Weishaupt jméno: Sparta kus; Koppe, první dvorní kazatel a konsistorní hanoverský rada, jméno: Mark Aurel; baron Knigge jméno: Philo; Hoheneicher, dvorní komorní rada ve Freisingách, jméno: Alcibiades; ministr Montgelas jméno: Musaeus; kanovník Hertel jméno: Ma-

Činnost, již Weishaupt zahájil, byla hodna odpůrce Kristova. Přijav hodnost generála řádu, ovládal s desíti areopagity, kteří tvořili jeho konsistoři, obrovské těleso illuminátu. Na samém počátku své neblahé činnosti ukázal bídnou svoji povahu. »Jsem pln zoufalství;« — napsal důvěrníku svému Mariovi, — »švakrová moje jest mnou těhotna. Už jsem se všemožně staral o to, kterak bych z ní plod vyhnal . . . Promluvte s Celsem (nepravé jméno mnichovského lékaře), dalo-li by se v té věci něco učiniti. Nikdo o tom neví, než ona a Euryphon . . .¹⁾ Takový byl charakter (!) »osvícence« Weishaupta.

Bavorská vláda, již se podařilo zabavití tajné listiny illuminátů, nalezla mimo tyto i různé recepty a předměty, jichž illumináti užívali k dosažení svého cíle: recept učil, kterak lze vyrábět »aquam tofanam«, jed neomylný, jenž zabíjel aneb dle dávek blbým činil;²⁾ recept, aby těhotné ženy potratily; recept, jímž bylo lze otrávití vzduch v pokoji; sbírku 130 pečetí vládců, pánův a bankéřů s tajným napodobením ve prospěch řádu; popis zámeků, jež jen zasvěcenci mohli otevřítí a p.³⁾

To byly zbraně na potření víry katolické a na zahubení monarchických vládců!

Než, kterak měl Weishaupt se svými přívrženci a označeným prostředky rozšířiti dábelskou svoji náuku: »Quod est, materia est« (= mimo látku nestává ničeho) po celé Evropě, kde právě tehdaž bujily nauky manichejské, kde Martinez Paschalis, pokřtěný žid, rozšiřoval z Orientu přinesenou směs pantheismu, kabbalismu, kde se rozšiřovaly nauky Saint-Martina, ševce theosofa Jak. Boehma, gnostika Swedenborga, kde pověstný Cagliostro zaváděl zednářský nový obřad »Misraim«?

V době, kdy tyto různé směsice bludu a nepravostí vespolečně o původ, starobylost a nauku se hádaly, navrhli horliví zednáři všeobecný sněm, jenž měl odkliditi všechny spory. Kongres byl svolán do Wilhelmsbadu 1781 (8 let před výbuchem veliké francouzské revoluce!). Toho použil Weishaupt a, jelikož nemohl osobně účasti se sněmu (zdržoval jej úřad profesora a rektora v Ingolstadtě), hleděl

rius; Sonnenfels, dvorní vídeňský rada, jméno: Numa; Bode, tajný rada výmarský, jméno: Amelius; Leuchsenring, hofmistr prince hessensko-darmstadtského, jméno: Leveller; Ern. Ludvík, vévoda sasko-gothský, jméno: Timoleon; hrabě Kolovrat jméno: Numenius; princ August sasko-gothský jméno: Walter Fürst; Woldenhauer, prof. theologie luth. v Kielu, jméno: Gotescalcus; praelát Häffelin, místopředseda církevní rady ve Mnichově, jméno: Philo de Biblos; de Parres, franc. major, jméno: Archelaus; Merz jméno: Tiberius; Brunner, kněz v Tiefenbachu (v diecesi špýrské), jméno: Pikus de Miranda atd. I jména měst pojmenována jinak, na př. Freisingy přezvány: Thebami, Bavorsko Achaion a p. Viz: »Originalschriften« I. und II. Band, 1786.

¹⁾ Viz jeho: »Brief an Marius Hertel« v »Originalschriften«, S. 14. Než i pomocníci jeho nebyli lepšími, jak svědčí dopis 49. a 50. l. c. »Náš Sokrates, který nám mohl prokazovati znamenité služby, jest stále opilý; Augustus náš nám působí špatnou pověst. Bratr Alcibiades po celý den vzdychá a u své hostitelky vysýchá. Tiberius chtěl učiniti násili sestře Diomedové a byl tímto překvapen. Nebe! jaké to mám lidi za areopagity?!

²⁾ Nešťastný Leopold II. zemřel, byv otráven neapolskou polévkou t. j. aqua toffana.

³⁾ »Originalschriften«.

tam poslati svého zástupce. Byl to baron Knigge, neunavný, horlivý, první všech činných illuminátů.¹⁾

Po různých bojích dodělal se Knigge na kongressu netušených úspěchů. Všichni zednářští poslanci žádali býti zasvěceni do tajností illuminatismu. »Všichni byli okouzleni mistrovským tím dílem (t. j. plánem illuminatismu.«)

Toto světlo zazářilo i ve Francii — — — Duch illuminatismu vešel, vnikl a pronikl tajné spolky.²⁾

V tom rozlétla se udiveným světem zpráva, že bavorská vláda dostala se illuminátům na stopu. V tajných spisech objeveny byly plány illuminátů směřující na podvrácení katolického náboženství a trůnů . . . Zevně byli illumináti sice potlačeni, ale duch jejich nezahynul. Ve Španělsku působil směrem osvícenců Reddelow, v Portugalsku Segré, v Neapolsku Ney, v Římě Cerutti, ve Vídni Mehalonich, v Berlíně potlačil generál Möllendorf jich spiknutí, v Petrohradě Genet, Bossi, v Cařihradě rytíř Monrad generál d'Husson atd.

Všude pokusy revoluční . . . Francie odnesla si smutnou palmu . . . Jest třeba obrovského studia k tomu, bychom si mohli učiniti správný pojem ozvláštním tom výjevu v dějinách lidstva.

Illuminatismus působil, vítězil a zvítězil centralisací, sjednoceností a svorností . . . A tohoto ducha osvojilo si nynější svobodné zednářství.

Nebýti illuminatismu, už dávno bylo by se rozpadlo zednářství v nesčíslné odrůdy, jež by zahynuly vlastním vnitřním vysílením . . . Dlužno však ohledati poněkud aspon vnitřní zásady osvícenců. Weishaupta (dle slov Barruelových) dlužno studovati; on měl genia špatnosti, o tom svědčil jeho důvtip, vášeň, činnost a zápal, s jakým prováděl své záměry.

Ježíš Kristus byl mu velmistrem osvícencův, ale učení Jeho prý bylo brzo porušeno. Kněží a filosofové prý na základě učení Jeho zbudovali budovu předsudků, pošetilosti a prospěchu. Podvod kněží a despotismus knížat se prý spojily na potlačení nešťastného lidstva. Svobodné zednářství prý první spatřilo tuto nepravost, ale nemohlo ji odstraniti. To prý se podařilo pouze výhradně illuminatismu, jenž hlásá, že k dosažení prvotních práv svobody a rovnosti člověka dlužno zničiti každé náboženství, všelike občanské společnosti (rozuměj řád! a zrušiti práva vlastnictví! (Barruel, tom. III. p. 17.) »Jděte a znemravňujte učení naším národy, to jest pravé křesťanství, ale jednejte tajně; tajné spolky jiné, jež s námi nemají stejného účelu, připravují nám cesty k dosažení plánů našich. Ony seslabují nepřítelé a umenšují počet a horlivost obhajitelů; všecky snahy knížat, aby zastavili postup náš, budou marny.« (Barruel, tom. III., p. 158.).

Plán Weishauptův: zničiti náboženství a trůny (— dle plánův a idejí Macchiavelli-ho a j. —) měl býti dosažen: porušením práva rodičů na děti, vzpourou proti panovníkům, porušením mravnosti,

¹⁾ O něm vyjádřil se Weishaupt sám: »Dejte mi šest takových mužův a já změním tvář světa.«

²⁾ Dr. Bahrdt působil horečnou pílí na rozšíření idejí illuminatismu v Německu, kde mu pomáhal knihkupec Nicolai; Mirabeau ve Francii, Born a Sonnenfels ve Vídni.

zničením práva majetku, vyhnáním jesuitů jakožto nejpřednějších hajitelů dosavadního řádu, jedem i dýkou, svobodou tisku (již první hlásal v Německu Dr. Bahrdt) a rozšiřováním idejí lži a bludu, výchovou knížecích princů dle plánů svých . . .¹⁾

Nuže — není to vtělená revoluce?

Povšechný ráz 18. století.

Naprostá obmezenost místa nutí nás, abychom o všech ostatních filosofech promluvili co nejstručněji a povšechně. To může se státi tím spíše, jelikož byl to jeden a týž zdroj, z něhož všichni pili, a týž duch, jímž byli nadšeni. Tento zdroj a duch pěstován byl dle nauky antických idejí — a proto lze u všech filosofů školy Voltaire-ovy viděti vesměs dvě věci: pohrdání křesťanstvím a vším, co na něm závisí, a velebení starého pohanství se vším jeho obsahem.

Či snad nemáme pravdy?

Porovnejmež jen filosofii 18. století pouze zběžně s pohanskými autory Řekův a Římanův a ustrneme ne nad podobností, nýbrž téměř nad mathematickou shodností obou.

Řád náboženský a společenský byl výhradním předmětem filosofie 18. věku. Zmíníme se pouze o těchto dvou odvětvích, dobře vědouce, že mluvit o literatuře a uměních bylo by s neprospěchem, jelikož v očích Voltairianismu nestávalo žádné literatury ani umění leč antických.²⁾

1. V řádě náboženském rozlišovati jest mezi věroukou a mravoukou. Co se týče věrouky, popírali stvoření světa: Diderot, Holbach, Büffon, de Maillet, Robinet, Lamettrie a j., učíce, že svět povstal silami přírodními, že voda jest hlavním základem všech věcí; že jest svět velikým zvířetem, velikým pojmem »vše«, z něhož vše povstalo a do něhož vše opět se vrátí; svět (prý) jest věčný (materia est aeterna).

Tak soudili odchovanci školy Voltairianismu.

Než, zdalíž tože učení nepochází z myslí antických filosofů? Zdalíž Amaximander, Anaximenes, Thales a mnozí jiní v klasických spisech Diogenových, Laertesových a Ciceronových připomenutí filosofové tolikéž tak nebyli už dávno soudili?³⁾

Büffon, de Maillet a jiní moderní filosofové za to měli, že svět povstal z vody, jež prý obsahuje v sobě zárodek všeho, co jest (bylina, zvíře, člověk, kterýžto poslední původně prý byl rybou.) Porovnáme-li

¹⁾ Jak bolno, musíme-li tuto čtenářům svým pouze ukázati na hrozné události, kterak knížecí panovnící synové bývají vychovávaní od mužů stojících ve službách tajných spolkův . . . Finis eorum est mors. — Viz brožurku »Freimaurerei u. Socialdemokratie«, Stuttgart (bei Dan. Ochs, 1891, 4. Aufl., S. 28—29.) a to stať »Freimaurerei und Fürstenerziehung . . .« Čtete tam pozorně, nám toho uveřejniti nelze.

²⁾ Viz o tom překlad knihy Gaumeho, V., str. 214., z níž jsme vedle knihy Stöcklovoy »Lehrbuch der Geschichte der Philosophie,« (S. 40—73. a S. 75—221.) čerpali.

³⁾ Diog. Laert. »Vit. Phil.« — Plato »in Phaed.« — Athenaeus »Sapient. Conv.« — Cicero »De nativ. deor.« — Bayle »Dictionn.« (článek »Thales«).

výroky de Mailletovy v této příčině,¹⁾ musíme říci, že mu byl učitelem v této věci Thales (jenž v čisté vodě zřel prapůvod všech věcí), Anaximander (jenž měl za to, že člověk jako ryba v okeánu plovat, dříve než si obydlí lidská stavěl) a Homér, (jenž opěval původ bohův i lidí z lůna Thetidina.²⁾ Svět, toto veliké zvíře, tento veliký vesmír, toto »vše«, jež vše rodí a vše dává, svět, tento veliký miláček Diderota, Holbacha a Helvetia, jest úplně týž, jakým jej býti zřeli Zeno, Plato, Speusippos, Vergilius, Seneka a j.³⁾

Co se týče jsoucnosti Boží, filosofové 18. století byli »pro« i »contra«. Voltaire a d'Alembert byli »pro«;⁴⁾ Holbach a de Maillet byli »contra«; Robinet, Lamettrie, Raynal a Diderot byli — jak se jim to hodilo — brzy »pro« a brzy »contra«.⁵⁾

O duši lidské filosofové školy Voltairianismu byli s filosofi antickými úplně za jedno. Jako Epikur, Anaximenes, Anaxagoras a Xenophanes, smýšleli i Tréret, Lamettrie, Holbach, d'Argens a druhdy i Voltaire — totiž popírali ji. Po té rozmýšleli se jinak a tvrdili, že mají sice duši, polo tělo polo ducha, ba že mají i dvě duše i tři různého druhu. Kdo je tomu naučil? Aristoteles, jenž pravil, že má duši od pola tělo odpola ducha; Plato jim to řekl, pravě, že má tři duše, z nichž jedna v mozku, druhá v prsou a třetí v srdci bydlí;⁶⁾ D'Argens vyznal, že má také duši, ale ta že jest zcela malá, jemná, hmotná. Kdo že mu to poradil? Staří filosofové, pravíce, že duše Demokritova nebyla ničím jiným než malinkou, zcela kulatou a jako pírkou lehkou kuličkou.⁷⁾

Diderot zase honosil se, že duše jeho jest částkou duše Boží, výronem Boha, částkou Boha. K této domněnce přivedli jej staří pohanští filosofové: Pythagoras, Plato, Aristoteles, Seneka, Epiktet, Vergilius — a ty on přece znal na paměť.⁸⁾

Kdo vnuknul Robinetovi myšlenku, by tolik duší počítal, kolik ve slunci, měsíci, na zemi, ba i v jednotlivých hlávkách zelených viděl? Nikdo jiný než starý Thales.⁹⁾

Umírá-li duše? S Lukreciem a Epikurem odpověděl kladně Helvetius, Tréret, Lamettrie i Voltaire.¹⁰⁾ Diderot

¹⁾ »Telliamed«, dial. VI.

²⁾ Cicero »Quaestiones acad.« — Plutarch, de Plac. phil. — Lact. lib. II. »Ilias«, lib. XIV., vers. 201.

³⁾ Cicero de nativ. deor. lib. I., N. 47. — Vergil. »Georg.« a »Aeneis«, lib. VI. — »Dictionn. encyclop.« (článek »Stoicien...«)

⁴⁾ Voltaire považoval Boha jakožto velikou, jedinou duši (dle Zenona, Pythagora, Platona a Vergilia — »de nativ. deor.« lib. II.); Holbach viděl Boha jakožto vesmír (dle Xenophana, pravivšího, že vše, co jest, jen jedno dohromady činí a toto jedno jest bůh) — Bayle, článek »Xenophane«; Diderot, Boulanger, Raynal, Voltaire a j. učili, že stává »klidného Boha« (dle Epikura a Aristotela — Cicero »de nativ. deor.« I., 71. a 72.).

⁵⁾ Různost tohoto smýšlení lze odvoditi odtud, že různí filosofové obrali si za učitele různé staré filosofy. Či snad v této příčině nebyli různého smýšlení; Prodikus, Simonides, Stilpo, Theodorus, Lucretius, kteří byli »contra«, a Plato, Cicero a Tacitus, kteří byli »pro« a brzy »contra«?

⁶⁾ Cicero »Tuscul.« Nro. 34. — Bayle (článek »Averrhois. n. E.«)

⁷⁾ Cicero, l. c., Nro. 37. — Plato »Placit. phil.«, lib. IV.

⁸⁾ »Exposition de la doctrine des anciens...«

⁹⁾ Diog. Laert. »Vit. phil.«

¹⁰⁾ Cicero de finib., lib. I., Nro. 75.

naopak nepřeje si, by zemřel celý. »Jsem kočkou, psem, člověkem. Proč bych se nemohl kdysi na svět vrátiti jako kapucín nebo jeptiška?« To jest metempsychóse — a zdaliž dobře Diderot neznal Vergilia a Diogena Laertského? Či snad nedočetl se v jejich spisech, že Pythagoras nejprve byl Athalidem, synem Merkurovým, po té Euphorbem, jenž byl raněn za oblehání Troje, po té Hermotimem, dále chudým rybářem Pyrrhem, posléze — když už byl po páté zemřel — Pythagorem, nečítaje dalších obrození ve formě psa, kočky jmenovitě pak boha?¹⁾

O mravouce, jež učí, že něco jest mravně dobrým a něco opět mravně zlým, že zcela něco jiného jest ctnost než nepravost, různily se náhledy filosofů 18. století mezi sebou. Čím to lze odůvodniti? Tím, že někteří obrali si za učitele Sokrata, Platona, Pythagora a Zenona, kteří ctnost nepovažovali za prázdný pojem, jiní pak Pyrrhona, Aristippa, Stratona (z Lampsaku) a Epikura, kteří ctnosti neuznávali.²⁾

Význam »nebe« a »pekla« byl filosofům školy Voltairianismu kamenem urážky a posměchu. Pojmy ty byly (prý) dobré pro sprostý lid, svobodný myslitel se jim smál. Kdo byl předchůdcem těchto názorů? Starý Plinius, Vergilius, Seneka, Cicero, Horác ba i Plato.³⁾

Počestnost, pokoru, čistotu a mrtvění považoval Helvetius, Holbach a j. filosofové za nesmysl a bláznovství. Od koho se tomu přiučili? Od Diogena, Epikura a Kratesa.⁴⁾

II. V řádě společenském byla škola Voltaire-ova smýšlení republikánského a demokratického; hlásala vraždu krále a nenávisť vůči království. Od koho se tomu přiučila? Od celé historie řecké a římské.

Kdo vnukl moderním filosofům, by hlásali zrušení majetku? Pohanský starověk řecký a římský. Či snad neznali Lykurga? Vytlačíme-li trest nauk filosofů 18. století, vidíme v ní ve filosofické příčině rationalismus, v náboženské naturalismus, v mravní sensualismus a ve společenské republikanismus. Veškeren život 18. století byl pohanského rázu, jsa hlásán všude a všude.

Co činili umělci? Vtělovali pohanské ideje výhradně ze starého života řeckého a římského štětcem i dlátem. Kdo by byl vstoupil do salonu Diderotova nebo do zámků Ludvíků, našel by tam pouze a výhradně předměty z pohanských dějin a z mythologie...

Co činili učenici? Obírali se vzděláváním, překládáním a výkladem autorů starého pohanství římského a řeckého. Vypisovány otázky výhradně z dějin obou klassických národův a nejlepším vypracováním udílěny ceny.⁵⁾

¹⁾ Diog. Laert., lib. VIII.

²⁾ Diog. Laert., lib. II. — Bayle (článek: »Pyrrhon: Exposit. de la doct. des anc.« 12., 16. a 25.).

³⁾ Cicero »Tusc.« lib. I., »de offic.« lib. III. — Plinius »Histor. nat.« lib. II., c. 7. — Senec. »Epistol.« 103. — Plato (Timaeus), »Doct. des ancien. phil.« (art. 29.)

⁴⁾ Bayle (článek »Diog.« a článek »Hipparchia.«

⁵⁾ Tuto uvádíme na příklad pouze některé otázky, na jichž nejlepší spracování byly vypsány ceny:

R. 1736. »Které byly společné zákony národů řeckých, jež tvořily hellenskou pospolnost?«

Co činila šlechta? Únosy, hanebné útěky, hanebné sňatky, hazardní hry byly na denním pořádku. Pohanské orgie stály jedinou Paříž ročně 50 milionů (»Tableau de Paris«, C. CCXXXVIII.)! Na zámcích šlechty provozovány byly ballety a hry rázu naprosto antičkého pohanství¹⁾ a úsudek o nich vyslovovaly filosofující šlechtičny na př. paní de Tencin, Graffigny, Geoffrin a m. j.²⁾

Co činili učitelové? Učili mládež nořiti ducha do starého klassického věku a z něho čerpati duchovní pokrm. A kdo že tenkrát vyučoval? Řeholníci: Barnabiti, Oratoriani, bratři křesťanské nauky, řeholní kanovníci od Svaté Genovefy a hlavně Jesuité. Duch renaissance vnikl až do kollejí, jež řídili řeholníci. Pravili jsme, že oné doby vše bylo pohanským: filosofie, vědy, umění, divadla, ideje, mravy, všeobecný duch, celé století. Bachaumont (»Mém.« IV., 15.) poznamenal, že heslo římské luzy »panem et circenses« stalo se heslem i francouzského národa.

»Naše výchova jest zcela pohanskou,« zvolal P. Grou S. J. »Doma i v kollejích dáváno dětem za četbu básníky, řečníky a profanní dějepis Nepochybuji nikterak, že četba starých an-

R. 1738. »Jaké zákony panovaly na ostrově Krétě a užil-li z nich Lykurg některých pro obec Lacedaemonskou?«

R. 1745. »Jaké autoritě těšil se římský senát ve příčině římských osad?«

R. 1753. »Kterak vznikli římsí rytířové, jakou měli důstojnost a jakých požívali práv?«

R. 1773. »Jaká jména a přívlastky měla Venuše v Řecku a v Itálii?«

R. 1766. »Jaký oděv nosila obě pohlaví v Egyptě před vládou krále Ptolomaea?«

R. 1789. »Zdaliž přispěl ostrakismos a petalismos k zachování či ku pádu řeckých republik?«

¹⁾ Uvádíme zde některé pojmenování balletův a divadelních her ve Francii od 1712 do 1743 pořádaných. Jména ta byla vesměs antická. Ballety: »Slavnosti Thalie«, »Medea a Jason«, »Cesty Amorovy«, »Achilles a Deidamia«, »Castor a Pollux«, »Chrám Gnidský«, »Pygmalion«, »Daphnis a Chloe«. Divadelní hry: »Erigone«, »Electra«, »Návrat Marsův«, »Lysimachus«, »Deukalion a Pyrrha«, »Minos«, »Alcyon«, »Smrt Caesarova«, »Tyran Dionys«, »Hry olympické«.

²⁾ »Mém. de Bachaumont«, I., 40; II., 103., 105., 159; III., 32., 33., 125., 137 atd. Ba ani smrt sama nemohla vymaniti ducha ze sybaritismu. Tehdáž počala sebevražda žiti opět. Jako d'Alembert, Condorcet a m. j. totiž sebevraždou zemřítí mohou jen ti, kdo nemají víry. Slyšme zde, jakou smrtí zemřel hrabě de Maugiron! Hodinu před smrtí svojí pronesl totiž tyto verše:

»Voici donc mon heure dernière!
Venez, bergères et bergers,
Venez fermer ma paupière;
Qu'au murmure de vos baisers
Tout doucement mon âme soit éteinte,
Finir ainsi, dans les bras de l'Amour,
C'est du trepas ne point sentir l'atteinte,
C'est s'endormir sur la fin d'un beau jour.«

(To tedy jest má poslední hodina! Nuže, pojdte mi zatlačit oči, pastýři a pastýřky! Nechť duše má v šepotu polibků vašich vyhasne! Umřítí v objetí lásky značí necítiti dotknutí smrti, nýbrž usnouti u večer krásného dne.)

Bachaumont (»Mémoires«, III., 176) připomenul, že hrabě de Maugiron bydlil u biskupa v Gentu. Kněžstvo spěchá k nemocnému poskytnout mu náboženské útěchy; nemocný však prý, obrátiv se k lékaři, pravil: »Já je podvedu; myslí, že mne už mají, ale já jim -- uteku.« To řka, zemřel.

tických spisovatelův, ať básníkův, ať filosofův, mnoho k tomu přispěla, že odchovála tento veliký počet nevěrců, kteří od renaissance se objevili.... Nejsme sice modláři, ale jsme křesťany jen zevně, za to však jsme pohany duchem, srdcem i jednáním.«¹⁾

P. Cerutti pravil, že »krásné vědy jsou potravou, již skýtá kollej. V kollejích prý učí se výmluvnosti a poésii. Z řečníků Demosthenes a Cicero, z básníků Homér, Pindar, Vergilius, Horác.«²⁾

Nelze ovšem Jesuitům a jiným učitelům na vrub přičítati, že mládež kazili! Naprosto nikoliv! Ale byl to duch času, duch renaissance, jež jim jakožto učitelům do ruky vtiskl autory, z nichž měli se žáci přiučovati uměním a vědám. Že duch pohanské minulosti mocně je porušil, bylo výsledkem idejí starých. Voltaire, Helvetius, d'Argenson, Reynal, Turgot, Dupuy, Marmontel, d'Olivet, Ripper de Monclar a celá řada jiných byla vychována od Jesuitů. Porušení mravní čerpali tito všichni mužové od starých klassiků, nikdy pak od Jansenia, Luthera nebo Kalvína.

Z toho ovšem plyne, že nepostačí, máme-li se státi dobrými katolíky, míti dobré professory.³⁾ Převrácená a z domu porušená mládež ovšem sáhla spíše po tom, co duchu její se zamlouvalo, než k čemu byla vedena.

Ovšem bylo by nesmyslné, chtít zatajiti hříchy, jež jsou patrné. Ráz doby renaissanční porušil i kněze.⁴⁾

Bachaumont (»Mem.,« III. 220.) připomenul, že i v kázání svá kněží vlétali ducha i formu starých. Dne 25. srpna 1765 měl abbé Bassinet, generální vikář v Cahorsu, slavnostní řeč o svatém Ludvíku v kapli louvreské, jež způsobila neobyčejně vzrušení. Celé kázání podobalo se řeči flaminův velebících heroa (po vzoru Plutarchově) ve příčině vojenské, politické a mravní. Řečník tupil křížácká tažení a odporoval kurii římské. Řeč jeho neměla křesťanského rázu — i kříž byl opomenut, ale podobala se veskrze obřadu zcela profánnímu. Nebylo v ní ani jednoho textu z písma svatého a ani jednou nevzpomenul Boha a jeho svatých.

Týž Bauchaumont (l. c. II., 47) napsal, že Abbé Corné, kanovník orleanský, kázal o velikonoci roku 1772 ve Versaillesu před králem, aniž by před početím řeči své učinil kříž. Král, obrátiv se s ustrnutím k vévodovi Ayenskému, projevil svůj podiv nad tím. »Uvidíte, Sire,« pravil šašek — »že řeč jeho bude míti ráz řecký!« A opravdu řečník začal slovy: »Řekové a Římané a t. d.« — Král nemohl se zdržeti smíchu...

Na jiném místě podotkl týž spisovatel (I., 38., III., 286.), že pravnuke vévodkyně Choiseulské, abbé Legendre, psal veselohry; že abbé de Prades, jsa podporován abbéem Yvonem, hájil v plném sezení Sorbonny (1751) jistou větu ve prospěch materialismu; že

¹⁾ »Morale tirée de saint Augustin,« I., cap. VIII.

²⁾ »Apol. de l'Institut. des Jésuites.«

³⁾ »De la destruction des Jésuites,« I.

⁴⁾ Klassický duch 18. století podmanil si mnoho duchů mezi kněžími Richelieu měl za brevíř Tacita. Podobného ducha vidíme u abbé-ů: Battenxa Vertola, de St. Réala, la Bletterieho, Gedoyena, d'Oliveta, Voisenona a m. j. To nebyl duch církevní, nýbrž duch renaissancí porušené doby 18. století.

abbé de Bernis v rýmech sepsal »Georgiques françaises« a »Quatre parties an jour« (l. c., I., 277.).

Nelze zde uvést více příkladů, ty pak, jež jsou uvedeny, plně ovšem postačí, by každý soudný a nepředpojatý muž poznal, že vše, vše v 18. století — působením renaissance — stalo se anti-ckým, pohanským.

Než, jakýže následek musil mít tento pohanský klín, jež renaissance vším úsilím pomocí svých apoštolů téměř po 4 století vrážela v život Evropy? Co že zploditi musily pohanský absolutismus, naturalismus, sensualismus a republikanismus mezi národy evropskými?

Nic menšího, než jedovatý vřed revoluce, čili vzpoury proti Bohu, řádu i církevnímu i společenskému i mravnímu. A vřed tento usadil se na místě evropského těla nejbujnějším — totiž ve Francii.

Revoluce roku 1789 vybuchla. Troud chytil, a obrovský požár revoluce zaplál. Jedni, totiž poloslepí, soudili, že jest to jitřenkou nové doby, lepší, volnější, utěšenější; druzí, totiž chladní, mysli, že oheň ten jest šířitelem tepla životodárného; třetí posléze, moudří a soudní mužové, viděli v tomto obrovském plameni, jenž šířal vše vřkol, největší zlo a neštěstí, jež zanechá po sobě stopy: poušť a zkázu.

Kteří asi soudili nejsprávněji?

Vizmež!

Část třetí.

Veliká francouzská revoluce.

Obrovské výše dosáhly spisy pojednávající o příčinách veliké francouzské revoluce. Neobyčejná rozmanitost úsudků těch může opravdu nám sloužiti za důkaz, že příčiny výbuchu revoluce té byly mnohem víc a spíše vykládány rozumováním, úvahami a domněnkami, než historickým pátráním a daleko spíše logickými vývody, než posuzováním skutků. Někteří totiž na př. přičítali výbuch její působení *Voltairianismu* a filosofii 18. století, čemuž opět jiní odpírají. Jiní zase hledají prvotiny revoluce té už v dobách Ludvíka XI., jiní opět v protestantismu, o čemž zase jiní pochybují. Než, jsou i takoví mužové, kteří, zaměňující záminky za příčiny, odvozovali výbuch revoluce francouzské na vrub schodku finančního.

Ovšem jest jisto, že tyto všecy udané příčiny mohly býti a opravdu také byly »pomocnými« příčinami, ale žádná z nich nebyla příčinou hlavní. Lutheranism a kalvinism byly ve Francii příliš neznámy, než aby mohly převrácenými naukami celý národ naplniti jitřením. Filosofie a Voltairianismus neměly v lidu přívrženců tolik a takových, by mohly rozdmýchatí požár tak nesmírných rozměrů. Tyto domněnky jsou asi tak věrohodny, jako ty, že prý revoluce z r. 1830. vzešla z nařízení a ustanovení, jež vydal Karel X., a revoluce z r. 1848. následkem reformy volební.

Dnes — aspoň ve Francii, této kolébce revolucí, jest už známo snad každému, že tyto zdánlivé příčiny byly pouhými záminkami, hesly nebo závažími, jež sice mohly »přitížití« vážku, nikoli však úplně o váze rozhodnouti. Dnes žádný věci znalý člověk nebude viděti v nich pravé a rozhodné příčiny výbuchu oné strašlivé katastrofy.

Jak tedy vyběstí lze z tohoto labyrintu rozmanitých domněnek?

Rodopis některé události lze právě tak určití, jako rodopis člověka, totiž způsobem dvojím: vyptáváním se povolaných a věrohodných svědkův a tázáním se dotyčného člověka samého.

I my se slovutným *Gaumem* půjdeme po této cestě, bychom vypátrali rodopis revoluce francouzské: budeme se ptáti povolaných svědkův a jí samé.

A k jakému asi dospějeme výsledku? I ti osobní svědkové revoluce, kteří ji jako novorozené dítě s radostí a nadšením pozdravili, i ti, kteří narozenou proklínali — a obou těchto jest řada veliká — vesměs jednohlasvě a jednomyslně doznali, že »veliká francouzská revoluce jest dcerou výchovy a vyučování v kolejiích.«

Slyšme tedy některé z těchto povolaných svědků!

Mercier, spisovatel »obrázků z Paříže«, jenž události a paměti svých soudruhů vpletl do svých vlastních, pravil 1785, že »prvním slovem, jež zahlaholilo o jeho sluch, byl »Řím.« Od té prý doby, co se mu dostalo vyučování latině, slyšel o Romulovi, vlčici, Tibeře, o Brutovi, Katilinovi a Scipionovi, kterážto jména prý jej pronásledovala i ve spaní; Ciceronovy důvěrné listy prý odvedly ducha jeho z Paříže do Říma, jehož přece nikdy nebyl spatřil; *Titovy Decady* prý zaujaly ducha jeho tou měrou, že bylo mu třeba dlouhé doby, než se opět mohl státi občanem své vlasti. Četbou autorů těch prý stal se republikánem; všude prý provázeli jej vítězní orlové římských, i do Gallie, již přemohli a která přece byla jeho rodištěm.«

P. Cérutti uveřejnil 1789 tři ódy po způsobě Horáciově, právě v předmluvě, že »duch literární zplodil ducha filosofického, tento pak ducha zákonodárného.« Zdaliž povolaný a soudný muž nemůže viděti v těchto třech slovech dokonale označený rodopis revoluce? ¹⁾

Roussel, spisovatel »*Le Château des Tuileries*«, napsal, že i rolníci, jež něco peněz ušetřili, posílali syny své do kollejí, za to majíce, že se z nich stanou kněží, advokáti a lékaři. Z obrovského počtu těchto mladíků prý vrátily se tři čtvrtiny domů, kazíce doma pohan-skými ideami bodrou a dosud nezkaženou mysl svých rodáků.

Charles Nodier, jenž tolikéž byl svědkem veliké francouzské revoluce, vyznal, že jest s podivem, jak zaujati a nadšení byli studující pro převraty tehdejší. Nebylo prý třeba žádné námahy, by od studií gymnasijských přešli k debattám na fóru; už prý dávno před revolucí těšila se ustanovení Lykurgova a vraždy tyranů veliké jejich pozornosti. ²⁾

Týž spisovatel pravil dále, že se jinochům dostalo vyučování, t. j. společenského života dle vzorů Řekův a Římanů, při čemž prý bylo zapomínáno, že mnohé veličiny těchto národů, jichž jména po věky stkví se budou v annálech, nikterak nebyla vhodnými a uzpůsobilými, by se snášela s mravností moderní společnosti, jsouce namnoze naopak v očích rozumu a humanity ohavnými zločiny. Bylo to prý slepé nadšení a neblahé opičení se po antických národech, silně upomínajíc na anarchickou úlisnost Grakchů, na ukrutnou ctižádost Caesara a na zoufalost Katonovu a na železnou povahu dětibijce Bruta. ³⁾

Sotva že revoluce propukla, už pospíchali učenci uznati ji za svoji dceru.

Dne 8. ledna 1790 všel rektor pařížské university, *Abbè Dumouchel*, do národního shromáždění, a v pozoruhodné řeči pravil, že (shromáždění) ve svém klíně mají nejoddanější a nejupřímnější obdivovatele. »Zkoumajíce — dodal na konec — dnem i nocí stíny

¹⁾ Ve svém spise »*Jardins de Betz*« prorokoval všeobecnou rovnost, opěval filosofickou smrt, jsa redaktorem »*Feuille villageoise*« rozhodně hřimal proti dosavadnímu řádu.

²⁾ *Souvenir du Consulat*...

³⁾ Tamže. — Týž spisovatel pravil dále, že byl vychován ve století, jež zplodilo právě svým vyučováním revoluci. »Tato okolnost (= vyučování), opakuji, jest nepopíratelnou příčinou všech našich neštěstí.«

oněch velikánů, kteří republiky řecké i římské učinili nesmrtelnými, nalezli jsme v památkách Říma a Athén ony velkodušné pocity svobody a lásky k vlasti, z nichž dosud jiskry a popel tryskají. Jsouce nosiči svatého ohně, nemůžeme dbáti výtky, že bychom onen oheň rukama uhasili. Národní shromáždění probudilo v lůně svém genia velikánů starého věku k novému životu, přenesši ctnosti Říma a Athén do říše, kde byli pouze tyrani a otroci!« (Bouřlivý souhlas).¹⁾

Na počátku revoluce pravila jistá mladá vévodkyně ku svému 9—10letému synáčkovi, že (tehdy) byla vynalezena na svedení lidu dvě slova nová: »svoboda« a »vlast!« — »Mýlíš se, mama,« odvětil chlapec, — »slova ta byla velmi běžná u starých, ale ovšem my nejsme proti nim — nic.«²⁾

Abbé Gregoire vybuchl ve slova: »Genius ctnosti jest otcem svobody a revoluce!«³⁾

V pozůstalých spisech *Bernardina de St. Pierre* (p. 447.) lze se dočísti, že »kolleje zplodily revoluci se vším zlem, jež z ní pochází. Naše veřejné vyučování znetvořilo národní ráz. Katechismus činí z lidí křesťany, Vergilius pohany; studium Ovidia a Cicerona i Demosthena plodí z lidí Římany a Řeky, nikdy však Francouze.«

Revolucionář *Briot* vyznal zcela otevřeně, že žáci v kollejích poslouchali tyrana (Ludvika), kdežto zatím nadšeni byli pro Bruta a Charea.⁴⁾

Či snad dále nemluví dosti zřetelně onen nápis, jež na náhrobek zesnulého spisovatele *Dupuy* (jenž se v posledním okamžiku života svého vyjádřil, že byl následkem svých studií už před revolucí republikánem) napsal *de Sacy*:

»Des chefs-d'oeuvre d'Athènes il enrichit la France,
Et des vertus de Sparte il a rempli son coeur!«⁵⁾

že, hledíce ku svrchu položené příčině vzniku francouzské revoluce, máme pravdu? »Kolleje« — pravil *Fourcroy* — »byly kolébkou revoluce, jež, má-li dále býti zachována a rozšířena, potřebuje, by mládež byla vychovávána zcela po republikánsku.«

Či snad neměl pravdy největší sborník děl vědeckých tehdejší doby (philosoph. Decade), když vyznal zcela otevřeně, že kolleje nazývány čestnými pojmenováními »matky« a »kojné« revoluce? »Chcete-li býti republikány? Nuže čtěte Livia, Sallustia, Tacita, Plutarcha!«⁶⁾

¹⁾ »*Moniteur*«, 8. Janv. 1790.

²⁾ »*Moniteur*«, 13. Apr. 1792. (Vesměs čerpáno z Gaumea.)

³⁾ Bohužel bylo množství nešťastníků z kléru francouzského, kteří doufali, že revoluce přinese štěstí lidu na př. abbéové: *Poultier*, *Dumonchel*, zmíněný už *Cérutti*, *Schneider*, *Daunon*, *Chabot*, *Bernard*, *Auger*, *Dotteville*, kteří obírajíce se spisy starých antických klasiků, přiznávali se k náboženství Sokratovu a k politice Brutově.

⁴⁾ V řeči své o slavnosti kralovraždy.

⁵⁾ »Francie obohatila se nejslovutnějšími děly Athén, a ctnosti Spartanské naplnily její srdce.«

Týž doznal dále, že revoluce francouzská daleko spíše jest věcí vyučování než zákonů. Stará výchova měla prý značné vady, nicméně však přece při vši své neúplnosti zplodila muže, kteří provedli revoluci.«

⁶⁾ »*Philosoph. Dec.*« I., 104.

»Za to ručím,« pravil *Camille Desmoulins*, »že budete svobodni, budete-li čísti Cicerona.¹⁾

A *Talleyrand*, tento »biskup revoluce«, musil přiznati veřejně (ve zprávě o vyučování dto. 11. září 1791), že »ve starých školách našlo se přece několik mužů, o nichž zdálo se, že zmužilé jich nauky náležejí k nejkrásnějším dnům svobody, a kteří připravovali bez vědomí despotismu revoluci, jež se opravdu splnila.«

Pagès de l'Ariège, jenž se díval oněm strašlivým bouřím tváří ve tvář, doznal, že s renaissancí zjevil se v Evropě také starověký duch republikánský. Demokracie prý vyšla z kollejí. Vědecké vyučování od 15. století mělo prý pouze ještě dva prameny: Řecko a Řím, výhradní to zemi republikánskou a kolébkou kralovraždy (viz jeho spis o kralovraždě.)

»Revoluce naše,« doznal *Chateaubriand* — »byly vyvolány částečně²⁾ od učenců, kteří jsouce více domovem (v duchu) ve Spartě a Římě i v Athénách než v otčině, snažili se zavést antické zvyky do Evropy. Veřejné školy byly prameny revolucí.«

Německý filosof *Heinrich Heine* vyjádřil se zcela otevřeně, že ve Francii před Ludvíkem XVIII. panovalo náboženství mythologické, kterážto nauka prý byla hlásána spisovateli, básníky a umělci s takovým výsledkem, že na konci 18. století život veřejný ve Francii nesl na sobě ráz zcela pohanský. Za revoluce prý kvetlo náboženství klassického věku nejvíce . . . Paříž prý zdála se býti pokračováním Athén a Říma.³⁾

Další nesčetné doklady, jež pro obmezenost místa uvésti zde nelze, jsou vyznačeny na nesčetných místech spisů: *Micheletova* (»*Die Frauen der Revolution*«, něm., S. 116.), »*Moniteuru*« na přemnohých místech, *M. Allouryho* »*Debats*«, (25. April 1852), »*Bacalaureat und Socialismus*« (S. 48., 58.), »*Oeuvres*«, t. VIII., p. 348., »*Souvenirs du Consulat*«, t. I., p. 88 . . ., »*Du paganisme dans la société*«, p. 59 . . ., »*Nonidi*« 9., vend. an. III., »*Philosoph. Decade*« atd. atd,

Zdaliž neprávem už dlouho před tím netoužil sv. Augustin⁴⁾ na smutné ovoce pohanské výchovy a vyučování, řka: »Zlořečený veletoku pohanského vyučování, jak dlouho ještě budeš metati syny

¹⁾ »*Revolut.*«, t. I., p. 164.

²⁾ Toto slovo »částečně« napsal *Chateaubriand* z nedopatření, jelikož celá kniha jeho o revoluci (»*Essay historique, politique et moral sur les révolutions anciennes et modernes, considérées dans leurs rapports avec la revol. française*«) úplně přičítá výbuch oné katastrofy na vrub vnuknutí antické starobylosti.

³⁾ »*De l'Allemagne*«, préf. II. — Působením studia pohanských spisovatelů na gymnasiích a universitách, pokračovalo pohanství a mythologické náboženství i v Německu. Revoluční ideje i tam měly své následky. »*Göthe* sám (»*Nagender Wurm*«, S. 216—217.) ctil Jupitera, *Feuerbach* vzýval všechny bohy olympské atd. Nezapomeňmež, že německá revoluce r. 1848. vyšla z university vídeňské. (Viz poznámku Gaumeova spisu I., S. 53. — překlad německý.)

Či snad nejsou dosti zřetelnými slova *Charl. Nodiera* a *Allouryho*: »Francouzská revoluce byla ovocem našich akademických studií. Jsme revolucionáři a jsme tím pyšní. Nyní jsme dětmi renaissance (po revoluci), před tím však jsme byli dětmi revoluce (za revoluce)?« — »*Souv.*« II. lib., p. 83. — »*Debats*« 25. dubna 1852.

⁴⁾ »*Confessiones*«, I., 9.

lidské do svých pekelných vln? Tu zajisté, můj Bože, pozbyl jsem světla ducha svého a nevinnosti srdce svého!«

Nuže tedy:

»Byla-li veliká francouzská revoluce opravdu dílem výchovy a vyučování v kolejiích na základě řeckém a římském?«

Revoluce francouzská, na jejíž podrobný formální průběh politický na pravou historii odkazujeme, byla tedy dle všeho až dosud uvedeného dcerou šedé dávnověkosti, jakožto matky a ducha renesančního, jakožto otce.

Na základě tohoto tvrzení pojďme dále!

Byly-li zásady a celý život rodičů francouzské revoluce pohan-skými, a kráčela-li tato dcera jejich zcela ve stopách jejich — a to jsme viděli, — musily nutně jimi býti také zásady a veškerá činnost její.

Vizme!

Oddíl první.

Francouzská revoluce ve příčině náboženské.

Hned po výbuchu svém revoluce francouzská, dříve než byla dala guillotinou popravit panovníka svého a jeho choť, započala činnost svoji na poli náboženském.

Čím asi?

Předně: zabavením církevních statkův a vyrabováním posvátného nádobí chrámův, zrušením kongregací mužských a ženských; a

za druhé: ustanovením náboženství rozumu čili náboženství filosofického místo panujícího až dosud náboženství katolického.

ad I. — V církevních dějinách *Kryštůfkových*¹⁾ čteme, že arcibiskup pařížský navrhl na zmírnění veliké bídy finanční ve Francii²⁾ vydati všecko přebytečné zlaté a stříbrné kostelní nádobí. Ale už 10./10. 1789 učinil zvrhlý biskup autunský *Talleyrand* návrh, by »všecko církevní jmění bylo prohlášeno za státní, sloužící na zaplacení státních dluhů.« List »*Moniteur*« (12./10.) přinesl celou řeč jeho, jež končila těmito slovy: »Není po ruce potřebných prostředků k našemu obrození. Takových však jest veliké množství v majetku duchovenstva, Národ, jemuž přísluší velmi rozšířené a rozsáhlé právo nad korporacemi, těší se také právu nad duchovenstvem, moha nakupeného bohatství tohoto stavu, jemuž ničeho neprospívá, jak se zdá, obrátiti k potřebám svým a to p r á v e m (de iure).«

Aby se tomuto návrhu nemohlo duchovenstvo s prospěchem opřít, dostavila se rozkacená a rozeštvaná lůza 2. listopadu do ná-

¹⁾ Nový věk, str. 687.

²⁾ Do této bídy upadla Francie nesmírným hýřením dvora za Ludvíků XIV. a XV., nesmírným přepychem mezi šlechtou i občanstvem, nákladnými válkami a pod.

rodního shromáždění, hrozíc vraždou všem biskupům, měl-li by návrh Talleyrandův býti potlačen. 568 hlasy zvítězila revoluce proti 346 (246 poslancu nebylo přítomno) a usneseno: 1. Církevní statky jsou majetkem národním a budou hypotékou nového státního dluhu; národ se bude starat o náklad na bohoslužbu a na udržování duchovenstva; 2. s prodejem církevních statkův až do výše 400 milionů započne se 9. dubna 1790.¹⁾

Aby se nezdálo, že revoluce jedná nespravedlivě, obmýšlejíc zabavit církevní statky, snažila se ústy svých »právníků« dodati jednání svému rázu práva.

Tak na př. vystoupil *Lebrun*, řka, že — pátráno-li po původu a vzniku církevních statků, pozná lid, že despotismus a zkažení (prý) zapudily křesťany na pouště; křesťané (prý) pouště tyto učinili ornými; dostavila se (prý) feudalita a anarchie se (prý) rozšířila po Francii; toto (prý) zneužití a nevědomost učinily kněze majetníky půdy! Majetek (prý) jest přeneseným právem, nad nímž přísluší (prý) právo jedinci t. j. lidu, národu. Zákon, jenž to stanoví, jest (prý) všeobecnou vůlí a tato všeobecná vůle žádá jmění církevního pro sebe. A žádala!

Národní shromáždění totiž 2. dne listopadu 1790 vydalo výnos dle *Mirabeau-a* — vlastně dle zásad *Macchiavelli-ho* — v ten rozum, že »všecko církevní jmění musí státi k službám národním.« (»*Moniteur*«.) Druhý den listopadu 1790 zrodil socialismus; onoho neblahého dne »svrchovaný lid« počal vydávati t. zv. »spoliační dekrety«.

10. dne prosince 1790 přikročeno ku prodeji církevních statkův u výši 400 milionů. Tohoto jediného dne zrušeno bylo 50.000 chrámů, klášterův a jiných schránek slavného umění.

3. dne března 1791 zabaveny byly drahokamy a stříbrné poklady chrámů, kapitul a církevních společností z důvodu (právníckého!), že jsou a mohou tyto věci považovány býti jim za neprospěšné! (Kapitál mrtvé ruky.)

26. dne srpna vyloupeny byly všechny nádoby, nářadí a potřeby z bronzu a mědi, jež byly nalezeny ve vyloupených chrámech.

14. září vyloupeny byly državy papežské v Avignonu a ve hrabství Venaisinském.

16. srpna 1792 zabaveno bylo pozemní vlastnictví katedrálních, farních a filialních chrámů.

17. srpna 1792 zmocnil se „národ“ zahrad, vinic a jiných klášterních místností a pozemků.

Den později zabrány „národem“ všechny statky kongregací obou pohlaví a všecko jmění dobročinných řeholních ústavů.

9. září zmocnil se „národ“ stříbra chrámů závislých na civilní listině.

10. září pobráno všecko zlaté a stříbrné nádobí z dosud ušetřených chrámů z důvodů, že tyto předměty slouží pouze marnivosti, neodpovídajice naprosto žádoucimu prostému konání bohoslužby.

¹⁾ Různá čísla »*Moniteur*« přinesla řeči *Barnaveovu*, *Thouretovu*, *Garatovu*, *Grégoireovu* a m. j., jež čelily na konfiskaci jmění církevního.

12. září vylámány všechny železné mříže z budov klášterních a užito jich na zhotovení kopí pro ozbrojení občanů.

19. září pobrán byl majetek řádu Maltéžského.

27. září vyloupeno bylo všecko nářadí a všechny movité věci z budov klášterních, jež byly k pohodlí generálův a mužstva darovány.

13. srpna 1793 zmocnil se „národ“ všech zvonů, z nichž dal liti děla.

25. dne měsíce brumaire II. (roku revol.) zmocnila se revoluce všech presbyterií a jich příjmů, jež určila na podporu „trpícího lidstva“ a ku „republikánské výchově“.

28. dne měsíce nivóse (II.) vybráno bylo z chrámů všecko kostelní prádlo k účelům vojenských nemocnic.

23. dne měsíce prairial (II.) všechny zvony pařížské přelity byly na děla. (*Gaume, I., S. 99. 101., něm. překlad.*)¹⁾

Aby pak míra zla byla dovršena, odsoudil „národ-Bůh“ každého kněze, jenž by se odvážil prohlásiti buď prodej anebo pobrání statků církevních za nespravedlnost, na deset let na galeje.²⁾

Každodenně bylo lze viděti, kterak z celé Francie obrovské řady táhly do Paříže, by před národním shromážděním vyloupenou kořist z chrámu vyložily.

Vše, co bylo lze vyloupiti, veškero bohatství slavných a nádherných chrámů francouzských, vše, co sloužilo až dosud k ozdobě i bohoslužby i chrámův a oltářů vůbec — vše svezeno bylo do Paříže.

Obec Meaux odvezla 1114 marek a 2 unce stříbra, jehož prý — jak se řečník její vyjádřil — božové neuziteční (onoho okresu) nepotřebují.

Obec Bercy nabídla „vlasti“ stříbrné nádoby svých chudých chrámův.

Obec Nemours dala do rukou národního shromáždění 3 bedny plné zlata, stříbra, granátův a drahokamů, čehož ukofistili při „filosofickém vloupání se“ do chrámu svého okršlku.

Mluvčí správních úřadův invalidních položil kořisti uloupené k nohám národního shromáždění, řka: „Zde vám přinášíme spratek lícoměrnictví a dětské klapačky pověry. Opravdu měla pověra něco hmotného a dobrého do sebe — totiž zlato a stříbro, jimiž svůj ohyzdný obraz přikrašlovala, což tuto na prahu oltáře vlasti skládáme, ovšem že ne za tím účelem, abychom duše spasili, nýbrž abychom republiku zachránili a tím upevnili panství rozumu a svobody.“

Obec Sèvres (Seine a Oise) vychvalovala stříbro chrámů svých, řkouc, že „domnělým bohům už žádné lidské oběti vzdávány nebu-

¹⁾ Zdalíž porozumí tedy každý soudný muž, proč revoluce vždy, kde při síle jest, útočí nejprve na církevní statky? Co se na př. nyní děje ve Francii? Co že byl Josefinismus? Co že kulturní boje na př. v Německu, Švýcarsku a jinde? Kde se osvědčila saecularisace? Kde vzešel prospěch národům z pronásledování církve? — A kdo že radí od veliké francouzské revoluce národům, aby konfiskovali statky církevní a útočili na církev? — Svobodní zednáři, zapřísáhlí nepřátelé církve Boží! Díky to, že jsou nosiči, hlasateli a přičinami všech revolucí. (Viz „*Svobodné zednářství*“, 1895., oddíl V. dílu prvního, oddíl VII. a VIII. dílu druhého!)

²⁾ 7. dne měsíce Vend. (II.)

„dou. Svoboda prý jest jejich republikánským bohem a tento bůh tedy ať prý žije!“

Tolikéž i obce Clichy, Boissy-sur-Seine, Vaugirard, Petits-Andely, Clamart a veliký počet jiných přivezly ukořistěné nádoby chrámové a, skládající je u nohou národního shromáždění, kořenily svými poslanci a řečníky tyto dary bohopustým rouháním. Tak na př. řečník obce Clamartu pravil, že obec jeho gratuluje si k velikému štěstí, že není poslední, jež klade k nohám národní moudrosti dětské klapačky pověry a arsenál fanatismu. »I nám« — pravil na konec — »přisluší sláva mítí podíl na nadšení, na svatém nadšení rozumu.« Posléz ujistil zákonodárný sbor, že uloupením posvěcené veteše a dětských pagod navždy (prý) přestane »nebeské šaškovnictví«, jež (prý) po 18 století pozbavovalo velikou část lidstva rozumu. »Žádných kněží více, žádných apoštolů, žádné bohoslužby! Každý nechť si vzývá nejvyšší bytost dle svého způsobu, k čemuž prý má právo od přírody. Vlast prý jest bohem pravého republikána!«

Dále přišli Jakobíni z obce Franciade (Saint-Denis) učinit konventu dar zvláštní. Přinesli totiž s sebou hlavu a kosti svatého patrona svého (sv. Diviše), apoštola Gallův, rouhavou ironií se smějíce těmto »zapáchajícím« ostatkům, »cárům« a pozlacené »návnadě«. — »Druhdy nástroje fanatismu!« — pošklebovali se svatým ostatkům. »Svatí všeho druhu, ukažte se nyní jako vlastenci, objevte se ve hmotě a putujte (zlaté totiž a stříbrné sochy svatých) do mincovny, proměňte se v peníze! Jest naším přáním, abyste už na tomto světě svojí pomocí nám poskytlí štěstí, jež jste slibovali nám na onom světě!«

Vším právem tázal se *Gaume* (I., 102.), co že dlužno mysliti si o mužích ve sv. Písmě zběhlých, kteří, sedíce na stolicích v zákonodárném sboru, tleskali tomuto bohopustému rouhání se, jež na věčné doby za příklad uveřejněno bylo v »*Moniteuru*?«

Byli to kněží! Jidášové zrazující Krista za přízeň — revoluce!

A jakoby klassické pohanství, jehož duch v podobě zvířecké šílenosti usedl na mozek zvrhlíků těchto, i do nitra a na rty obecného lidu vešel, ospravedlňovali poslanci obce Sèvreské svatokrádež vzpomínkou na »krásný« starovek těmito slovy: »Občané! Dyonisius ze Syrakus odňal Jovišovi zlatý plášť z důvodu, že v zimě jest mu v něm chladno a v létě příliš horko. I my jsme odňali svým kněžím a světcům jich poklady a nádherné nádoby, jež byly přílišnou protivou ku prostotě »*Sancsculotty*«. Ježíše, jehož služebníky se pojmenovali. Budoucně bude naší bohoslužbou bohoslužba svobody. Tuto klademe na oltář vlasti 7 marek zlata, 219 marek stříbra, 300 marek jiného kovu a množství drahokamů.«¹⁾

Několik dní později dostavili se poslanci obce Gravillierské do místností konventu v biskupských mitrách a ornátech, tančíce »*Carmagnolu*«, při čemž hrála hudba mrzké písně. Shodivše se sebe kněžský šat — objevili se v uniformě národní gardy, metajíce do vzduchu mitry, štolý, ornáty a berly biskupské. A aby tyto Satur-

¹⁾ »*Moniteur*« dto 10. září 1793. (Viz dále téhož listu XVIII., p. 20—659., kde podobných věcí mnoho udáno jest, — XIX., p. 234. — 609. — XXI., p. 211.)

nalie dosáhly vrcholu svého, dáno dítěti slovo, jež žádalo na konventu zřízení republikánského katechismu.

Hlasitý jásot provázel tuto žádost dítěte, jež předseda za to — políbil.

Ale nejen obec pařížská — nýbrž i departementy přikvapily s lupem svým.

Všecky francouzské silnice byly oživeny povozy, jež přivázely lup klášterního a kostelního zlata a stříbra do mincovny.

Nikdy ještě neviděl svět podobného divadla.

9. dne Brumaire (XI. roku) přivezlo mnoho povozů stříbrné předměty z chrámů Provinse.

11. dne téhož měsíce mluvil *Chaumette*, jenž byl za příčinou vyloupení chrámů v departementu Niévreském cestoval, po svém návratu k obci pařížské, že v jeho departementu není už ani kněží ani chudých. Vyrabovány v něm zámky vystěhovalců i chrámy, jež podporovaly marnivost šlechty a kněží. Přivezeno (prý) do Paříže stkvostí podobných za 30 milionů. Právě (prý) dospěly k cíli dva vozy s kříži, biskupskými odznaky ze zlata a téměř dvěma miliony ražených peněz do mincovny. Tři jiné vozy s nemenším bohatstvím že (prý) brzy přijedou. Departement pařížský (prý) musí jednati dle departementu Niévreského.¹⁾

14. dne měsíce Brumaire (r. XI.) přivezena byla do Paříže z Pikardie ještě větší suma z vyloupených statků chrámových. Vaky naplněné zlatem a stříbrem byly skládány z povozův a odnášeny do místností konventu. Revoluce jásala. Komisař *André Dumont* pravil ke shromážděným zástupcům »národa«, že na rozkaz, jenž mu konvent dal ve příčině plundrování chrámův a klášterů v severozápadních departementech francouzské země, odpovídá těmito skutky: v jistém opatství u d'Hesdina nalezl 61000 liber (stříbra —), jež přivezl s sebou; 300 — 400 svatých (t. j. soch světců) prý jej prosilo, by (prý) jim pomohl do mincovny. Ve chrámech departementu Sommeského (prý) nezůstalo ani olovo, ani měď, ani stříbro; látky ty prý nahrazeny byly dřevem a sklem. Místo křížů hlásaly (prý) plameny na chrámech novou aeru svobody a ze všech stran voláno (prý) od občanů heslo: »Ať žije svoboda!«²⁾

Následujících dnů, jmenovitě pak po celý měsíc leden 1794 přivázely obrovské řady vozů pod heslem »vlasteneckých« darů svaté nádobí, kříže a vzácné předměty z chrámů v Sedanu, Grenoble a Rochefortu, jakož i ze chrámů departementů Seine, Oise, Loiret, Rosai a j. — do mincovny.

Osada Rosaiská zaslala konventu jakožto »nákladní lístek« tento list: »Dali jsme odvézti zlato a stříbro chrámové do pokladnice; hadry fanatismu (= prádlo bohoslužebné) jsou roztrhány a oděna jimi naše mládež a děti; dřevěné sochy svatých jsme spálili a ohřáli jsme se při nich; zasíláme vám také 500 livrů na uhrazení potřeb vítězů Toulonských.«³⁾

Na posměch křesťanství tvořily se tlupy lůzy a ve formě processí — ovšem rouhavě — táhly městem. Vozka, krácející před

¹⁾ »*Moniteur*« dto 3. listopadu 1793.

²⁾ »*Moniteur*« dto 3. listopadu 1793.

³⁾ »*Moniteur*« dto 20. měsíce Niv. (r. II.).

svým povozem, měl na hlavě infuli biskupskou a v ruce místo biče berlu biskupskou: za ním táhly dlouhé tlupy Jakobínů, prohýbajících se pod tíží uloupených rouch: chrámových až k zemi.¹⁾

Tak pronásledoval nový »bůh« křesťanské vyznání způsobem co možná nejzúživějším, potupně se mu posmívaje, když jej byl prve oloupil. Z chrámů Božích učinil stáje pro koně;²⁾ z jeho zlata a stříbra razil peníze pro své vyznavače; z posvátného prádla zhotovil obvazky pro své raněné a z jeho zvonů ulil si děla. A co začal ve Francii, činil i všude jinde.³⁾ Francie učinila pouze začátek. Vyznavače víry Kristovy rozvázal z přísahy věrnosti, donutiv je, by přísahali věrnost jemu . . .

Opíraje se o zásady pohanství ve příčině svrchovanosti lidu, prohlásil »člověk« sliby náboženské (ustavičné čistoty, chudoby a poslušnosti) za nesrovnatelné s právem přírodním, vyhlásil přísahu řeholníkovu za sebevraždu občanskou; onen okamžik, kdy dostává se svěcení na kněze kandidatovi, vyhlásil za nejzhoubnější epochu a za ničemné barbarství, všechny kongregace za peleš lotrovskou, lenošnou a z tuku práce lidstva tyjící, jichž zrušením prý dostane se svobodě, orbě a uměním neocenitelných služeb.⁴⁾

»Ptejte se dějin,« zvolal *Gaume* (I., 106.—107.), »ke kolikátému století dlužno se vrátiti, bychom se potkali s podobným zjevem! Ptejte se Francouzů, kdo že je naučil, takto pohrdati svými otci! Kdo že naučil francouzské křesťany této pohanské řeči?

Mezitím prohlásil »svrchovaný lid« výnosem ze dne 14. února 1790, že neuznává žádných náboženských slibů, prohlásiv, že »řády a kongregace obou pohlaví ve Francii jsou a zůstanou zrušeny, aniž by pro budoucnost mohly některé z nich obnoveny býti.«⁵⁾

18. dne srpna 1792 dovršil toto zhoubné dílo své, potlačiv — »v úvaze, že svobodný stát nemůže trpěti žádných kongregací, ani těch, jež — věnovavše se veřejnému vyučování, — zasloužily se o vlast, a že roucha církevní svojí zvláštností, jsouce na neblahou vzpomínku, zrušena býti musí,« — všechny duchovní řády a kongregace, i ty, jež zaměstnávaly se službou v hospitálech a nemocnicích, ve všech bratrstvech, jež pěstovala lásku k bližnímu.⁶⁾

Když tedy tento nový bůh revoluce odpoutal vyznavače Ježíše Krista od přísahy věrnosti k Němu, přinutil je, aby přísahali jemu věrnost i v občanském i v duchovním stavu.

V plnosti své auktority zavedl novou náboženskou soustavu, nové, t. zv. národní náboženství, propůjčiv takto pod jménem křesťanským lidstvu »apotheosu člověka«. Římský papež neměl

¹⁾ »*Journal mém. de la Revol.*« II., p. 101.

²⁾ Spisovatel románu »*Bratrstvo mstítelů*« napsal, že revoluce zničila kapli v Brouu, mistrovské to dílo gotické, klášter pak k němu patřící že proměnila v kasárny četnické. A spisovatel onen jak víme, nebyl katolikiem!

³⁾ Generálové revoluce i v Belgii, Italii i ve Španělsku obírali chrámy, pasouce po stříbře a zlaté právě tak jako hladové tlupy Švédů v Čechách, Polsku i Německu. V Římě samém pod heslem »rekvisice« vyloupili poklady chrámové, ponechavše jim pouze jeden kalich. Jaký to obraz vyloupení chrámu Jehovova v Jerusalemu! (»*Moniteur*«, XV., p. 717. a XXIX., p. 225.)

⁴⁾ »*Moniteur*«, III., Num. 45—48.

⁵⁾ »*Moniteur*«, Num. 45.

⁶⁾ Tamže.

býti poslouchán, biskupové nesměli do Říma, aniž směli na papeže se obrátit u věcech církevních. Biskupové, faráři a vikáři byli prohlášeni za úředníky státní.¹⁾

Francouzská revoluce pojala za program svůj heslo starého pohanského caesarismu a stala se »imperator et summus pontifex«.

4. ledna 1790 stal se první pokus, by toto náboženství národní bylo uvedeno ve všeobecné rozšíření.²⁾

Anoť pak vysoké číslo kléru francouzského přece nechtělo zraditi Boha svého, počala revoluce proti nim nastupovati bojem a pronásledováním až na smrt. Pod záminkou různých státních nehod, jež připisovány byly na vrub katolickým nenáviděným kněžím,³⁾ bylo vydáno množství dekrétů proti nim.⁴⁾ Dekrétům těm upřítí nelze naprosté podobnosti s dekréty pohanských císařů římských a jich místodržitelů.

»Kněží jsou bičem republiky; na všech místech říše ozývá se proti těmto kněžským hordám žaloba . . . Krvelační kněží přivádějí vlast ke zkáze, ale necht si vzpomenou tito nešťastníci, že mužové z 9. thermidoru, kteří tvoří veliký konvent, ještě jsou na živu!«⁵⁾

A hrozby ty nebyly pouze jalovými slovy. R. 1792. o dnech 2., 3., 4. a 5. září zavedla revoluce proti kněžím všeobecné pronásledování. Žaláře byly plny, a krev řeholníků ze St. Pélagie, St. Firmina, Chatéletu, Conciergerie, Force a jinde tekla potokem. Zavražděno tam přes 200 kněží.

Téhož dne, když tento boj zuřil, prohlásila obec pařížská v departementech, že část kanibalských spiklenců, kteří byli u vězení, byla od národa na popraviště vedena a že beze vší pochyby celý národ v této věci půjde za jedno za příčinou všeobecného blaha.⁶⁾

Ti z kléru, kteří ušli mečům, neunikli nikterak zuřícímu zákonu. Už 14. dne měsíce února 1793 vypsala revoluce cenu na hlavu oněch kněží, kteří přísahou nepotvrdili, že se podrobují zákonům novým, po 100 liv. Kněží byli pronásledováni po lesích, úpěli v žalářích, zmírali pod guillotinou, byli vyváženi ze země proto, že nesklonili se před sochou triumfujícího pohanství!

Než, hrůza doby byla příliš veliká, tak že někteří z kléru přece zapřeli Boha svého. Ba dosti bylo nešťastných oněch Jidášů. Revoluce z toho čerpala. Jako Dioklecián, chtěje učiniti svaté mystérie křesťanů směšnými, dal je na divadlech představovati, tak revoluce francouzská, tato pravá dcera starého pohanství, nesměla se přece dáti zahanbiti.

9. dne listopadu 1793 viděl sál, v němž konvent se shromažďoval, neobyčejné divadlo. Za ohlušujícího řevu zuřivé a rozkacené lůzy vrazili do sálu zuřivci v kněžských rouších, za nimi šli jiní,

¹⁾ Viz civilní instituci. čl. 4. a 9. a dekrét dto 1. ledna 1791.

²⁾ Tamže, 4. ledna 1790.

³⁾ Zdaliž už *Tertull* (apolog. c. 40.) nepravil: »Si Tiberis ascendit ad moenia, si Nilus non ascendit ad arva, si coelum stetit, si terra movit, si fames, si lues, — statim christianos ad leones?«

⁴⁾ »*Moniteur*«, VII., p. 29, 39, 43, 62; IX., 154, 250; X., 137.; XII., 200, 304, 490, 560; XIII., 464, 540; XXV., 678.

⁵⁾ »*Monit.*«, XXV., 678—679. — Dekrét dto 25. srpna 1793. Srovnej řeči *Cornillon*a, *Barrasa* a *Isabeau*a!

⁶⁾ »*Moniteur*«, XXV., 678 . . .

držíce blátem zohyzděné korouhve církevní; nevěstky křepčice pily z posvátných nádob. Tu prodralo se několik pod tíží rouch církevních se prohýbajících oslů tlupou jásající zbeře, která zuřivými posuňky pozdravovala osla, jemuž na hlavu byla připevněna infule biskupská. Co však nejvíce dojmá čtenáře, byla přítomnost — v tomto místě pustého rouhání — pařížského biskupa Gobela, jenž, vystoupiv na řečniště, zvolal, že už nebude žádné jiné bohoslužby než národní, on že se sřídá všech funkcí jakožto sluha Církve a jeho vikáři, že ho následují. »Skládáme na vašem oltáři, shromáždění, své kněžské plnomocenství, přejíce si, by tento příklad upevnil panství svobody a rovnosti. Ať žije republika!«

Tato slova nehodného zrádce svého Boha, víry i vlasti provázena byla pekelným souhlasem. Vše za ohlušujícího lomozu se objímalo, tak že se zdálo, jakoby Francii zachránila — apostasie! ¹⁾

Stavši se pyšnou pro takové výsledky, chtěla francouzská revoluce celému světu dát o tom povědomost a jak sama se vyjádřila, chtěla se rozšířiti po všech národech. Jména všech kněží, kteří od pravé Církve odpadli, byla v seznamy sepsána a ve všech departementech rozhlášena, ba i do všech zemí a různými jazyky hlášáno to jako úspěch pokroků filosofických. ²⁾ Všem odpadlým kněžím dáváno výslužné; každý biskup, jenž se zdráhal dovoliti svému kněžstvu ženiti, byl sesazen; kdo by zaváděl jinou bohoslužbu, než jakou konvent jménem »národa« byl potvrdil, byl odvezen ze země. Křesťanství ve všech památkách mělo vymříti. Chrámy staly se temply, a trest smrti stihl toho, kdo by se byl odvážil říci jinak než: Faubourg Antoine (= předměstí A.), F. Marceau, F. Denis; Temple Germain, T. Laurent, T. Roch; Rue Guillaume, Honoré, Apolline atd. St. Denis pojmenoval se Franciade; St. Malo nazván Port Malo, St. Aignan Carismont, St. Amour Franc-Amour a p. ³⁾

5. října 1793 oznámila pařížská čtvrt (section) Croix-Rouge obecní radě, že by snad onen název mohl fanatismus rozplamenit a proto že jej změnila v název »Bonnet-Rouge.« ⁴⁾

Než revoluce nespokojila se, že učinila podvratný útok proti katolické Církvi ve Francii, nýbrž toužila, by »opravy« a »přeměny« ve Francii zavedené rozšířeny byly i po celé Evropě. Za tímto účelem rozeslala do různých zemí evropských své řečníky, by svrhly se sebe nenáviděné jho křesťanství a vydobýly si znova svobody jménem přírody a starých Římanů.

»Národové!« volala revoluce ústy svých heroldů k národům evropským, »tyranové, kteří duše vaše potlačili, snížili vás samy ve vašich očích. Chopte se opět myšlenky na svoji důstojnost! Jen zákon vám může poroučeti; vy jste zákonodárci, jelikož princip každé svrchovanosti spočívá bytne ve vás samých. Žádný člověk není vaším náčelníkem, jelikož vám samým přísluší provádění všeobecného mínění

¹⁾ »Hist. pittor. de la Conv.«, III., 190.

²⁾ Dekrét dto 18. Brumaire (II.) — »Monit.« XVIII., p. 369—424.

³⁾ V městě Bourghu (jakož i po vši Francii) přeměňována pojmenování dle formy revoluční. Tak na př. přeměněn název tamní ulice Rue Crevecoeur (žalost) v »Rue de la Fédération«, Rue de Halles (ulice kupecká) v »Rue de la Révolution« a p.

⁴⁾ »Moniteur«, XVIII.

a všeobecné vůle. Slyšte veliký národ, jenž k vám volá: Lidé rodí se svobodnými... Lidstvo pozbylo časem práv svých, a Francie vybízí je, by se jich opět zmocnilo.¹⁾

Ti pak, jež revoluce poslala vyzývat národy, by se osvobodily, byli hodni své úlohy. Genealogie jejich »i n i d e a« sahá až do Sparty, a lze vším právem říci: Lykurg zplodil republikánského ducha Říma, tento pak zplodil Macchiavelli-ho s bratřími; Macchiavelli pak zplodil t. zv. duchy silné (spiritus fortes) čili encyklopedisty anebo filosofy à la Voltaire, Rousseau a ostatní, kteří, aby tím účinněji starý caesarismus t. j. svrchovanost lidu na trůn vypuzených panovníků z Boží milosti posadili, zorganizovali se na pluk bojovníkův Antikristových. Děti pohanského ducha na př. Weishaupt, Knigge, Zwack a m. j. zahanbili krutým pronásledováním Církve Boží i samy rodiče své. Obrovské číslo revolučních mužů dalo se pod prapor zednářství a to nejen ve Francii, nýbrž hlavně v Německu, Anglii, Holandsku, Rusku a jinde. *Voltaire*, *Gothe*, odpadlický kapucín *Feszler*, *Fichte* a nekonečná řada jiných oblekli na se symbol zednářský, t. j. zástěru zevně a přijali podkopnické ideje vnitř ducha svého.²⁾

Revoluce francouzská byla prvním toliko ovocem zapřísáhlého spolku proti Bohu, Církvi, monarchickému zřízení, společenskému řádu a p. Jedním z nejurputnějších apoštolů revolučních idejí byl *Anacharsis Clootz* (pravým jménem *Jean B. Duval baron de Grace*, 1755—1794), známý svým nejhrubším materialismem i zmateným názorem o všeobecné republice (nejmě: »*Base constitutionnelle de la république du genre humain*«), jenž 19. dne června 1790 objevil se v konventě v čele »deputace lidského pokolení«. Přaesident shromáždění, *de Menon*, oznámil slavnostně jeho příchod a dal mu volné slovo, připomenuv dříve konventu, že deputace ta skládá se z Angličanů, Prusů, Sicilianů, Hollandanů, Rusů, Španělů, Švýcarův, Italianův, Indův, Arabů, Turků, Chaldeův a p.

Anacharsis, chopiv se slova, pravil, že občanská slavnost ze 14. července nebyla pouze slavností francouzskou, nýbrž slavností celého pokolení lidského. Trouby oznamující vzkříšení velikého národa všem čtyřem stranám světovým a veselé zpěvy chóru 25 milionů svobodných mužů (prý) probudily v dlouhé otroctví pohroužené národy... Veliký zástup cizinců ze všech oblastí země (prý) žádá, by se směl dostavit na Martovo pole, a červené čepice jejich (prý) budou známkou brzkého osvobození nešťastných jejich bratrů... Vlivem francouzských revolucionářů (prý) setřesou jařmo s utýraných šíjí svých a filosofickými zákony francouzských zákonodárců prý

¹⁾ *Barrèreův* spis »*Étrennes au peuple*«, 1790.

²⁾ Revoluce nalezla podobných hlasatelů mnoho v t. zv. svobodných zednářích, kteří na Wilhelmsbadském kongressu r. 1781. vlivem *illuminatismu Weishauptova* (týž byl v Ingolstadtě professorem kanon. práva!) Stali se zorganizovaným plukem revolučních idejí, jimž hovějí až podnes. (Viz *Eckertovu* knihu »*Magazin der Beweisführung* etc.«, II. Heft, Kap. I. od § 1. do § 35.) Zmínili jsme se už o věci té. (Srovnej dále spis »*Svobodné zednářství*«, r. 1895. a »*Listy psané svobodnému zednáři*«, přeložil z frančtiny T. A. Šober). — Tato sekta illuminátů dala si jména pohanská, ukazujíc, v čí šlepěje vstoupila. Weishaupt nazval se Spartakem (týž byl náčelníkem otroků, jež chtěl obdařiti svobodou), Zwack přijal jméno »Cato« a p. I zemím dána jména starých na př. Rakousko nazváno »Aegyptem«, Bavorsko »Achaion«, Vídeň »Římem«, Mnichov »Athénami« a pod.

stanou se svobodnými. Děsná (prý) to výstraha tyranům a veliká potěcha nešťastným národům, že národ francouzský první z národův evropských dal znamení na obšťastnění i Francie i všech ostatních národů . . .¹⁾

Obrovský souhlas přerušil častokráte vášnivou řeč zuřivého demagoga. President *de Menon* povolil žádosti řečníkově, by i cizinci mohli se státi účastníky slavnosti obrození na Martově poli s podmínkou, by vše, co uvidí a uslyší, oznámili svým spoluobratřím doma.

Podmínka byla ovšem přijata; z místní revoluce francouzské r. 1789. stala se povšechná revoluce v Evropě.

Ovšem mor šíří se nákazou.

Mezi tím, co sbor propagandy revoluční tleskal další řeči *Gregoire-ově*, již žádal zrušení aristokracie pleťové,²⁾ dostal ředitel divadelní rozkaz, by propagandu revoluční učinil populární. Stalo se. Jeden z herců představoval tribuna lidu, jenž oslovil svatého Otce takto: »Přicházím, svobodný muži, v čele římského lidu ti oznámit, že si přeje hlavu mít ale žádného mistra . . . Děti Mariovy a Scipionovy, byvše potápěny v krvi proskribcí, byvše nohama kopány, klamači ovládány, povznesly hlavu, žádajíce zákonů, jichž neustanovila aristokracie, nýbrž zákonů, jež napsala příroda, oněch zákonů, jichž obranu zaplatili Gracchové smrtí a jichž nástupcem jsem já . . .! Svoboda! Rovnost! Nebudiž žádného papeže, žádných exkommunikací, žádných inkvisicí! Přijmiž moudrou francouzskou ústavu a prohlášení práv lidských v celém rozsahu. Nepřijmeš-li, zpět tě zavezeme do tvé otčiny, do Ceseny. Římský lid u své staré moci tě ušetří a proto mluv svobodně!³⁾ Aby pak z tohoto divadelního představení měli i cizí nepřítomní národové »požitek«, uveřejnil list »*Moniteur*« oné doby zlověstné listy na papeže, z nichž tuto podáváme vyňatek: »Nejsvětější otče! Kterak bys neměl se zhroziti nad zlobou tyranů, kteří uhašují oheň pravd je ohrožujících . . .? Ujišťuje se, že tvá Svatost jest prý prvním apoštolem a hlasatelem tohoto nového křížáckého tažení. Ty, svatý Otče, jenž jsi pošlapal popel Kamilla a Cincinnata, ty, jenž na posvátném jevišti, kam Scipionové a Paulus Aemilius v triumfálním vjezdu přivlekli na vítězném voze spoutané krále, provádíš směšné šibalství, — zdaliž opravdu se domníváš, že jest svoboda statkem, o nějž bylo by lze snadno oloupiti utýraný lid? — Prohlášení práv lidských má v sobě nezdolnou moc a sílu, poněvadž tkví v přírodě. Nikdy nezavedl ani Kon-fu-tse ani Zoroaster, ani Solon, ani Lykurg, ani Numa ani Kristus ani žádný mudřec starého věku jednodušší, přirozenější a vhodnější příručky mravouky, než tato prohlášení práv lidských. Jaké to majestátní divadlo viděti, kterak první národ evropský všecek jednomyslně se zvedá, a slyšeti, kterak jednomyslně volá: »jsem svoboden a chci, by i celé pokolení lidské se mnou bylo svobodno. Národové všech zeměpásů pozvedněte se, odvrzte od sebe lehkověrnost, bludy, pověru a despotismus! Netrpte déle, by barbarská kasta (= kněží) vás vedla, aniť hledáte svoje štěstí! Zkáza kněžstvu! Na nás samých

¹⁾ »*Moniteur*«, I., Nro. 172.

²⁾ »*Moniteur*«, I. c.

³⁾ *Desmoulinův* spis »*Revolution*«, III., p. 401.

jest, bychom blaho své zarazili na této zemi. — Svolej, svatý Otče, své národy, vstup mezi ně a řekni jim: „Potomci největšího národa na zemi, už dávno a dlouho klam pohroužil vlast vaši do beznadějnosti, den pravdy se už přiblížil . . . Odvrztež od sebe všechny směšné bajky (= věroučné články víry) a oddejte se znova požitkům svých přirozených práv: jste svobodni a svrchovani; buďtež jimi, buďtež svými vlastními zákonodárci: republiku římskou obnovte. Abyste se však uchránili chyb a zlořádů, jimiž první republika vzala za své, netrpte mezi sebou ani patriciův, ani rytířův, ani kardinálův, ani prelátův, ani biskupův, ani kněží, ani mnichův, ani Vestálek (řeholnic), — buďte vesměs občany! Já vám vrátím svoji tiaru s důvěrou, že i můj klérus bude následovati mého příkladu!“¹⁾

Kdy kdo z úst křesťanů slyšel takovouto pohanskou řeč? Kdo že naučil francouzské revolucionáře této řeči? Snad církevní otcové, snad akta mučedníků? Či snad nemluvil touže řečí i *Mazzini*, 8. dne září 1847?²⁾ Literatury antické, římské a řecké nám to mohou pověděti.

Než, náboženství revoluce francouzské, totiž: náboženství přírodní dle vůle revoluce mělo se státi povšechným náboženstvím všeho lidstva. Což tedy divu, že zamířila revoluce první ránu proti Římu v jeho samých zdech? Vůdce revolučního vojska, *Kellermann*, maje táhnouti do Říma, loučil se s konventem, řka, že antický Řím osvobodí jha kněžského.³⁾ Stalo se. *Berthier* pak na Kapitoliu římském vypověděl křesťanství boj, řka: „Mrtví stínové Katona, Pompeja, Bruta, Cicerona a Hortensia, vy všichni, kteří jste na Kapitoliu tak často hájivali práv lidských, kteří jste ozdobili římskou republiku, učinivše ji věhlasnou, přijmětež od svobodného národa francouzského jeho úctu a hold. Děti Gallie přišly sem s ratolestmi olivovými, by zde opět zřídily a obnovily oltář svobody, jejž postavil Brutus.“

Téhož dne (27. pluviese (VI.)) napsal direktoriu do Paříže, že římský lid prohlásil, že se znova chopil uloupených práv, že žádal podpory od francouzské republiky a — že jest svoboden.⁴⁾

Pohanské ideje starého věku šířily se skutkem. Na božský kříž J. Krista metá „národ-bůh“ kámen potupy, usiluje památku jeho zničiti . . .

Než, když tedy vyhnala revoluce J. Krista a Jeho svaté učení z Francie, když byla příkladem svým nakazila i jiné země, když vyrabovala chrámy Boží a odpravila a z části rozptýlila služebníky oltářů Božích — tu nastává otázka, co že asi revoluce za tyto všechny lupy na troskách poboženého náboženství byla vystavěla.

Ptejme se dějin!

Konvent, úřední orgán revoluce francouzské, založil náboženství nové, náboženství přírody a rozumu, jichž knězem může a má býti každý člověk.

„Táži se vás před obrazem Brutovým,“ zvolal *Jakob Dupont*, „kdožce ozbrojil čacké Marseillany proti králům a proti království?“

¹⁾ „*Moniteur*“ ze dne 1. října 1792 . . .

²⁾ Čtete jen jeho chvalofeč z pera *Karla Tůmy* („*Apoštol svobody*“, Matice lidu, roč. VII., čís. 1.)

³⁾ „*Moniteur*“, ze dne 16. listop. 1792. -

⁴⁾ „*Moniteur*“, XXIX., p. 165.

Snad že to byly předsudky a nevědomost 14. století? Či snad; myslíte, občané — zákonodárci, že založíte a udržíte republiku jinými oltáři, než oltáři své vlasti? Příroda a rozum jsou dva bohové člověka i bohové moji. Obdivujte přírodu a ctěte rozum, a lid bude šťasten v bohoslužbě a rozšíření náboženství těchto bohův... Okamžik katastrofy nadešel; předsudky (t. j. náboženství křesťanské) musí zajíti . . .¹⁾

»Ničehož od nás neočekávejte, fanatikové,« hrozil *Robespierre*, »všecko vaše bláznovství musí padnouti před rozumem; všechny sekty splynouti musí ve všeobecné náboženství přírody. Či snad myslíte, panovační kněží, že obnovíme vaše panství? Jakáže společnost jest mezi bohem a vámi? Kněží jsou ve příčině mravouky tím, čím jest lékařskému umění a vědě rtuť (Čilý souhlas). Kněží si boha svého utvořili dle svého obrazu. Pravým knězem nejvyšší bytosti jest příroda, jeho chrámem jest vesmír, bohoslužbou jeho jest ctnost a jeho slavnostmi jsou radovánky velikého národa.«²⁾

Vzorem slavnosti tohoto nového náboženství měly býti slavnosti řecké, na něž prý bez nadšení mysliti nelze.³⁾

»Tomáš, Augustin a Hieronymus vymyslili gothicko-barbarskou mravouku, zaměňující pojmy práva a bezpráví neslýchaným způsobem. Ctihodní blázní naplňovali Evropu po 15 století svými nesmysly . . . Odmitám od sebe tyto příznaky bláznovství a kladu místo nich prvotní zákony: rozum, lidstvo, přírodu. To jsou bohové, k nimž se modlím a jež vzývám, to jsou bohové, kteří mají dáti potěchu lidstvu tak dlouho týranému tyrany . . . V mravouce od Sokratova věku až podnes vidím tři tisíce let dlouhou mezeru. Dlužno tedy k Sokratovi se vrátiti . . .⁴⁾

Po této řeči *La Vicomteriové* mluvili ještě *Chaumette*, *Boissy-d'Anglas*, *Lequinio* a mnozí jiní.

Po přijetí tohoto náboženství přijaty byly i nové slavnosti. První byla prohlášena slavnost rozumu.

Dne 9. listopadu 1793 ustanovila obec pařížská, by papeži byly zaslány ve vlašském překladu revoluční příkazy v příčině kněžského odpadlictví a apothesy rozumu s dodatkem, by se vyhojil ze svých bludů. Druhého dne také nastala první oběť, již francouzská revoluce vzdala při slavnosti rozumu.⁵⁾ V neděli (10. listopadu) oznamovaly trouby a bubny městu, že nevidaná tu »slavnost rozumu« počne. Z radnice vyrojil se nesmírný zástup lidstva, jež vedl *Anaxagoras Chaumette* ke chrámu P. Marie (Notre-Dame). Čtvero sansculottů červeně oděných nesli na pozlacených a duhovými guirlandy ozdobených nosítkách bohyni, operní tanečnici, slečnu *de Maillard*. Majíc červenou čapku na hlavě a jsouc zahalena bílou, odpola modrou tunikou, držela v ruce kopí s ebenovým kopištěm, v levici ratolest dubovou a nohy měla položeny na krucifixu.

¹⁾ »*Moniteur*«, 10. prosince 1792.

²⁾ »*Moniteur*«, 8. května 1794.

³⁾ Tamže.

⁴⁾ »*Moniteur*«, 20. Vend. roku III.

⁵⁾ Jelikož tuto lze nám ovšem co nejstručněji dotknouti se této věci ve příčině líčení této slavnosti, odkazujeme na *Gaumeův* spis, díl II., str. 13.—40. na *La Harpeovu* knihu »*Du fanatisme dans la langue revol.*« p. 51. na »*Moniteur*«, 25. května 1793, na *Journal de Paris*, 27. prosince 1783.

Dříve než dospěl zástup k velebné svatyni, oloupila lůza na rozkaz konventu chrámový portál o sochy. Uvnitř svatyně vedle mříže kůru zbudována byla malá hora, na jejíž vrcholku zbudován byl jakýsi chrám, na jehož průčelí bylo označeno slovo: »filosofie«. Na pobočné straně chrámu filosofie byl umístěn oltář — rozumu. Uprostřed plála pochodeň t. zv. oheň pravdy. Všecko tu připomínalo na první dobu přírodní, kdy lidstvo žilo ještě ve stavu přirozeném.

Úřadové, jsouce zastoupeni svými zástupci, rozestavili se v levo a v pravo kolem chrámu filosofie. Bohyně, posadivši se na trůn a obklopena jsouc nymfami, přijímala hold. Dítka jí pálily kadidlo a všickni přítomní, klečíce, ji vzývali.

Než slavnosti té dostalo se teprve tím vrcholu lesku, když konvent ji poctil svojí přítomností.

Za zvuků hudby a carmagnoly přiblížil se i konvent uctit bohyni rozumu . . .

Než i na jiných místech v Paříži uctěna bohyně rozumu podobným způsobem. Tak na př. v chrámu St. André-des-Arts postaven byl na oltáři trůn bohyni rozumu, již představovala *nevěstka Momors*. Dvě stě dívek bíle oděných ji obkličovalo.¹⁾ Při slavnosti té zpívána hymna *Chenierova*:

»Nuž přijď, ó svobodo, ty dcero přírody!
Lid, osvobodiv se už staré pověry,
si dobyl vítězství a staví teď
ti oltář pověčný . . .«²⁾

Než to vše bylo málo. Slavnost ta měla rozšířena býti po celé Francii. Za tou příčinou vydána byla příručka »bohoslužebná«, pojednávající o »zpěvích, modlitbách a hodinkách bohyně rozumu.«³⁾

Ale tato bohyně rozumu Francouzům nedostačila, musilať míti syna, t. j. nejvyšší bytost. Necht se však nikdo nedomnívá, že snad pod dojmem této nejvyšší bytosti rozuměn byl opravdový Bůh — ó nikoli! Byla to bytost imaginární, neurčitá, rozplývající se v náboženství povšechném, přírodním, zhrdající modlitbou, rozplameňující ke kralovraždě, nežádající ani kněží, ani kadidla, nebyl to Bůh křesťanský, nýbrž bůh myšlenky, byla to bytost, již Chenier svojí hymnou takto uctil:

. . . Tomuto bohu myšlenky
netřeba oltářů, ni kněží, ani kadidla

¹⁾ Viz o tom »*Hist. pittor. de la Conv.*« t. III. p. 196. — »*Monit.*« ze dne 13. listopadu 1793. — »*Journal de Paris*«, t. III., p. 1266. — »*Journal des Révol de Paris*«, Nro. 215. — *Lairtullierův* spis »*Femmes célèbres*«, t. II., p. 228—238.

²⁾ »Descénds, o liberté, fille de la nature!
Le peuple a reconquis son pouvoir immortel,
Sur les pompeux débris de l'antique imposture
Ses mains relèvent ton antel etc.«

³⁾ Není-li pravda, co řekl Tertullian, že ďábel se opičí po Bohu čili jinými slovy, že nevěra opičí se po Církvi?

před tváří nebes, přede tváří bytostí všech bytostí
 zbaveni budou králové svých trůnů tvými zákony.
 A ty pak, národe, svých kněží nyní zproštěn jsa,
 svá přijal's práva, jež ti bůh sám posvětil,
 to bůh, jenž nikdy nebyl vyzbrojil
 oproti lidstvu černé démony,
 jenž pomsty svojí hromu nesvěřil,
 jenž neřek' nebesům, by lidstvo učili!
 však bůh, jenž místo pekla stvořil svědomí
 a bolů nešíří až na věky.« ¹⁾

Jak patrně, nejvyšší bytost tedy byla přijata; jen o to běželo, jakouže bohoslužbou asi měla by býti uctívána. Kam jiti pro formu důstojné bohoslužby? Konvent ví, že ve starém životě klassických národů zcela jistě hledanou věc nalezne. A nalezl. Velekněz revoluce, *Kobespierre*, promluvil 18. dne floréalu (= 7. května) 1793 o věci té v konventu v tento rozum: »Shromážděte lid a tím učiníte jej lepším. Viděti shromážděný veliký národ, jest nejslavnějším divadlem. Nikdo bez nadšení nemluví o národních slavnostech řeckých, ač tyto měly za podklad pouze hry, při nichž dbáno vývinu tělesných sil a obratnosti nebo na nejvýše vloh básníkův a řečníků. Nicméně však při hrách těch bylo přítomno Recko, a vedle her bylo lze také viděti diváky. A těmito diváky byl onen národ, jenž pokořil Asii, onen národ, jenž své republikánské ctnosti mezi lidstvem neobyčejně byl povznesl. Bylo tam vidět' ony znamenité muže, kteří vlast zachránili a slávou povznesli. Tam zajisté ukazovali otcové svým synům Miltiada, Aristida, Epaminonda, Timoleona, jichž pouhá přítomnost značila ostatním shromážděným pobídku k velkodušnosti, spravedlnosti a lásce k vlasti.« ²⁾

Usnesli se tedy Miltiadové, Timoleonové a Epaminondové z roku 1793. na tom, aby nejvyšší bytost byla uctívána dle vzoru řeckého a to čtyřiceti a dvěma obnovenými slavnostmi Řekův a Římanů. 20. den měsíce prairialu (8. června) 1793 byl určen k tomu, by slavnost nejvyšší bytosti byla odbývána. Anoť pak podrobné líčení tuto uvedeno býti nemůže, podáváme je pouze rysy co nejstručnějšími. ³⁾

¹⁾ »Ce Dieu de la pensée
 N'a pas besoin d'autels, de prêtres ni d'encens
 — — — — —
 C'est en face du ciel, devant l'Etre des êtres,
 Que tes législateurs ont détaché le roi.
 Lui-même, o Nation, libre enfin de les prêtres,
 Voulut qu'un Dieu présent sanctifiât les droits.
 Ce Dieu, si différent du Dieu que nous formons
 N'a jamais contre l'homme armé de noirs démons,
 Il n'a point confié sa vengeance au tonnerre,
 Il n'a point dit aux cieux: Vous instruisez la terre;
 Mais au lieu des enfers, il créa le remords,
 Et n'éternise point la douleur et la mort.« —

Že nejvyšší bytost revoluce francouzské nebyla »Bůh«, svědčí slovo jistého sansculotty, jež pravil ku svému soudruhu: »Mlč, není Boha, jest pouze nejvyšší bytost.« (*»Du fanatisme dans la langue révol.* par la Harpe, p. 58.)

²⁾ »*Moniteur*« (7. května).

³⁾ Poukazujeme na spis *Gaumeův*, díl II., str. 31—39.

Když tedy ustanovený den se přiblížil, zamířila (dle předchozích plánů) národní garda za rachotu děl do národní zahrady v Tuilerích. Jako v procesích táhly dvě řady občanův a občanek s korouhvemi a odznaky svých oddílů na určené místo. Mužové a jinoši na pravo, ženy, dcery a chlapci na levo. Mužové nesli v rukou ratolesti na důkaz síly a svobody, matky kytice růží jako odznak něžnosti. Dívky byly bíle oděny, révovím ozdobeny a nesly v rukou košíky s květinami. Mladíci v oddílech po 12 kráčeli uprostřed. Jakmile došli na místo, dali se do tance a zpěvu. Trubky oznámily příchod konventu. Mužové konventu byli oděni nádherným modrým šatem, trikolorami a trojitým třibarevným peřím za kloboukem. Mnozí měli na sobě spodky, zhotovené z lidské kůže.¹⁾ Za nimi kráčeli revoluční tribunové.

Robespierre, hlava konventu, vystoupiv na tribunu, oslovil lid, pravě, že se přiblížil den neobyčejně významný pro Francii, den to, jež národ francouzský zasvětil nejvyšší bytosti. Nikdy prý ještě na světě nebylo krásnějšího podívání Nejvyšší bytost prý už na počátku času ustanovila pro lidstvo formu republikánskou, ne pak krále, kteří by pohlcovali lidstvo, ani kněze, kteří prý lid přivazovali ku vozu královskému jako zvířata Tvůrce přírody prý spojil nekonečným řetězem lásky a věrnosti lid, a tu prý dlužno králům připravit smrt, jelikož prý tito řetěz ten odvažují se přetrhnouti.

Po této řeči *Robespierre* uchopil hořící pochodeň, sestoupil s amfiteatru a přiblížil se k vodojemu, uprostřed něhož stálo sousoší představující allegoricky atheismus, ctižádost a egoismus. Sousoší to bylo obaleno cáry z královských insignií. *Robespierre*, představuje nejvyššího kněze, zapálil sousoší v obět zápalnou. Rázem zahalil hustý dým obět, z níž po chvíli vynořila se socha moudrosti, jež pravici zvedala k nebesům, levicí držíc hvězdou korunu.

Po té opět promluvil *Robespierre* na počest moudrosti, jež vyvěrá z nejvyšší bytosti, na zkázu tyranův a pod.

Na poli Martově, kam se shromáždění v určitém pořádku byli odebrali, zakončena byla tato slavnost jakousi parodíí mše křesťanské, při čemž zpívány hymny *Chenierovy*, odříkáváno *republikánské »Credo«*. *Robespierre* účinkoval jakožto velekněz nové bohoslužby i jakožto náčelník konventu, při čemž užil nádherného bohoslužebného roucha barvy fialové.²⁾

Tak tedy měli už bůh — rozum a nejvyšší bytost své slavnosti, jichž jim přířkla francouzská revoluce.

Než tento nový »bůh«, tato »nejvyšší bytost« musila se jeviti zevně a proto, by bohoslužba nebyla neúplnou, musil konvent ovšem uctiti také viditelné tělo jejich, t. j. přírodu. A opravdu!

¹⁾ Spisovatel románu »*Bratrstvo mstitelů*« (díl II., část 2.) vylíčil příčinu, proč někteří členové nosili spodky nebo vestu z lidské kůže připravenou. (Čti: »*ples obětí*«.)

²⁾ O slavnosti té podaly různé listy a spisy širokého vylíčení na př. »*Moniteur*«, XX., 18. flor., 25. prair., XX., p. 411. »*Essay sur les fêtes nationales*«, p. 70. *Prudhomme »Hist. impart. des Révol.*«, VII., p. 390. a m j.

Revoluce dekréty svými ze dne 8. května 1793 a 24. června 1794 ustanovila vedle slavnosti na počest »přírody« ještě jiných 29 slavností, jež vesměs svým významem podřízeny byly působení přírody. (Viz jména a popis jich v *Gaumeově* knize o revoluci, II. díl, str. 42)

Že ve všech těchto slavnostech až úzkostlivě šetřeno bylo zvykův antických národů, řeckého a římského, připomínati netřeba.

Slavnost přírody rovnala se slavnosti na počest bohyně Rhey (Ops), majíc za účel ukázati francouzskému národu lepest a krásu oněch zlatých dob, jež vylíčili svými spisy Tibullus, Ovidius, Seneka, Horác a j., oněch totiž dob, kdy

» — — — per se dabat omnia tellus;
Contentique cibus, nullo cogente, creatis,
Arbuteos foetus, montanaque fraga legebant,
Conaque et in duris haerentia mora rubetis,
Et quae deciderant patula Jovis arbore glandes.
— — — — silva nativas opes
Et opaca dederant antra nativas domos.
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Tunc tellus communis erat;
Sponte sua, sine lege, fide rectumque colebat.«

Národní tato slavnost přírody byla slavena s nádherou nevídanou. Na rozkaz konventu měly jednotlivé departementy odeslati k ní do Paříže po deputaci s práporem vlastním. A opravdu — z celé Francie přikvačili do Paříže poslanci, namnoze i šedí mužové. V noci z 9. na 10. den měsíce srpna sešel se konvent na náměstí před bastillou.

Chtěl-li by kdo dopodrobna poučiti se o věci té, nechť vezme knížku »*Procès verbal des monuments, de la marche et des discours de la fête consacrée à l'inauguration de la constitution de la Rép. Fr. le 10. Août 1793, imprime par ordre de la Convention,*« — tuto postačivá malá ukázka pouze za příčinou důkazu, že francouzská revoluce, všudy a vesměs, opírajíc se o pohanský starověk řecký a římský následkem studií klassických, renaissancí obnovených spisů). vypůjčila si vzory z dob pohanských.

Celá Paříž, konvent, úřady, deputace z departementů shromáždily se 10. srpna na náměstí před rozbořenou bastillou, na jejíž troskách postavena byla obrovská socha přírody, na jejíž podstavci byl nápis: »Všichni my jsme její děti.«

Za hřmění děl povstal předseda národního shromáždění, *Hérault de Séchelles*, a, postaviv se před sochu, zvolal: »Přírodo, jež vládneš nad divokými i vzdělanými národy, lid, jenž před obrazem tvým se shromáždil, jest tebe hoden, poněvadž jest svoboděn. Z lůna tvého a z tvých pramenů posvátných čerpal svá práva a znovu se obrodil. Prožil mnohá století v porobě a bludu,¹⁾ musil nastoupiti na jednoduchou cestu

¹⁾ Slovem »blud« rozuměti v řečech francouzských revolucionářů vždy pojem »křesťanství«.

tvoji, měl-li opět nalézt svobodu a rovnost. Přijmiž tedy, přírodo, výraz věčné přítulnosti Francouzů ku svým zákonům; tyto úrodné prameny vod, jež vytékají ti z prsou, tento čistý nápoj, jenž tišil žízeň lidstva, posvěcují v tomto poháru rovnosti a bratrství přísahu, již ti Francie přísahala o dni tomto, nejkrásnějším to, jaký kdy vidělo slunce.«

Bylo mnoho těch, kteří propukli v jásavé chvály na přírodu. Mnohý stařec, jenž neměl daleko do hrobu, pospíšil přijat pohár z rukou praesidenta, volaje: »Stojím sice už na pokraji hrobu — avšak tiskna pohár tento ke rtům, cítím, že s obrozeným lidstvem žiji poznovu.«

Jiný kmet zase, s jehož dlouhými šedivými vlasy vítr si pohrával, zvolal: »Ó, kolik dní už přelétlo přes moji hlavu! Než, děkuji ti, přírodo, že život můj nezhasl před tímto dnem!«

A jiný opět: »Tvé čisté vody, jež chci pít, proměňtež se mi na rtech v jed, nechtěl-li bych zbytek života svého k tomu upotřebiti, bych ničil nepřátele přírody a republiky!«

Podobných, v citovaném pramenu uvedených propovědí proneseno bylo nesmírně mnoho.

Po přemnohých promluvách přivezena byla kára, na nichž naloženy byly odznaky královské a šlechtické. Na káře byl nápis: »Vizte! toto vše až dosud bylo příčinou neštěstí lidstva!«

Lid, vida to, zuřil zuřením nepopsatelným.

Uprostřed boulevardů, kam se celý zástup odebral, vypíнал se vítězný oblouk, ozdobený sochami po vzoru řeckém a římském.

Čtvero nadpisů hlásalo příčinu jeho postavení takto: 1. »Jako obyčejnou kořist rozmetl lid své tyrany.« 2. »Jako proud lid zaplavil sloupofadí paláců tyranů svých.« 3. »Spravedlnost lidu jest strašlivá.« 4. »Mírnost lidu jest neobyčejná.«

Před vítězným tímto obloukem opět ujal se praesident národního shromáždění tohoto slova: »Svobodo! Volnosti! Totoť jest dílo tvé. Ty's to byla, jež v obou dnech, kdy počala prolítá krev ve Versaillesu usmiřovati nepravosti králů, naplnila's srdce některých žen smělostí, že buď na útěk obrátily, nebo k zemi povalily družinu krále . . . Ó, ženy, na vás jest, byste rodily národní reky, kteří by tyrany zničili a svobody hájili. Všecky válečné i ušlechtilé ctnosti proudí s mateřským mlékem do srdce nemluvnat francouzských. Místo květin podává vám zastupitelstvo svrchovaného národa, va-
vřín«

Náměstí revoluční bylo třetím místem, kde byla slavnost přírody odbývána. Tam umístěna byla socha svobody, dcery to přírody. U tohoto místa měly býti bohyni »Přírodě« oběti obětovány. Téměř bezprostředně u podstavce, na němž se vypínala socha, zbudována byla hranice, na níž měly oběti zápalné býti spáleny. Všecky předměty, upomínající na slávu královskou, byly určeny za obět zápalnou.

Po řeči předsedově, oplývající výrazy: »Smrt tyranům!« »Pomsta nenáviděným!« zapálena byla hranice a trůn, šarlatový plášť, koruna, žezlo, zlatá lilie, znak, vůbec všecky odznaky důstojenství a moci královské hořely za nesmírného křiku více než 800.000 shromážděného lidu.

Čtvrtá stanice byla před hôtelem invalidů, kde tolikéž péčí národního shromáždění postavena byla socha — vlastně obrovský sloup, představující národ francouzský. I zde promluvil praesident na oslavu republiky francouzské a, pozvednuv popelnici s popelem »mučeníků republiky«, vybídl shromážděné, by je uctili.

Několik řečí ukončilo tuto slavnost přírody.¹⁾

Ovšem, mělo-li se toto nové náboženství přírodní, nebo jinak i náboženství rozumu a nejvyšší bytosti čili prostě náboženství revoluce rozšířit a praktickou bohoslužbou do života všeho národa vniknouti, bylo třeba zaříditi soustavně k této bohoslužbě potřebné věci totiž kalendář, katechismus, život svatých, eukolog (horarium) čili hodinky a kurs kazatelský. Republikán *Faber d'Eglantine*, jakožto zpravodaj kommisie pověřené sestavením nového kalendáře republikánského, prohlásil, že dlouholeté užívání kalendáře Gregoriánského, v němž prý se hemží mnoho věcí na náboženství bludův a pověr se vztahujících, mysl lidu porušilo a za tou příčinou že dlužno na místo těchto strašidel nevědomosti dosaditi hmotné doklady rozumu a místo kněžského klamu umístiti pravdu přírodní.

Dne 5. října 1793. zrušil konvent *křesťanský letopočet*, zavedl nový kalendář dle matematika *Rommea*.²⁾ Že zavěšením nového kalendáře vypuštěny byly všechny svátky a slavnosti rázu křesťanského, netřeba ovšem podotýkati.

Katechismus republikánský v milionech výtisků vydaný obsahoval práva lidská a zásady republikánské mravouky ovšem po způsobu antickém. Byla to příručka svrchovanosti rozumu, běžná ve všech školách francouzských, již děti musily přiučiti se na paměť pod přísahou, jež zněla: »Uznávám, že souhrn francouzských občanů jest panovníkem a slibuji republikánským zákonům poslušnost a podrobení se.«³⁾

Životy svatých zavedl konvent ovšem dle Plutarcha, o němž v kolejkách francouzských platilo pořekadlo: »Rozsílvejte Plutarcha

¹⁾ Právě té doby, co v Paříži obíraly se myslí všech touto slavností, psal *Chateaubriand* své líčení americké přírody (»*Atala čili láska dvou divochů na poušti*« jest pouze úryvkem). Na konec užil těchto slov: »Když jsem na cestách svých mezi národy kanadskými prodléval a mezi okeánem lesů přírodu takřka u svých nohou zřel, táhla duši moji jakási revoluce myšlének. Myslíl jsem sám u sebe: Zde není žádných měst, žádných těsných domů, žádných praesidentův ani republik, ani králů, naprosto žádných zákonův ani lidí. Lidí? Ano, několik dobromyslných divochů, kteří — jako já — svobodně semotamo bloudí, kam je myšlénka zavede, kteří jedí, kdy chtějí, a spí, kdy se jim zachce... Nemaje na sobě jha tyranův lidské společnosti, poznal jsem půvab této neodvislosti přírodní. Pochopil jsem, proč žádný divoch nestane se Evropanem, proč mnohý Evropan stal se divochem a proč vznešené řeči o rovnosti stavův od mnohých filosofů našich srozuměno nebylo... Ctnosti divochů jsou tak povzneseny nad naše ústavní ctnosti jako duše tohoto syna přírody nad duši člověka (žijícího ve společnosti). Ó vy dobročinní divoši, nechtě jen dlouho požíváte své neodvislosti.« (Viz: »*Essay sur les Révol.*« p. 3.—670.) — Některé z řečí pronesených velebily přírodní prostý život Laponcův, jiné velebily zlatou dobu heroů řeckých, když ještě dub skýtal »žaludy svými prvotní potravu prvolidem« a p.

²⁾ Rok dle tohoto kalendáře rozdělen byl na čtyři stejné části, z nichž každá do sebe měla tři měsíce o 30 dnech ($4 \times 3 \times 30 = 360$). Měsíc dělil se na tři deky po 10 dnech; desátý den byl dnem odpočinku. Zbývajících pět (u přestupného roku šest) dní posvěceno bylo jakožto slavnosti Sanskulotů (bezkalhotníků).

³⁾ Viz *Lequiniův* spis »*Fêtes nat.*«, art. XIX.

a budete kliditi republikány. « Místo svatých a světic Božích zasedly stvůry republikánské a naturalismus v politice, v posuzování věcí, naturalismus v dějinách, filosofii, umění.

Eukolog čili horarium (hodinky) vydán tolikéž 1793. Je to sbírka hymnů, písní, řečí, průpovědí a modliteb republikánských.¹⁾ Tolikéž jest formulář republikánské mše, k níž introit básnil *Chénier* a jež *Gossec* uvedl v hudbu. Epistolu nahradilo vyličení slavnosti sekundární. Před evangeliem zpívána píseň, po té následovalo kázání, republikánské credo, dekalog a pater noster.²⁾

Kurs kazatelský z péra *Poultierova* tištěn byl 16. října 1794. na rozkaz konventu. V knize té byly obsaženy řeči na všechny slavnosti a dekadární dni, jež, vesměs duchem starého řeckého a římského pohanství se nesouce, obsahovaly vesměs a všude a ve všem na poli náboženském naturalismus, na politickém velebení kralovraždy a především nesmířitelnou zášť oproti křesťanství.³⁾ *Poultier* věnoval tyto řeči tříleté své dcerušce.

Než — toto vše, co revoluce na troskách katolického náboženství byla vystavěla, totiž náboženství naturalismu, přece jen celkem nepostačilo. Byla to vesměs pouhá slupina, symbol, nic hmotného,

¹⁾ Tento Eukolog jest proto neobyčejnou vzácností, jelikož jen málo výtisků se udrželo. *Gaume* obdržel jako zvláštní důkaz úcty od *hraběte de la Bédoyère* výtisk, z něhož čerpal ve své knize o revoluci (II. díl, 127—134).

²⁾ Republikánské »Credo«: »Věřím v nejvyšší bytost, jež stvořila lidi svobodnými a rovnými, by se milovali a ne nenáviděli, jež chce býti ctěna ctnostmi a ne fanatismem, v jejíž očích za nejkrásnější bohoslužbu platí bohoslužba rozumu a pravdy. Věřím, že jednota a nedílnost republiky tvoří štěstí národa, že jen bezmezá přítulnost ku přijaté ústavě pojistí požívání toho štěstí, a že člověk, má-li práv svých obhájit, nesmí povinností svých zapomenouti. Věřím v brzký pád a zhoubu tyranův a všech rebellů, ve znovuvzkříšení mravů, v rozšíření všech ctností a ve věčný triumf svobody.«

Republikánská příkázání: »Budeš sloužiti pouze jedné a nedělitelné republice! Věčně budeš potíratí foederalisty! Jako dobrý voják vždy na vlas službu svoji vykonáš! Dle zákona budeš trpělivým ke všem náboženským vyznáním! Budeš pěstovati krásná umění, ozdobu to každého státu! Vždy se obješí v oddělení onom, v němž tě zákon zavolá! O každé dekadární slavnosti krám svůj co nejpřísneji zavřeš! Dle své přísahy budeš poslušen ústavy! Nebude-li ti lze svobodně žiti, zemři na svém stanovisku!«

Republikánský Otčenáš: »Svobodo, největší štěstí člověka na zemi, jméno tvé budiž oslavováno všemi národy; přijď k nám tvoje dobročinná říše, by zničeno bylo panování tyranů; posvátná bohoslužba tvoje nahraď opovržené modlářství, tebou poražené, k zemi; spravedlnost budiž budoucně pravítkem našich přání. Nedopusť, aby nepřátelé naši jedli s námi z našeho vezdejšího chleba, opovrhuj jich urážkami, ale potrestej jich útoky, učiň, ať se vrátí do bláta otroctví; podporuj naši snahu po pomstě lidstva pro zvrhlost našich nepřátel; nedej, abychom bídnými jejich agenty dali se svést, nýbrž osvobod' nás na věky od feudalit a učiň, aby znova jednoho dne hlaholilo světem jméno svobody, rovnosti a spravedlnosti!«

(Tato »modlitba« byla vytištěna v nesčíslných výtiscích a mělo se ji modliti obyvatelstvo celé Francie o dnech slavnostních.)

³⁾ Ona kniha *Poultierova* měla za předměty řečí a slavnostních kázání: 1. Republikánské boha, 2. přírodu, 3. pokolení lidské, 4. výhradně národ francouzský, 5. vděčnost (Francie k velikým mužům), 6. svobodu národův a 7. význam 21. ledna.

Kdože naučil francouzský národ těmto řečem, jež obsahem svým nemohly nikterak býti méně pohanskými než řeči leckterého flaminia a méně republikánskými než ony, jež Brutus byl propovídal? Ptejme se kollejí francouzských, akého že asi ducha pěstovaly od prvního už procitnutí renaissančního období!

věcného, opravdu přírodního. Řecko a Řím však měly náboženství přírodní v samém jádře. Tato myšlenka nedala spát mnohým francouzským duchům. Lomcovalať jimi horečka, by oživilí všechny části přírody antickými bohy, nymfami, fauny, zavéstí přírodní mravouku dle Seneky, Cicerona a Platona.

Uskutečniti tuto myšlenku t. j. dodati dosavadnímu novému, konventem přijatému a po všech departementech francouzských rozšířenému náboženství přírodnímu více masa — obmýšleli *Dicéman*, *Wollaston*, *Delolme*, *Laubie*, *Bauvinay*, *Labastays*, *Senancourt*, *Delisle de Sales*, *Boucher de la Richardière*, *Lefebvre de Villebrune*, *Chemin Moreau*, *Fanes*, *Haig*, *d' Auberménil*. Mužové ti nazvali se *theophilantropy* (také: *theantropophily*) t. j. přátely boha a lidí. Skládali se ze ženatých konstitučních kněží, několika Jakobínův a mužů mravně zcela zkažených. Snaha těchto »přátel boha a lidí« nesla se k tomu, by ideje starého pohanství dob antických plnou měrou byly obnoveny. Jeden z obrovských sálů hospice sv. Kateřiny (Rue Saint-Denis) v Paříži stal se prvním jevištěm oné zcela pohanské bohoslužby *theophilantropův* už r. 1795. a veleknězem této nové bohoslužby byl *Laréveillère-Lepaut*. Jakýmsi bohem této sekty byl prapůvodce přírody, jemuž dáváno v oběť (dle vzoru Abelova) ovoce a květiny (v zahradě Luxembourgské). Symbolem tohoto boha byl věčný oheň,¹⁾ jež udržovati bylo povinností strážců (dle vzoru římských Vestálků).

Hned po narození bylo dítě přineseno do »templu«, kde »kněz« této sekty, omočiv prst u vodě, poznamenal nemluvně na čele v podobě písmen C. T. t. j. »Citoyen théophilanthrope«. Po té vložil kousek medu na rty dítěte, řka: »Buď sladko jako med včely.« Vloživ posléze vonný květ v ruku dítěte, dodal: »Vůně tvých ctností budiž líbeznější než vůně této květiny!« Po té zpíván hymnus, v jehožto obsahu vřaděn byl verš:

»Dieu bon, d'un crime imaginaire
Pourrais — tu punir nos enfants?«²⁾

V Paříži dostalo se jim desíti chrámů, kde nejen »křtili«, nýbrž i »sňatek« potvrzovali.³⁾ Měli také své časopisy, z nichž dlužno uvésti: »*Echo des cercles patriotiques*«, »*Feuille villageoise*« a »*Ami des Théophilanthropes*«.

Sekta tato udržela se pouze 6 let. Zrušil ji Napoleon I., odňav jí její chrámy (10) r. 1802.

Na konec tohoto pojednání o náboženství veliké francouzské revoluce zbývá nám dodati, odkud že asi prameny k tomuto náboženství naturalismu byly voleny.

Odpověď naše na tuto otázku zní: Spisy starých Řekův a Římanů, s jichž obsahem seznamovaly kolleje studující mládež, poskytlý revoluci francouzské hojně pramenův a látky.

¹⁾ Že tato myšlenka »ctiti oheň« i u našich zednářův nalezla místo, jest známo.

²⁾ »Ó dobrý bože, kterak bysi mohl trestati domnělý pro hřích naše potomstvo?«

³⁾ Byly to zejména slavné chrámy: St. Jacques du Haut-Pas, St. Sulpice, St. Thomas d'Aquin, St. Etienne du Mont, Médard, St. Germain l'Auxerrois, St. Eustache, St. Gervais, St. Merry, St. Nicolas des Champs.

Vizme doklady historické!

Více méně dokonalé pokusy k obnovení starého pohanství konány byly už zhusta v době renaissanční. Tak na př. poučují nás dějiny, že veliký obdivovatel antiky, *Ficino*, kněz a kanovník, neměl v domě svém ani kříže ani obrazu Madonny, ani obrazů svatých, nýbrž poprsí Platonovo, před nímž dnem i nocí udržoval světlo. Sám doznal, že místo evangelia předčítal ve chrámě úryvky spisů Platonových a že pozdravoval lid ne jménem J. Krista, nýbrž jménem Platonovým (»moji bratři v Platonovi.«)¹⁾ V Benátkách vzýval *Andrea Navigers* »Musy«, zřídil jim oltář a každoročně jim vzdal obět zápalnou.

Téže doby asi zřídil v Římě na úpatí vrchu Kvirinalského *Pomponius Laetus* bohoslužbu na počest Romulovi, zasvětil mu oltář a přinášel mu zápalné oběti. Spojiv se s některými »znovuzrození« (renati), mezi nimiž hlavně vynikl *Callimaco Esperiente*, zavedl bratrstvo, jež se obíralo filosofií, literaturou, politikou i náboženstvím.²⁾ Pomponius nazval se veleknězem (svrchovaným Pontifikem), žáci pak jeho podpisovali se jakožto »kněží římské akademie«. *Volterano* a *Vives* vinili jej z modloslužby. A opravdu novější badání to potvrdilo. V Kallixtových katakombách nalezeny byly tyto dva nápisy:

»Regnante Rom. Pomp. Pont. Max.«

(t. j. za vlády Pomponia, svrchovaného papeže v Římě) a

»Pomponius Pontifex Maximus,

Pantacatus Sacerdos Academiae Romanae«

(t. j. Pomponius, nejvyšší velekněz, Pantacatus, kněz římské akademie).

Hned po té, když Pomponius zřídil bohoslužbu Romulovu, zařídil také slavnost »založení Říma«³⁾, nejprvé ve svém domě⁴⁾ a po té i ve chrámech římských.

Následující líceň slavnosti oné jest historicky dovozena:

R. 1501., v neděli 11. března sloužil nejd. pán, František, biskup z Ferentina, slavnou mši sv. při hlavním oltáři ve chrámě Ara coeli. Byla mše ta sloužena na památku a na počest sv. mučovníků Viktora a Fortunata, jejichž svátek připadá na 20. den dubna, na výroční den založení Říma. Tato slavnost založení Říma každoročně byla

¹⁾ »Adeo Martiali severus hostis ut quotannis, stato die Musis dicato, multa ipsius volumina Vulcano dicarentur.« — *P. Jov. Elog.* 78. p. 180.

²⁾ »Disputabant ii de animorum immortalitate. platonicae potius sectae, quam christianae religionis asseclae, et nomina in baptisinate suscepta immutabant, non juventutem tantum, ut ipsi ajebant, veterum aemulatione ad virtutem incitantes, sed nimio gentilitatis amore obcaecati . . . quin turpe arbitantes, sancti nomine, quod in baptisinate acceperant, vocari, eo suppresso novum sibi imponerent, ex ethnica religione derivatum.« (*Pauli II. vita cum vindictis adv. Plat., Auct. Angelo Maria Quirino, card. Romae*, 1719. C. I., 12. X.)

³⁾ »Amor hic (gentilitatis) quosdam ex ipsis adeo transversos egisse comperitur, ut nec a solemniis quorundam sacrificiorum ceremoniis abstinere, vel sub ipso Quirinali monte . . . Pomponius hic ethnicos ritus ita deperiisse, ut in more haberet, natalem urbis Romae diem celebrare, quin Romulo aram construere.« (Tamže, l. c.)

⁴⁾ »L'anno 1483., fù celebrata questa funzione, per avventura la prima volta, nel monte Esquilino, presso la casa di Pomponio Leto.« (*Jacopo Volterra', Diario.*)

slavena od městských básníků. Nemýlím-li se, byl slavnosti této původcem Pomponius Laetus, jenž ji před několika lety založil.«¹⁾

•Mši sv. obcovali: městský guvernér a senator, poslanec velkovévody litevského, vyslanec z Florencie, konservatoři městské komory, asi dvacet biskupů, Dom Bernardino Gambara, apoštolský subdiakon²⁾ a množství jiných osob.«

•Po mši bylo kázání, jež měl mladý Říman, oděný rouchem občanským.³⁾ Před kázáním poklekl před hlavním oltářem, modlil se »otčenáš« či něco podobného, co se mu více zamlouvalo a — aniž žádal o požehnání — což při slavení profanní slavnosti zdálo se mu býti zbytečným a nevhodným — vystoupil na kazatelnu a měl řeč, s níž přítomní silně souhlasili. Na konec oznámil jména hodnostářů literární akademie. Po té jsme odebrali se do paláce konservatorů, kde byl jednoduchý oběd a špatné víno. Na konec provozována byla veselohra, již jsme pro veliký počet přítomných neslyšeli.«⁴⁾

Tak se slavívala památka založení Říma. Duch staropohanský v dobách těch nebyl mrtev . . .

Po vzore Říma (kde Pomponius) a Florencie (kde Ficin starého ducha antického obnovili se vším jeho významem) celá Evropa přivlastnila si t. zv. *sokratických bratrstev*, jež, zrodivše se na zbořeninách křesťanství, měly za účel znovu zavést pohanství. Věc to neuvěřitelná sic, ale historicky jista. Tomu svědčí kniha *»Příručka pantheistů, čili ritual ku slavení slavností sokratických bratrstev«*.⁵⁾ Spisovatelem knihy této byl znamenitý člen spolku »obrozených«, jenž dal si jméno *»Janus Julius Tolandus Eoganesius«*.

Dle přiznání téhož autora uznávali členové těchto bratrstev (dle nauky starých filosofů pohanských), že »všecky věci pocházejí od všehomíra a že tento sloučen jest ze všech věcí,«⁶⁾ že »vesmír jest neobmezen i co do rozsahu i co do moci,« že »vesmír jest nepohyblivý i pohyblivý, nezkazitelný i věčný, že vše pohltil, co zrodil, že látka jest odvěčná, myšlenky že jsou tělesným pohybem mozku, ideje všecky že jsou tělesny (à la Horac a Vergil), duše že není individuální, nýbrž všeobecná ve formě aetherického ohně, jenž vše obkličuje a proniká, vším hýbe; země a slunce že jsou jedinými základními látkami všech věcí; slunce že jest otcem a země matkou všeho stvoření i — člověka.⁷⁾

•Členové sokratických bratrstev mají zvláštní řeč i nauku pro obecný lid a zvláštní pro »bratry« (členy). Přijímají za členy lidi

¹⁾ Quod, si recte memini, Pomponius Laetus, poeta laureatus, primus a paucis annis citra introduxit. (Memorie istoriche della chiesa di Araceli, dal p. Casimiro de Roma, in 4°, Roma, 1736, p. 325.)

²⁾ Fuerunt episcopi usque ad viginti; D. Bernardinus Gambara, subdiac. apostol. (tamže).

³⁾ »In veste quotidiana —« (tamže).

⁴⁾ »Post prandium recitata fuit quaedam comoedia« etc. (tamže).

⁵⁾ »Pantheisticon. sive formula celebrandae sodalitatis Socraticae, in 3 partes divisa, quae Pantheistarum, sive sodalium continent: 1. Mores et axiomata; 2. Numen et philosophiam; et 3. libertatem et non fallentem legem neque fallendam.«

⁶⁾ »Ex Uno facta sunt omnia, censebat decantatissimus ille Musaeus in idemque omnia iri resoluta . . . Ex Toto quidem sunt omnia, et ex omnibus est Totum« (p. 6. a 8.).

⁷⁾ Cogitatio est motus particularis celebri . . . Omnes ideae demonstrantur esse corporeae . . . ignis aethereus omnia circumdat . . .« (p. 8., 13. a 14.)

různých náboženských vyznání, neuznávající jiného zákona, než přírodního, žádné odpovědnice (oraculum), než rozum, žádné povinnosti, než účinné zničení tyranův a vši pověry.«¹⁾

»Sokratická bratrstva došla neobyčejného rozšíření najmě v Paříži, Benátkách, ve přemnohých městech hollandských, zvláště v Amsterodamě. I v Římě, Londýně a j.«²⁾ Jak tedy patrně, měly tyto sekty úkolem pod patronátem Sokrata, Platona, Vergilia, Horace, Cicerona — zkrátka: všech spisovatelův antického starého věku dosaditi místo křesťanství: rationalismus, pantheismus, naturalismus, materialismus a rozníti záští proti každé, i královské autoritě.

Tento směr tak se rozšířil, že lateránský koncil r. 1512. viděl se přinucena potlačiti slavným exkomunikačním způsobem tyto »tajné« společnosti.

Sokratická bratrstva měla ve zmíněném už rituale také »Canon« čili »*filosofické Credo*«, jež vykládal t. zv. Hierophant dle nauky starých Sokratiků.³⁾

Nemohouce nikterak tuto pro obmezenost místa projíti tuto u nás velmi neznámou knihu ritualu sokratického, musíme se spokojiti krátkými úryvky, pokud totiž k naší úloze směřují. Jen tolik podotknouti se nám vidí, že má ritual ten neobyčejnou podobnost se zednářskými ritualy.

Po »Canonu« následuje »Memento« ve formě litanie.

Kněz (hierophant):

»Slavný Salomone!«

Bratři:

»Budiž nám milostiv!«

Kněz.

»Slavný Anaximandře!«

Bratři:

»Buď nám milostiv!«

Kněz:

»Slavný Xenophane,

» Melisse,

» Demokrite,

» Parmenide,

Slavná Kleobulo,

» Theano,

načej bratři odpovídají vždy: »Buď nám milostiv (a)?«⁴⁾

¹⁾ Viz l. c. p. 41., 66., 50., 77., 14., 16., 80.

²⁾ Tamže, l. c., p. 80.

³⁾ »Canonem philosophicum interpretantur indeque eruunt Theoremata Socraticorum veterum« (50.). — »Commentantur stasis temporibus in legem naturae« atd.

⁴⁾ »Almus Selamon, Almus Anaximander etc.« — »Prosit nobis!« — »Laudetur reliquus chorus philosophantium famulorum famularumque veritatis.«

Jiné ukázky: »Omnipotens et sempiterna Bacche, qui humanam societatem maxime in bibendo constituisti; concede propitius, ut hi, quorum capita hesterna computatione gravantur, hodierna leventur; idque fiat per pocula poculorum! Amen!«

A toto mělo býti »náhradou za velikolepou bohoslužbu katolickou! (Viz o tom znamenitý spis *Gaumeřův »Revolution«* (II., 202.—220.), něm. překlad.)

Se stanoviska politického jest tato zvláštní kniha neobyčejně důležitá; lze z ní odvoditi jednu z hlavních příčin výbuchu veliké francouzské revoluce, totiž svobodného zednářství.

Učený *Barruel* odhalil ve svých *dějínách jakobinismu* strašlivý vliv *zednářských spolků* na vývoj vnitřní moderní Evropy. Proč opomenul přičiniti také výklad o »spolcích sokratických?« Či snad byly ony méně nebezpečny a nepřátelsky náboženství katolickému i trůnům? Či snad zednáři nejsou syny sokratických bratrstev? ¹⁾ Než o tom jinde! . . .

Čistě historické studium, dle něhož ohledali jsme činnost veliké francouzské revoluce na poli náboženském, přivádí nás k tomuto důsledku:

Veliká francouzská revoluce jménem Řeků
a Římanů

založila obraznou bohoslužbu nejvyšší bytosti;
přijala jich *kalendáře* a zasvětila slavnosti jejich dle tehdejších obřadů;
přijala v plném znění klassické pohanství a zavedla náboženství theophilantropů;
pozvedla *mravouku Sokratickou* na místo mravouky J. Krista, zavedla *úctu ohně* a přinášela oběti vrchním i podřízeným jich božstvím;
žádala, opírajíc se o logický zákon, velikým počtem svých spisů — jmenovitě *Quinta Auclera* — formální společenský návrat k polytheismu a reelní obnovení veřejné i soukromé bohoslužby římské;
žádala, by svrchovaný národ v náboženské příčině byl svrchovaným veleknězem (proto papeže jakožto zbytečného uvěznila);
potlačila náboženskou výchovu dítek svých, již nahradila výchovou dle vzorů řeckých, jmenovitě *Lykurgova*;
potlačila i světské i řeholní duchovenstvo, odebravši mu jeho k bohoslužbě a k výživě právně darované statky, rozprášivši jeho kongregace, zabavivši jeho chrámy, kláštery, nemocnice a ryze křesťanské dobročinné ústavy;
zahladiti se snažila »p o v ě r u« křesťanskou« (superstitio).

¹⁾ V této příčině lze nám tuto pouze odkázati laskavé čtenáře na celou řadu velezajímavých knih na př. Dra *Ottóna Beurena* »*Die innere Unwahrheit der Freimaurerei*«, na málo známé *Ecckertovy* knihy »*Die Mysterien der Haidenkirche*« a »*Die geheimen Gesellschaften*«. Necht jen soudný čtenář pročte staré mysterie Orientu, Chaldaey, Persie, Indie, Aegypta, Foenicie, ostrovů řeckých; necht jen porovná s obsahem nynějšího zednářství mysterie Isidiny, Bakchovy, Kokytiny, Cerefiny, Proserpininy a jiné!

Oddíl druhý.

Francouzská revoluce ve příčině politické.

Revoluce francouzská nepobořila křesťanských ustanovení na jednu, nýbrž, jak jsme viděli, postupně. Podobně ovšem počínala si i při druhé úloze »zničiti království« čili monarchickou ústavu ve prospěch republiky. Chtějíc zničiti křesťanství, zničila služebníky církve a obmýšlejíc zničiti křesťanskou monarchii, zničila nejprvé podporu říše — šlechtu.

Dne 4. měsíce srpna 1789 zrušeny byly všechny právní výsady a práva šlechty. Jest s podivem, kterak i šlechta sama byla proniknuta duchem pohanským, toužíc po rovnosti občanů římských a athénských. Nejslovutnější šlechtické rody samy vztáhly ruku na dědičná jména a erby.¹⁾

19. dne června 1790 zrušeny byly všechny tituly šlechtické. I zde to byl šlechtic, rytíř Alexander de Lameth, jenž po vzoře vikomta de Noailles (4. srpna 1789) hlasoval pro odstranění erbů šlechtických. Sám první křesťanský baron, Montmorency, jakožto »pravý republikán«, žádal, by onoho dne (19. června) byly zrušeny a odstraněny všechny společenské rozdíly, t. j. všechny šlechtické erby a odznaky, jelikož prý jen jediný odznak ve Francii budoucně má míti místo, totiž rovnost.²⁾

Vzdor mohutné řeči abbého Mauryho, jenž dokazoval, že šlechta (dle spisu Caesarova »de bello gallico«) už v Gallii byla za dob Jul. Caesara, a že i v samém Římě byli rytíři a patriciové — a Řím že jich strpěl, — šlechtic de Lambal žádal za odstranění všech vévodských, hraběcích a j. titulů, v čemž byl podporován de Lafayettem i Karlem de Lameth. Podobně mluvil Michel Lepelletier; ba i pán de Lanjuinais, ač jinak byl církevního smýšlení, žádal za odstranění hodnostních názvův: eminencí, výsostí, abbéův a p.³⁾

Či snad není pravdou, že toto bylo ovocem vzdělání a výchovy školy renaissanční, do níž předkové všech právě jmenovaných pánů byli chodili?

»Jedinou výsadou jest ctnost,« pravil de Noailles, »či snad říkalo se ctnostným mužům »markýz« Franklin, »hrabě« Washington, »baron« Fox?«⁴⁾

Dne 6. měsíce srpna 1791 vydalo národní shromáždění dekret, jímž se zrušily všechny rytířské řády, všechny řádové odznaky a ozdoby, jež označovaly šlechtický původ, a nařídilo, by ve Francii budoucně žádné řády zaváděny nebyly. Shromáždění národní uznalo jen jediný řád pro Ameriku, t. zv. řád Cincinnatův.

Dne 27. měsíce září zakázáno bylo všem úředníkům, by na veřejných listinách, kvitancích, promessách a p. pod pokutou, šesteronásobný obnos ročního služného obnášející, ani zmínkou neoznačovali zrušenou hodnost osob šlechtických.

¹⁾ Jména šlechtických oněch rodů byla četna; mimo jiné i vévoda Aiquillon, vévoda du Châtelet, hrabě de Guiche, hrabě de Agoult.

²⁾ »Moniteur« ze dne 21. června 1790.

³⁾ Gaume, l. c. 125. 126.

⁴⁾ Tamže.

24. června 1792 poručilo národní shromáždění »jménem národa«, by ve veřejných archivech nalézající se listiny, ku šlechtě se vztahující, byly spáleny.

13. srpna 1793 usneseno, by všechny domy, jež by až dosud na sobě měly erby majetníků, propadly ve prospěch republiky.

8. dne měsíce Pluviose (roku II.) vyhrožováno bylo všem notářům, úředním písařům a jiným úředním osobám trestem žaláře pěti let, přijali-li by v aktech, buď v originalu anebo opisu nějaké označení, které by směřovalo buď přímo neb nepřímě k feudálnímu zřízení anebo ku šlechtě.

Po té vydán proti šlechtě dekret, jímž ve prospěch národa odňaty byly statky šlechtické i movité i nemovité. Vystěhovalé šlechtě, která s plány revoluce nesouhlasila, byl pobrán všecek majetek a hrozeno jí smrtí, vrátila-li by se kdy zpět do území říše francouzské. Při tom ovšem nebylo ušetřeno ani příbuzných, kteří za své vystěhovalé a tajně uprchlé příbuzné mnoho musili vytrpěti.¹⁾

Revoluce tázala se, měli-li prý Řekové, Římané a Spartané slovo pro význam »pán« v našem slova smyslu.²⁾

Slovo »pán« musilo ustoupiti »posvátnému« slovu »občan«. Jako prý se říkalo v Římě: Cicero, Brutus, Cato — tak také dlužno prý říkati: Pétion, Condorcot, Payne a p.³⁾

Jménem Řekův a Římanů byly zrušeny všechny odznaky, řády a vyznamenání šlechty. »Šlechta (prý) má se státi tajemníky a písaři jako onen Demetrius, jenž — jsa synem krále Ptolomaea a královským princem Syrie — zastával pro svůj sličný rukopis u senátu římského místo soudního písaře, v kterémžto úřadě, jak dějiny svědčí, až do smrti čestně vytrval. Ti pak ze šlechty, kteří filosofie Demetrioovy nechtějí následovati, nechť (prý) vystěhují se někam na břeh řeky Mississippi, kde (prý) se mohou dáti oslovovati třebaš i slovem: »Vaše Výsost!«⁴⁾

Jménem Řekův a Římanů žádala revoluce proskribci šlechty a posmívala se jejímu uprchnutí z Francie, k němuž ji donutila. Camille Desmoulins⁵⁾ pravil, že národní shromáždění francouzské musí tak jednati jako senát; musí prý pronést ono krátké rčení, jež Caesara i Antonia uprostřed jejich legií mocně zastrašilo; . . . musí (prý) totiž prohlásiti pána de Choiseul-Gouffiera a Baptista Montmorina za nepřátele vlasti. Cicero (prý) by na ně zahřměl: »Ó, ty zrádný Choiseule! O Scelus! O Pestis! O Labes!«

A též Desmoulins napsal dále o hraběti d'Artoisovi: »Co že tomu řekne svět, že Msgr d'Artois octl se mezi psanci? Ano, pane aristokrate, potomstvo dobře ví, že král Dionys stal se učitelem v Korintě; potomstvo pozná, že Tarquinius nikdy se nevrátil do Říma; potomstvo ví dobře, že Brutus své syny dal odpraviti, protože tito chtěli krále do Říma zpět povolati; potomstvo uvěří, že Aristodemos a Agis od vlastních poddaných byli vydáni na smrt,

¹⁾ Viz dekrety: z 2. a 12. září. — z 25. listopadu 1792., — z 18. března 1793., — 13. Pluv. (II.), ze 7. Vent. (IV.) a m. j.

²⁾ »Patriote fr.«

³⁾ »Mercure nat.«, IV., p. 1818.

⁴⁾ Camille Desmoulinsův spis »*Révolut.*« t. I. p. 107.

⁵⁾ Tamže, l. c., t. I., p. 274—278.

a ty, pane aristokrate, budeš se snad tomu vzpírat, že hraběnka d' Artois byla přinucena jíti za hranice za panem manželem?»

Jménem Řekův a Římanů žádala revoluce, by šlechta byla uškrncena. Týž Desmoulins pravil: »Občané! Pět až šest spiknutí za sebou následovalo; Broglieovo, Favrasovo a j. A tu mně povězte, jak dlouho bude trvati, než pochopíte, jaký stupeň důvěry smíte vkládati do bezcitného kovu, do občanské přísahy a do malých a velkých satrapů, římskou togou oděných, kteří čekají na vhodný okamžik, by svůj pokojný šat mohli zaměnit za vojanský kabátec a za černou kokardu. Nedomnívejte se, že s nimi budete moci žíti v pokoji! Buďte stále pamětlivi slov Ciceronových, jichž jsem ve své brožurce užil jakožto »Motta«: — »Quae quoniam in foveam indicit, obruatur,« to jest: »Poněvadž zvíře padlo do jámy, může býti zabito.« Stále budme pamětlivi slov Katonových, jichž užíval, kdykoli senátem byl o radu žádán: »Ceterum autem censeo, Carthaginem esse delendam.« I já mám za to, že Versailles musí býti srovnáno se zemí, i já mám za to, že se musí s hořící pochodní vniknouti do 83 departementů¹⁾

»Monarchický klub jest brlohem spiklenců« — pravil »Mercuré nat.«,²⁾ »a proto musí jako Manlius býti shozen s tarpejské skály!«

Ve všem všudy, jak patrně, odkazovala se revoluce na Řeky a Římany. Podobných příkladů lze dočísti se na každé stránce listu »Moniteur« a v jiných — Bohu žalováno budiž! — nyní už velmi málo známých spisech oné hrozné doby.

Než pojďme dále!

Šlechta tedy, tato první hradba, jež pevnost, t. j. královskou důstojnost hájila, byla rozprášena a zničena.

Co nyní?

Revoluce učinila krok druhý: *a)* otřásla totiž mocně autoritou královskou, by *b)* v dalším kroku odvážíla se žádati »jménem národa« na Ludvíku XVI. jeho hlavy.

a) Revoluce předložila Ludvíkovi XVI. k podpisu a stvrzení: prohlášení lidských práv a občanské zřízení duchovenstva. Revoluce žádala na něm dále, by podepsal zrušení šlechtické důstojnosti a stavu.

A Ludvík XVI — podepsal, neznamena je, že tím podpisuje i zrušení — královského důstojenství.

Než revoluce šla dále; žádala na Ludvíkovi, by podepsal odměnu onomu muži, jenž naukou svojí vrazil první hřeb do rakve království. Či snad jest snadno tomu uvěřiti, čteme-li tuto listinu, podepsanou vlastní rukou nešťastného panovníka?»

»Ludvík, z Boží milosti a z usnesení státního král Francouzů, všem přítomným i budoucím pozdravení.

»Národní shromáždění se usneslo, My pak poroučíme a ustanovujeme:

¹⁾ Camille Desmoulins »*Révolut.*« t. I. p. 267.

²⁾ T. I. p. 332.

»Národní shromáždění (výnosem dto 21. září 1790.), jsouc proniknuto tím, čím jest francouzský národ povinen památce J. J. Rousseau-a, ustanovilo:

1. by spisovateli knihy »Emile« a »Contract social« byla na počest postavena socha s nápisem: »Svobodný francouzský národ J. J. Rousseau-ovi.« Na podstavci mají býti vyryta slova: »Vitam impendere vero;«
2. by vdově po † Rousseau-ovi, Marii Terezii Le Vasseur, byla vyměřena roční pense 1200 franků z pokladu státního.

Dáno v Paříži 29. prosince 1790.

L. F. Duport m. p.

Ludvík m. p. ¹⁾

Revoluce přinutila Ludvíka, by úřadně oznámil evropským národům, že uznává — revoluci! Jen stručně k tomuto bodu přihlížejíce, uvádíme tuto výňatek z pověstného dopisu, jež ministr zahraničních záležitostí, pan de Montmorin, jménem Ludvíka XVI. zaslal vyslancům a splnomocněným ministrům cizích dvorů:

»Král rozkázal mi, oznámiti Vám, že jest to jeho plná vůle (sic!), byste jeho smýšlení o revoluci oznámil svému dvoru, u něhož přebýváte.«

»Co se jmenuje revolucí, není ničím jiným, než odstraněním celé řady zlořádů, jež se nakupily po staletí buď poblouzením národa nebo královským absolutismem.«

»Nepřátelé naší ústavy (revoluční) stále opakují, že král není šťasten; jakoby stávalo pro krále jiného štěstí než štěstí jeho národa! Nepřátelé ti předstírají dále, že jeho vznešenost byla snížena; jakoby autorita založená na moci byla neméně mocnou a jistou než autorita zákona! Posléze praví, že král není svoboden! Je to mrzkým utrhačstvím, má-li se za to, že by jeho svobodná vůle mohla býti přinucena k něčemu, a jest nesmyslem, prohlašuje-li se, že jest král nucen, zůstat v Paříži uprostřed svých občanů.

V Paříži, 23. dne dubna 1791.«

Takovouto měrou útočila revoluce na důstojnost královskou. Než dlužno ovšem podati více dokladů.

23. dne října 1790 usneslo se národní shromáždění (assemblée nationale), by trikolora nahradila bílou korouhev a aby odložené už staré prápory vojenské jakož i korouhve (jimiž se tlupy od sebe dělily) před vojskem se spálily. 26. dne října usneseno, by na knoflíčích národní gardy byl nápis: »zákon a král;« ustanovení toto mělo mezi republikány mnoho nepřátel, kteří domnívali se, že by bylo daleko lépe dáti tento nápis: »národ francouzský«. 31. dne května (1792) rozpustilo národní shromáždění gardu královskou, jejíž náčelníka pohнала před soud z důvodu, že má málo občanského smyslu do sebe.

Teprve nyní nastal horší boj proti království; z královského erbu dalo národní shromáždění odstraniti lilii; nakázalo, by každý voják, jenž měl nějakou jménem krále podepsanou a královskou pečeti opatřenou listinu, ji ihned vojenskému úřadu (ministrovi) zaslal, by tento ji jménem republiky vydal a úřadně potvrdil; strhlo královské odznaky a erby s chrámův, oltářův a veřejných pomníkův

¹⁾ Viz Gaumeovy knihy něm. překlad, I., S. 133—134.

i budov a zakázalo i osobám soukromým nositi nebo užívati podobných královských odznaků pod trestem zabavení oněch věcí; zakázalo všem továrníkům a knihkupcům prodávat ano i vyrábět papír, na němž by odznaky královské naznačeny byly, pod trestem ztráty i strojův i výroby. Ani sochaři, ani malíři ani písaři nesměli vyrobiti žádných ozdob, jež by představovaly odznaky královského důstojenství.

I všechny sochy královské (z kovu) měly býti roztaveny na návrh Camilla Desmoulinse, jenž odůvodnil návrh svůj tím, že i Timoleon, chtěje opět svobodu Syrakus zavést, rozkázal prý — by žádné stopy po tyranství nezůstalo — by všechny sochy králů veřejně byly prodány a za stržený peníz by se státní dluh zaplatil. Proč prý by podobně nemělo se státi také ve Francii? ¹⁾

Ano, až tam vystoupilo záští proti království, že na rozkaz národního shromáždění musili i majetníci domův i nájemci mýta královskou lilii s domův i tabulek mýtních pod velikým trestem odstraniti. ²⁾ 20. dne září 1793 navrhl Garran-Coulon, by místo královské lilie na všech mýlnicích při zemských silnicích francouzských čapka svobody umístěna byla.

I šachy, tato královská hra, nesměly se hráti z důvodu, že upomínají na hodnost královskou. Proto navrhl učený J. B. Guyton-Morveaux, by se názvy této hry a kostek nahradily jmény republikánskými. Král se měl odtud nazvati »k o r o u h v í«. Figurka královny nazvána generálním důstojníkem, věže děly, sedlák pěšákem a p. ³⁾

Ani popele králův zemřelých nebylo ušetřeno, neboť 1. dne srpna 1793 usneseno v národním shromáždění, by všechny hrobky králů francouzských po vsi Francii najmě v chrámě sv. Diviše byly zrušeny. ⁴⁾

I název králů »z Boží milosti« byl zrušen a nahrazen slovem »z vůle a milosti národa«. ⁵⁾ Král prý jest pouze dědičným představitelem národa, jeho prvním služebníkem, jím jsa zvolen a jemu pouze zodpověden. ⁶⁾ Od této logiky k popravě ovšem byl pouze jediný krok.

Dříve bylo užíváno formule: »Prosíme krále atd.« I to mělo přestati jakožto věc národa nedůstojná. Národ 24 millionů prý se snižuje, prosí-li prý jedince; svrchovaného národa jest prý nedůstojno, by prosil svého »p o d d a n é h o«. ⁷⁾

Oproti titulu »královský princ« pozvedli se republikáni, řkouce, že nelze přijati a zachovat onoho titulu z důvodu, že syn Brutův nebyl ani »v ý s o s t í« ani »p r i n c e m«. ⁸⁾

Tolikéž republikáni zrušili název »královna«, řkouce, že prý Rusové, Angličané, Uhři, Švédové a jiní národové mohou míti královny, ale francouzský prý národ má do sebe onu přednost — dle zákona salického — že královny nemá. Marie Antonie prý není

¹⁾ »*Révol.*«, t. II., p. 149.

²⁾ Dekrety dto 24. října 1790., dto 31. května 1792., dto 1. Brumaire (II. roku), dto 10. Brumairu, 24., 25. Brumaire a j. v.

³⁾ »*Moniteur*«, dto 11. listopadu 1793.

⁴⁾ »*Moniteur*«, dto 1. srpna 1793.

⁵⁾ Tamže, dto 20. října 1789.

⁶⁾ Tamže, dto 20. října 1790.

⁷⁾ Camille Desmoulinsův spis »*Révol.*«, p. 428., 523., 552.

⁸⁾ »*Journal de Prudhomme*«, p. 133.

ničím více než manželkou krále Ludvíka XVI. Jedno »Veličenstvo« (t. j. král) prý dostatečně musí stačiti národu filosofickému a přátelům rovnosti a svobody.¹⁾

Po té jménem Homérovým zabaveny byly statky královské.²⁾

Po té sáhlo národní shromáždění jménem Řekův a Římanů na práva královská, řkouc:

1. Národu a ne králi náleží právo prohlásiti válku.

Kdo že poručil mužům revolučním, aby toto slovo pronesli?

Pohanský starověk řecký i římský. Slyšme! Pan de Clermont-Tonnerre odvolával se na Demosthena,³⁾ pan de Cazales na Římany a Spartany,⁴⁾ Mirabeau na Římany.⁵⁾

Trest řečí jejich byla tato: Všecka moc vychází z národa samého, tím spíš ovšem právo první třídy: vyhlásiti válku. Král-národ jakožto zákonodárce »par excellence« má v záhybech své tógy jako druhdy Římané i mír i válku. Karthagině a Římu (prý) byli občané jako na př. Caesar a Hannibal nebezpečnými. A téhož dne už zaznívali jednotliví hlasové, volajice, že král má býti popraven. V divadle dávana tragoedie »Manlius Capitolinus« za tím účelem, by veřejné mínění obrátilo se nepřátelsky proti králi.

2. Národu a ne králi přísluší právo voliti a jmenovati náčelníky vojenské.

Kdo přiřknul národu toto právo? Řekové a Římané. Slyšme! »My máme vojny, kteří chovají ku vlasti osvědčenou lásku a věrnost, což ovšem musíme považovati za zvláštní dar přírody. V srdci našich vojinů zrodil se znova duch Říma, Athén a Sparty . . . Řím, Athény i Sparta však jmenovaly samy náčelníky vojska svého, v Římě byli to tribunové, jaksi národní vojenští důstojníci. Pokud toto ustanovení bylo v platnosti, těšila se republika rozkvětu a síle.«⁶⁾

V podobný rozum mluvili Mirabeau, Danton, Goupil de Préfeln, Desmoulins, Anacharsis Clootz, Macharmont,⁷⁾ republikánské listy »Mercure national«, »Decade philosophique«, »Moniteur«.

Trest řečí jejich, jež oplývaly slovy: tyran, Theramenes, Sokrates, Brutus, Katilina, Řím, Cicero, Demosthenes, despotismus, svobodný národ, národ svrchovaný, republika a p., byla slova: »videte, ne quid detrimenti respublica capiat« (mějte o to péči, by republika nedoznala žádné škody!); povstání (l'insurrection) proti nenáviděnému panovníku t. j. tyranu jest zákonem přirozeným dovoleno; jméno »král« dlužno z řeči francouzské zvlášť a z řečí vůbec vymítni, království zničiti, jeho kořeny i peň vytrhnout a po vzoru Řekův a Římanů (t. j. republikánsky) žíti. Jednotlivec umírá, ale národ jest nesmrtelný, jsa obrazem přírody. (Billaud-Varennes.)

Nenávist proti králi rostla jako lavina . . .

Rozpálená a podněcovaná luza byla bičem, jímž revoluce šlehala . . . Desmoulins, jeden z největších nepřátel krále, vzpomněl si,

¹⁾ Camille Desm. »Révol.«, t. I., p. 97.

²⁾ Tamže, I. c., t. IV., p. 301.

³⁾ »Moniteur«, dno 19. května 1790.

⁴⁾ Tamže, dno 22. května 1790.

⁵⁾ Tamže, I. c.

⁶⁾ Zpráva o vojenských věcech (Avancement) dno 5. října.

⁷⁾ Různá místa v »Moniteuru« a ve spisech jmenovaných mužů.

že Seneka kdysi pronesl i napsal myšlénku, že nemůže býti Jovišovi vzdána lepší a příjemnější oběť než ta, je-li obětován král;¹⁾ proto a užil těchto slov jakožto »Motto« ku svému denníku.

Bleskem rozlétly se zvuky této písně po Francii :

»Spí národ váš, ó, tyrani —
však pře-ce-li se pozvedne
lid všemohoucí posléze,
tu — třesouce se tyrani,
s trůnů svých musíte utéci...²⁾

Brutus Ludvíka XVI. nespal . . .

Poprsí Brutovo bylo umístěno v zasedací síni nad sedadlem praesidentovým a to na rozkaz národního shromáždění, dno. 25. července 1793. Než to nepostačilo. Patron národního shromáždění, modla republikánů, ideal občana, jak mu rozuměli nepřátelé království, to jest Brutus, vrah Caesarův, jež nazýváno svatým Brutem, božským Brutem,³⁾ měl v brzku na všech ulicích sochy své. Nikdy snad a nikde nebylo tolikráte vysloveno jméno »Ježíš« jako tehdáž jméno »Brutus« ve Francii vůbec a v Paříži zvláště.

Všecky sochy velikánů francouzských a všecky pomníky francouzských králů nahrazeny byly poprsím Brutovým. Sádrové odlitky a otisky, představující vraha Caesarova, v nesčíslných tisících zhotovovány a prodávány.

Brutus byl zvolen za patrona všech Jakobínů na celém světě. Jeho poprsí bylo slavnostně přeneseno do sálu v ulici Saint-Honoré a slavnostním řečníkem Manuelem všem republikánům francouzským představeno v tento vozum: Zde musí pád králů, pád Ludvíka XVI. býti stanoven. Proto také musí tu býti zavěšen obraz velikého muže, jenž nejprvé ze všech projevil touhu, vyčistiti zemi králů. Patřte na Bruta, občané, jenž vás stále napomíná, byste — máte-li býti dobrými občany — vše, co vám nejdražšího — i dítky své — přinesli vlasti v oběť. Po té následovala přísaha Jakobínů přítomných, že, ať jsou kdekoli a čímkoli, vždy k tomu čeliti budou, by zemi očistili a osvobodili králů...⁴⁾ Téhož dne před poprsím Brutovým zahřměl v národním shromáždění Anacharsis Clootz, že Ludvík XVI. nesmí míti žádného nástupce; kdyby prý Timoleon a Brutus nebyli několik krůpějí nečisté krve vycedili, tekla by prý krev potokem. Bude-li prý proti panovníkovi vydán dekret vyhnanství, bude prý republika ušetřena mnohých utrpení a svízeli.⁵⁾

Obrovský souhlas provázal tuto krvežíznivou řeč. Brutus dožil se ve Francii bohoslužby. Vyzýváno jej v divadlech, na ulicích, ve chrámech i při jeho náboženských slavnostech.

¹⁾ »Victima haud ulla amplior potest magisque opima mactari Jovi quam rex« (Seneca, Trag.).

²⁾ »Tyranns, les nations sommeillent.
Ah! si jamais ils se révoltent,
Les peuples souverains détrônés par les rois!«

³⁾ To stalo se 27. srpna 1792.

⁴⁾ Dernierův spis »Tableau de Paris,« t. II., p. 101.

⁵⁾ »Moniteur,« dno 29. srpna 1792.

Voltaireův »Brutus« (tragoedie) dožila se nesmírných úspěchů. Protimonarchické smýšlení zmocnilo se všech . . .

Zvláště ve 4. dějství, když Brutus dí k synu svému:

»Bud' zvítězíš a pomstíš jméno Římanů —
neb zemřeš svoboděn a bez krále« ¹⁾

jitřili se posluchači a, metajíce čapky frygické do výše, křičeli: »Ať žije národ, ať žije zákon!«

Když pak přednesen byl verš:

Ó, boží, spíše smrt, než klesnout v otroctví« ²⁾

tu bylo zuřeno neobyčejným způsobem . . .

Kostky Ludvíka XVI. padly . . .

Brzo po těchto děsných výjevech připravovala se revoluce pomstiti se na Ludvíkovi za jeho hřích, že byl — králem.

Kněz Gregoire, herec Collot d'Herbois, Manuel, Matthieu, Desmoulins a m. j. žádali, by král pro tento hřích svůj byl potrestán. ³⁾

»Národové,« pravili občané z Auxerre, »patř s napjetím vstříc rozsudku, jakým stihnete zločiny Ludvíka XVI. Rozsudek ten bude hrozným a přikvačí tak rychle, že se zatřesou panovníci hrůzou.« ⁴⁾

Robert, Besson a j. ve svých řečech poukazovali, že Francie musí nastoupit onu cestu, jakou Řím vypudil Tarquiniovce. Jiní zase přísahali, že, nebyl-li by snad král konventem odsouzen na smrt, jej dýkami usmrtí, jak to učinil druhdy Brutus Caesarovi. ⁵⁾ Takto smýšlející mužové obývali část Paříže, nazvanou Luxemburg, kterážto část od této doby pro »hrdinské« smýšlení svých občanů nazvána byla částí »Mutia Scaevoly«.

Myšlenku »zavražditi krále« podporovalo 48 oddělení města Paříže, vyslavše ve 14 dnech dvě deputace ku konventu. ⁶⁾

¹⁾ »Mais je te verrai vaincre ou mourir avec moi
Vengeur du nom romain, libre encore et sans roi.«

²⁾ »Dieux! donnez-nous la mort plutôt que l'esclavage!«

³⁾ A co že asi činil nešťastný panovník? Snaže se marně urovňati kleslé finance (viz finanční návrhy Calonnovy, nešťastné finanční operace Loménia de Brienne a Neckera) a utišiti pobouřené myslí lidu (svoláním generálních stavů 5. května 1789.), musil uznati 3. stav pro nátlak naň činěný se strany biskupa Talleyranda, abbého Sičyesa, hraběte Mirabeaua a j. Šlechta a duchovenstvo spojily se se 3. stavem pod názvem generální stavy (états générales). Dne 14. července táhlo 50.000 lidí k bastille, již velitel Launay vzdal. — Přátelé »svobody« čili mužové převratu, obmýšlejíce krále zcela zničiti, donutili jej, že se odebral do Paříže. 5. dne října (v pondělí) rozdmýchali vzpouru, v níž hrály hlavní roli ženské. Heslo: chléb a do Versailles!« rozléhalo se všude. Přes 5000 žen vedených rozvzteklou vůdkyní Théroignou z Mericourtu přitáhlo o 4. hodině do Versailles. Úkolem jim bylo zabiti Marii Antonii. Jen přikvačivší noc zamezila děsné krveprolití. Král musil ubytovati se v Tuilleriích, kde přes 100 let žádný z králů nesídlil. Král byl tedy v Paříži, v pasti, uprostřed rozvřeného a rozešťvaného lidu, jenž neslyšel jiného leč slova: svoboda, svrchovaný národ, pomsta, tyran, despotismus, kralovražda, Brutus. Vší vnitřní i zevní podpory jsa pozbaven, musil vyčkati, co přinese čas . . .

⁴⁾ Svrchovaně důležitě jest čísti prameny sem směřující: »Moniteur« dto. 26. listopadu, knihu C. Desmoulinsovu »Révol. de France et de Brabant,« »Essay historique sur les causes de la »Révol.«, t. IV., p. 306. a m. j.

⁵⁾ »Essay historique sur les causes de la Révol.«, t. IV.

⁶⁾ »Moniteur« dto 2 prosince 1792.

Hrůzovláda nabývala vrchu. V březnu 1792 nastoupilo ministerstvo girondistické. Robespierre, Danton, Marat a Chabot a zůstali girondisté (t. zv. »Vrch«) panovali zákonodárnému sboru. Dne 20. června vrazil sládek Santerre s otrhanci a lůzou do královského zámku a vnikl až do komnat královských. Král s královnou jen neobyčejnou neohrožeností unikli smrti. Veřejně žádalo se za sesazení královo. Když prohlášení spojených panovníků císaře Františka II., pruského krále Bedřicha Viléma a nejvyššího velitele spojeného vojska vévody brunšvického do Paříže ku konci června 1792 přišla, rozjitřila republikány nesmírně a urychlila útok na Tuilerie 10. dne srpna. Král a královna byli uvězněni nejprve v Luxemburgu a po té v Templu. Sestaveno nové ministerstvo, v němž Danton byl ministrem spravedlnosti!

Kdo stál při králi, byl buď zabit, anebo z Francie vypovězen. Dekretem deportačním dno. 26. dne srpna bylo přes 50.000 lidí vyvezeno a jich jmění připadlo státu.

Danton žádal, aby všickni podezřelí v Paříži byli jati. Vražďení z toho vzešlé trvalo po 7 dní a zavražděno bylo 8000—12000 lidí, mezi nimiž 440 kněží, 1 arcibiskup, 2 biskupové (bratři La Rochefoucauldové). Kněžna de Lamballe, přítelkyně královnina, zavražděna v žaláři ukrutným způsobem. Bylo jí srdce vytrženo a ukrutníky snědno . . .

Národní konvent začal se 31. září 1792 a prohlásil královskou ústavu za zrušenu. Prohlášena byla republika. Konvent skládal se z girondistů, jichž předáky byli: Sieyes, Gnadet, Demouriez, Pethion, Roland, a z jakobínů (montagnardů), jejichž náčelníky byli: Robespierre, Danton a Marat. První chtěli dle svých filosofických názorů zříditi ve Francii novou ústavu, posledním byla Francie dosud stále ještě příliš aristokratickou.¹⁾ . . .

Nastalo několik formálních otázek, na něž dříve mělo být odpověďno:

1. Může-li král vůbec býti souzen?

Na otázku tu odpověděl jménem zákonodárného výboru Mailhe, že národ jest svrchovaný a jeho zřízenci že mají prováděti svrchovanou jeho vůli. Kde národ svrchovaný byl uražen, tam urážející nemůže býti prý považován králem . . . Žalovaný přestává býti králem, jest pouze člověkem . . . (Souhlas.) V Římě soudili konsulové (prý) trestní věci; běželo-li o urážku majestátu národního, podléhal rozsudek schválení národa. Byl-li král ve Spartě obžalován, jakoby zákony přestoupil anebo zradil prospěch vlasti, byl souzen tribunálem, jenž pozůstával z druhého krále (spolukrále), ze senátu a z efórů; mohl se však odvolati k národu.²⁾

Saint-Just pravil, že podá důkaz, že Ludvík může býti souzen. Jestliže prý už dávno před 18 sty lety měl národ římský takové uvědomění o svém právu, že Brutus zabil Caesara, že jej zabil veřejně před senátem beze všech předcházejících formalit, tu prý dlužno v 18. století mít aspoň tolikéž odvahy. Panovati prý nelze bez viny. Každý král prý jest rebellem a uchvatitelem.

¹⁾ Kryštůfkův »Všeobecný církev. děj.«, nový věk, str. 695—697.

²⁾ »Moniteur«, dno 7. listopadu 1792.

V zákoně Numově prý ničeho nestálo, dle čehož by prý měl býti Tarquinius souzen a proto byl prý odsouzen právem lidu. Není prý žádného občana, jenž by neměl proti Ludvíkovi onoho práva, jakého užil Brutus proti Caesarovi. Anť pak Ludvík prý jest druhým Katilinou, tu prý ten, kdo jej zavraždí, stane se jako druhdy onen římský konsul ochráncem vlasti.¹⁾

Jménem Řekův a Římanů mohl tedy Ludvík býti souzen. Marně se snažil Lefort pohnouti shromážděné členy konventu, by králi popřáli ospravedlniti se . . .²⁾

2. Kdo může krále souditi?

Tuto otázku zodpověděl Robespierre v ten rozum, že, má-li republika potrvati, musí důstojnost královská mocně býti nenáviděna, přivrženci pak králů musí býti zastrašeni . . . Užije-li prý národ práva povstání proti králi, kterak a u koho prý může se tento odvolati na společenskou smlouvu? (Nuže! není to doslovné opírání se o starou dobu antickou?) Místo krále — při povstání lidu — nastoupí příroda, jež jest blahem národa . . . Či snad byl Tarquinius před soud postaven? Robespierre žádal, aby konvent Ludvíka prohlásil za zrádce francouzského národa, ba za zrádce celého lidstva, dále žádal, by krutým potrestáním jeho všech tyranů se zmocnila hrůza před spravedlností národa.³⁾

3. Kteraký ortel má stihnouti krále?

Na tuto otázku odvětil Rémi, řka, že Herkules se nespokojil tím, že lupiče pronásledoval, nýbrž že očistil zemi od nich. Nejlepší způsob, souditi krále, jest prý ten, jakého užili Brutus a Scaevola. Dlužno prý tedy pokřtiti kolébku republiky v krvi krále.⁴⁾

K tomu dodal Robespierre, že král má býti zabit.

Nastal rozkol mezi členy konventu. Kdežto jedni usilovali, by ortel byl vynesen bez prodlení, jako na př. Rémi, Robespierre, Julian a j., žádali jiní času na uvážení na př. občanka Olympia de Gongez. Buzot žádal, by Ludvík byl vyhnán jako druhdy Tarquinius,⁵⁾ k čemuž dodal Saint-Just, by pouze rodina Ludvíka XVI. byla z Francie vypuzena, on sám však aby byl zabit. Po Saint-Justovi vystoupil na tribunu Brutus Louvet, žádaje, by král bez prodlení byl na smrt odsouzen, a ne pouze on, nýbrž i jeho choť, sestra a děti.⁶⁾

Po Louvetovi mluvil Faye, Jean-Bon-Saint-Andrè, Mousson, Dubois Crancé, Gensonné, Barrère.

Od řeči Barrèrovy až k děsnému zasedání konventu z 15. na 16. den ledna zdálo se, že osud nešťastného Ludvíka jest zpečetěn. Slova: »svoboda, tyran, republika, národní blaho« zažívala se všech strau.

Jak se asi rozhodl konvent?

¹⁾ »*Moniteur*«, dto 13. listopadu 1792.

²⁾ »*Moniteur*«, XIV., p. 594.

³⁾ Zdalíž to nezní zcela po Římanech? »*Moniteur*«, dto 6. prosince 1792.

⁴⁾ »*Moniteur*«, dto 4. prosince 1792.

⁵⁾ »*Moniteur*«, XIV., p. 712.

⁶⁾ »*Moniteur*«, l. c.

Stojíme před dramatem, jakého svět nikdy dosud byl neviděl. Připomenutého dne sešlo se 721 mužů, kteří měli odhlasovati, jakým trestem by měl býti Ludvík XVI. odsouzen.

A z těchto 721 votantů bylo pouze několik, jichž výroky proti králi nezněly po pohansku t. j. po řecku a římsku. Ostatní všichni téměř 700 promluvili ústy římskými. Chtěl-li by kdo stopovati tuto tragoedii v celém její postupu, nechť se obrátí na list »Moniteur«, XIV. svazek . . . Zde octne se na fóru římském a v Řecku, a neuvěří, že čte dějiny na konci 18. století líčené. V každé větě nalezne slova: republika, Brutus, svrchovaný lid, tyran, svoboda.

Calès, Delegré, Jean-Bon-Saint-André, Paganel, Dameron, Boileau, Lindet, Roux a jiní hlasovali pro smrt Ludvíka jménem Řekův a Římanů takto: »Hlasuji pro smrt, toho žele, že nelze mi odsouditi všecky tyrany.« Jiný z nich zase pronesl na př. tuto větu: »Kdysi řekl tyran (= Dioklecian), že by si přál, by národ římský měl jen jednu hlavu, by mu jí mohl jedinou ranou sraziti; i Ludvík Kapet, pokud se ukázalo na něm, choval toto přání; proto hlasuji pro smrt.« Jiný opět řekl: »Republikán táže se, co by prospělo vlasti, proto hlasuji pro smrt« a p. Jiní vyjádřili se způsobem ještě více pohanským.

Manuel žádal jménem Římanů za uvěznění Ludvíkovo, přísahaje mu smrt dýkou, odvážil-li by se kdy pokusu, sáhnouti opět po koruně. Přísahu tu učinil jménem Brutovým, řka: »Povstal-li by kdy, by se zmocnil koruny, tu, vězte, mám při sobě dýku Brutovu, a — objevil-li by se kdy jako Caesar v senátě, probodnu jej.

Bouvet jménem Brutovým (rozuměj zde Bruta Staršího) žádal, aby Ludvík byl uvězněn.

Eulard, Rabaut Saint-Etienne a Alasseour jménem římských dějin o Tarquiniích a Brutovi žádali tolikéž, by Ludvík byl uvězněn.

Marcy hlasoval pro vyhnání řka jménem Římanů, že vypuzení Tarquiniův zplodilo republiku, Caesarova smrt však že byla příčinou triumvirátu.

Lacanal, učenec a paedagog, pronesl zcela lakonicky: »Pravý republikán mluví málo; hlasuji pro smrt.«

Guesno objevil se v larvě římské a, napodobuje Bruta, pravil, že hlasuje pro smrt a že obnovuje přísahu, že nechce nikdy žíti pod panstvím tyрана, leč by jej zahubil.

Duprat a Milhaud, hlasující pro smrt, odvolávali se na Katoa Barrère, hlasuje pro smrt, odvolával se na výrok »starého řečníka«, že strom svobody roste, je-li krví tyranů zavražován.

Bazire hlasoval pro smrt jménem Římanů, řka, že despoté nikdy neodpouštějí své vlasti, při čemž poukázal na Tarquinia a Koriolána.

Blad žádal smrti Ludvíka a vyhnání jeho rodiny dle římských dějin o Tarquiniiovi.

Tolikéž Porchel žádal smrti Ludvíka jménem dějin římských, dovozuje, že Tarquinius nemohl se zpět do Říma vrátiti, jelikož neměl přátel, kdežto Ludvík Kapet by prý mohl pomocí přátel — kdyby byl pouze vyhnán — do Francie zpět.

Největší část hlasujících pro smrt Ludvíkovu opírala se o Bruta, jenž zavraždil Caesara, aniž by udal důvody skutku toho. Byli to jmenovitě tito: Fréror, Bouchet, Vouland, Péliissier, Taillefer, Chasles, Amar a celá řada jiných.¹⁾

Z přítomných 721 prohlásilo Ludvíka 685 vinným zradou na svobodě národa. K absolutní většině bylo třeba 361 hlasů; pro vyhnání neb žalář hlasovalo 355, kdežto pro smrt 366! Orleanský vévoda Filip, jenž si dal jakožto občan jméno Filip »Egalité«, hlasoval — pro smrt!

Dne 20. ledna oznámil ministr spravedlnosti Garat králi rozsudek. Dne 21. ledna 1793 padla hlava Ludvíka XVI. guillotinou.²⁾ Jeden z holomkův uchopil hlavu a ukazoval ji lidu, popraviště obcházeje. Tak byl spáchán zločin, jež četní Francouzové za největší zločin od smrti Spasitelovy pokládali. (Mazasovy »Dějiny francouzské revoluce«, něm. od Scherera, I. 304—334.)

Ludvík XVI. padl Brutem. Jakmile hlava královské oběti padla, téměř všichni spisovatelé francouzští kvapili, vyslovit svůj souhlas a své díkůvzdání i blahopřání katanům a soudcům krále. List, jež psali konventu, tomuto bdělému strážci »blaha republiky«, tomuto »Brutovi, jenž osvobodil vlast tyranu« a »tygra« o »věčně památném dni«, uveřejněn byl v »Moniteuru« (25. ledna — 20. února 1793). A ti, kteří list psali, nebyli snad počtem nečetni; bylo jich množství z měst: St. Severu, Remeše, Richelieua, Marseilleu, Poitiersu, Montpellieru, Nîmesu, Meauxu, Aptu, Rennesu, Beauneu, Auchu, Štrasburku, -le Mansu, Neversu, Alençonu, Autunu, Brestu, Moulinsu, Beaucaireu a t. d.

¹⁾ Dle *Gaumeova* díla (něm. překlad), I. díl, str. 153—196.

²⁾ I nástroj, jímž byl Ludvík XVI. odpraven, totiž guillotina, byla už známa u starých Spartanův a Athénanů. Starý spisovatel, Achilles Bocchi, vydal r. 1555. v Bologni dílo: »Symbolicae quaestiones de universo genere.« Osmnáctý z těchto symbolů představuje Spartana, jenž měl býti guillotinou odpraven. Dvě německé mědirytiny z r. 1550. a 1553. (jedna od G. Pentze, druhá od H. Aldegrevy). Jedna značí vyobrazení tohoto vražedného nástroje; druhá představuje odpravení syna onoho Římana, jenž chtěl zjednatí vojenské kázní účtu. A jelikož Manlius odsoudil jej na smrt, zdá se, že Bocchi odtud pojmenoval nástroj ten »manaia«. — Anglický spisovatel Randleholme pravil ve svém spise (Akademie erbovních znaků), že Římané trestali zločince tím, že je stínali pomocí sekery, pohybující se mezi dvěma břevny. (»Rapport des Courtois über die Papiere Robbespierrès«.)

Celý středověk neměl ani stopy po guillotině. Křesťanství odpravovalo své zlosyny ne jako zvíře, jež připevněno jsouc provazy na osudné prkno, nemůže oči v okamžiku posledním vzhůru nésti, nýbrž i ve smrti zločinců ctilo ideu smírnou tím, že dopustilo nešťastníkům zírati volně vzhůru.

Teprve renaissance obnovila opět užívání guillotiny. První příklad odpravení podobným přístrojem stal se v Janově (13. května 1507) na Demetri Gustinianim, jenž pobuřoval lid proti Ludvíkovi XII. — Kronikář oné doby, Jean d'Authon, vyličil nástroj ten zcela tak, jak vypadala guillotina revoluce francouzské. Tak tedy Dr. Guillotin ani co do plánu ani co do provedení nevynalezl ničeho nového. Učinil návrh, by se odpravovalo tak, by odsouzení zcela žádné bolesti necítili. Lepelletier opěval guillotinu t. j. stroj dle rady Guillotinovy. Odtud jméno. Dne 10. dubna 1792 zkouška konána na třech mrtvolách. V dobách hrůzy model guillotiny sloužil za náušnice, razítka a p. — (O guillotině pojednali s různých stanovisk: Parent-Duchâtelet, Sömmering, Georg Wedekind, de Dubois, Lalanne, »Moniteur« dto 9., 11., 15. Nov. 1795; »Revue britannique« 1848.)

Mužové revoluce prohlásili vraždu na Ludvíkovi XVI. spáchanou »za podivuhodný, Bruta hodný čin;« Ludvík prý byl vražedníkem úkladným, tygrem, tyranem, zrádcem!

Kdo že naučil těmto výrazům revoluční muže Francie?

Musíme dáti pravdě svědectví, že nikdo jiný než pohanský duch starého Říma a Řecka, jenž byl pěstován mohutnou měrou v kolejích Evropy od doby renaissanční.

Zdaliž se tu nevyplnila slova Senekova už uvedená: »Victima haud ulla amplior potest magisve opima mactari Jovi quam rex?«

Kralovražda byla tedy vykonána!

Zbývá ještě krátce ohledati dějiny kralovraždy politické.

Dějiny kralovraždy politické mají původ svůj v dějinách starého věku, středověk jich nezná, nový pak věk spatřil je opět vlivem renaissance. Těmto slovům potakali mimo celou řadu povolaných svědků Chaffour a Pagès (de l' Arrière) v knize »Mém. pour le sém. protest. de Strasbourg,« p. 11., 1855, řkouce, že s renaissancí a s reformací, její vlastní dcerou, opět se zjevil v Evropě duch republikánský a demokratický. Demokracie z kollejí vyšedší prý bojuje všude, tu slovem, onde mečem. Kralovražda prý jest velikou částí její činnosti. Vědecké vyučování prý pouze dva má prameny: Řecko a Řím, místa to, kde se zrodila kralovražda.

Dějiny Řecka počínají vypuzením anebo zavražděním králů. Senát staré Hellady nebo náčelníci je zapudili nebo zavraždili. Řím ještě zřetelněji osvědčil svoji nenávist oproti králům svým. Romulus zabil Rema; Tarquinius byl vypuzen; Brutus zavraždil Caesara; Makra uškrtil Tiberia; Chaereas zabil Kaligulu; Stephanus zavraždil Domitiana; Mnestheus probodl Aureliana. »Dva tisíce let hraje si svět s hlavami králů!«¹⁾

Politické vraždy panovníků zůstaly však bez trestu, ba i opěvovány jako skutky hrdinské prvního stupně.

Slyšme Cicerona, »otce vlasti!« »Jaká to rozkoš pro mne,« pravil — »viděti na vlastní oči spravedlivou smrt tyрана? Brutus mával krvežíznivou dýkou v povětrí a vyslovil jméno Ciceronovo, připisuje mu zásluhu obnovené svobody. A opravdu! Caesar byl zavražděn na moji radu. Brute a Kassie, vy jste vykonali nejkrásnější čin, jaký smrtelníci kdy mohli vykonati. Vy nejste reky, vy jste bohy, vás čeká nesmrtelná sláva!«²⁾

Zjevení a rozšíření idejí křesťanských zapudilo politické vraždy panovníků po dobu celého středověku. Teprve v 15. století, když

¹⁾ »Du régicide«, p. 3.

²⁾ »Quid mihi attulerit ista domini mutatio praeter laetitiam, quam oculis cepi, justo interitu tyranni.« (Ad Atticum, 14. 14) — »Caesare interfecto statim cruentum alte extollens M. Brutus pugionem, Ciceronem nomine exclamavit atque ei recuperatam libertatem est gratulatus. — Caesar meo consilio interfectus est.« — (Philipp. 2., 12.) — Vestri enim pulcherrimi facti ille furiosus. (Antonius) me principem dicit fuisse. Utinam quidem fuisset! Molestus nobis non esset.« (l. c.) »Nostri illi non heroës, sed dii futuri, quidem in gloria sempiterna.« (Ad Atticum, 14)

renaissance obnovila ducha staré Hellady a Říma, objevila se politická vražda panovníkův opět. Alžběta odsoudila Marii Stuartku na smrt; Cromwell, nástroj parlamentu, dal odpravit Karla I. Jindřich III. a Jindřich IV. zemřeli rukou úkladných vrahů; Ludvík XV. byl zasažen střelou; Gustav Švédský a Leopold II. zemřeli jako oběti zednářů; na Napoleona I. přichystán tak zv. pekelný stroj; Ludvík XVIII. unikl téměř zázrakem kouli vrahově; Alexander II. byl usmrcen jako před tím Mikuláš I. otráven; vévoda z Berry byl proboden, vévoda z Parmy tolikéž zemřel nástrahami vrahů; Ludvík Filip unikl smrti úkladné sedmkrát, královna anglická čtyřikrát, Bonaparte III. šestkrát; král Vilém (potomní císař německý), císař František Josef, královna španělská ohroženi byli vrahy; — císař mexický Maximilian byl zastřelen. Dom Pedro, Karel X., Ludvík Filip, panovníci v Itálii před rokem 1870. vyhnáni; papež vypovězen z Říma

Co tuto udáváme, jest pouhou ukázkou, malou ukázkou, — dějiny udávají vše zevrubně.

Duch klassické Hellady a starého Říma zplodil pomocí renaissance soustavnou vraždu politickou, pracuje tu dýkou onde barrikádami. A kde že byl tento duch hýčkán? V kollejích, t. j. ve školách renaissančních.

Jedno jméno strašilo od renaissance a straší až dosaváde. Jméno to jest — *Brutus*.

Na konci 15. století, ¹⁾ tedy právě při prvním rozbřesku renaissanční éry, žil v Miláně slovutný professor literatury, jménem Montanus. Týž byl uražen vévodou milánským Galeasem Sforzou. Klidně na oko sice snesl urážku, ale tajně přemýšlel o pomstě. Pomstu měl vykonati žák jeho, 18letý Hieronymus Oligati. A vykonal. Jsa unesen horkými a úchvatnými slovy, jimiž Montanus, líče čin Brutův a Kassiov (to jest zavraždění Caesarovo), plýtvál, odhodlal se zbavit vlast tyrana. Dne 26. prosince 1476 zavraždil Oligati vévodu Sforzu v Miláně ve chrámě svatého Štěpána za přítomnosti velikého množství lidu. ²⁾

Vrah byl zajat, ale do posledního dechu zachoval římský stoicismus. Byl cele zaujat myšlénkou nesmrtelnosti jména svého. Jsa vlečen na popraviště, mluvil sám k sobě: »Jen zmužilost, Hieronymy! jméno tvé bude dochováno dnům nejzazším; muka smrti jsou sice hrozna, ale krátka, kdežto sláva tvá potrvá na věky.« ³⁾

Tato první úkladná vražda moderní doby způsobila nesmírné nadšení mezi spisovateli oné doby. Dosud zachovaly se nám latinské ódy, jež jednohlasně velebily tento čin klassickou latinou jakožto

¹⁾ Gaume, I. S. 217—221. (něm. překlad.)

²⁾ »Oligatum pene imberbem levissimumque adolescentem inani spe parandae gloriae inflaverat Cola Montanus literarii ludi magister, si occiso tyranno patriam in libertatem assereret, saepe Cassios et Brutos in schola magnis extollens laudibus, qui gloria ducti pulcherrimi facti consilium olim suscepissent.« P. Jov. Elog. Galeacci, p. 245.

³⁾ »Oligatus ipse audituque vesana constantia obstinatum animum in conspectu carnificis gerens, seseque in ipsa morte confirmans haec contumaci ore protulit verba: »Collige te, Hieronymy, stabit vetus memoria facti, mors quidem erit acerba, sed tormentum breve, atque ejus fama perpetua.« (Tamže.)

skutek rekovný, samého Bruta hodný.¹⁾ A tu jakoby na povel rozléhalo se všude jméno Brutovo. P. Porée S. J. na počátku 18. století dal provozovati před chovanci svými v kollejích svoji tragodii »Brutus«, z níž vyjímáme — na doklad, jak mocně působil duch antický na mysl lidskou — výjev, kde liktor oznamuje Brutovi smrt jeho synů. Vyslechnuv zprávu tu, zvolá Brutus: »Stalo se dobře, Řím jest pomstěn; a nyní, strážní bohové, mou slyšte modlitbu: Osvobodil jsem vlast od tyranů; chtěl-li by kdy někdo povstat a vlast v otroctví uvrci, nechť z mé krve vystoupí velkodušný občan, jenž by přede tváří celého Říma probodl uchvatitele, by tak jméno Brutovo po věky tyranům značilo zhoubu. To jest vše, oč vás konsul, otec, mstitel své vlasti prosí.«

Tento Porée byl učitelem Voltaireovým! A žák? — —

»Sparta, tyran, Brutus, Řím, svoboda, svrchovaný národ, příroda« — to byla hesla nového ducha.

Zdaliž jim rozumí lid dělnický? řemeslníci?

Revoluce se rodí v převráceném mozku učených, kteří luzu a chátru považují za slámu lehce chytlavou. (Viktor Hugo.)

Nerozumný lid dá se lehce přemluvit; když pak se rozvášní, tu podobá se mocným vlnám, jež přetrhnouce hráze, smetou a strhnou s sebou vše: chrámy i boudy kramářů, ctnost i hřích, vše — vše . . .

Historická praxe Řekův i Římanů podpálila hněv revoluce, jež si vyžádala hlavy »tyrana«.

Než na tom nebylo jí dosti. Celý svět měl o tom zvěděti, že národ francouzský (t. j. několik nehodných jeho výstřelků) odsoudil svého krále. Bylo třeba »výroční den vraždy« oslaviti slavností. A věru! slavnost ta nemohla zníti neslavnostněji než: slavnost kralovraždy.

Nelze tuto líčiti celý průběh této slavnosti věčně hanobící jméno francouzské; tolik pouze lze uvést, že všickni občané i úředníci republiky musili přísahou odřici se ústavy království. Děsné salvy z děl oznamovaly světu, že francouzský národ slaví »spravedlivou smrt tyrana!«²⁾

Z pronesených četných řečí (Treilhartovy, Vernierovy, Verneyovy a j.) uvedeme tuto výňatky z řeči Briota, profesora-občana z Besançonu.

»Občané!« pravil Briot, . . . »slavnostní potrestání krále náleží k nejkrásnějším epochám dějin lidského pokolení . . . Tato slavnost nevěští nám žádného neštěstí; nepřipomínáme si smrti člověka, nýbrž slavíme památnou událost, jež národy osvitila a trůny otřásla; zvěčňujeme skutek, veliký skutek národní spravedlnosti, jenž vydal do rukou národa tyrana . . .«

¹⁾ P. Crinitus na př. napsal ódu na počest statečnosti Lamponiana, spoluvinníka Oligatova (Augsb., 1513.)

²⁾ Za příčinou obšírnějšího poučení se o věci této odkazujeme laskavě čtenáři na mnohonásob už připomenutý spis Gaumeův (něm. překlad), II. díl, str. 80—87., právem za to majíce, že výtečný tento praelát, moha čerpati z pramenů u vlasti své nejspolehlivějších t. j. úředních, znal nejlépe děsné ty výjevy, jež jsouce namnoze líčeny (buď neznalostí věci buď úmyslně falešně) nespravedlivě a neobjektivně, svádějí vyhanou přetvářkou i naše kruhy. Proč asi — leží na snadě!

»Či snad jest nenávisť oproti království něčím jiným, než přirozeným a přípustným následkem lásky ku svobodě a republice? Či snad může republikán považovati krále za něco jiného než afrikánský Neger považuje tygra, jenž se hotoví jej udáviti? . . . Sloužili jsme za Karla IX., Ludvíka XIV., ale obdivovali jsme Scaevolu, Bruty a Chaerea . . .

Kdo že je tomu naučil? Kolleje četbou a výkladem klassiků řeckých a římských . . .

Takovýmto způsobem zachovala se revoluce francouzská z roku 1789. k panovníkovi a ku slavnému království. O další správě republiky pomocí a zvláštním řízením decemvirův a triumvirů, jakož i pro konsulů (vesměs dle formy římské z dob republiky) tuto pomlčíme, odkazující čtenáře na Gaumeův spis o revoluci francouzské (III. díl, str. 81.—227.), na znamenitou knihu Mazasovu o franc. revoluci (něm. od Scherera a Höfera, Regensburg 1842, 2 Bände), na pojednání Dra. Jana Kryštůfka »Boj monarchické Evropy . . .«, v Praze 1883, na Hohofův spis »Die Revolution« Freiburg, 1887, na knihu katolického protestanta, Dra. Bindera, »Geschichte des philosophischen und revolutionären Jahrhunderts«, (jmenovitě: II. Theil, S. 89.—298.) a na mnohé jiné . . .

Ohledáme-li trest všech těchto revolucí proti monarchii, proti králi a všem oporám trůnu namířených útoků, shledáme, že veliká francouzská revoluce jménem Řekův a Římanův:

1. potlačila a pobouřila ochrannou zeď království, t. j. šlechtu násilím, vraždou, vyhnáním a zabavením statků;

2. odstranila všechny rozdíly důstojenství a stavů mezi lidem francouzským, nazvavši všechny slovem »občan«;

3. strhla všecku pravomoc panovníka svého;

4. užívala před světem jeho jména a vynuceného podpisu ku všem, všecko důstojenství panovnické naprosto snižujícím.

5. stala se bezohledným soudcem svého panovníka následkem nesmířitelného záští proti všemu, co upomínalo na jméno, důstojnost a moc panovnickou;

6. stala se katanem legitimního panovníka;

7. užívala forem zcela shodných s oněmi formami vládními, jimiž se řídili Řekové i Římané (prokonsuly, triumviry, decemviry);

8. zřídila republiku pod pátronátem a bohoslužbou Brutovou.

Nebyla-li tudíž franc. revoluce doslovným překladem studií v kollejích?

Oddíl třetí.

Francouzská revoluce ve příčině společenské.

Když tedy Bůh starých »nejkřesťanštějších« králů francouzských i s náboženstvím svým byl vypuzen, zrazen, uplván, posmíván, opět a opětně ukřižován a na jeho místo postavena nevěstka, pouliční hříšnice jakožto »bohyně rozumu«, vedle níž stála »příroda« jakožto nejvyšší bůh s imaginárním pojmem »nej-

v y š š í b y t o s t i; — když tedy dále bořící kladivo revoluce rozdrtilo trůn francouzských panovníků, posledního z nich — Ludvíka XVI., jakožto »rebella, zločince, zrádce vlasti, krvežíznivého tygra, tyрана atd.,« jménem a příkladem starých Řekův a Římanů — odpravivši guillotinou, — když posléze rozprášila sluhy i oltářův, i podpory trůnu, — tu ovšem nastává zcela logická otázka, co že asi revoluce na troskách pobořeného dosavadního řádu i ve společenské příčině byla vystavěla?

Přihlížeje k úloze své, již jsme v celém dosud uvedeném obsahu a průběhu věrní zůstali, píšíce skutky a nikoli logické důsledky, — i v této příčině vyhledáme z tisícerych dokladů jen několik, pokud postačily by na přesvědčenou oné pravdy: že vznik revoluce francouzské z r. 1789. vzešel působením renaissance.

Když tedy — jak jsme pravili — revoluce odstranila i duchovní i světskou autoritu, když z Francie zákonem starých klassických spisovatelů byl vyhnán Bůh starých slavných dětí Karla Velikého a Ludvíka Svatého, a když padla hlava králova, — tu lze se ptáti, cože asi v oné nešťastné Francii zůstalo?

Slyšíme povolané svědky!

Sparta, Athény, Řím — tato trojice starých, tato modla revolucionářů francouzských, měly a musily tu pomoci. Tlumočníci, kteří seznamovali mládež s duchem antickým, tázali se oněch věštíren, z nichž mluvili dávní duchové pohanští.

Občan Guérout, profesor řecnictví na kolleji v Harcourtu, poradil zákonodárnému sboru, odkud by bylo lze s úspěchem čerpati vhodnou formu na ovládání země, krále zbavené. Vydal totiž sbírku státních ústav Spartanův, Athénianův a Římanů, kterýžto spis úřední, orgán francouzské vlády tehdejší, *Moniteur*, pozdravil jakožto vznešené evangelium zákonodárců.

»Ve chvíli« — pravil, — »kdy zástupci francouzského národa obírají se tím, aby republice dali ústavu novou, jež by napravila chyby ústavy bývalé a v zapomenutí uvedla její zločiny, nestává ovšem žádného zajímavějšího díla ani pro zákonodárce, jenž stavbu (ústavy) řídí, ani pro občana, jenž má souditi, leč líčení tří nejznamenitějších republik, které kdy stkvěly se ctnostmi, uměním a slávou. Proto odkazujeme (*Moniteur*) na spis občana *Guérouta*, v němžto naléztí lze prvky, z nichž ústavy Sparty, Athén i Říma pozůstávaly.«¹⁾

Ústava francouzské společnosti založena byla na těchto základních větách: Národ jest bohem! Lidské pokolení jest bóhem.

Anacharsis Clootz objasnil nejlépe tato slova, řka: že svrchovanost v podstatě své spočívá v lidském pokolení, jsouc »jednou, nedělitelnou, neobmezenou, nezměnitelnou, nepomíjející, bez mezí a hranic, absolutní a všemohoucí.«

Z toho ovšem prýštily praktické důsledky. Je-li národ svrchovaným a jakožto bůh sobě samému zodpovědným, tu všechna práva mu přísluší.²⁾ *Desmoulins* chtěl republiku, jež by měla

¹⁾ »*Moniteur*« dno 9. listopadu 1792.

²⁾ »*Lavicomterieův* spis: »*Des Droits du peuple*,« p. 16.

forum, t. j. kde by se lid shromáždil a své »placet« anebo »veto« pronést mohl.¹⁾

Lidu přísluší právo jmenovat a volit úředníky, k čemuž *Cerutti* podotkl, že »je-li lid neschopen, sám dobré zákony vydati, bude vždy aspoň schopen, jmenovati dobré zákonodárce.«²⁾

Na těchto podkladech — a mnohých jiných zcela dle řecké i římské historie volených — zřízena byla vedle politické i ústava společenského života.

Zákonodárci lidem zvolení »obšťastnili« národ francouzský těmito společenskými zákony:

1. Svobodou tisku.

Robespierre, *Barrère* a *vévoda de la Rochefoucauld* pravili, že »tisk zničil despotismus a že před tím zasadil smrtelnou ránu fanatismu (= náboženství). Strom svobody prý daří se jen tam, kde má kořeny svoboda tisku.«³⁾

K tomu podotkli *abbé Sieyès*, že »svoboda tisku razí republice cestu, by všechny nešvary odstranila,« a *Lavicomterie*, že »svoboda tisku osvítlí a zřejmě si posvítlí na všechny bídné činy.«⁴⁾

Tallien pak zvolal: »Buď budeme mít svobodu tisku nebo — smrt!«⁵⁾

2. Zákonem proti tyranům.

Pravil-li už *Horác*, že »sladko jest pro vlast umřítí,« tu revoluce pravila, že každý, kdo by chtěl republikánskou ústavu zrušiti, dle athénskému zvyku má býti zabit; vražedník tyрана nemá na sobě hříchu vraždy leč známku lásky ku svobodě.⁶⁾

Každý, kdo by si v republice zjednal jakési moci, bude na deset let vyhnán do ciziny — (dle starého zákona athénskému, jímž národ ty, kdož se mu zdáli býti podezřelými buď bohatstvím anebo věhlasem, z obce vyobcoval.⁷⁾ Sám *Drako* byl by musil býti na výsost spokojen tím, kterak republika francouzská (vypuzením šlechty atd.) pojala ducha antického.

3. Stejnoměrným rozdělením pozemků.

Kdo že vstúpil mužům francouzským tuto myšlénku? Řecko — Řím! »K zákonu, jenž každému občanu vyměřil plochu půdy, již užívati smí, dal podnět *Aristoteles*, a to proto, by se předešlo velikému a křiklavému rozdílu poměrů majetkových. Škoda jen, že velikost pozemků — jak ji *Solon* byl upravil, — není známa;«⁸⁾ k čemuž však *Warronova věta*⁹⁾ podala výklad v ten rozum, že »starým Římanům zákonem zakázáno bylo míti více než 500 jiter pozemků.«

Národní shromáždění výnosem dto 15. srpna 1792 formulovalo (následkem zákonů řeckých i římských) svým agrárním zákonem, bý:

a) už r. 1792. po žních všechny obecní pozemky (mimo lesy) občanům připadly a mezi ně rozděleny byly; by

¹⁾ »*Révol.*«, I., p. 105.

²⁾ »*Exposé des Droits de l'homme*«, p. 59.

³⁾ »*Moniteur*«, dto 21. srpna 1789.

⁴⁾ »*Des Droits du peuple*«, p. 23.

⁵⁾ »*Des Droits du peuple*«, p. 23.

⁶⁾ »*Decade philosophique*«, VI., p. 151.

⁷⁾ »*Decade phil.*«, IV., p. 154.

⁸⁾ Tamže.

⁹⁾ »*De re rustica*«, lib., cap. 2.

b) občané těchto přivtělených pozemků tak užívali jako svého naprostého majetku.

Dále vyneslo národní shromáždění zákon, jímž pozemky po vystěhovalcích měly se rozdělit na části od 1—4 jiter (i vinice v to čítajíc) ve prospěch chudého občanstva.

Další dekret dto 4. června 1793 zdokonalil právě připomenutý výnos ze dne 15. srpna 1792 v ten rozum, by rozdělení obecních pozemků dalo se dle počtu hlav jakéhokoli stáří i pohlaví, přítomných i nepřítomných, nájemců, dělníků, služebníků, kteří vesměs jsou občany a tudíž i oprávněnými podílníky.

4. Všecky legitimní dítky rozdělí otecké dědictví mezi sebe stejnoměrně.

Kdo že napověděl zákon ten mužům převratu z r. 1789. . . ?

»*Decade philosophique*« (VI., p. 218. a 415.) odůvodnila výnos zákona toho tím, že (prý) už za dob krále *Minosa* dědictví bylo rozděleno mezi dítky a příbuzné stejnou měrou . . ., čímž prý moudrý Minos zavedl na Krétě vzácnou rovnost.

Když pak *de Gaillon, Pétion, Chapelier, Merlin, Buzot* stejnoměrné rozdělení oteckého dědictví po vzore starých byli obhájili, prohlášen byl svrchu uvedený 4. zákon.¹⁾

5. Rodiče mají právo dítky své pohoditi.

Kdo byl příčinou tohoto znění zákona? Athénané! »*Decade phil.*«, VI., p. 218 pravila, že »zákon ten vztahoval se pouze na dítky adoptované. Věc ta (prý) zdá se ukrutnou a na první pohled nespravedlivou, dlužno však při tom (prý) toho se držeti, že rodiče jen ze známé a soudně odůvodněné příčiny mají právo, zřici se svého otroctví tímto způsobem.«

Vlastní důvod tohoto zákona licoměrná »*Decade*« objasnila něco dále (III., p. 30.) v ten rozum, že »mravy, zvyky, zmužilost, krása, síla, genius umění a svobody učinily národ Athénský nejvíce milování hodným a prvním na celém zemském okřšleku,« proto, kdo podobnou slávu si pojistiti chce, nutně musí se nésti duchem Athénánů, — nutně musí míti pouze zdravé potomstvo . . .

6. Rozvod manželství jest dle všeobecné potřeby dobrodiním.

Kdo schválil tento hrozný a pro lidskou společnost přezáhbný zákon? Celý starý, pohanský svět, s nímž renaissance seznámila v kollejích ty, kteří provedli revoluci.

Mužové ti, kteří po vzore zvířat nespokojili se manželkou jedinou, prohledali spisy všech starých spisovatelů, jen aby se při návrhu o možnost rozvodu manželského měli oč opírat.

A našli! »Despotismus manželství« musil býti zrušen.

Už na počátku dějin lidstva byl manželský rozvod věcí známou. Dle zvyku toho žili *Aegyptané, Athénští i Římané*. Evangelium ničeho (prý) proti rozvodu manželství nenamítá.

¹⁾ Chtěl-li by se kdo o věci, jež vespolná práva dětí k rodičům a naopak ve příčině majetku doby té ve Francii vymezuje, poučiti, musil by čísti čísla »*Moniteur*« ze 7. března 1793, 25. února 1790, knihu »*Des Donations et des Testaments*«, (4 svazky) dle názorů *Troplongových*, knihu *Leplayovu* »*Ouvriers européens*«, knihu *Gaumeovu* »*Geschichte der häuslichen Gesellschaft* . . .« (v něm. překladu, II. díl), »*Code civil*«, I., p. 105., 246., 263. a 266.

Jestliže prý republikánská ústava všechny předpisy má zničit, musí i otroctví v soukromém životě zrušit, to jest musí zavést rozvod manželství dle pravzorův Athén i Říma, těchto velikých a moudrých předchůdců. ¹⁾ Sotva že se zrodila myšlénka manželského rozvodu, už tu byly spisy, rozvod ten jakožto přirozeně spravedlivou věc hájící. ²⁾

Když po té věc přišla na předlohu, byla v sezení národního shromáždění za velikého hlaholu přijata. (20. září 1792.)

Podkladem prohlášení tohoto zákona o rozvodu bylo těchto pět bodů, jež Římanům daly podnět k rozluce v manželství:

- a) pouhá vůle obou stran (= diffareatio);
- b) žádost společná o rozluky manželství před sedmi svědky;
- c) přání jedné strany: »Res tuas tibi habeto!«
- d) nepřítomnost ženy v manželském příbytku po 3 noci (trinoctium); a
- e) malicherný důvod: skvrna v obličeji, přítomnost hrám bez dovolení muže a p. ³⁾

Historické toho doklady uvedeny byly na Ciceronovi, Caesarovi, Paulu Aemiliově a dlouhé řadě jiných mužů. — Že se rozloučení manželé opět sjíti a znova vzíti mohli, svědčí příklad Katonův a Maecenův.

Když takto v Římě se dalo, ovšem musilo i zákonodárné shromáždění ve Francii tak si vésti.

Revoluce uznala těchto tolikéž 5 bodů za příčiny manželského rozvodu:

- a) vzájemnou vůli manželů;
- b) osvědčení manželů před svědky a municipálním úřadem; ⁴⁾
- c) vůli pouze jedné strany z důvodu, že druhá strana má neocenitelnou povahu;
- d) pětiletou nepřítomnost jedné z obou stran, aniž by o sobě dala písemnou zprávu straně druhé; a
- e) vystěhování jedné z obou stran. (Dekrét ze dne 20. září 1792.)

Jelikož franc. revoluce ústy *Cambacérèových* prohlásila, že »manželství jest prvním zákonem přírody, kněžský coelibát neřestí, jež zákonem musí býti odstraněna,« ⁵⁾

¹⁾ List *Lequiniův* v »*Moniteuru*« 17. února 1792. a 25. června 1790.

²⁾ Byly to na př. »*Réflexions d'un bon citoyen en faveur du divorce*«, *Essai sur les mœurs*, »*Parfait accord de la raison et de la religion, pour le rétablissement du divorce*« a m. j.

³⁾ V brožurce »*Der Geist des Rabbinismus*« (Cleve) lze se dočísti, že modernímu židu postačí k rozvedení s manželkou: připálení jichy (!) anebo nějaké znamení na těle! — A tyto důvody uvedl rabín.

⁴⁾ O věci té napsal *Dr. Fr. Kryštofek* (»*Všeob. církv. děj.*«, nový věk, str. 693.), že »noví zákonodárcové přetvořili manželské právo, dovolili 14. září r. 1792. rozvod manželský a ustanovili, že manželství musí se uzavírat pod trestem neplatnosti před municipálními úředníky a 4 svědky. Církev (prý) připustila tento civilní sňatek jako pouhý občanský úkon, a papežský výnos ze dne 28. května 1793 prohlásil svolení snoubenců k manželství před dvěma svědky za dostatečný, když řádný, oprávněný farář není přítomen.« (»*Collectio brevium et instr. Pii VI.*«, t. II. 168—174., *Roskoványho* »*Matrim. in Ecclesia cath.*«, I., 437.)

⁵⁾ V zednářském »klíči tajemství« (*Clavis mysteriorum seu Symbolorum Secret.*) psáno jest doslovně: »Oportet vero copulationem non circumscribi matrimonio, ut credunt catholici, neque coelibatu tolli, ut credunt sacerdotes,

t u ovšem, anaf příroda jest volna, musí i manželství býti závislo na vůli manželův. (*»Exposé des motifs du Code civil«, I., p. 105.*)

Manželka rozvedená mohla dle znění 12 tabul, dle Plutarcha a Vergilia po desíti a půl měsících opět se provdati. (*»Exposé...«, I., p. 3. a p. 187.*)

»Rozvod manželství jest strážným bohem manželství!«¹⁾

Až sem šla revoluce francouzská ve stopách starého Řecka a Říma.

Než to ještě nebyl vrchol . . .

Nastati musila v životní praxi otázka, jak dlužno se chovati k nemanzelským dítkám.

Slovo »nemanzelský« hnusilo se mužům revoluce, poněvadž v něm byl skryt nátěr a význam katolické mravnosti.

Každé dítě přichází na svět cestou přirozenou: manželské i nemanzelské. Proto jest bludnou prý mravoukou, jinak ceniti dítě narozené na manželském loži a jinak dítě mimo lože manželské.

»Nastati musí čas (čteme v *»Moniteuru«,*²⁾ kdy přestane na zemi tato nespravedlnost; protož činím návrh, aby se porod nemanzelský a jeho následky (in foro iuris) nepovažovaly za věc nenáležitou a odchýlnou od práva člověka. Svatost civilního manželství musí zůstati vždy v platnosti. Rozdíl mezi matkou přirozenou a matkou legitimní budiž odstraněn!«

K tomuto návrhu *»Moniteur«* (24. ledna 1791.) dodal, že »jest to znamenitou předností, jež nikomu neškodí.«

Slovo »nelegitimní« bylo mužům revolučním nestvůrou proti rozumu a urážkou spravedlnosti. »Každá matka budiž matkou svému dítěti; dítě nosíž její jméno, dědiž její majetek a všechna práva rodinná. Tím se (prý) předejde veliké nemravnosti.«³⁾

Prohlásiti dítě »nemanzelským« pochází (prý) z dob feudalismu; jelikož však feudalismus už byl odstraněn, dlužno jeho poslední ústavní zbytky zrušiti.⁴⁾ Slovo »nemanzelský« dlužno z *»Code civil«* vypustiti;⁵⁾ republice potřeba jest sil, proto dlužno, by lidé plodili co nejvíce dětí.⁶⁾

Proto bylo přijato zákonodárným výborem navržení *Cambacérèsovo* (1. listopadu):

a) dítky nezrozené v manželském loži jsou oprávněny nastoupiti v dědictví rodičů (toho či onoho); a

b) mají táž práva jako dítky zplozené z oddaných rodičů.⁷⁾

Každá dívka, jež stala se matkou, dostati má státní dar (*Gratification*) 50 franků.

monachi et monachae. Matrimonium pactum arbitrarium est, coelibatus ecclesiasticus vitium et flagitium . . . coireque quam saepissime nihil aliud est, quam vere humano sacerdotio diligenter fungi.«

¹⁾ *»Moniteur«* ze dne 25. října 1792.

²⁾ Slova ta pronesl spisovatel *Peuchet*.

³⁾ *»Moniteur«* ze dne 15. února 1790.

⁴⁾ Tamže.

⁵⁾ Dle axiomu: »přirozené manželství jest civilním manželstvím.«

⁶⁾ *»Moniteur«,* 15. února 1790.

⁷⁾ *»Moniteur«* ze dne 12. měsíce II. roku. II.

Tak tedy až sem dostoupil zákon revoluční, že jidášským penízem mrzký hřích podporoval!

A proč?

Republika potřebovala vojínů, by násilím a výbojem vnutila Evropě uznání práv svých.

Vytlačíme-li trest právních ustanovení, jež revoluce založila dle pohanských vzorů, obdržíme tento souhrn: »Lidské pokolení počalo přirozeným stavem t. j. stavem divokosti; — vespolek zavazující (synallagmatique) smlouva jest základem lidské společnosti; — národ (lid) jest svrchovaným, absolutním bez závislosti a dohledu; — všechna moc vychází z lidu; — církev jest ve státě; — dítě náleží dříve státu než rodičům; — stát chová se lhostejně ku všem náboženským vyznáním, pokud závisí na suverainovi (nerušíce zevního míru), v politické příčině; vzpoura jest vždy právem, někdy i povinností; — všeobecná rovnost jest podmínkou svobody; — centralisace jest základem pořádku a jeho trvání.«

Ve příčině občanského práva: »Zákon tvoří majetek; otec rodiny není oprávněn, učiniti poslední vůli dle svého přání; neobmezené rozdělení (rozčlánkování) majetku jest zdrojem státního blahobytu; manželství jest závislo na úřadě občanském; — rozluka manželství jest zákonem manželství atd.«¹⁾

7. Zaveden byl revoluční kalendář, o čemž už stala se zmínka.²⁾ Zde podotknouti dlužno ještě, že kalendář ten obsahoval slavnosti: sbratření, vítězství, díkůvzdání a m. j., o nichž jest řeč na nespočetných místech listu »*Moniteuru*« a v mnohých jiných spisech.

8. Revoluce zavedla hry a závody po vzoru her olympských a hostiny dle vzorů spartanských.

Republika potřebovala ku svým výbojům zdravých vojáků. K tomu — opíraje se o starý věk Řekův a Římanův — zavedla gymnastická cvičení, což ovšem — hledíc k vývoji ústrojí tělesných — bylo by bývalo velmi moudrým zařízením, kdyby vedle toho i duch současně v dobrém byl cvičen. Ale »přirodní člověk« revoluce nebyl vychováván pro cíl nadpřirozený, nýbrž jedině a výhradně ku hmotným účelům revoluce a republiky.

Co se týče závodů na vozích a koňmo, už r. 1790. uveřejnil *Lafont-Paulot* jejich potřebu.³⁾

Účelem jich bylo vzbuditi bojovného ducha mládeže.

»Mělo-li Řecko svoje olympské hry, musí mít i Francie svoje hry Sansculottidů.«

Direktorium vyplnilo toto přání *Dantonovo*. Už 1. dne měsíce Vendémiaire roku VII. viděla Paříž ve svém obvodu olympské hry. Dekrétem ze dne 27. thermidoru r. VI. zbudován byl amfiteatr, jež zdobily sochy řeckých velikánův a jiné dvě sochy: fanatismu, jež dýkou jsa ozbrojen, velí jménem Božím vražditi, a despotismu, jež třímaje krvavý meč v pravici, vysmívá se bídě utlačených národů.

¹⁾ *Gaume*, III. p. 128 - 136. (něm. překlad).

²⁾ Šíř o tom dočísti se lze v Dr. *Bindera* knize »*Das revolutionäre und philosophische Jahrhundert*«, II., S. 162., v *Gaumeově* »*Revolution*«, III., 144—146.

³⁾ »*Mémoires sur la course des chars et des chevaux*.«

Vozy k závodům určené (2) nesly na sobě nápisy :

»Francouzský národ jakožto vítěz dne 14. července,« a

»Francouzský národ jakožto vítěz dne 10. srpna.«

Závoděno bylo během i zápasem po vzoře gladiatorů římských.¹⁾ *Camille Desmoulins*, *Danton* a *Léquinio* navrhli společné hostiny dle vzorů starých Spartánů. Tyto »bratrské hostiny« měly od-
bývány býti pod širým nebem, pouze v nepříznivém počasí měly
odbývány býti v určitém domě.²⁾

9. Revoluce zavedla řecký a římský kroj obou po-
hlaví.

Měla-li býti v republice francouzské zavedena rovnost, tu do-
mníváno se, že mnoho k tomu přispěje stejnost kroje.

Chirurg *Salles* byl tlumočnickem této ideje francouzské revoluce.
»Neobyčejná« zásluha jeho záleží v tom, že vydal návrh na od-
stranění »vlásenky (l)«.

Důvod ovšem této »světem hýbající události« byl pů-
vodu římského. »Nosil-li Scaevola, Brutus, Scipio a Cato
paruky? Kdo že byl vynálezcem jich? Aristokracie. *Ludvík XIII.*
první užíval falešných vlasů. Despota *Ludvík IV.* měl na dvoře svém
48 dvorních holičův a vlásenkářů. Dle módy pak francouzské roz-
šířilo se užívání vlásenek po Španělsku, Italii a Anglii. An
pak zvyk ten upomíná na dobu aristokratickou, hledě zatlačit zásadu
rovnosti (sic), žádám, aby byl jakožto zlozvyk odstraněn.«³⁾

Užívání vlásenek dekretem dto 1. Frimaire r. II. bylo zakázáno.
Místo nich nastoupila červená čapka, již aby mohli nosit i muži
i ženy, dali si vlasy stříhati à la Titus.

Nejdříve počali červené čapky nositi členové jakobínského klubu
v dnech březnových 1792. Praesident, sekretáři a řečníci je nosili.
V »*théâtre français*« (la Nation) při představení kusu »*Smrt Caesa-
rova*« ozdobeno jí bylo poprsí Voltaireovo.⁴⁾

Ženy revoluční nosily je místo ozdob vlasových a klobouků.
Oznakem žen těch bylo zákonem přikázané nošení trojbarevné
kokardy a trest vězení 8 dnů stihl přestupnici.

Bylo-li ženám na vůli ponecháno nositi čapky červené, bylo to
mužům přikázáno zákonem ze dne 2. brumaire roku II.

»Červená čapka,« jak pravil *Lubin*, »jest odznakem svo-
body; právo, ji nositi, přísluší všem občanům.«⁵⁾

Než i ostatní oděv musil býti klassického rázu. »Čtěte Homéra
a dovíte se, jaký že oděv nosili Řekové za doby heroické . . .
Athénané neměli oděvu jako my. Tunika žen jejich byla obdivu-
hodna svou vkusností, zakrývala celé tělo, jen rámě bylo odkryto.«⁶⁾
I muži měli nositi tuniky, jež by zakrývaly spodky.

Co se týče obuvi, navrhl *Lubin* dvojí druh střevíců: solea
romana a calceus. Ženy měly nositi sandály.

¹⁾ Viz o tom široké pojednání v *Gaume* (III., 173.—196.)

²⁾ »*Des fêtes nationales*,« p. 8—10.

³⁾ »*Apokalypse*,« n. XV., p. 4.

⁴⁾ »*Moniteur*,« dto 23. března 1792.

⁵⁾ »*Moniteur*,« dto 5. Frim. II. (= 23. listopadu 1793).

⁶⁾ Ovšem i podnes bere si svět vzory z pařížských mód, a národové,
stydlíce se za kroj zděděný, přijali za vlastní kroj cizí — Také »pokrok«!

Pláštěm měl jim býti řecký peplon.

Toto volání Lubinovo pro kroj a obuv řeckou a římskou nezůstalo ovšem marným.

Už 20. dne února 1798 objevili se členové zákonodární v togách na rameni spjatých.

»Tento oděv (uveřejnil »*Moniteur*«), podobný tóze nebo chlamydu římskému, byl důstojným šatem občanů francouzských. Pokryvka hlavy záležela ve fialovo-modrém kloboučku, jenž dole měl kulatou, nahoře čtyřhrannou formu. Dolení okraj byl barvy ohnivě a s něho na levé straně splývala stužka se dvěma malými zlatými žaludy; do zadu byla připevněna tři vlající péra. Tento celý oblek měl do sebe cosi imponantního a senatorského.«¹⁾ Kdežto mužové revoluční nosili pallium a tógu, odívaly se ženy krojem republikánským — ovšem rázu staré Hellady a Říma.

Najmě r. 1794. užíváno klassického oděvu i v divadlech i na boulevardech, i ve veřejných zahradách, ba i v salonech s takovou zimniční horlivostí, že dnes po plném století ani z daleka uvěřiti tomu nelze. Zvláštní horlivostí v této příčině vynikala královna módy oné doby, *madame Tallien* (vůbec: *Notre-Dame de Thermidar*).

I polonahé nohy žen ozdobovány zlatými okrasami vzorů starého věku . . .²⁾

10. I řeč přijala revoluce francouzská starou, klassickou. Spartáné, Řekové i Římané užívali v rozmluvách slova »ty«, nikdy »vy«, mluvíce k jedné osobě. Proto užila revoluce slova »ty«.

»*Merc. nat.*«³⁾ uveřejnil, že — mluvil-li by kdy k Ludvíkovi, řekl by mu »ty!« Slova »monsieur, sieur, madame« dlužno prý zavrci, jelikož odporují pojmu »rovnosti«.

Řeč francouzská byla rázem znetvořena přechetnými slovy řeckými i římskými. Náměstí přezvána »forum«; panovníkům přezdívalo »satrapů«, »tyranů«; ústavě monarchické říkáno »hydra«; slavnosti i dnové v témdni přijati musili jména stará: Quintidi, Tridi, Duodi atd. Vůbec vše: obrazy, porovnání, obraty řečnické — vše, vše mělo na sobě ráz antický.

Prohledejte názvy přechetných spisů oné doby — a naleznete je řeckými a římskými. Čtete spisy básnické z oněch dob a budete se domnívati, že jimi mluví Horác, Cicero, Sokrates a j. Čtete úřední listiny oné peridy a bude se vám zdáti, že jimi k vám mluví Řek i Říman. Slyšte řeči *Lauthenasovy*, *Isnardovy*, *Anacharse Clootzovy*, *Lafayetteovy*, *Baillyovy*, *Goupilovy*, *Dupontovy*, *Castelnauovy*, *Faltonovy*, *Guadetovy*, *Saint-Justovy*, *Billand-Varennesovy* a m. j. — a bude se vám zdáti, že slyšíte Demosthena, Cicerona, Katona, Bruta a j. A toto vše bylo pouze ozvěnou — studií v kolejích.⁴⁾

Pojmenování vah a měr vyznívalo zcela dle řeckých názvů: decigram, milligram, kilogram; metr, decimetr, centimetr, millimetr;

¹⁾ »*Moniteur*« ze dne 3. Ventôse r. VI.

²⁾ Čti o tom u *Lairtulliera* (o ženách slavných), II., p. 295 . . .

³⁾ IV., 1., 316.

⁴⁾ Všech pramenů zde nelze uvésti ovšem, postačí snad tyto ukázky: »*Monit.*« 10. Vend. (IV.), 4. září 1789, 5. června 1793, 11. června 1793, 27. července 1793 atd., »*Revol.*«, I., p. 190. »*Philos. decade*«, II., p. 112, a m. j.

— scribometr, temporimetr, calorimetr, pondimetr a j. m., litr, deci-litr atd. Museum, Athaeneum, Pantheon, Hippodrom, decemviri, triumviri, praefekti, senát, tribunát, diktator a m. j. — vše řecké a římské. Co se týče jmen osobních, mužové francouzské revoluce přijali místo křestních a rodových jména slovných Řekův a Římanů, jmenovitě ovšem těch, kteří prosluli jakožto republikáni. Brutus, Antonius, Curtius, Valerius, Paulus Aemilianus atd. atd.

Občanky učinily ovšem totéž, jmenujíce se: Virginia, Volumnia, Veturia, Clelia, Simpronia, Sextilia, Iphigenia Fortunea, Pamela, Cornelia atd. atd.

Marně brojeno proti tomuto šílenému užívání jmen klassických, řka, že nejsou to jména, leč skutky a ctnosti starých, jež, budouce následovány, obnoví lesk starých republik v republice francouzské.¹⁾ Přes souhlas konventu potrvála tato epidemie »přivlastňovati si jmen klassických« i na dále.

Jakýsi *Guillemardet*, člen konventu, měl v departementech Seineském, Marneském, Yuneském a Nièvreském pátrati po stvůrách krvežíznivého Robespierrea. Za tím účelem přišel do Nièvre, dal svolati městskou radu. Tázav se po jménech jednotlivých členů obecní rady, dostal za odpověď: »Já se jmenuji Mutius Scaevola!« »Já Brutus!« — »Já Valerius Publicola!«

»Já Epaminondas!« — »Já »Cincinnatus!«

»Četníci!« zvolal *Guillemardet*, »zatkněte mi tyto cizince!«

Stalo se! Všickni tito »výtečníci« kollejí — odvedeni byli do vězení...²⁾

11. Revoluce zavedla vyučování dle klassických vzorů.

Dle základního výnosu revoluce náleželo dítě státu dříve než rodičům. Pomineme dlouhých na četných místech »*Moniteuru*« uveřejněných řečí, jež větu tuto dle starých vzorů *Sparty*, *Athény* a *Říma* odůvodňovaly,³⁾ a povíme krátce, že věta ta byla zákonem přijata.

A proč asi republika potřebovala děti? Potřebovala vojínův, potřebovala občanů v duchu svém a proto ustanovila zákon ten. Než jak vyučit a vychovati dítky? Nijak jinak leč v duchu starých připomenutých vzorů klassických. Biskup revoluce, zrádný *Talleyrand*, už v prosinci 1791 prohlásil katechismem této výchovy a tohoto vyučování prolilášení lidských práv. V tomto katechismu byla bohem — příroda; posledním cílem člověka naturalismus a materialismus; autoritou základní — svrchovaný člověk; oborem všeho jednání — žití dle přírody, zkrátka: vše nadpřirozené, co člověka povznáší, nadějí a láskou posvěcuje — to vše musilo z katechismu revolučního bytí vypuštěno. Žádný Bůh, žádná víra, již třeba knězi ku konání bohoslužby, žádný král, žádný zákon — pouze a jediné člověk, člověk přírodní jakožto takový.

¹⁾ »*Monit.*« dto 6. fruct. r. II.

²⁾ Viz *Gaume*, III. díl, 240. (něm. překlad).

³⁾ Viz »*Moniteuru*« čísla ze dne 29. Pluv. r. VII., z 21. prosince 1792, ze dne 22. frum. r. II., ze dne 19. Vendem. r. VI., ze dne 1. Ventôse r. VII. a m. j., kde byly uveřejněny řeči *Gregoirea*, *Rabaut-Saint-Etiennea*, *Dantona*, *Bérangera*, *Talleyranda* (!), *Chéniera*, *Saint-Justa*, *Robespierrea* a m. j.

Za tuto pravdu ručí nám *Danton, Condorcet, Lanthenas, Ducos, Dulaure, Nattes, Chénier, Pison Dugaland, Bouquier, Jean-Debry, Boissel* a sta jiných.

Bylo-li tedy účelem výchovy a vyučování revoluce francouzské míti silné lidi k vedení válek, jež i na výboj i na obranu republika francouzská konala, tu ovšem bylo třeba obráti si za vzor starou Spartu, jež proslula slávou svých bojovníků. »Republika nepotřebuje občanů, kteří by znali řecky, latinsky, hebrejsky; republice není třeba metafysiky, ani znalosti dějin ani transcendntní geometrie. Tyto všecky věci jako egyptské kobylinky naučily by lenosti . . .« (*Condorcet; Monit.*« dto 3. září 1796.) »K čemu třeba znáti řečtinu? Spartané nezanechali po sobě žádných knih!«¹⁾

Tak tedy zachovali se mužové revoluční k oněm spisovatelům řeckým a latinským! Nejprve mléko matky klassické vyssáli z bohatého prsu a po té — jí opovrhli!²⁾

»Chcete-li nové lidi vytvořiti, chcete-li novou ústavu zachovati, musíte vše změnit i v mravní příčině, jako jste změnili ve příčině politické.« — »Není na tom dosti, že jste zapudili tyranismus, musíte počítí život nový. Změníte-li prameny veletoku, změníte také směr toku jeho; změníte-li vyučování národní, změníte tím také jeho povahu a mravy.« To přece jest dosti zřetelně mluveno.

A uši, k nimž bylo mluveno, nebyly hluchy. Republika pochopila, co jí ústy revolučních mužů starý svět Řecka a Říma radil.

I zaveden byl zákon, aby mládež byla vychována tak, aby z ní vzešly v budoucnosti mohutné větve národního obyvatelstva. Silní mužové a silné ženy musí míti silné potomstvo. I zaveden byl tělocvik, hry po vzoru olympských, závody, cvičení se ve zbraních, v doskoku, v dostizích a p. Dívky ovšem nesměly zůstatí pozadu. Amazonky francouzské revoluce musily se cvičiti v plování, jízdě koňmo, v tanci a podobných blahu lidskému ovšem »naprosto a jediné potřebných« věcech.

Nejlíp prospívající členové takto vedené mládeže byli odměňováni státními odměnami. Konvent vykázal 4. dne listopadu 1795 na návrh občana *Jeana Gervaise Labène-a* 2000 fr. národní odměny.

Píšeme pouze kostru; přičiňte k této kostře náležitou část masa, krve a vnitřních ústrojí — a budete mít' obraz této výchovy a vyučování! Ti, kdož píší o francouzské veliké revoluci jakožto o události, jež dala lidstvu červánky nového, lepšího dne, jsou buď nedouky aneb dědici duchovních činů revoluce samé. V tom právě chybuje svět, že jsa úplně materiálního rázu, nesoudí dle skutků, nýbrž dle idejí. Neměl-li pravdy veliký Pius, vybízeje, by dány byly věcem správné pojmy?

12. Revoluce obdařila Francii revolučními divadly.

A kdo že ji tomu přiučil? Nikdo jiný než literatura klassických národů. Jen blázen mohl by podceňovati neobyčejného významu divadla. Zde lze doznat, aneb nabyti zkázy osvěžení duševního. Na

¹⁾ (*Souv. de Charles Nodier, Saint Just*)

²⁾ »Není-li pravdivo přísloví německé: »Hat der Mohr seine Aufgabethan, so soll er ziehen?«

tom záleží, co a jak k nám herci mluví, jaký směr má hra a jakého jest ducha.

Revoluce »bavila« lid tragoedii jmenovitě *Voltaire-ovými* a *Chénier-ovými*. A jaké as ovoce vydaly tyto hry? Slyšme dějiny! *Condorcet* se v této příčině vyjádřil, že ten, »kdo stopoval půl století pokrok veřejného mínění, přesvědčiti se musil, jak veliký vliv na toto veřejné mínění měly tragoedie Voltaireovy... Z otrockého (prý) národa, jenž se kořil do nedávna despotismu a tyranovi, stal se národ, jenž, maje vůdcem Bruta, stal se národem svobodným.¹⁾

Tolikéž *Etienne* a *Martinville* napsali ve svém spise (o dějinách francouzského divadla za trvání revoluce), že se přidávají k těm, kteří považují divadlo za velmi účinný prostředek, jehož se chopili ti, kteří chtěli velikou francouzskou revoluci rozdmýchat... Tvrzení, že psát o dějinách divadla ve Francii, jest psáti dějiny francouzského národa ve příčině mravů za posledních dvou století,« není příliš smělým!

A mužové ti znali i divadla i velikou revoluci, jelikož byli jejími svědky.

Revoluce, dobře jsouc si toho vědoma, že divadlo, jsouc znamenitým prostředkem, naplniti posluchače mocnými dojmy, vydala 25. Pluv. r. IV. dekrét, jímž »označila divadla jakožto prostředky nejen ku vzbuzení rozkoše, nýbrž i k rozšíření republikánského smýšlení.« Dalším zákonem ze dne 2. srpna 1793 nařízeno periodické představení kusů republikánských, jež čelily proti pověře a královské ústavě. Zákonem tím nařízeno bylo, by tragoedie »*Brutus*«, »*Cajus Gracchus*«, »*Vilém Tell*« a jiná, lásku ku svobodě líčící dramata třikráte v témdni byla hrána.²⁾

Dekrétem ze dne 18. Nivôse r. IV. rozkázáno, by všickni ředitelové, majitelé a podnikatelé divadelních her v Paříži byli odpovědni za to, že se každodenně bude před vytažením opony hráti nějaká republikánská píseň na př. »*Ça ira*«, »*Marseillaise*« a p.³⁾ Kusy, jež zvláště byly vhodnými k tomu, by posluchače naplnily neobyčejnou nenávistí proti tyranům, despotismu a křesťanské pověře, byly jmenovitě tyto: *Chénierův* »*Karel IX.*«, »*Zavraždění Calasovo*«, »*Zavraždění La Barreovo*«, »*Krvavá lázeň v Cevennách*«, »*Noc Bartolomějská*«; dále téhož tragoedie: »*Timoleon*«, »*Cajus Gracchus*«, »*Rienzi*« od *Laignelota*. Další kusy: »*Harryho*« »*Nabytá svoboda*«, »*Sylvaina Maréchala*« »*Poslední soud králů*«, »*Leblanca*« »*Zapuzení Tarquiniův*«, »*Ducise*« »*Othello*« a obrovská řada jiných.⁴⁾

Obsahem těchto zmíněných, jakož i celé řady jiných kusů divadelních, jež sepsány byly za doby revoluce a republiky, byla mnohým štvání proti víře katolické a proti monarchickému smýšlení jmenovitě mravní zpustlost, o jaké sotva kdy zdálo se uprostřed nejohavnějších mysterií *Isidy* (o nichž *Apulejus* »*Met.*«, I. II. Tom, 1. p. 223, 230 . . .), *Cotyty* (o nichž *Juvenal* »*Sat.*« 6. 314—34), *Bakcha* (o nichž *Origines* »*contra Cels.*« 4., p. 167 . . .), *Eleusinských* a m. j.⁵⁾

¹⁾ »*Opera*« VII., p. 364.

²⁾ »*Moniteur*« dno 2. srpna 1793.

³⁾ Tamže.

⁴⁾ Viz *Gaume*, IV., p. 52.—80.

⁵⁾ Viz o tom důkladně pojednávající dílo zavražděného adv. *E. E. Eckerta*

Pohanský naturalismus byl revolucí překonán. V dějinách konventu (I., p. 255 . . .) lze se o tom dostatečně dočísti. Či snad může moderní velebitel veliké francouzské revoluce smazati s listů dějin, že muž pronajímal ženu svoji za peníze dle úmluvy buď na krátký, nebo na delší čas . . .? Může popřiti, že úřady a soudy nemohly postačiti, by vyhověly všem těm, kteří žádali o rozvod? Může popřiti nesčíslných případů vraždy, jimiž se jedna strana zbaviti mínila nepohodlného svazku se stranou druhou? Může popřiti, že ballety dle formy revoluce francouzské nebyly ohniskem všeobecné zkázy mravů? Jistý svědek (viz *Moniteur* II, p. 418.) vyprávěl o tom krátce toto: Opery, jež dala revoluce francouzská na *»pobavení«* obecenstva provozovati, skýtaly ohavné obrazy, na př. Venuši strojící se, Venuši v koupeli atd. atd. — a to dalo se každodenně — urážely mravnost způsobem nejohavnějším. Herci byli i starcové i dítky. Starci byli z nejnižších vrstev lidu pařížského, děti z různých; mravní porušenosti však tyto ony téměř převyšovaly . . . Hrozný Tiberius v Římě užíval k ukojení zvířecích vášní i dítek, nicméně však byly to v Římě případy ojedinělé, kdežto v Paříži odbývány byly trhy na toto živé zboží . . .!

Než dost o tom! Kniha tato má býti pouze kostrou dějin revolucí, a proto dlužno na konci tohoto oddílu krátce povšechně přehlédnouti to, čím veliká revoluce francouzská obšťastnila lidstvo ve příčině společenského života.

Jak se četné spisy zednářské vyjádřily, vytvořila a zbudovala prý francouzská veliká revoluce mnoho dobrého, dávši základ k rozšíření *»posvátných«* (!) idejí a zásad.

Vizmež!

Revoluce francouzská vrátila prý lidstvu jeho důstojnost. Než váží si snad od té doby člověk více samého sebe než před r. 1791.? Váží si snad více svého bližního? Žaláře *Pia VI.* a *Pia VII.*, popraviště *Ludvíka XVI.* a *Marie Antonie*, oloupení Církve, zapuzení kněžstva, zničení šlechty, daň krve, rozvod manželství, sešlabení otcovské autority, otřesení majetku až do jeho základův atd. snad tomu svědčí? Bylo to snad bratrství a rovnost, jak je vidíme v krvežiznivě nenávisti, jež loupi, vraždí a guillotinuje všechny, kteří ji nejsou po chuti a vůli? Či snad tomuto bratrství svědčí výjevy krvavé na bojištích u Fleures, na náměstí Grévy-ho, v Lyoně, Nantech a jinde?

Byli snad všickni občané rovni před zákonem? u volebním právu? byla politická rovnost? Byla občanská svoboda? Stala se Francie svobodnější? Svědčí tomu ono hrozné komitání misek politických: republika, konvent, decemvirát, triumvirát, jakobini, direktorium? ¹⁾ Zavedla snad republika pokrok? Bylo od té

»Die geheimen oder Mysterien-Gesellschaften,« Schaffhausen. (Specieller Theil, Capitel I. — V., S. 92.—258.)

¹⁾ Jediná svoboda, již *»obšťastnila«* francouzská veliká revoluce svět, byla svoboda tisku. Její význam označil *Camille Desmoulins* takto: *»Čím se vyznamenává republika před monarchií? Jen jednou předností: svobodou řeči a písma. Kdyby v Moskvě byla zavedena svoboda tisku dnes, zítřka by už tam byla republika. Která že jest nejlepší hradbavolného národa proti moci despotismu? Svoboda tisku! A po té? Svoboda tisku! A která posléze jest nejlepší? Opět svoboda tisku! Jedním slovem: Svoboda řeči a tisku jest*

doby méně egoismu, krádeží, podvodů, vražd, pohazování dítek, vražd dítek a sebevražd? Byl snad pokrok v pravém umění, vývoj v řemeslech, byl větší blahobyť, byl pokrok v rolnictvu, v obchodě, průmyslu?

A kdože naučil revoluci těmto změnám? Klassický starověk Řekův a Římanů, jak jsme viděli. Renaissance pomoci kolleji to učinila.

„Jedny a tyže příčiny mají tyže následky . . .“

Tak musí říci revoluce francouzská. Ne podobnost, nýbrž shodnost dějinná odráží se nám, pozorujeme-li dějiny Říma a Francie. Království, republika, decemvirát, triumviát a — cisařství vidíme v dějinách Říma; a království (poslední král Ludvik XVI.), republiku, decemvirát a triumvirát (mužové těchto správ: *Robespierre, Camille Desmoulins, Saint-Just, Couthon* a j., jichž krvežiznivost — Couthon na př. nazván byl levhartem triumvirátu — rovnala se krvežiznivosti starých triumvirů pohanského Říma, jsou dosti známi, že netřeba o nich tuto šíře zmiňovati se) a cisařství vidíme i ve Francii. Všude naprostá shoda.

Řím zrušil královskou ústavu; francouzská revoluce tolikéž.

Řím prohlásil republiku; francouzská revoluce tolikéž.

Řím upadl pod vládu decemvirův a triumvirů; francouzská revoluce tolikéž.

Řím sklonil pyšnou hlavu pod žezlo caesara; francouzská revoluce propadla témuž osudu.

Řím prohlásil svrchovanost národa; francouzská revoluce tolikéž.

Řím měl i svoje konstituční právo i od Řeků vypůjčené právo civilní; měl soustavu porotní, dělil otecký majetek na stejné díly a přijal a potvrdil rozvod manželství.

Zcela shodně učinila francouzská revoluce.

Řím slavil apotheosu člověka, zbožniv své reky; francouzská revoluce učinila totéž (zbožnila *Marata, Voltairea* a j.).

Řím útočil na „pověru“ křesťanskou; francouzská revoluce učinila totéž.

Lid římský žádal „panem et circenses“; francouzská revoluce luzu krmila chlebem, ježž odňala přemoženým národům, a duši její sytila hrami.

Řím chvěl se před evangeliem J. Krista; francouzská revoluce chtěla vyznavače jeho utopiti v jich krvi.

Řím sáhl svatokrádežně na chrám Boží a rozptýlil a zavraždil pastýře stádce Kristova; revoluce francouzská zpustošila 50.000 chrámův a klášterův a povraždila a rozptýlila tisíce kněží.

Co že tedy byla francouzská revoluce? Odleskem revoluce římské. Byla ozbrojenou negací t. j. popírala všeho náboženského a společenského řádu, pokud tohoto nevytvořil člověk, a byla dosazením nového náboženského a společenského řádu, jehož veleknězem i bohem byl — člověk.

Kdože byl příčinou této shody mezi starým Římem a novou Francií?

Nikdo jiný, než renaissance, jež učila a naučila děti Francie vsáti do sebe ducha klassického.

Vymřel-li tento směr pádem francouzské revoluce?

Duch neumírá. Duch zůstal a dědici revoluce té a jejího úkolu — tajné spolky: illuminatismus, svobodné zednářství, karbonarismus, nihilismus, liberalismus — ducha toho vštěpovaly pokolením pozdějším a vštěpují — dosud.

Vizmež dějiny!

Oddíl čtvrtý.

Rozšíření idejí revoluce francouzské po vší zemi
a následky toho.

Jako každá náhlá, t. j. nepřirozená změna nemá do sebe stálosti, tak i veliká francouzská revoluce, již krátce lze nazvati vynuceným a veleným společenským odpadnutím od Boha a Jeho zákona, doznala v krátké době 80 let nesmírných a četných (11) proměn. Po Římu zděděná, renaissancí zavedená, revolucí vymožená, tisícerými oběťmi vykoupená, na troskách královského trůnu a Božích oltářů vystavěná budova republiky francouzské (první) pobořena byla mohutnou rukou korsického uchvatitele. *Bourboni* byli sice dílem zavražděni, dílem rozprášeni, ale živ byl — *Bonaparte*.

Nastalo direktorium a po něm císařství (14. května 1804 až 31. března 1814), po té království Bourbona *Ludvíka XVIII.* (od 3. května 1814 do 20. února 1815), po té vláda *Bonaparta*, jež trvala 100 dní (od 20. března do 18. června 1815.), po té království *Ludvíka XVIII.* (až do r. 1824), po té království *Karla X.* (od 1824—1830), po té revoluce červencová, po té království *Ludvíka Filippa* (od 7. srpna 1830—1848), po té opět revoluce, jež zplodila republiku (druhou), jejíž praesidentem se stal (10. prosince 1848). *Karel Ludvík Bonaparte*, jenž se dal 2. prosince 1852 korunovati za císaře pode jménem *Napoleon III.* (1852—1870), po té opět prohlášena republika (třetí). Jedenácte změn v 80 letech!

Vraťme se však ku své úloze a ohledejme — ovšem jen co nejstručněji — ducha těchto 80 let! Napoleon I. ve své pýše vstoupil na dráhu římských caesarův ve formě nejabsolutnější, jak tomu svědčí jeho boje s církví, žalařování Pia VII., saecularisace církevního majetku, vzbuzení revoluce v Římě, výbojné války císařského absolutismu.¹⁾ Bonaparte měl dva demony: prvním byla bezuzdná jeho

¹⁾ *Pius IX.* jako chlapec sedmiletý dožil se pádu Napoleonova. *Pius VII.* totiž vydal 11. června 1809 exkomunikační bullu proti Bonapartovi, již tento za bláznovství považoval, ale zmýlil se. On — jak sám pravil ku Canovovi, — jenž vládne 60 mil. poddaných, jenž velí 8—900.000 mužů, jenž vládne 100.000 jezdců, on, jenž u Wagramu vystřelil z děl 100.000 ran, on se nebojí, že exkomunikační bulla vyrazí jeho vojinům zbraň z rukou. *Pius IX.* dočkal se toho jako mládeneček, kterak slunce slávy Bonapartovy zhaslo a kterak neviditelná ruka odvěkla jej s trůnu do — vyhnanství.

pýcha, druhým tajné spolky, jež pomohly francouzské veliké revoluci k netušeným úspěchům. Pokud se zdálo zednářům, že Bonaparte svými výboji, ovšem nevěda, slouží jich plánům, potud mu všechny jeho válečné operace velmi usnadňovali; ¹⁾ jakmile však poznali, že Bonaparte má vlastní plány, že totiž hodlá vlastní dynastii založiti, tu obrátili se proti němu. Lóže duchem svým vnikla do tajných plánů jeho a Bonaparte — slavnou dráhu dokonal ne slavně. Revoluce byla sice potlačena, ale ne nadobro udušena. Mohutný duch Bonapartův to dobře prohlédl. ²⁾

Vítězný Brutus, démon monarchické ústavy ve Francii, však dila svého pádem korsického uchvatitele nedokonal.

Po pádu totiž Bonaparta I. byl opět bourbonský rod dosedl na trůn francouzský v osobě Ludvíka XVIII. Tento panovník, okolnostmi jsa sveden, rozpustil sněmovní komory r. 1816 a povolal za rádce *Talleyranda, Bournonvillesa, Faucurtse, Dalberga* a *Montesquieu*a, čímž osud jeho byl zpečetěn. Mužové, kteří odsoudili Ludvíka XVI. k smrti, ovšem nezměnili se tak, by Ludvíku XVIII. věrně sloužili. *Br. Decazes* († 1860), zprvu náčelník policie, po té ministerský předseda, (jenž pro své zásluhy o plány zednářské nazván byl zvukným názvem *Très-Puissant Souverain Grand-Commandeur Grand-Maître*) obestřel panovníka sítí tak mistrně upředenou, že panovník vložil osud vlády do rukou jeho a jeho stvůr. ³⁾ A když cítil blížící se smrt, povolal k sobě bratra a nástupce svého, Karla X., vybízejí jej, aby — vstoupil mezi strany (t. j. mezi monarchické i mezi revoluční přívržence), tak že bude míti svatý pokoj a že až do smrti klidně bude moci žíti v Tuilleriích.

Karel X. tím, že trůn svůj podpírati chtěl o náboženství, přišel ve spory se stranou liberální, t. j. se živly podvrtnými, které, jsouce věrny duchu revoluce z r. 1789., náboženství katolickému, jakožto nejprřednější záruce vnitřní síly, vypověděly boj na život a na smrt. ⁴⁾ Dobře věda, že censura není příznivou katolickému tisku, zrušil ji, nad to pak prohlásiti dal svobodu tisku. Věc to neuvěřitelná, nicméně však zcela historická. ⁵⁾

Ovoce nové svobody tisku ovšem nedalo na sebe dlouho čekati. Brzo vzala sotva utišená země na se ráz revoluční; revolucionáři stávali se drzejšími, loyální pak mužové. jsouce hanopisy, jež svoboda tisku v proudech rozlévala po zemi svatého Ludvíka a hroz-

¹⁾ Že se pevnosti německé: Mohuč, Špýr, Worms a Frankfurt vzdaly daleko slabšímu vojsku francouzskému pod Custinem. že Dumouriez podmanil Brabant, Flandry a Holland, že Pichegru vítězně opanoval Amstrdám, Nimwegy, Utrecht a Bergopzoom, že padl Ulm, že v říjnu 1806 všechny tlupy německé byly zrazeny Francouzům, to všecko vykonali svobodní zednáři. Viz o tom *Eckert's »Magazin«*, III., §. 5—9. (S. 46—61.)

²⁾ 24. dne ledna 1814 pravil totiž *Napoleon* v St. Cloudu, že »filosofie 18. století vydá ovoce; že po jeho pádu nastane anarchie a jméno, jež svádí národy, že jest »republika«, t. j. otevřené pole, na němž každý hledá vášnivě ctižádost.«

³⁾ Tento Decazes vlivem králova bratra musil (pro spoluvinu na vraždě vévody *de Berry*.) úřad svůj složiti. Byl jmenován však od slabého krále vévodou a vyslancem u anglického dvora s ročním služným 300 000 fr.!

⁴⁾ Viz překlad knížete *Polignacova* díla: »*Hist. polit. und moral. Studien.*« Regensburg 1846.

⁵⁾ Viz o tom *Eckertův* spis: »*Magazin*«, III. S. 95—96. — *Kryštofek* (»*Všeobecný církv. dějepis*«), nový věk, str. 748.

bami zastrašení, chovali se tiše. Padlo ministerstvo Villéléovo a nastoupilo Martignacovo, jehož prvním dílem bylo vypuzení Jesuitů ze země. Vstoupily do života veliké journály, jež po Francii rozšiřovaly ducha revolučního. Aby však zednářskými úklady obeštený Karel poněkud byl uchláčen v myšlence, že proti němu zednáři pikle kují, počínala si lóže tak farisejsky, že král v dobrém mínění o průběhu věcí byl ukolébán.¹⁾

Poznav Karel X., že svobodou tisku svému trůnu neposloužil,²⁾ odvolal ordonancí ze 26. dne července 1830 svobodu tisku, rozpustil poslaneckou liberální komoru a oktrojoval nový řád volební. Vypukla revoluce t. zv. červencová. již tajně řídil orleanský vévoda Ludvík Filip, syn Ludvíka Egalité, jenž sám dychtil po trůnu. Již 27. července nastal v Paříži boj a 29. července byl Karel X. trůnu zbaven a přinucen opustiti zemi.³⁾

Po krvavé červencové revoluci, jež první útoky proti církvi podnikla, dobře vědouc, že jen to učení, jež hlásá příkázáním 4. ctíti své panovníky, jest trůnům oporou a že právě proto se nehodí do krámu revoluci, — zvolen byl za krále Ludvík Filip, jenž, opíraje vládu svou o měšťanstvo, nazván byl králem občanským. Ludvík Filip, jsa právě jako otec jeho, zednářským velmistrem ve Francii, Ludvík Filip, jenž sešedivěl v zednářských intrikách, dovedl po 18 roků lóži klamati. Podařilo se mu opevniti Paříž, rozmnožiti vojsko, — než Argusovy oči tajných spolků spozorovaly, že zchytralý velmistr jejich pomýšlí tajně na upevnění své dynastie, a proto musily jednati. A jednaly! Zcela nepozorovaně a nenápadně zapřísáhla se lóže mocného svého člena učiniti neškodným. V květnu 1847 odbýván byl ve Strassburku evropský zednářský kongress, jemuž byli přítomni jakožto »bratři«: *Caussidière, Rollin, Blanc, Proudhon, Pyat*. Několik dní později odbýván podobný kongress zednářský ve městě Saintes u La Rochelle (5.—7. června 1847.), kde — dle udání br. *Reborda* — ujednán byl pád Ludvíka Filipa. (Viz o tom »*Univers*«, 1848, p. 449.)

Výsledek toho bylo svržení Ludvíka Filipa. Zednář *Odillon Barrot*, týž, jenž přemluvil Karla X., by z Francie uprchl, přemluvil i Ludvíka Filipa, jenž, boje se Bruta, — uposlechl.⁴⁾

¹⁾ Zednářský list »*Le Globe*« (dto 25. listopadu 1830) vyznal doslovně o tom: »Když jsme (= zednáři) přísahali Karlu X. věrnost, když jsme jej ohlušovali svým loyálním smýšlením a kolébali ujišťováním o své lásce, když jsme mu, kudy kráčet, stavěli vítězné oblouky, volající mu slávu, když jsme jej přirovnávali ku statečnému Jindřichovi IV. a laskavému Františkovi I., — tu to byl pouze klam... Pairové, vyslanci, úředníci, prostí občané — vesměs všickni jsme hráli komoedii....«

²⁾ Ovšem netušil Karel X., že zrušením censury vzniknou revoluční journály na př. 15. února 1829 od *Costeho, Guizota a Kazimíra Perriera* založený »*Temps*«, od *Thiersa, Migneta a Armanda Carreia* založený 3. ledna 1830 »*National*« a j.

³⁾ Karel X. byl právě v St. Cloudu, když mu zde bylo doneseno generálem *Maisonem* a »bratry«, že mu na věrnost vojska spoléhati nelze. Ovšem zprávy ty byly vyhlásky, než oklamán panovník, znaje los Ludvíka XVI., jim uvěřil a prchl z Francie.

⁴⁾ Nelze tuto neuvést (u výňatcích) listu Ludvíka Filipa, jež psal 1846 králi *Leopoldu I.* belgickému. »... Necht má tento boj, jehož jsem syt až po

Francii dostalo se druhé republiky.

Po uprchnutí krále do Anglie zavládla v Paříži, jež jako střed všeho politického života (centralisace) rozhodovala o osudech celé Francie — republika, jež hrozila býti revolucí luzy. Když se protrhnou hráze, jež náboženství bylo zbudovalo, tu ovšem rozlije se voda vášní . . .

Když pouliční boj v Paříži dospěl nejvyšší míry, vstoupil hrdinský arcibiskup pařížský, *Dionysius Affre*, na předměstí sv. Antonína mezi řady bojujících, aby bratrovražedný boj zamezil. Za tuto svoji povinnost — padl.

Po této druhé republice, již na uzdě udržel praesident Karel Ludvík Bonaparte, nastalo císařství (druhé), jehož hlavou stal se též praesident, dav si jméno Napoleon III.

Kdo že pomohl Bonapartovi k jeho trůnu? Zednáři (karbonáři),¹⁾ jichž členem byl. Karbonáři tedy měli »právo na vděčnost Bonapartovu.« Z počátku přál Bonaparte Církvi, jelikož jí potřeboval, ale jakmile poznal, že se duch italských karbonářů spíkl proti jeho životu (útok *Orsiniho*), když poznal, že jest se mu báti Bruta, změnil se úplně. Úloha jeho byla zapletena. Měl byti císařem Francie na jedné, a tvůrcem sjednocené Italie (dle karbonářské přísahy) na druhé straně. Napoleon opustil a zradil Církev, jež mu byla dříve nutnou, zradil svou povinnost vůči svému národu (jenž v něm viděl spíš Itala než francouzského vládce) a, pletichami svými (v Mexiku, Italii, Rakousku) posléze vyplniv bídnou svoji úlohu, zradil Francii Němcům r. 1870.²⁾

Jaká to hra Boží Prozřetelnosti! Jednoho a téhož roku padl Řím i se světským panstvím papežovým do rukou *Viktora Emanuela* — pomocí Bonaparta III. — a téhož roku padla těžce zkoušená a utýraná Francie do rukou vítězných Němců!

Tak hraje božská Prozřetelnost na okršku zemském!

krk (neck or nothing), ráz jakýkoli, jest jisto, že směřuje k tomu, by svět zbavil králů (the world shall be unkinged).«

Zdaliž to postačí?

Zdaliž to není pokračováním oné soustavy římské republiky, jež vyhnala Tarquinia?

Kterak však má národ, lid, klidný lid, jenž o své výživě pracuje a málem jest spokojen, trpěti za to, co několik revolučních klubů zosnuje? Či krev zaplatí vzpouru několika? Krev lidu! Či majetek zaplatí cizí hříchy? Majetek lidu! Či prospěch revolucí nejméně získá a nejvíce utrpí? Lidu! Vnitřní bouře v rodině končívají její zkázou. A vnitřní bouře v národě? Logicky důsledně — tolikéž! Tažme se dějin!

¹⁾ Za francouzské vlády utvořil se v Neapolsku tajný spolek politický »karbonářů«, druh to svobodného zednářství. Úkolem si obral zničení panství cizinců v Italii. Jména »karbonáři« dostalo se jim odtud, že konali schůze v horách Abruzzských, kde uhlíři (carbonari) provozovali své řemeslo. Místo lóží měli »chýže« (barache) a »krámy« (vendite, fr. ventes). Zrádce svých tajností a plánů, najmě proti Rakousku, jež církvi přálo, stihali smrtí, již nikdy neušli.

Podobných spřízněných tajných spolků bylo v Italii několik: spolek »Adelfia«, »Sanfedistů«, »Konsistoriálů« a j.

²⁾ Čím oblažil pád Francie r. 1870. Evropu, cítí každý. Elsassko a Lotrinsko jsou příčinou militarismu a nesmírných miliard, jež pohltní náklad na vojsko na udržení míru.

Je-li známo, kdo že zosnoval válku francouzsko-německou? Brutus monarchii, tajné spolky . . .

Po pádu císařství ve Francii nastala třetí republika, jejíž praesidenti rychle po sobě se střídají. Ráz její jest církvi naprosto nepřítivý jmenovitě od r. 1879., což se jeví v nepřátelství její proti katolickým universitám, odstraněním řeholí a kongregací z veřejných škol a nemocnic¹⁾, zavedením nucené školní návštěvy, vyloučením katolického náboženství z učebných předmětů, prohlášením zrušitelnosti manželství, jehož strany mohou v jiné manželství vstoupiti, saekularisací církevních obročí, zavedením obrovských daní na klášterní majetek atd. atd. *George Sand, Renán, Eugen Sue, Alex. Dumas* a m. j. šlí boj proti křesťanství pérem.

Řekl-li Bonaparte I. v St. Cloudu, že filosofie 18. století ve Francii ponese ovoce, nemýlil se ovšem; nezvítězí-li však Kristus evangeliem Svým ve Francii, přivede zednářská správa nevěrou, komunismem, materialismem, zkrátka: odpadnutím od Boha, což má za následek revoluci všech směrů, — zemi do propasti...

Skandály panamské nejsou následkem učení katolického!

Veliká francouzská revoluce, jakožto matka, měla mnoho nadějných a sebe důstojných dětí. Byly to revoluce ve Španělsku, Portugalsku, mohutné revoluce v Itálii, v Německu, v Polsku, v Brazílii, Mexiku, byla to obrovská revoluce téměř po vši Evropě r. 1848. zuřící...

Sicut vitis abundans in malo...!

Kdo může žádati, bychom na několika stránkách, v malé této knížce odhalili škrabošku s obličejem Brutova, jenž — jsa duchem vtělen v tajná spiknutí tajných spolků — hrůzou plnil panovníky celého světa?

Probíráme-li se v listech poloostrova Apenninského, musíme vyznati, že zde četné revoluce vykonaly notný kus práce... Pět trůnů pobořeno a věčný Řím v okovech, stav se kořistí »propagandy činu« (t. j. tajných spolků). Či jménem? Jménem Scipionův a všech oněch velikých republikánských duchů, kteří Římu podrobili svět. Či pomocí? Rukou mstitelů Bruta! Či národem a velením? Návodem a velením *Macchiavelli-ho* a jeho stoupenců: *Buonarotti-ho, Mazzini-ho, Orsini-ho* a j. Ráz těchto revolucí v Itálii? Starý paganismus římský, jenž svým naturalismem a materialismem zvedl prapor odboje proti tichému evangeliu J. Krista. Prostředky těchto revolucí? Zapřísáhlá zášť oproti Bohu a Jeho Synu, proti Pomazanému Páně, spoliace církevních práv a svobody, vražda sluhův oltářních, tupení křesťanského jména, obnovení hrůz doby Neronovy.... Ovoce revolucí těchto? Zavedení kultu Satanova v borg-hesském paláci, zvolení protipapežův *Leimmi-ho* a nástupce ve službách svobodného zednářství, ožebračení národa skandály à la banka Romana, stržením celého národa před propast nevyhnutelné katastrofy, jež se bude jmenovati: státní úpadek finanční, hospodářský, mravní zkáza a vražda Abela rukou Kainovou...

V revolucích a nesmírných občanských domácích bojích ve Španělsku, v Portugalsku, v Brazílii a v Severoamerické Unii viděti

¹⁾ Ve válce francouzsko-německé voláno jesuitům »slávu« (viz: »*Vlast*« roč. VIII. E. l'Avesue), dnes voláno kongregacím církevním »zkázu«!

lze týž pohled; v dějinách vzpoury v Německu, Polsku, Rakousku spatřiti dlužno zcela týž obraz; obrovské Rusko má tolikéž svého Bruta (nihilisty), Mexiko, Persko, Čína mají své tajné spolky.¹⁾

Či snad lze přičísti na vrub přirozeného pochodu věcí ona boření se legitimních trůnů (Francie, v Itálii, Brasilii, Mexiku . . .), vraždy panovníkův od Ludvíka XVI., vyhánění legitimních mocnářů (v Brasilii, Francii, Itálii, Španělsku atd.), ono neobyčejné jitření proti »despotům« a »tyranům« ve všech zemích . . . ?

Brutus monarchií nespí. Tajné spolky osnují plány své dále. — Tajné spolky ty (karbonáři, illumináti, svobodní zednáři, nihilisté a jich tajné pomocné spolky, o nichž průběhem stručně se zmíníme) jsou dvojího rázu: jedny působí ideou (propaganda idejí revolučních) a druhé působí politickými převraty (propaganda činu). První počínají zhoubné dílo své tiskem, druhé dýkou, jedem, barrikádami. Propaganda bouří lid liberálním tiskem, vynáší (vytlaným nadsazováním) nezadajná práva lidstva, hlásá komunismus, štví proti Církvi, jakožto jediné mocné hrázi práva a spravedlnosti, porušuje školství, ruší manželství církevní, podněcuje proti »tyranům« a p.; propaganda činu vede pak svedený národ v boj . . .

A panovníci? Místo, aby poslechli varovného hlasu papežů, těchto bdělých »strážců Siona«, namnoze vstupují do řad oněch tajných spolků, stávající se jich »protektory«, čili obrazně řečeno: zkřehlou zmiji ukrývají za teplá hřádra . . . A konec toho? Uštknutí, vyhnanství a pád trůnu . . . Císař německý (ve dlouhé řadě Hohenzollerů), králové: švédský, württemberský, anglický, císař *Dom Pedro* brasílský a j. v. stali se ochránci vlastních nepřátel . . .

Perditio ex te, Israel!

Jedna lež, která se týče revoluce, jest, že falešná historie revoluci označuje jménem národa, jakoby totiž vznikla z vůle národa. Pokud dějiny svědčí, ani na jedné stránce jich listů nelze se dočísti, že by vypukla národní revoluce proti legitimním panovníkům. Všecky revoluce světa, od první až do poslední, měly své východiště ze vzpoury jednotlivců, kteří rozdmychali revoluci, v níž se pak celý národ v následcích potopil. To jest ono hrozné znamení doby, že několik set anebo tisíců spiklenců vůči obrovskému počtu vojska podjati se může revolučních výbuchův, aniž by tato obrovská moc potlačiti mohla ducha stoupenců Brutových. Tajné spolky milují centralisaci. Paříž za revoluce pohrávala si celou Francií, ba celou Evropou; spiknutí Mazziniho rozhodlo nad celou Itálií; vzpoura zednářů v Riu Janeiru zatřásla obrovskou říší brasílskou; spiknutí na jediné universitě, kde na př. profesoři à la *Weishaupt* nebo *Follenius* působí na ducha jinochů, zachvátilo mnohdy i celou zemi . . .²⁾

¹⁾ V Mexiku republikánská strana za *Maxmiliana* čítala tyto náčelníky svobodného zednářství: *Porfiria Diaze*, *Lerdo de Tejada*, *Juarez*, *Valle* (otce i syna), *Lopeza*, *Zamoru*, *Zaragozu*, *Ocampo*, *Degollada*. — V Persku znám byl president ministerstva, *Malcom-Khan*, jakožto zuřivý zednář (»*Courrier de Bruxelles*, dto 24. září 1873); v Číně jsou známy dva tajné politické podvrtné spolky: »spolek tří zvukův« a »U-wei-kean«, mající tajná hesla a znamení jako naši zednáři (»*Kath. Kirchenztg.*, 1895, Nro 68).

²⁾ Ducha takových professorů, kteří dali se najmouti do služeb lóže, výborně líčí spis: »*Johannes Wit genannt von Döring, Fragmente aus meinem Leben und meiner Zeit*« (Braunschweig, 1827), na str. 173., kde Wit vypravuje: »V létě r. 1820. cestoval jsem s professorem Folleniem z Paříže do Švýcar. Roz-

Stručně k věci přihlížejíce, musíme doznati, že každá vládní moc může pouze trojím způsobem podlehnouti revoluci: 1. nesmírnou slabostí hmotné obranné moci proti živlům převratným; 2. duševní neschopností vládních mužův a 3. zradou.

Vizme, která ze z těchto tří věcí zavinila všechny revoluce evropské posledních dob.

V každém státě — od Finisterre až k Uralu — t. j. po celé Evropě bez výjimky i r. 1830. i r. 1848. byla zbrojná moc v plné síle. — A revoluce propukly přece! I věrných a panovníkům oddaných ministrův a nejvyšších hodnostářů bylo dosti. — A revoluce propukly přece! — Pouze a jediné zradou »spiklencův« (à la *Mazzini*, *Košut*, *Klapka*, vévoda *d'Argout* atd. atd.) bořily se trůny. Běž-li komu v této nesmírně důležité věci o plné poznání pravdy, ten musí vniknouti v onu podzemní dílnu, kde se utvořil tajný spolek »*Mladá Evropa*«, ¹⁾ musí studovati ráz, účel, organisaci povinnosti, členů, prostředky tohoto spolku, musí vniknouti v návody praktické

mlouvající vespolek, přišli jsme v řeči až na *Sanda* (*Sand* a *Suell* byli členy tajných spolků; *Suell* měl styky s klubem jakobínským) a na vraždu vůbec. Řekl jsem, že bych byl ihned hotov zahubiti tyrana, ale podotkl jsem, že bych hned po té zavraždil samého sebe. *Follenius* ustoupil krok zpět a pravil hoře: »Nadál jsem se do tebe více, *Ferdinande*; nemůžeš-li týmž nožem, jímž bys zavraždil tyrana, zcela klidně ukrojiti kousek chleba a jej snísti, tu stojíš opravdu dosud na nízkém stupni. Všecky prostředky o sobě a pro sebe jsou čímsi zcela lhostejným a ne, že kníže špatným jest, ale že knížeťem jest, musí umřít.« Čti o tom šífe pojednávající znamenité, u nás velmi málo známé dílo advokáta *E. E. Eckerta* »*Magazin*«, III. Theil, S. 112. 135.

¹⁾ Obrovské úspěchy tajných spolků: svobodného zednářství, karbonářův a přemnohých tajně působících klubů, které vesměs tak se osvědčily při boření monarchické ústavy ve prospěch republiky cestou revoluční, zplodily v hlavách záků *Macchiavelliho*, *Buchanana*, *Bodina*, *Hobbese* a j. tlumočnicků starého řádu pohanského — mohutnou myšlenku: založiti spolek, ovšem tajný spolek, jenž by Evropu celou učinil republikánskou državou dle vzoru severoamerické Unie. Na otázku. kdo že byl strůjcem plánu toho? Nikdo jiný než Brutus monarchii . . . *Mladá Evropa* byla dítětem ducha své doby, či dle vlastních stanov (viz *Eckertův* spis »*Tempel Salomonis*«, Dresden; téhož »*Der Freimaurerorden in seiner wahren Bedeutung*«, Dresden, 1852, sub B.) — spolkem těch lidí, kteří doufajíce v budoucí svobodu, rovnost a sbratření všech lidí, uskutečnění této budoucí svobody všechny své síly v jednání a smýšlení věnují. — Ve stanovách těch, jež jsou plným otištěním přání *Macchiavelliho* i naturalistů klassické doby, nemělo býti místa pro náboženství, pro »tyrany« — nýbrž pouze pro onu přirozenou svrchovanost lidu. jež se řídí všeobecným mravním zákonem, t. j. zákonem přírodním. Tajný spolek »*Mladá Evropa*« byl tak zorganizován, aby v každé zemi zvolen byl jeden člen do ústřední správní rady, jež by řídila osudy celé přetvořené Evropy. (*Eckertův* »*Magazin*«, VI., S. 158.) Povinnosti členů bylo zaopatřiti si zbraně a odváděti měsíčně k účelům spolkovým půl franku. Tolikéž měli členové udati ústřední správě jména všech spolku odporných osobností. Zednáři mají také takovou knihu, kde jména jich odpůrců jsou zapsána; t. zv. černá kniha čili zednářský kalendář.) Posléze měli si členové dáti zvučná vojenská jména, by policie tím byla klamána. Prostředky, jimiž »*Mladá Evropa*« měla dojíti konečného cíle, byly dle § 34., 35. a 52. stanov: »slovo, písmo, krvavá zbraň« čili: popuzování a pobuřování lidu řečí, tiskem a v pádu potřeby i zbraní t. j. vraždou nepohodlných osob. Přísaha přijatých členů vyznívala v ten rozum, že pode ztrátou hrdla všickni budou bojovati proti rozdílným stavům, jež jsou porušením rovnosti a bratrství mezi lidstvem. — Všecky tajné plány spolku »*Mladá Evropa*« dostaly se do rukou kriminalního soudu kantonu curyšského, když po zavraždění studujícího *Lessinga* v Curychu zavedeno bylo obsáhlé vyšetřování.

»*Mladá Evropa*«, ač zavinila mnoho zlého, minula se s účinkem, jež si byla obrala.

náčelníků tohoto spolku (instruction de l'initiateur et l'organisateur), musí znáti přísahu a ducha celého spolku.

Jiný tajný spolek po vzoru zednářském zorganizovaný, byl »*Mladé Německo*«¹⁾ a druhý »*Mladá Itálie*«²⁾

Jestliže už slavný biskup Wil. Emanuel, svobodný pán z Kettelerů ve svém spise »*Auktorität und Kirche*«, 4. Aufl., S. 230. vybízel celé učené společnosti, by se co nejdůkladněji obíraly studiem a literaturou tajných spolků, — kterak bylo by možno, by se jednotlivec mohl odvážiti ponořiti se do obrovského okeánu spisů, pojednávajících ve všech moderních téměř jazycích o nesmírné činnosti říše Satanovy!

Kdo by mohl pročísti nesmírné folianty tajných journalů: »*Wiener Journal für Freimaurer*«, superintendenta dessavského de Maresa »*Briefe über die neuen Wächter der protestantischen Kirche*« (Leipzig bei Sommer), v nichž pojednal o 80 svazcích »všeobecné německé bibliotéky«, »*Jenaische allgem. Literaturztg.*«, Hofmannovy »*Höchstwichtige Erinnerungen zur rechten Zeit*«, (Wien, 1795, bei Rehm), »*Revolutions-Almanach*« 1793/4 »*Schirach oder der entlarvte Jakobiner*«, Frankfurt und Leipzig, 1794, spisy Dra. Semmlera, Tellera a Damma, spisy Karla Mořice Edv. Fabrizio o mocném vlivu německých universit proti království, křesťanství a společenskému řádu, »*Journal für Regenten und Völker*«, Dra. E ta »*Das Buch über das Recht das Volk zu revolutionären*«, »*Der Tempel Salomonis*« atd. atd.³⁾

¹⁾ V Německu mezi mnohými malými panovnickými dvory byl pouze dvůr berlínský tak mohuten, že mohl snít o velikém úkolu: zarazití mohutný stát nového Německa. Absolutismus dvora pruského s jedné a úzké jeho styky se zednáři (panovníci Hohenzollernští byli už od minulého století protektory zednářů německých) zdály se býti vhodnými prostředky k vyplnění této úlohy. Jelikož nám nelze tuto široce pojednat o celém průběhu tohoto jednání a působení, zakončíme pouze tím, že se sen »Mladého Německa« vyplnil. Dnes už čtvrt století tomu, co veliké císařství německé — působením zednářů — jest utvořeno. Zdálo-li by se však někomu, že zednáři působí k tomu, by některá říše byla zcelistvena, tu mu odpovídáme slovy lóže, že »tak činí jen proto, by ve příhodné chvíli mohli hydru o jedné hlavě tím spíše zahubiti než několik.«

²⁾ Karbonarismus vlaský, jenž snil o mocné, zcelistvené, silné Itálii, kde by byl jen jeden trůn, pobofil působením Mazziniho, Garibaldiho a četných jiných členů tajného spolku »*Giovine Italia*«, jehož předním rozšiřovatelem byl Luigi Pellegrini, všechny trůny italské ve prospěch jediného krále Viktora Emanuela. Bitva u Solferina měla za následek mír villafranký, jímž Viktor Emanuel získal Lombardsko. Po té padla Modena, Parma a Toskánsko. Po té přišla řada na království obou Sicilií (1861), po té Benátsko (1866) a čtyři léta později Řím s okolím — a sjednocená (»Unita«) Itálie stala se skutkem. Jest neobyčejně zajímavá a pro příslušné kruhy nade vše pomýšlení poučnou stopovati tajné spolky od veliké francouzské revoluce nejen v Evropě, nýbrž i v Americe a jinde. Nám tuto lze pouze poukázati na prameny: Eckertův »*Magazin*« VI. Theil; Pachtlerův »*Der stille Krieg*«, XI. Abschnitt; Witt-Doeringův (nám velmi málo přístupný spis) »*Fragments, extraits, de l'histoire de ma vie et de mon époque . . .*«, t. I.; »*Osservatore Romano*« 1866; »*Figaro*«; Weiszův »*Weltgeschichte*«; a m. j. — Uskutečnění těchto velikých převratů stalo se pomocí svobodného tisku, jenž tajným spolkům jest zbrani nejmocnější. Na tisk vydaly a dosud vydávají tajné spolky nesmírné summy. Jest známo, že jediný klub jakobinský vydal pouze na poštovní porto 40.000 lir, o revolučním klubu des Cordeliers (Société des droits de l'homme et du citoyen) a o klubu Švýcarův ani nemluvic (»*Weiszův Weltgeschichte*« 7. Theil, I. Hälfte, S. 315.—330.) — A kdo asi hradí denní schodek listův à la »*Neue freie Presse*« atd.?

³⁾ Tuto jsme uvedli pouze skrovnou a nepatrnou ukázkou spisů, jež jsme z literatury německé vyčerpali, na důkaz, že v sousední německé říši před

Dnes ovšem literatury nemají místa pro knihy, jichž poučný, ba svrchovaně poučný obsah může celým vrstvám liberalismem a indiferentismem uspalým otevřít oči . . .

Až sem tedy pouze co nejstručněji stopovali jsme ducha, dějiny, činnost a směr revolučního ducha.

Zbývá ještě ohledati, zdaliž i budoucností lidstva hrozí tento duch svými převraty.

Vizmež!

dobou i po době *Josefa II.* duch revoluční, renaissancí do Evropy přivedený, nikterak nezanikl, hroze i sousedům . . . Různé encyklopedie, výhradně zednářské spisy, brožury, časopisy, dramatická díla a poetické plody revoluční různých jazykův ovšem vesměs neznáme a tudíž zde jakožto absolutní nemožnosti neuvádíme, což ovšem úloze naší nikterak nevadí. Shledá je povoláný muž po řadě dle jich obsahu . . .

Poznámka. Od té doby, co podvodný cynik Leo Taxil přiznal se, že si tropil blázna z katolické veřejnosti ve příčině vyličení podstaty svobodného zednářství, katolické listy domnívají se býti v právu, pohrdati významem strašlivé té sekty. Varujeme však vším možným důrazem, aby dotyčné kruhy nejevily prostomyslné bezstarostnosti, ježto by ji snad už brzo přiliš mohly želeť. Lhal-li Taxil, nelhala apoštolská stolice, nelhali biskupové Ketteler, Fawa a m. j., nelhou dějiny. Nechť nikdo se nemýlí domněnkou, že jich v Čechách není. Než o tom jinde.

Část čtvrtá.

Stává-li nějakých příznaků budoucí revoluce v lidstvu?

Tažme se nejprve těch, kteří jsou strůjci revolučních bouří! Z listin uveřejněných konventem francouzským stojí na jedné tato věta: »Revoluce francouzská jest pouhým předchůdcem ještě větší a ještě slavnější revoluce, která bude poslední!« Blumenhagen, stoliční mistr zednářský napsal, že řád zednářský už prý dokončil své dětství i své jinošství. Stal se prý už mužem, a než prý třetí století trvání svého dokončí, pozná prý svět, jakým že mužem se stal! — Proto prý už napřed tento duch řádu péči má o čas (budoucí) a ducha světa, stavě si ve všech koutech na zemi pevnou postat, ba už prý zakotvuje se pevně i v srdci země. A až prý se stane celý svět chrámem řádu, až nebeský azur bude střechem tohoto chrámu, póly země jeho stěnami a trůn a církev jeho pilíři — tu mocní tohoto světa sami se skloní a postoupí jim panství nade světem, národům pak postoupí svobodu, již oni jim připravují.¹⁾ — Jen jednoho ještě století kdyby jim prý popřál veliký stavitel světa, octli by se zednáři prý u vytčeného cíle, a národové prý hledali by svá knížata pouze mezi zasvěcenci lóže. Proto prý jest třeba, by práce nikde nestála, nýbrž by stavba každodenně pokračovala...«

»Zdaliž možno (socialní) demokracii jiným slovem vhodněji označiti, než řekneme-li, že jest výsledkem našeho umění...? Ano, demokracie jest naším ušlechtilým, naším velenadějným dítětem...! Nuže, zednářská matko, pečuj o toto své dítě s mateřskou pečlivostí!«²⁾

»Stále ještě vidíme despotické daviče státi v čele lidského pokolení, by je tyranisovali. Dlužno těmto »mocným« vnutiti myšlenku, že lidé mají vrozené právo na svobodu, majetek a původní rovnost... Nevidíte-li vy, bratři, dosud ovoce námahy své v této příčině, přenechte dokonání díla toho svým potomkům. Synové vaši provedou dílo to šíf a vnuci vaši je ukončí...«³⁾

»Vzhůru! Strhněte korunu s hlavy podmanitele a vložte ji na hlavu potlačené nevinnosti; zničte otrocké řetězy, jež dosud tlačí

¹⁾ Slovy »jim« a »oni« stojí v této nepřímé řeči místo: »zednářům« a »zednáři«.

²⁾ Řeč *Dra Fischera* v lóži »Apollo«, v Lipště r. 1849. (tedy rok po revoluci!)

³⁾ »*Wiener Freimaurer-Journal*«, I. Jahrgg., Land III., S. 139. ...

svobodně narozené lidi; naučte naše bonzy (= katolické kněze) lidskosti; svažte a zkroťte zpupnost mocných; učíte platnými práva svobody; povznesťe lidstvo z prachu, do něhož je zašlápl despotismus (panovníci) a zuřivost fanatiků (= církevních kněží)!¹⁾

Pro naprostou obmezenost místa nelze tuto uvést více dokladů tajných spolků; tyto, jež jsme z tisícových vybrali, musí ovšem postačiti muži soudnému, by poznal strašlivé plány sekty zednářské, jež usiluje zavést v budoucnosti lidstva.

Viděli jsme, že těchto plánů dosáti usiluje spolek »propaganda činu« (čili revolucionáři = červení zednáři) přímo t. j. násilím, »propaganda idejí (= zednáři modří) rozhlašováním zásad revolučních.²⁾

A kterého asi užívá k tomu prostředku?

Předně: »svobodného tisku; za druhé: opět tisku a posléze: zase tisku. Tisk stal se velmocí první třídy, jíž náleží jakožto kořist století 18., 19. a ...

Tato hrozná zbraň v rukou tajných spolků vede už na druhé století zcela volně útok proti všem náboženstvím kladným a na nich zbudovanému společenskému řádu.

Anať však stará synagoga přešla z valné části v moderní židovstvo, protestantismus pak odštěpil se jako divoká větev od stromu církve J. Krista,³⁾ jiná pak křesťanská rozkolná vyznání nemají s Římem podstatné jednoty, neřídíce se duchem nauky Kristovy, — tu jest na nás stopovat a ohledati děsné útoky tisku »propagandy idejí« proti katolické Církvi

- α) na poli náboženském (věroučném);
- β) na poli mravním;
- γ) rozvodem manželství v rodinách;
- δ) porušením školy katolické;
- ε) rozšiřováním idejí sociálně-demokratických mezi společnostmi; a
- ζ) podkopáváním autority panovníků.

ad α. — Tajné spolky útočí na náboženství katolické pomocí svobody tisku.⁴⁾

Náboženství katolické, jež učí, že jest Bůh Tvůrce, Bůh Vykupitel a Bůh Posvětitel, jehož dlužno milovati přede vším a nade vše, jež učí, že člověk určen jest ku spáse a že tento pozemský život jest pro něho zkouškou, jež učí dále, že po této zkoušce jest i jiný život, buď šťastný, nebo nešťastný, dle činů jednoho každého, jež učí dávatí císaři, což jest jeho, a milovati bližního, jež učí odpouštětí a nemstítí se, jež učí poslouchat autority a posvěcovati se, jež vybízí

¹⁾ »Wiener Journal für Freimaurer«, Jahrgg., II, Heft I., S. 88.

²⁾ Viz rozdíl mezi oběma směry ve spisu »Svobodné zednářství« 1895., I. díl, str. 88—137.

³⁾ Čti o významu protestanství v dějinách revoluce spis Dra Wil. Bindera »Geschichte des philosoph. und revolutionären Jahrhunderts«, téhož »Protestantismus in seiner Auflösung«. A Dr. Binder sám byl — protestantem!

⁴⁾ Svoboda tisku, potud se nestala nevázaností, byla výtečnou zbraní proti všem rušitelům a popíračům jakéhokoli práva, a pokud dbala šíření pravdy, byť i trpké, byla obrovskou vymožeností národů, jakmile však i právo i pravdu potírala, stala se osudným rozkladem lidské společnosti.

nésti trpělivě kříž a odevzdati se do vůle Boží, jež učí věřiti v tajemné cesty božské Prozřetelnosti, — toto náboženství vyvolalo v lidstvu nesmírnou proměnu. Vášně všeho druhů seznaly soupeře, jemuž ne-
odolají. Vše počalo nový život, kam teplo nebeské nauky vniklo. Ale právě tato nebývalá, nová, sama v sobě nadpřirozeně působící, tato nebeská nauka cestou zcela přirozenou doznala neobyčejných útoků. Tyran, lakomec, smilník, zkrátka: vášně všeho druhu, jimž náboženství to bylo naprosto nepohodlným, vzepřely se proti němu. Farisej i pohan podali si ruce ku společnému odporu . . . Odpůrce J. Krista, Satan, počal boj. Do tábora svého přijal všechny ty, jimž nechtělo se oddělit se naturalismu a hmoty . . . Tento boj trvá už na 19 století. Církvi ve starém věku trpící a ve středověku vítězné nastal v novém věku čas bojů . . . Děti oněch národů, kteří ve staré době za Krista krváceli a ve středověku v Kristu, Jemu slou-
žice, kralovali, děti oněch národů — jmenovitě v Evropě — opustily Jeho prapor a zradily Jej.

Satan převrátil rozum i srdce lidskému pokolení. Svobodná vůle ustoupila ostnu žádostí . . . Nikdy však tak soustavně a tak-
ovými rozměry lidstvo Bohu nevypovědělo boje jako v dobách pří-
tomných. Věc tu dlužno připsati nevázanému tisku, jemuž nic není svatého, ani oltář Boží, ani lidská důstojnost, ani víra, ani právo majetku . . .

»Bůh« zaměněn dle významu slovem a významem »pří-
roda«, místo »víry« nastoupila »věda«. Všickni národové t. zv. osvícení zápolí mezi sebou o první místo v této příčině. *Dr. Strauss David*,¹⁾ *Renan, von Bennisen* (se svojí »svobodou vědy«), *F. von Uhde, Viktor Hugo, světoznámý Lalande*,²⁾ *Maxmilian Harden* (pseud. »Apostata«,³⁾ *Fried von Bodenstedt*⁴⁾ a nespočetní jiní hrdinové v popírání Boha v dobách moderních, kteří »hlubokým« studiem pomoci »vědy«, již tiskem šířili, nehlásali snad revoluce? Není-li Boha, musí na místo něho nastoupiti příroda a v této člověk! Tato apotheosa člověka jest sama v sobě revolucí . . . Než zdaliž i *Voltaire, Rousseau a Marat* nedočkali se apotheosy za revoluce francouzské?

Von Trentowski (zednář) toužil po onom starém a volném řeckém pohanství, jež nemělo žádných článků víry, ani řetězu auto-
rity,⁵⁾ *Leutbecher*⁶⁾ a *Dr. M. S. Pollack*⁷⁾ vyznali, že jediným pravým náboženstvím jest náboženství přírodní (Úrsabäismus, t. j. bohoslužba slunce a světla), s čímž se i *Emil Walther* naprosto srovnává.⁸⁾ *Pelletan, Ducarre, Zille, von Gagern, žid Berthold Auerbach* a nespočetní jiní, sesadivše Boha, šířili tiskem nauku tu po různých zemích. *Mout-
huan, Amelung, Vincent* a přemnozí jiní vtiskli člověku na čelo pod-

¹⁾ Čti jeho spis: »*Der alte und der neue Glaube*.«

²⁾ Týž chlubil se, že sice prohledával celou soustavu hvězdnou, ale Boha prý nenalezl.

³⁾ Spisovatel »*der gekrönten Worte*,« vydavatel listu »*Zukunft*.« Čti »*Gegenwart*« (Nro. 3., 1893.)

⁴⁾ Čti »*Mirza Schaffy*« (80. Aufl., S. 81., 161., 168., 170., 172. a m. j.)

⁵⁾ »*Wesen und Unwesen der Freimaurerei*,« S. 142. . . .

⁶⁾ »*Noachismus und Christenthum*,« 1844., Erlangen, S. 15. . . .

⁷⁾ »*Die Tapis*« Amster. 1855., *Allgemeine Mythologie* . . . Amst., 1850—5., p. 35. — 107.

⁸⁾ »*Aus meiner Werkstatt*,« S. 452. . . .

statný význam Boha svými spisy.¹⁾ — Zdaliž tak neučinili i strůjcové francouzské revoluce?

Než nejenom jednotlivci, jichž jsme tuto z tisícův a tisíců jen několik uvedli, i celé »vědecké«²⁾ společnosti i novinami i různými soustavami tiskem otravují dosud věřící lid, připravujíce tak katastrofu nevyhnutelnou. Jsme přesvědčeni, že, vnikne-li mezi lid, jmenovitě mezi 4. stav, tato nauka vyhané »vědy«, jak si toho tajné spolky a jistí převratní živlové přejí, železná ruka práva, ani soudní tresty, ani celé armády policejní stráže vzbouření toho nezamezí. Není-li Boha, není ani pekla, ani nebe, není věčnosti, není posmrtného života, není vykoupení.³⁾ Smrt ukončí vše . . . A je-li tomu tak, tu chudobou, věrou a zákonem v mezích udržované vášně chudých tříd propuknou, prorazí hráze a rozlejí se daleko — široko. — Revoluce!

Ano — revoluce musí dostaviti se tam, kde se ujme mezi prostými i mezi vzdělanci nauka na př. *Paula Heyse*, jenž volal do světa, že »lidé sami musí si pomoci, jinak že jim nepomůže nikdo; že není žádného Věčného, žádných věčných trestů, žádného mstícího Boha, žádného Vykupitele-Prostředníka; že není žádné věčnosti, že jest jen země, na níž prý lidé mají býti dobří!«⁴⁾ Revoluce musí povstati tam, kde na hřbitovech nápís:

»Schafft hier das Leben gut und schön,
kein Jenseits ist, kein Aufersteh'n! (v Berlíně) —

bouří lid, že počátek i konec lidského života obmezen jest pouze dobou od kolébky až po rakev.

Revoluce musí se dostaviti tam, kde umění a vědy vzaly na se ráz pohanství a kde vnitřní i veřejný život odpřisáhl se Bohu. Pravdu měl *Konstantin Frantz*, jenž ve svém spisku: »*Philosophismus und Christenthum*« (München, 1875) na dlouholeté zkušenosti založenou tuto větu vyřkl: »S náboženstvím umírá i stát, se státem padají do hrobu i věda i umění. S věrou stojí i klesá opět mravnost. Znemravnění pak oslabuje i ničí národy.« — Pravdu děl list »*Reichsbote*«, pověděl, že »v rozvoji vzdělanosti křesťanského světa vše na tom záleží a na tom závisí, trvá-li v plné platnosti při tom vliv křesťanství. Vidíme (prý) všude, kterak vzdělanost klesá, do pozadí ustupuje a na scestí přichází, kde duchy ovládá odpadnutí od křesťanství, skepticismus a naturalismus.« — Než, pojďme dále!

ad β) — Moderní duch útočí na mravouku, založenou na náboženství J. Krista — pomocí svobody tisku.

Když tedy svoboda tisku pod titulem »svobodné vědy«⁵⁾ takto si vychovává převelikou část moderní lidské společnosti, které že asi bude toho ovoce na poli mravním?

¹⁾ Pro přílišné obmezení místa neuvádíme spisův a míst jednotlivých oněch popíračů Boha, pro případ útoků proti pravdivosti našeho tvrzení učiníme tak na místě jiném.

²⁾ Není to, co tuto pravíme, logickou snad možností, nýbrž nesčíslněkráté v denních zprávách vraždami, sebevraždami, veřejným násilím, křivou přísahou, lichvou atd. opakující se skutečností. *Facta loquuntur* . . .

Nemůže strom špatný dobrého ovoce nésti.

Moderní věda neuznává žádného desatera. Bourget ve svém spise »Physiologie de l'amour moderne« napsal, že dlužno jednoduše uznati, že »desatero dle nynějšího vědeckého poznání zachovávat se nemůže.« První přikázání má prý zníti: »Budeš lidstvu sloužiti« a šesté: »Budeš pletsky obcovati jen s tím, ježž miluješ!« O všech ostatních přikázáních mlčí. Tedy povinná láska a úcta k rodičům a plný onen rozsáhlý obsah přikázání čtvrtého, jež obsahuje povinnosti k autoritě vůbec, jest ničím! Nezabiješ, nepokradeš atd. jest ničím. Obrovská ona budova mravního života má se rozpadnouti! A rozpadá se. Mocná svoboda tisku, tyto a podobné nauky šíří mezi lidem měrou úžasnou. Je-li náboženstvím moderních jistých kruhů naturalismus, musí i mravní život jejich býti zcela přírodní. Projděme krátce knihovny národů »vzdelaných«!) V Německu shledáváme (dle seznamu knih) v půjčovnách, v žákovských i trestnických bibliotékách knihy, které tam nikdy nepatří, jelikož žáků nevychovávali a nepoučují a trestanců neposvěť a neobráť, nýbrž naopak! Dr. H. Rhody ve své jadrné knížce »Die moderne Litteratur in ihren Beziehungen zu Glaube und Sitte« (Mainz, 1895, S. 22 . . .) vypočítává i spisovatele i knihy, i přináší ukázky, jimiž víra, Bůh, mravnost, papež, kněžstvo, Církev, stali se přímým předmětem nejhrubšího posměchu a ďábelského rouhání.²⁾

Ferd. Schmidt, Dr. Heyer (gymn. ředitel!), Göhring, Gotthard Tschache, L. Wurdig a celý pluk jiných obrali si předmětem své pisovatelské činnosti bohopusté rouhání víře i mravnosti.³⁾

Professor Dahn, Fritz Mauthner, pověstný aegyptolog Jiří Evers (»Dcera královská«), Dr. G. M. Konrad v Mnichově pověstný stoupenec směru Zolova (»Lutetias Töchter«, »Pariser-Deutsche Liebesgeschichten« (1883.), »Todtentanz der Liebe«, »Münchener Novellen« (1885), »Was die Isar rauscht« (1889) a mnoho jiných vráží veřejné mravnosti dýku až po jílec do prsou. — Nevěstky, pikantní historky, přikrášlené smilstvo a cizoložství otevírají celým množstvím čtenářů rozhled a pohled do obrovské bařiny moderní nemravnosti. I celé sbírky, na př. výmarský spolek »k rozšiřování dobrých knih«, Mayerovy »Volksbücher«, Otty Hendela v Hallu »Bibliothek der Gesamt-Litteratur des In- und Auslandes«, Reclamova »Universal-Bibliothek« atd. atd. šíří vedle nevěry i nemravnost. — Ve Francii v témž směru (t. j. v dramatické cizoložství a v nemravné novellistice) působí Alexander Dumas (mladší), About, Angier, Sardou, v romanopisectví pověstný svými spisy Zola. (»L'Oeuvre«, »Le Rève«, »L'argent«, »La bête humaine«, »Germinal«, »Nana«, »Lourdes« a j.), jimž co do nemravné a bohopusté tendence sotva která jiná kniha na světě (mimo pověstnou hanebným obsahem knihu čínskou »King-Ping-Mei«) se vyrovná. — Co říci dlužno o Ibsenovi a Tolstojovi, kteří se stali miláčky moderního světa reálním líčením společenských skandálů, cizoložstva, dědičných nemocí a chorob, sebevraždy a politických a náboženských podlostí? — Lid nemá v sobě tolik mravní

¹⁾ O knihách duši i srdce ubíjejících v literatuře české pojednal kněz Alois Dostál ve »Vlasti«.

²⁾ A co se děje u nás v Čechách? Ptejte se jen, kolik lží a špíny chrlí jisté venkovské i městské listy na biskupa královéhradeckého! Proč? Vy vite!

³⁾ Čti Dr. H. Rhodyho »Die moderne Litteratur . . .«, S. 20. — 94.

síly, by se snad líčením podlostí jich vystříhal, nýbrž naopak se v nich jakožto věcech pěkně líčených kochá a jich vyhledává.

Tázete se, jak to vypadá v moderních literaturách v novinářství? Denní zprávy a děsný nešvar insertních »pikantních« oznamení, kde se pod »mlčenlivostí« nabízí v »diskretních« případech dámám rada i pomoc ve všech případech, kde se nabízí k smilstvu a běsné samoprzni »bezpečná ochrana«, kde se označují domy, kde padlé ženštiny opětně stanou se »pannami« bez »živého důkazu jich hříchů«, denní zprávy, kde se oznamují a čtenářům před oči staví »v porotních a soudních přelíčeních« sběhlé hříchy mravně kleslých jednotlivcův i celých spolků, kde se líčí výsledch ďábelské raffinovanosti a podskoků, kde se líčí u výsledchu celý průběh veřejného násilí, defraudace, krádeží, křivé přísahy, vražd dětí i dospělých atd. atd. — toto všecko kazí mravnost i mravopověstnost čtenářů. Ptáte se po směru dramatickém a básnickém? Čtete jen miláčky našich dnů: *Sardoua, Bouchersona, Moulina, Pinneroa, Ibsena, Sudermanna, Hauptmanna, Holze* a m. j., o jichž působení a vlivu na moderní společnost nařikal *Martin Greif*, právě mimo spravedlivý a přísný úsudek, že se jimi veřejná mravnost valně ruší a že i moudří příznivci divadla se už od něho odvracejí. Či snad není pravdou, že i francouzská revoluce doznala bez nucení, že mocným prostředkem »lid přivést k mínění revolučnímu« jest divadlo?

Ptáte se po umění moderního světa? Ony svou dobou známé, ve Švédsku fotografované, hnusné a levně nabízené obrazy nahoty na prostituci starých mysterií Isidiných a na hnus starého Říma upamatující, ty že snad pozvednou kleslou mravnost 19. století? Ony stereoskopické necudné obrazy, o nichž ještě promluvíme, neporušují-li nejen dospělých, nýbrž i mládeže? Ony sochy, hodné starého Říma a Antiochie, ony nahoty, na něž hleděti každému jest volno, probudí snad stud v prsou diváků? Ony písně nemravné, jež naše mládež veřejně zpívá, pošly z lidu nebo ze zkaženého srdce a převráceného mozku »zvrhlých polovzdělanců«?

Tyto všecky výjevy — a kdož by je mohl zejména vyčisti! — tyto výjevy nemravnosti, porostou-li dále jako dosud — lavínou — musí přivoditi katastrofu nezbytně!¹⁾

Jen tam jest možnou revoluce, kde půda jest podkopána . . . Sapienti sat!

¹⁾ *Theophil Gautier* líčí tyto oběti nemravnosti jakožto divoké šelmy, jež — zvláště ve větších městech — obývajíce v podzemních klecích, osnují vraždy, lupy, útoky a p. Na podzim 1892 přinesly noviny zprávu o attentátu mladého dělníka v továrně na doutníky proti životu 74letého bývalého bankéře *Benj. Fresarta* v Luttychu. Zločinec při výsledchu udal, že »se stanoviska anarchického jest odstranění zbytečné staré osoby zcela místným!« *Vaillant*, pověstný útočník bombou v bourbonském paláci v Paříži, zaslal list *Paulu Reclusovi*, jenž byl čten před soudem. »Předložil jsem lékařům v Hôtel »Dieu« — psal — že čin můj (attentát) byl ovocem filosofie i mé i filosofie *Büchnerovy, Darwinovy a Herberta Spencera*«.

Tolik na příklad! A co že dlužno soudit o kolportáži a podomním prodávání bídných knih, jichž tuto několik udáváme zejména: »*Krvavá noc*«, »*Carodějnice Szegedinská*«, »*Đáblova maska*«, »*Marie Theresie v kapucinské hrobce*«, »*Krásná hřišnice*«, »*Kostlivec na karnevalu*«, »*Mistr pokušení*«, »*Vyznání mnicha*«, »*V šatníci tanečnice*« atd.

ad γ. — Moderní duch útočí na posvátné manželství, chtěje zničením rodin přivoditi revoluci ve státech.

Mají-li tajné spolky dojíti svého úmyslu, podkopati cestou revoluční veškeré monarchické státy, toť ovšem musí zničiti nejprvé stát v malém, t. j. rodinu. Jelikož pak v žádném jiném náboženském vyznání sňatek manželský není svátostí, jež by dvě bytosti posvěcovala na společné dráze životní až po hrob jednoho z obou, tu ovšem výhradně útočí na katolické manželství. »Magazin«, jež vydává *Mauthner* a *Neumann-Hofer*, útočí nejen na manželství umluvené (*Convenienz-Ehe*), nýbrž i na sňatek občanský, měl-li by býti trvalým. Manželství katolické pro svůj nezrušitelný ráz musí býti — dle něho — odstraněn. A jakž také by měl býti člověk zaklet v onu povinnost, míti jen jednu manželku, které by se byl brzo nasytil? Vezměte do ruky statistiku a čtěte tisíceronásobné rozvody, opuštění jedné strany, vraždy jedné strany; čtěte v pojednání německého novellisty *Friedricha Friedricha* »*Die Verbrecherwelt Berlin's*« (»*Allg. Familien Ztg.*« 1869) o tisíceronásobných výjevech t. zv. »*Louis-Heirathen*« a divokých manželstvích a jich ovoci.

Roku minulého vydal *Dr. Viktor Budau* spis »*Die dringende Nothwendigkeit der Einführung der obligatorischen Civilehe in Oesterreich*« (ein Wort an den Reichsrath, Wien und Leipzig, za 20 kr.), v němž poukazoval říšskou radu na to, že nerozlučitelnost manželského stavu se pro dobu »páry a elektřiny« naprosto už nehodí, nanejvýš prý ve velikých městech, kde dívka nemá ani času ani možnosti, by zkoumala vlastnosti svého »nastávajícího«. (S. 16.) — Státu prý přísluší moc prohlásiti manželství rozvazatelným; pouze stát může prý rozhodovat o manželství. — Trefně přihlédaje k věci, napsal v recenzi své *K. Krasa*, kooperator při altlerchenfeldském farním úřadě ve Vídni (»*Linzer Quartalschrift*«, 1895., IV., S. 961.), co že by as tomu říkal spisovatel *Budau*, kdyby stát dle jím přifknuté mu moci u věcech manželství se týkajících prohlásil na př., že sňatky židův a protestantů budou nerozlučitelnými považovány?

Zdaliž i ve Francii veliká revoluce nerozvázala sňatku manželského a zdaliž tím neuspíšila i mravního i společenského pádu?

Nechť jen soudný čtenář v době klidné rozvahy přemýšlí o tom, co by se asi v té rodině na konec stalo, kde by podobné myšlenky o rozvodu dostaly místo? Co že bylo by z dětí? Co že z majetku? Spis *Dra. Josefa Deckerta* ve Vídni »*Die Civilehe und ihre Gefahren für das christliche Volk*«, Wien, 1895 — poučí o děsných oněch následcích.¹⁾

Než, proč se divíme těmto plánům tajných i veřejných odpůrců státního, náboženského, mravního i společenského řádu? Zdaliž to opět nebyla »svoboda vědy«, jež tyto věci má za své důsledky? »Svoboda vědy« na poli astronomie, physiologie, geologie, filosofie a p. dočinila se už různých »salto mortale« ve svých vývodech, o tom svědčí t. zv. »*generatio aequivoca*«, »*bathybius Haekelii*«, »*Kochův tuberkulin*«. Tomu svědčí i *Darwinova theorie*. Není-li lidská matka ničím více než rodičkou dvounohého zvířete, jak tomu chce

¹⁾ Čti o tom *P. B. Rivea* »*die Ehe in dogmatischer, moralischer und socialen Beziehung*«, Regensburg, bei Pustet, 1876.

v Elberfeldu u Grimpea vytištěný spisek »*Glauben und Wissen*«, ¹⁾ tu ovšem nebude svět ničím jiným, leč brlohem divokých šelem, jak tomu svědčí revoluce a jich průběh. Všecky kulturní boje mají tento ráz, jak pravil *Virchow*, řka, že »kulturní boj jest bojem vědy proti věrouce«, a *H. F. von Mallinckrodt*, jenž pravil, že kulturní nynější boj jest bojem křesťanské víry proti filosofii, jež se odtrhla od podkladu křesťanské víry. ²⁾

Zrušte posvátnost a nerozvížitelnost manželského stavu a zničíte lidskou společnost!

ad 3. — Moderní duch svobodou tisku otravuje školu.

Strašlivého hřichu proti Duchu Svatému dopouštějí se ti, kteří mládeži milosti Boží nepřejí, jež prýští jim z požehnání křesťanské i výchovy i vyučování. Kdo má mládež v rukou, má v rukou i budoucnost a to takovou budoucnost, jak vychována jest mládež. Věci této, k níž netřeba míti ducha prorockého, jsou si vědomi i ti, kteří podvrátit usilují křesťanský řád, a proto hodlajíce postavit »stavbu novou«, připravují k tomu cíli »látku«. A čím? Svobodným, t. j. nevázaným tiskem! Vizme důkazy!

Clinton L. Merriam z Nového Yorku (dle udání »*Deutsche Reichs-Ztg.*«, dto. 15. prosince 1873) oznámil celému světu hrozné výsledky, jichž se dočínal jistý mladý muž, společností křesťanskou ustanovený (»*Young Men's Christian Association*«) k pátrání po příčinách mravní zkázy mezi mládeží. Týž vypátral přes (15000) (!) dopisů školních dítek z Nového Yorku i z celé země, jimiž byly objednány hanebné knihy. Týž muž udal, že zničil v knihkupectvích (kde mladíci prodávali po 10 cent. hanebné fotografie a půjčovali oplzlé knihy mládeži) přes 180.000 hanebných fotografií, stereoskopických a jiných obrazů; přes 2 tuny oplzlých spisů, písní, billetův a katalogů přes 21.000, hanebných mikroskopických obrázků ve skle (na hodinkách, prstenech a p.) přes 5.000, necudných průsvitných karetních her okolo 6.000, gumového zboží (praeservativů) přes 30.000 atd. atd. Od 9. října 1869 bylo přes 50 obchodníků těmito věcmi zatčeno. — V Anglii seřazena byla zvláštní komise na potlačení této neřesti, při čemž zabaveno bylo 129.680 mrzkých spisů, 16.220 ilustrovaných oplzlých knih, 16.005 archů hanebných písní a mnoho nástrojů ku připravování a zhotovování hanebných, ku smilstvu pomocných věcí. — Jistý peštský továrník takového zboží psal (viz citovaný už spis *Dra. Rhodyho*, S. 71.) jistému, podobnými »pikantními novinkami« obchod vedoucímu domu, »že jim radí, by do výkladních skříní zboží jeho nekladli, nýbrž je pouze koupěchtivým uvnitř obchodního sálu ukazovali.« — Proč?

Jména: *Kaulbach*, *Markart*, *G. W. Barth* (v Ludwigsburgu ve Württ. . .) a m. j. proslula vyráběním různých pikantních »kurios«

¹⁾ Ve spisku tom jest (S. 13.) uvedeno, že dlužno se všemi téměř přírodopytci za to míti, že lidé, jak nyní jsou, povstali z níže stojících zvířat a p.

²⁾ Viz o tom výtečně pojednávající spis *T. Peschův »die moderne Wissenschaft betrachtet in ihrer Grundfeste«*, Freibg., 1866, *Ergänzungsheft* Nro. I. zu den »*Stimmen aus Maria Laach*« — a téhož »*die Haltlosigkeit der modernen Wissenschaft*«, 1877.

po celém Německu. — V Bavorsku doporučoval ministr osvěty *baron von Lutz* svého času knihovnám škol národních a přípravných časopis. »*Kosmos für die Jugend*« (vydavatel: O. Spamer v Lipště), jenž se hemží obrazy nejhanebnějšího rázu. A ovoce těchto a podobných knih, písní, obrazův a přístrojů? Čtete jen ve veřejných listech! Tu 12letý chlapec stal se vrahem, onde 11letá dívka stala se sebevražednicí. Všecky listy berlínské oznámily z obrovské černé knihy mravní zkázy tuto zprávu: »Desítiletá školačka, dcera jisté v Rummelsburgu přebývající paní, již manžel opustil, byla poslána do ústavu »Charite« za příčinou její nemoci, již zde blíže označiti nelze.« Sám spolek německý (»*zu Schutz und Trutz gegen die Entchristlichung und Entsittlichung*«) podal říšskému sněmu 23. února 1874 petici, žádaje o pomoc se strany státní proti zřídliům znemravňujícím, udav, že v továrnách na papírové stkvostniny zaměstnávají se dívky od 14—16 let, jež barvami malují různé údy lidského těla; nad to pak, že i malá děvčátka od 10—12 let (jak stanice »Charitas« pro nemoci příjímé dokládá) dávají se v šanc zhovadilým zpustlíkům.

Toto vše že se děje účinkem svobody tisku a zvláště pomoci illustrovaných časopisů. Listy »*Wespen*«, »*Kladderadatsch*«, »*Pommersche Zeitung*« a »*Danziger Dampfboot*« mají v tom podíl lví.

O české »pikantní« literatuře nechť soudí laskavý čtenář sám. Co že bude z takového pokolení, až doroste? Kterak může křesťanský chrám a křesťanská škola působiti na takové vyprahlé a zpustlé srdce? A co dlužno říci o duchu škol vyšších a vysokých? Soudní archivy mohly by statistikovi příliš mnoho látky poskytnouti . . . Znáám jest *Döllingrův* výrok, že dlužno znamenati hrozný účinek . . . »Mládež odcházející z domu s věrou v srdci na vysoké školy, vrací se domů — bez víry a mravnosti!« — Ráz doby. ¹⁾

ad ε. — Moderní duch svobodou tisku porušuje lidskou společnost.

V této stati mohl bych pouze poukázati na výtečnou a obsáhlou stat »*Socialistický letací tisk ve Střední Evropě*« (liter. histor. sociální studie) z pera *Tomáše Jos. Fírouška* ²⁾, kde zvláštní důkladností na to poukázáno; nicméně však příčinám některé věci z připomenuté už knihy *Dra. Rhodyho* a odjinud.

Už od doby Voltaireovy dlužno uznati nesmírnou moc tisku. Ačkoli tehdáž nebylo daleko tak postoupilo denní časopisectvo, jak to shledáváme na př. nyní, kdy tisíce knihy každodenně zaplavují svět (v samotném Německu přes 20.000 ročně — *Rhody*, l. c., S. 1.), nicméně však přece tehdáž už různé letací spisy, pamflety a tendenční romány, novelly a povídky dosti četně byly vydávány. Ale tehdáž neuměl každý číst a psát. Ti, kdož obmysleli porušiti tvářnost lidské společnosti, tajné spolky a encyklopedisté a falešní filosofové, illuminati a p., namířili tajný plán svůj proti porušení tříd vzdělaných a polovzdělaných. Mravní zkáza tehdáž začala s hora . . ! Dnes jest tomu téměř naopak. Dnešní mravní zkáza a dnešní podkopnická úloha svěřena lidu, jmenovitě dělnickému. A prostředkem k tomu jest — zase tisk. »V lidu jest síla!« — »Lid má nezadajné

¹⁾ Čti o tom znamenitý spis *Knabenbauerův* »*Die Schulfrage*«.

²⁾ »*Vlast*«, roč. VII., str. 722., 785., 865. a 974.

právo na celý svět!« »Rovnost! Svoboda! Bratrství!« — Tato hesla sociální demokracie jsou dědictvím po veliké francouzské revoluci. Učenci, kteří vše možné studovali a zpytovali — pouze katolický katechismus stranou odhodivše, — kteří ku »zmírnění« bídy lidu všechny právní názvy majetku, i církve, i šlechty, i soukromníků byli otevřeli — pouze vlastní své kapsy chráníce, (na př. nedávno zemřelý socialista *Friedrich Engels*, jenž zanechal půl mil. marků, *Auer* s ročními důchody 7000 m., *Stadthagen*, jenž žil v knížecím přepychu, *Singer* s ročními důchody 40000 m., *Liebknecht*, *Bebel*, *Fischer*, *Schönlank*, *Vollmar* atd.), pravíme: učenci, kteří se všemu možnému i nemožnému byli naučili, jenom ne »lásce ku bližnímu«, výborně postavení žurnalisté a majitelé velikých listů všech možných jazyků, kteří »nadšeně« hájili práva »potlačeného« lidu, pokud je to ani zbla nestálo, továrníci, kteří ubohý lid odkazovali na majetek církevní, sami do bezedných kapes pot lidu oběma rukama hrabající — tito všickni pomocí svobody tisku štvou lid, aby silou svojí rozdrtil pouta . . .

Všecky evropské státy úpí pod touto tíží, Německo a Belgie snad nejvíce. *Bebelova* kniha »Žena v minulosti, přítomnosti a budoucnosti« (jež v jediném roce vydána byla v 26.000 výtiscích) nutká ženy ku vzbouření proti dosavadnímu řádu věcí tím, že kritizuje moderní lidskou společnost. Hlavním činitelem sociální demokracie jest realismus, jenž odtrhl i 4. stav od Boha a mravnosti. Všecky moderní socialistické spisy bouří lid, jakoby tento jediný byl obtížen nejtěžším křížem. Jen vzpourou, jen násilím, jen krvavou odvetou prý lid ten si pomůže ku blahobytu, jehož dosud nepoznal. Různé soustavy komunismu jsou vymyšlovány na zlepšení hmotného postavení lidu.

A těmto svědcům lid uvěřil. Už nemá důvěry v onoho Boha, jenž »proslícím pomáhá«, jenž, »když jest nejhubš, bývá nejbliž«, už nemodlí se za »chléb veďdejš«, už nepracuje v potu tváří, jen okem závistivým pohlíží na jmění bližního. Místo oněch svatých, kteří vzorným následováním J. Krista získali si jména »světců«, zvolili sobě jména svědců svých a v kalendáři socialistickém jim vykárali předních míst! To platí o *Lasallovi*, *Anežce Wabnitzové*, *Marxovi*, *Tölkeovi* a p.

Ano, byla to revoluce francouzská, která lenošnou lůzu odkázala na statky církevní, korunní, šlechtické i měšťanské; byla to veliká matka dnešních vzpour, francouzská revoluce, jež první prakticky zavedla komunismus a socialismus.

Než ptejme se lidu francouzského, zdali se mu po oněch velikých a »blahých« červácích »svobody« daří lépe dnes, aneb zdaliž mu bylo lépe, když Církev katolická v »tmářském« středověku mohutnou autoritou svojí udusila každou vzpouru v samém kořeni, když tato »nenáviděná« Církev Boží posláním svým hájila i chudinu, i třídy majetné!

Všecky vzpoury lidu proti společenskému řádu, jak mu Církev byla rozuměla a dosud rozumí (srovnej *encykliku Lva XIII. ku stavu dělnickému!*), vyšly z oněch tříd, jež — vedeny jsouce buď vědomě nebo nevědomky dlouhou rukou tajných spolků, — pracovaly do rukou tajných svých velitelův a vůdcův. O tom snad dělnické třídy nemají ani potuchy, že svými vzpourami mají sloužiti tajným, pod-

vratným spolkům na vykonání jich vlastních plánů! A to budiž Bohu žalováno!

Všecky úrady, i sněmovní, všecky kongresy pracovních tříd ničeho nepomohou, nebude-li tážáno o radu a pomoc evangelium Ježíše Krista! Všecky ozbrojené sbory policistů, všechna ochranná opatření proti vzpourám lidu nepomohou, neukáže-li se skutkem lidem, že jsou rovně tvory Božími, jako jich chlebedárci, neukáže-li se jim, že práce nehanobí, že není hanbou ani zkrácením práv lidu, že není trestem, nýbrž že jest povinností, že jest svatým povoláním, že jest nutností, jež na druhé straně musí dostati tolik právem odvážené odměny, jež postačí k životu, ne však k živoření.

Lenost a zahálka jsou hlavním hříchem na jedné, zadržování neb ujímání mzdy dělníkům jest do nebe volajícím hříchem na druhé straně lidské společnosti.

Kdo vyrovná obě vázkové misky, z nichž jedna jmenuje se »povinnost« a druhá »právo«, ten vyléčí lidskou společnost z nejtěžší nemoci . . .

Kdo to dokáže? Katolická Církev!

A kdo této překáží v tomto velikolepém úkolu lékaře, jest vinen následky revoluce, a kletba milionův obětí přibíje jméno jeho na pranýř celé budoucnosti . . .

Ano — žádný právník ani filosof stručněji, jasněji, dokonaleji a na věky stáleji nerozluštil společenské otázky než katolická Církev.

Inde illa ira! — Proto tolik trpí.

Než, pojďme dále!

ad č. — Tajné spolky ještě dnes ohrožují 1. svobodou tisku a 2. revolučními rejdy zřízení monarchické.

1. Tajné spolky jsou »Brutem« monarchií. Péro a dýka jsou jim zbraní. Která z obou jest ostřejší, nebezpečnější?

Slova »tyran«, »despota«, »uchvatitel«, »zlý princip«, »nestvůry«, »biče lidstva« a p. v. vyznívají dosud a stále v časopisech tajných spolků. — Chcete znáti několik aspoň slov, jimiž péro útočí na panovníky?

»Mocně působíme na hnutí časová (revoluce) a na pokrok civilisace, bychom národy učinili republikánskými.« ¹⁾

»My (= zednáři) jsme lucernou Diogenovou; zkrátka: my jsme strašlivým ohnivým znamením tyranům. Jsme nesmrtelní nástupnictvím (t. j. posloupností), jsme nezdolní svojí sjednoceností. Pod našimi ranami padne tento kolos (panovníci)!« ²⁾

»Všecka stará lešení, jež posud podpírají starou stavbu (dosavadní řád), musí být odstraněna — a byť i všecky světské mocnosti se spojily, je chrániti . . . Stará lešení musí býti stržena . . . Revoluce jsou nutnými a potřebnými dobami rozvoje! . . .« ³⁾

»Jste-li hotov, milý bratře, všecky rozkazy zednářského velmistra vykonati, byť jste od císaře nebo krále právě opačné rozkazy obdržel?« ⁴⁾

¹⁾ »Klageschrift eines Berliner Freimaurers« (viz »Hist. pol. Blätter«).

²⁾ »Enthüllungen«, S. 28.

³⁾ »Astraea« (Taschenbuch für Freimaurer, Wien, 1845, S. 85.).

⁴⁾ Barruel: »Memoires . . .« II.; p. 193 . . .

Než dosti! Čtete ve spisech námi v této knize citovaných a naleznete dokladů tisíce tisícův.

2. Francouzská revoluce stala se soudcem svého krále, katanem svého panovníka, hrobařem královské slávy, vrahem své královny . . . Než zdaliž se ukončila ona tragoedie pouze prvním jednáním? Jednání druhé zabilo Gustava III., třetí Leopolda II., jiné Alexandra II., jiné Maxmiliana v Mexiku, jiné vévodu z Parmy (Ferd. Karla III.), jiné Garcia Morenu atd. atd. A pokusů nezdařených, zamýšlených kdo by chtěl sčísti?

Kolik trůnů padlo cestou revolučních bouří do r. 1789. a kolik od roku onoho? Pět italských trůnů, císařství francouzské z r. 1870., podobně v Brasilii, podobně v Mexiku, zcela tak v Polsku, právě tak ve Svatopetrském území . . . mohou dáti pravdě svědectví.

Kam že to všecko vede? Kam to vše dospíchá? K utvoření obrovské evropské republiky, čehož písemné plány jsou uloženy v královské knihovně Jagailovců v Krakově už před lety.

Poslouchejte — můžete-li — v noci, kdy mír a pokoj spravedlivě odpočívá, ono vulkanické dunění kladiv, ono hrozné srocování se proti Bohu, panovníku a dosavadnímu řádu. — Slyšte plány nihilistů, karbonářů, zednářů, slyšte divé skřeky Palladinistů (mužských i ženských). jež provolávají slávu Antikristovi, slyšte vždy bdícího Bruta, jenž v nejbystřejších a nejodhodlanějších mužích tajných spolků stopuje i stín své oběti, slyšte volání apoštolů revolucí: Macchiavelliho, Bruta, Mazziniho, Lemmiho, Košuta, Mirabeaua, Bakunina, Weishaupta atd. atd.

Tajné spolky razí si cestu do budoucnosti liberalismem a sociální demokracií . . . ¹⁾

Sociální demokracie jest dědičkou a pokračovatelkou svobodného zednářství . . . ²⁾

Kdo vtiskl do ruky lidu žezlo absolutnosti, samostatnosti, nezávislosti, svrchovanosti? Kdo je vymanil z pravomoci králů? Kdo jim řekl, že jsou bohy? Proudhon, Weishaupt, škola Voltaireova, Follenius, Bader, Westenried, Will, Feder, Woldenhauer, Fr. Kramer, Ehlers, Koppe, Gerhard, vesměs to skoro professoři odchovaní na prsou renaissančního ducha. ³⁾

Co jest tedy revoluce jedním slovem?

„Obnovením starého pohanství.“

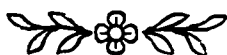
Která jest jediná hráz ochranná proti revoluci?

„Obnovení pravého křesťanství.“

¹⁾ Br. . . Emil Grisar, druhý řečník v Antverpách, doznal to výslovně.

²⁾ Viz: »Freimaurerei und Socialdemokratie«: oder: Ist ausser der Socialdemokratie auch die Freimaurerei nachweisbar religions-, staats- und gesellschaftsgefährlich? — Stuttgart (Dan. Ochs) 1891.

³⁾ Dnešní lidská společnost plná jest politických tajných spolků, jak o tom ve »Staatslexicon« (vydává Dr. A. Bruder jménem společnosti Görresovy) pojednáno. Tak na př. Rusko má: »Omladinu«, »Panslavismus«, »Jednotu severní« a »Jednotu jižní«; v Polsku: »Spolek spásy«, »Spolek vlastenecký«, »Kosinníci«, »Spolek filaretův a filomatů«; v Řecku: »Hetäria«; v Turecku: »Mladé Turecko«; podobně Irsko i Čína . . . a tyto všechny spolky jsou pionéry vlastní činnosti revoluční par excellence.

DOSLOV.

Prošli jsme nakvap onu dlouhou dobu, jež z náboženství přírodního čili naturalismu a jeho mravouky čili materialismu odvodila a v praxi uvedla vzpouru. Dějiny všech národův a věkův i těch, jež jsme stopovali, i těch, jež jsme pro stručnost uvést nemohli, jsou svědky, že každá revoluce, nechť si byla rázu jakéhokoli, počala v prvním stupni vzpourou proti Bohu. A když tento základní sloup a tvůrce společnosti lidské a jejího řádu byl lidem v jeho skutcích opomenut, když hlasu Jeho nebylo dbáno, ba když dokonce i proti Jeho zákonu a vůli bylo jednáno, tehdy vždy provázela revoluce na poli politickém i společenském jakožto důsledné dítě matku svoji — revolucí náboženskou. Dcera náboženství přírodního t. j. filosofie a přírodopyt, pokud byla posvěcena duchem zjeveného náboženství — jak tomu bylo ve »tmářském« středověku,¹⁾ napomáhala mocně k tomu, by idea křesťanského Boha theokraticky ovládala lidstvo; jakmile však filosofie vybočila na zcestí, jakmile přírodopyt do dalekého pozadí pošinul ideu »nadvirozeného«, tu soustavně volána revoluce do života. Od zásady Speusippovy (347—339 byl představeným akademie platonické) »ἐμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν«, t. j. »žij dle přírody« až do moderních zásad Helvetiových (»De l'esprit«), jež jsou výronem naprosté pohanské »mravouky« (!) a až k nejnovějším zásadám materialismu lze poznati v dějinách filosofie červenou nit nepřetržitě a téměř dědičné posloupnosti. Mysérie Isidiny, Bacchovy, mysérie eleusinské (Cerery a Proserpiny), mysérie Cocytiny, mysérie orphické — byly pokračováním prvotního naturalismu; s nimi se seznámil řád templářský v Asii,²⁾ po něm dále je zdědilo svobodné zednářství.³⁾

¹⁾ Přijde doba, kdy moderní společnost, okusiv z poháru naturalistické svobody, rovnosti a bratrství účinku vylhaného léku proti dosavadnímu řádu, obrátí se, zoufajíc, na tmářskou církev o pomoc. Bezbranná církev udusila vzpoury a počátky revolucí svým »anathema«, moderní státy toho nemohou dokázatí pomocí milionů bodáků. — Čím to? — Protestanté: Menzel, Rühs, Herder, Dr. Binder a m. j. to vyložili »nevěřícím«.

²⁾ Čti a srovnej vnitřní souvislost tajemných naturalistických sekt: Essenů, Kabbalistů, Gnostiků (Sabírů, Ophitů, Valentinianů, Karpokratianův, atd.) Manichaeů (ve spise Dra Eckerta »Mysterien Gesellschaften der alten Heidenkirche«, Schaffhausen, 1860, S. 57 . . .).

³⁾ Srovnej Pachtlerův spis »Der Götze der Humanität der Freimaurerei«, Freiburg, Herder, S. 197.—324.

Z této podzemní dílny vytryskla časem obrovská směs různých soustav filosofických, jež působením povahy různých národů zvrhla se v dobách postředověkých — jmenovitě působením renaissance — ve směr katolické Církvi zcela nepřátelský (reformace).

Mohutná, celým světem zatřásší revoluce francouzská byla toho důkazem. Strůjcové oné neobyčejné události byli ze školy naturalismu působením renaissance . . .

Následky onoho hnutí nedaly na sebe dlouho čekat. Vzpouřa proti Bohu zplodila vzpouřu politickou a tato společenskou. S tímto výjevem, s tímto zcela logickým pochodem potkáváme se všudy, obírajíce se studiem příčin revoluce.

To jest ten hlavní proud, a této pravdy nikdo upříti nedovede!

Ano, pohanský naturalismus u výkladu jeho falešném dlužno nazvat otcem všech vzpour pod titulem jakýmkoliv. Je-li příroda bohem, tu není žádného nadpřirozeného učení, jelikož zákony hmoty jsou stále jedny; je-li člověk jakýmsi dokonalejším vývinem zvířat, jak tomu učí mnozí přírodopytci, tu opět netřeba žádné nauky, jež by člověka, »toto civilisované zvíře«, měla vésti k cíli jinému, než jest přírodní. Jest-li to pravdou, tu člověka nesmí vázati přísaha ani mravní zákon ani křesťanský společenský řád; však ani tu není vzpouřa »poněkud« omluvitelnou; pravíme: poněkud, jelikož už sv. Pavel praví o člověku, že má psaný zákon přírodní v srdci, a že tudíž může znát i z této přírodní stránky i své i cizí právo. V takovémto stavu ovšem přemůže silnější zvíře zvíře slabší . . . Je-li člověk emancipovaným zvířetem a ničím více, tu nemůže být ani řeči o nesmrtnosti duše ani o všech na tomto mocném bodu založených důsledcích. Je-li vyměšování lidského mozku příčinou duchovního života u člověka-zvířete, tu nelze ani mluvit o ctnosti a hříchu, o nápravě zvrhlého života atd. Nemá-li člověk svobodné vůle, nýbrž je-li veden železnou rukou osudu (jak tomu učil David Strausz a celý pluk jiných), tu ovšem sklesl až na zvíře, a v tomto svém stavu nepotřebuje ani škol, ani výchovy. Proč trestáte, proč vězníte, proč smrti pokutujete »vinníky«? Důvody vaší theorie jsou tedy klamny! . . .

Až sem — stručně co možná mluveno — přivedla to moderní »svoboda vědy«! Až sem to přivedl člověk, jenž zapírá nad sebou autority Boží! Což divu, že se časem octne na tomto zemském jevišti obrovské drama, jež bude usilovati proliti krev a zničiti všecko kolem sebe, i palác krále i dómy i boudy a brlohy nešťastníků? A v tomto vlnobití vášní, v této děsné směsi různých příbojů bude lze viděti skálu a nad ní jako plamenný maják znamení kříže s nápisem: »V tomto znamení zvítězíš!«

Je to Církev Boží, jediné útočiště bloudících . . .

Mimo J. Krista není míru — leč — — revoluce . . .

Minulost to dokázala a budoucnost to — dokáže.

Vzdělavací

Knihovna katolická.

Pořádají:

Dr. Josef Tumpach.

Dr. Ant. Podlaha.

Vzdělavací knihovna katolická jest periodická sbírka knih a brožur z pravidla malého objemu, ale pokud možno jadrného obsahu, jež slohem důstojným, nicméně však vůbec srozumitelným pojednávají budou o různých důležitých otázkách z oboru apologie, ethiky, dějin církevních, občanských i kulturních, přírodních věd, aesthetiky, sociologie a jiných se stanoviska katolického. Zejména časové otázky dojdou vždy rychlého povšimnutí a ocenění

Ve Vzdělavací knihovně katol. vyšly již **tyto vzácné spisy:**

Svazek I. „**Apologie víry křesťanské na základě věd přírodních**“.

Sepsal kan. F. Duilhé de Saint-Projet. Přeložil Dr. A. Podlaha.

Svazek II. Dra *Jana Sýkory*

„**Umučení a oslavení Pána našeho Ježíše Krista podle čtyř evangelií**“.

Četná vyobrazení v textu.

Svazek III. Dra *Pavla Vychodila*

Stran 74. „**Básnictví a mravonuka**“.

Cena 40 kr.

Svazek IV. Dra *Eugena Kadeřávka*

„**O původu tvorstva dle zpráv biblických**“.

Stran 64; cena 40 kr.

Svazek V. **Podobizny světců.**

Francouzsky napsal Arnošt Hello; přel. S. Bouška, O. S. B.

Svazek VII. Dra *Jos. Tumpacha*:

Soukromé vlastnictví.

6 sešitů.

Dvě sociologických studií.

Cena zl. 1.35.

Svazek VIII. *T. J. Lapôtre*:

„MORAVANÉ“.

Stal ze spisu: „**Evropa a svatá Stolica za dob Karlovců**“.

Z francouzského přeložil *Dr. František Ehrmann*.

Svazek X.: *Msgr. Em. Bougauda*:

„Ježíš Kristus“. Důkaz Jeho božství.

Z frančtiny přeložil *Antonín Melka*. — Cena 45 kr.

V tisku se nalézají: Svazek VI. *Dra Frant. Kryštůfka*

Dějiny církve katolické ve státech rakousko-uherských s obzvláštním zřetelem k zemím koruny české od roku 1740—1898.

Svazek IX. *Dra Josefa Bilczewského*

Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky.

Z polského podává *Dr. Josef Tumpach*.

K tisku uchystány tyto spisy: *J. A. Zahna*

„Věda a učenci katoličtí“.

Z angličtiny přeložil *V. Hasuka*.

Dr. A. Vřeštila

„Lichva a úrok ve světle katolické mravouky“.

Dr. J. E. Orti y Lara

„Věda a zjevení“.

(Vyvrácení Draperových »Dějin konfliktů mezi náboženstvím a vědou«.)

Spis poctěný cenou král. Akademie pro vědy ethické a státní v Madridě.

Ze španělštiny přeložil *Frant. Pohunek*.

Cena sešitu o 3 arších 25 kr.

Přihlášky k odebírání přijímá každé knihkupectví, zvláště

Cyrillo-Methodějské knihkupectví G. Franci

v Praze, v budově městské spořitelny.